

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE BATTAL GAZİ
DESTANI VE DESTANIN ARKETİPSEL TAHLİLİ

Özlem ALKAN
Yüksek Lisans Tezi

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
Türk Halk Edebiyatı Programı

ARALIK 2024

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI PROGRAMI

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE BATTAL GAZİ DESTANI VE
DESTANIN ARKETİPSEL TAHLİLİ

Tez Yazarı
Özlem ALKAN

Danışman
Doç. Dr. Ebru ŞENOCAK

ARALIK, 2024
ELAZIĞ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Başlığı:	TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE BATTAL GAZİ DESTANI VE DESTANIN ARKETİPSEL TAHLİLİ
Yazarı:	Özlem ALKAN
Tez Öneri	
Tarihi:	
Savunma Tarihi:	

TEZ ONAYI

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık yapılan savunma sonucunda **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile kabul edilmiştir.

İmza

Danışman:	Doç. Dr. Ebru ŞENOCAK Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
-----------	--

Başkan:	Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
---------	--

Üye:	Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk ELALTUNTAŞ Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
------	---

Üye:	Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
------	--

Üye:	Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
------	--

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun/...../2024 tarihli toplantısında
tescillenmiştir.

Prof. Dr. Ahmet AKSİN
Enstitü Müdürü

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE BATTAL GAZİ DESTANI VE DESTANIN ARKETİPSEL TAHLİLİ**” başlıklı yüksek lisans tezimin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik ve kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

..../06/2024

Özlem ALKAN

ÖNSÖZ

Türk İslam tarihi, insanlığın huzuru için canını feda edecek kadar serdengeçtilerle doludur. Türk İslam medeniyetini büyük bir coğrafyaya yayan Selçuklular döneminde tarihî, edebî ve menkıbevî kişiliği ile model olan şahsiyetler Eski Anadolu Türkçesi metinleri olan destanlarda abideleşmiştir. Dede Korkut'tan sonra Battal Gazi öncülük ederek diğer destanların önünü açmıştır. İnanç gücüyle İslam peygamberine, kahramanlığıyla Türk cengâverliğine dayandırılan bir alperen olarak Battal Gazi'ye zamanla beşer üstü bir kimlik kazandırılmıştır. Bir nevi halk romanı olan Battal Gazi Destanı'na masalımsı öğelerin de eklenmesiyle merak duygusu üst seviyede tutulmuştur. Türk dünyasında oldukça geniş bir alanda terennüm edilen bu anlatı bazen âşıkların şiirlerinde bazen zamanın değişik sanat dallarında ilham kaynağı olarak yaşamaya devam etmiştir.

Sözlü kültürden yazılı kültüre geçen destan kahramanlarından Battal Gazi, doğduğu, savaştığı ve öldüğü düşünülen yerlerde inanışlarla ve menkıbevî kişiliğiyle halkın arasında yaşamaya devam etmektedir. Doğan erkek çocuklarına, şehirlerin yerleşim alanlarına adını veren Battal Gazi hem Alevi hem Sünni kesimlerce benimsenmiştir. Bu durumdan hareketle çalışma için sözlü tarih araştırması yapılarak Malatya, Eskişehir, Elazığ ve Ankara'da Battal Gazi ile ilgili derlemeler yapılmıştır. Derlemelerde Battal Gazi'nin, kültür hayatına ve günümüzde de hâlâ devam eden inanışlara etkisi belirlenmiştir. Bu bağlamda derlemelerde konuşan kişilerin kültür aktarımında önemli bir vazife yaptığını söylemek yerinde olacaktır.

Çalışmada Battal Gazi Destanı arketipsel sembolizm yönüyle incelenmiş, çok yönlü bir şahsiyet olan Battal Gazi, göksel mitolojiden tarihsel gerçekliğe doğru hem kolektif hem de kişisel boyutta tahlil edilmiştir. Zengin bir motif dünyasına sahip olan Battal Gazi Destanı, motiflerin ötesinde, okuyanlarını kendi iç dünyalarında gizlenmiş olan gölge kişilikleriyle yüzleştirecek onlarla bütünleşmesine de zemin hazırlamaktadır. Bu anlamda Battal Gazi Destanı'ndaki fenomenler, eylem için hazır olma sistemidir ve aynı zamanda imgelerle duyguları dile getirmektedir. Böylece içgüdüsel uyarlamalarla ruhun doğasına bağlı olarak sadece bireysel değil, kültürel ve evrensel değerlerin aktarımı gerçekleşmektedir. Kahraman arketipini tüm yönleriyle en güzel şekilde temsil eden Battal Gazi, destanda, Müslüman-Türk insanına inanç bütünlüğü ve hareket sistemiyle çok güzel bir örnek, manevi bir hedef olmuştur.

Battal Gazi Destanı, Arap halkı arasında Zâtü'l-Himme, Doğu Roma zamanında Bizanslılar tarafından Digenis Akritas Destanı, İspanya'da Sid Destanı, Ermeni halkı içinde Chrysocheir olarak uyarlanmıştır. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'ndeki Battal Gazi malumatına bakıldığında bu destanın Anadolu'da ne kadar sevildiği anlaşılmaktadır. Nasreddin Hoca ve Köroğlu gibi Battal Gazi de Anadolu dışındaki Türkler tarafından sevilmiştir. Bu, sevilen destan kahramanının evrensel olarak etkisini kaybetmediğini göstermektedir. Doğu medeniyetinin kolektif bilinçdışından ortaya çıkan Battal Gazi Destanı, yazıya geçtiği dönem itibarıyla yaşayan bir miras haline gelmiştir. Ona ait değerleri korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak adına yapılan çalışmalar bu mirası koruma adına önemli bir yere sahiptir. Battal Gazi Destanı ve bir şahsiyet olarak Seyit Battal Gazi günümüzde popüler ve somut olmayan kültürde yer almaktadır. Her yaşa uygun aktarımlar ve anlatım şekilleriyle Battal Gazi ve destanı, sinemaya, çizgi romanlara, araştırmalara ve minyatür sergilerine konu olmuştur. Dönemin ruhuna uygun anlatımlara açık olan Battal Gazi ve destanı inanışlara yer ederek hem devamlılığını korumuş hem de yaşayan bir kültür unsuru olarak edebiyatın da vazgeçilmezleri arasına girmiştir.

Bütün bu anlatım doğrultusunda tezin giriş bölümünde çalışmanın amaç, kapsam ve yöntemi belirtilerek arketipler ve Battal Gazi Destanı hakkında genel bilgiler verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde Battal Gazi'nin çok yönlü kişiliği incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde 'Battal Gazi Hakkında Oluşan Anlatılar' başlığı altında yapılan sözlü tarih araştırmasına yer verilmiş, Malatya, Eskişehir, Elazığ ve Ankara'da Battal Gazi ile ilgili halk inanışları derlenerek kuşaktan kuşağa aktarılan bilgiler ilk ağızdan aktarılmıştır. Üçüncü bölümde destanın olay örgüsü verilip çalışma kapsamında belirlenen dört destan varyantı arasındaki genel farklılıklar ortaya konmuştur. Araştırmanın dördüncü bölümünde Battal Gazi Destanı Campbell'ın 'Monomit Kuramı'na uygun olarak 'Ayrılma-Erginlenme-Dönüş' başlıkları altında arketipsel sembolizm yöntemiyle incelenmiştir. Beşinci bölümde ise Battal Gazi Destanı'nın somut olmayan kültürel mirasta görsel sanatlar, sinema ve şiir dünyasındaki yeri belirtilmiştir. Çalışma sonuç ve kaynakça başlıklarıyla birlikte tamamlanmıştır.

Öğrenim sürem boyunca ders anlatımıyla bana ilham kaynağı olan, önerdiği kitaplarla birlikte açılan farklı ufuklarda beraber dolaştığımız, çalışmalarım sırasında benimle birlikte heyecanlanıp eleştirileriyle ve gönülden hissettiğim destekleriyle bana katkılarda bulunan, hayat yolculuğumda kendisiyle buluştuğum için mutluluk duyduğum, çok sevdiğim hocam Sayın Doç. Dr. Ebru ŞENOCAK'a; derlediği masalları çocuklarıma okurken ilim dünyasına yaptığı hizmetlerin değerini bir kez daha anladığım, öğrencisi olduğum için onur duyduğum, çok değerli hocam Sayın Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK'e, okuyarak çalışmama zaman ayıran ve eleştirileriyle katkıda bulunan değerli hocam Sayın Ömer Faruk ELALTUNTAŞ'a, canım aileme, Metin

İnceleme Kulübü'ne ve bilgilerini bizimle paylaşan tüm değerli anlatıcılara teşekkürü yerine getirilmesi gereken bir vazife olarak telakki ederken bundan sonraki araştırmacılara az da olsa bir katkı sunmanın kıvancını yaşamaktayım.

Özlem ALKAN

ELAZIĞ-2024

İÇİNDEKİLER

BEYAN	I
ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	V
KISALTMALAR	VII
1.GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	2
1.1.1. Arketip Hakkında Genel Bilgi	2
1.1.1.1. Arketipsel Sembolizm Nedir?	3
1.1.1.2. Bireyleşme Süreci	4
1.1.1.3. Çağrı/Rehber	4
1.1.1.4. Eşik	5
1.1.1.5. Gölge	5
1.1.1.6. Persona	6
1.1.1.7. Yüce Birey	6
1.1.1.8. Yüce Ana	7
1.1.1.9. Anima-Animus	7
1.2. Battal Gazi Destanı Hakkında Genel Bilgi	8
1.3. Battal Gazi Destanı Üzerinde Yapılan Çalışmalar	9
1.3.1. Kitaplar	9
1.3.2. Tezler	11
1.3.3. Makaleler	12
1.3.4. Yazma ve Matbu Nüshalar	12
1.4. Değerlendirmede Esas Alınacak Anlatımlar	16
2. BATTAL GAZİ’NİN ÇOK YÖNLÜ KİŞİLİĞİ	16
2.1. Battal Gazi’nin Tarihî Kişiliği	16
2.2. Battal Gazi Hakkında Oluşan Anlatılar	17
2.2.1. Battal Gazi’nin Menkıbevî Kişiliği	18
2.2.2. Battal Gazi’nin Efsanevî Kişiliği	43
2.2.3. Battal Gazi ile İlgili İnanç Anıları	57
2.3. Destan Kahramanı Olarak Battal Gazi	59
3. BATTAL GAZİ DESTANI’NIN OLAY ÖRGÜSÜ VE DESTAN VARYANTLARINA MUKAYESELİ BİR YAKLAŞIM	60
3.1. Battal Gazi Destanı’nın Olay Örgüsü	60
3.2. Battal Gazi Destanının Varyantlarına Mukayeseli Bir Yaklaşım	62
4. BATTAL GAZİ DESTANI’NIN ARKETİPSEL TAHLİLİ	67
4.1. Ayrılma	72
4.2. Erginlenme	80
4.2.1. İç/Tüm Benliğin Bütünleyen Çağrısı: Yüce Birey Arketipi	81
4.2.2. Bireyleşim Sürecinde Olgunlaşma: Balinanın Karnı	90
4.2.3. Benliğin Kara Devi: Gölge Arketipi	92
4.2.4. Benliğin Eril ve Dişil Gücü: Animus ve Anima, Yüce Ana Arketipleri	98
4.3. Dönüş	118
5. BATTAL GAZİ’NİN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASTAKİ YERİ	120
5.1. Battal Gazi ve Somut Olmayan Kültürel Miras	120
5.1.1. Görsel Unsurlarda Yaşatılan Battal Gazi	120
5.1.2. Sinema Kültüründe Battal Gazi	120
5.1.3. Şiir Dünyasında Yaşatılan Battal Gazi	122
SONUÇ	126
KAYNAKÇA	128
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ÖZET

TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE BATTAL GAZİ DESTANI VE DESTANIN ARKETİPSEL TAHLİLİ

Özlem ALKAN
Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Programı
Aralık 2024; Sayfa: VII+136

Milletlerin tarihlerini, kültürel ve sosyal hayatlarını, millî değerlerini yansıtan destanların yazıya geçirilmesi, kültürün tarihsel gelişim ve değişimini görünür kılması bakımından oldukça önemlidir. Dolayısıyla destanlar bu değişimin kolektif bilinci nasıl şekillendirdiğini gösteren çok değerli eserlerdir. Battal Gazi Destanı, Türklerin, İslam'ı kabul etmelerinin ardından Anadolu'da teşekkül eden ilk destan olması itibarıyla bu değişimi yansıtan bir belge niteliğindedir. Anadolu'nun Müslümanlaşması sırasında Battal Gazi'nin Bizanslılarla yaptığı mücadeleler destanın çekirdek aşamasını oluşturmuş ve daha sonra yapılan savaşlar sırasında onun kahramanlıkları destan anlatıcılarının da etkili söylemleriyle büyük bir dirilişin güçlü bir motivasyon kaynağı haline dönüşmüştür. Ulusun belleğindeki ideal insanla bütünleşen bu İslam kahramanı milletin ruhuna işlemiş ve bu benimseyiş hali günümüze menkıbe, efsane, inanç anıları şeklinde ulaşmıştır. Çalışmada Malatya, Eskişehir, Elazığ ve Ankara'da Battal Gazi ve destandaki diğer kişilerle ilgili anlatılar derlenmiş ve anlatılanlar destanla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Büyük kahramanlar kendi içlerine yaptıkları yolculuklarda karanlıklarla yüzleşebilen insanlardır. Ancak böyle gerçek hayata cesurca atılabilirler. Battal Gazi başta ölüm olmak üzere diğer bilinmezlerin üzerine korkusuzca ve güven içinde giden, bir(ey)selleşme yolculuğunda hedefe ulaşabilen bir kahramandır. Battal Gazi'nin bu yönünü de ele almak amacıyla destan ayrıca Campbell'ın 'MonomitKuramı'na uygun olarak 'Ayrılma-Erginlenme-Dönüş' başlıkları altında arketipsel sembolizm yönüyle incelenmiştir.

Geniş bir zaman ve mekânda etkisini gösteren millî ve birçok yönüyle de evrensel olan bu kahramanın günümüz misyon ve vizyonu, bahsedilen çalışmalar dışında somut olmayan kültürel mirastaki yansımalarıyla birlikte değerlendirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Destan, Battal Gazi Destanı, Battal Gazi, Menkıbe, Efsane, İnanç Anıları, Arketipsel Tahlil, Somut Olmayan Kültürel Miras

ABSTRACT

The Epic Of Battal Gazi In Turkish Folk Culture And The Archetypal Analysis Of The Epic

Özlem ALKAN
Master's Thesis

FIRAT UNIVERSITY
Institute of Social Sciences
Department of Turkish Language and Literature
Turkish Folk Literature Program
December 2024; Page: VII+136

The writing of epics reflecting the history, cultural and social life and national values of nations is very important in terms of making the historical development and change of culture visible. Therefore, epics are very valuable works that show how this change shapes the collective consciousness. Battal Gazi Epic is a document reflecting this change as it is the first epic that was formed in Anatolia after the Turks accepted Islam. Battal Gazi's struggles against the Byzantines during the Islamization of Anatolia formed the core stage of the epic, and his heroism during the battles fought later turned into a powerful source of motivation for a great resurrection with the effective discourses of the epic narrators. This Islamic hero, who integrated with the ideal person in the nation's memory, penetrated into the soul of the nation and this state of adoption has reached our day in the form of hagiography, legend and memorates. In this study, narratives about Battal Gazi and other people in the epic were compiled in Malatya, Eskişehir, Elazığ and Ankara and the narratives were evaluated by comparing them with the epic.

Great heroes are people who are able to face the darkness in their inner journeys. Only then can they bravely embark on real life. Battal Gazi is a hero who goes fearlessly and safely over death and other unknowns, and reaches the goal in his journey of becoming an individual. In order to address this aspect of Battal Gazi, the epic was also analyzed in terms of archetypal symbolism under the headings of 'Separation-Maturation-Return' in accordance with Campbell's 'Monomite Theory'.

Today's mission and vision of this hero, who is national and universal in many aspects, showing its influence in a wide time and space, has been tried to be interpreted by evaluating it together with its reflections in intangible cultural heritage, apart from the studies mentioned.

Keywords: Epic, Battal Gazi Epic, Battal Gazi, Hagiography, Legend, Memorate Archetypal Analysis, Intangible Cultural Heritage.

KISALTMALAR

a.s.: Aleyhisselam.
C: Cilt.
H.z.: Hazret.
M.: Miladi.
r.a.: Radiyallahu anh.
öl.: Ölüm tarihi.
s.: Sayfa.
S: Sayı.

1.GİRİŞ

Destanlar, edebî bir ürün olmanın yanında toplumların tarihlerini, kültürlerini, inançlarını, yaşam felsefelerini belli bir dereceye kadar yansıtan aynalardır. Destanların konuları genellikle tarihî hadiselerle dayandığı için mazide vuku bulmuş hadiseler, hayatlar, kahramanlar ve mekânlar hakkındaki malumata genel hatlarıyla sahip olmamızı sağlamaktadırlar. Yazı diline de kaynaklık eden bu destan metinleri titiz bir şekilde incelendiğinde başka bir kaynaktan bulunmayan ve tarihin derinliklerinde saklı kalan birçok değer de gün yüzüne çıkmasını sağlamaktadır.

Türklerin İslam'ı kabullenmesiyle cihan hâkimiyeti ülküsü, dinî hüviyetiyle birlikte iyice pekişmekte ve bundan sonra ikinci destan dönemi başlamaktadır. Her ne kadar Hz. Ali ve Hz. Hamza cenkleri anlatılsa da Anadolu'da İslamî dönem destanlarının öne Battalname ile açılır. "Battalname'nin dünya yolculuğu, çekirdek evresi 8. yy'da başlamış ve İstanbul'un fethine kadar geçen beş yüz yıllık süreçte devam etmiştir. Dolayısıyla destanın oluş evresi beş yüz yılı aşar." (Kavruk-Durukoğlu, 2012: 23). Toplumun belleğine kazınacak kadar büyük kahramanlıklar gösteren Battal Gazi'nin şahsiyeti, halkın idealleriyle birleşerek unutulmaz bir destan kahramanı hüviyeti kazanmış, örnek bir model olarak dilden dile aktararak da fütihat ruhunun uzun süre canlı kalması sağlanmıştır. Davul sesleri (Tüfekçi, 2006: 26) gibi güçlü Eski Anadolu Türkçesiyle Türk fütihatını anlatan Battalnâme, epik destan geleneğinde oluşan menakıbnâmeler içerisinde kendisinden sonra yazılan Danişmendnâme ve Saltuknâme'ye kaynaklık etmesi açısından ayrı bir değere sahiptir (Köprülü, 2004: 280). Dolayısıyla destan kahramanlarının Battal Gazi ile başlayan bu yolculuğu, uzun yıllar hayat veren enerjisini korumuş, hatta günümüze kadar azalarak da olsa etkisini sürdürmüştür.

Battal Gazi'nin kültürel bellekte bıraktığı izler, Anadolu'da erkek çocuklarına Battal, beldelelere ise Battalgazi (Malatya), Seyitgazi (Eskişehir) isimlerinin konulmasıyla somut hale gelmiştir. Bu durum Battalname'nin, Anadolu'nun tapu senetlerinden birisi (Kavruk-Durukoğlu, 2012: 32) olduğunu hatırlatmanın yanında Battal Gazi ruhunu devam ettirme gayretinin de göstergesidir.

Battal Gazi, kahramanlık yönü, velilik yönünden ayrı düşünülemeyecek bir şahsiyettir. Hacı Bektaşî Veli onun kabrini ziyaret etmiş; Alevi zümresince Battal Gazi, Hacı Bektaşî Veli ile anılır olmuştur. Kimi Siyer-i Nebi'lerin kenarlarında Battalnamelerin olması ise onun hem seyit olması nedeniyle halkın ona olan sevgisinin hem de Peygamber ruhunun bir nevi onda tecessüs ettiği inancının yansımasıdır.

Tüm bunlar dikkate alındığında böylesi öneme haiz bir destanın içinde sakladığı hazineleri bulup çıkarmak, o ruhu canlandırmak ve Türk kültür dinamiklerini harekete geçirmek adına çok büyük bir ihtiyaçtır. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada öncelikle Malatya, Eskişehir, Elazığ ve Ankara'da derleme çalışması yapılmış; Battal Gazi'nin halk kültüründeki yansımaları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Destan kahramanı kendisini kahraman yapan evrensel özelliklere sahiptir. Evrensel özellikleri yönüyle Battal Gazi'nin Arap dünyasındaki karşılığı Zatü'l-Himme, Batı'daki karşılığı Bizans'ta Digenes Akritas, Fransa'da Chanson de Roland, Almanya'da Nibelungen ve Kral König Rother, İspanya'da ise Sid adlı destanlardır (Öztürk, 2016: 37 ve Arak, 2006: 47). Battal Gazi kolektif bilinci yansıtan yönleriyle de kültür hazinemizin değerli eseridir.

Destanda Battal Gazi, kahraman arketipinin temsilcisi olarak hayat-ölüm-hayat döngüsünü defalarca yaşayarak bireyleşme yolunda İslamî teslimiyet içinde bilinçdışı kaygılarla nasıl yüzleşileceğini okuyucularına gösterir. Öncelikle kahraman aslında yaşamı belirlenmiş olarak dünyaya gelir. O Hz. Muhammed (a.s.)'in bir müjdesidir. Fakat yine de vakti geldiğinde aşılması zor engeller karşısında kendisini ispat etmek zorundadır. Battal Gazi sahip olduğu teslimiyet duygusu ve görev bilinci içinde her seferinde devasa düşmanlarla yüzleşmek üzere yola çıkar. Bu düşmanlar bir sonraki aşamada daha da çetinleşir. Ancak kahraman da bu aşamalarla dönüşüm yaşayarak daha da güçlenir ve her seferinde üstün gelir. Güzel olan bir şey vardır: Kahraman yalnız değildir. O Yaratıcı'nın desteğini kazanmıştır. Bu bilinçle zor zamanlarda sınıksız tutunduğu umuduyla karanlık kuyulardan aydınlığa çıkar. Defalarca ölümle yüzleşen kahraman yeniden

doğumun kutlu enerjisine kavuşur: Hakk'ın kudreti her şeye üstün gelir. Kahraman nihai durumda kazandığı birçok ödülü alarak geri döner.

Battal Gazi uzun yıllar Türk dünyasınca bir model olarak benimsenmiştir. Dünyanın karmaşık ve belirsiz durumlarını algılayıp anlamada onun açtığı yol birçok insanı hatta bir milleti kaybolup yok olmaktan kurtardığı gibi milletler arasında da söz sahibi yapmıştır. Dünyayı, insanı, insanın üstlendiği rolü anlamada bir örnek teşkil eden Battal Gazi, günümüz karmaşasında da tekrar dönüp bakılacak arketip olma özelliğini korumaktadır.

Halk kültüründe yaşayan yönleriyle ele alınan Battal Gazi Destanı, arketipsel sembolizm yöntemiyle de incelenerek, bu ölümsüz kahramanın varlığa kattığı anlam ve daha nice kahramanlara esin kaynağı olacak yaşam dinamikleri yeniden değerlendirilmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmanın amacı yüz yıllar içinde oluşup gelişen, içinde barındırdığı ruhla etkisi günümüze varıncaya kadar uzun yıllar devam eden ve oldukça geniş bir mekânda yankı bulan Battal Gazi Destanı'nın içinde saklı gizil gücü ve enerjiyi, arketipsel çözümlemenin yanında hem halk anlatılarındaki hem somut olmayan kültürel mirastaki yansımalarıyla birlikte değerlendirerek bir nebze de olsa açığa çıkarmaktır.

Çalışma, ana kitap olarak Hasan Köksal'ın “Battal Gazi Destanı” (2007) adlı eseri kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte belirlenen varyantlar arasındaki farklar dile getirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan çalışmada öncelikle ele alınacak olay örgüsünü belirlemek amacıyla Battal Gazi Destanı'nın varyantları arasından en kapsamlı olanı seçilmiştir. Malatya, Eskişehir, Elazığ ve Ankara'da sözlü tarih çalışması yapılmış; Battal Gazi hakkındaki halk inanışları derlenerek anlatının tarihsel süreçteki yansımaları izlenmiştir. Ardından destan Campbell'ın Monomit Kuramı'na uygun olarak Ayrılma-Erginlenme-Dönüş aşamaları dâhilinde arketipsel sembolizm yönüyle incelenmiştir. Bu çalışmayı Battal Gazi Destanı'nın somut olmayan kültürel mirastaki yerinin belirlenmesi takip etmiştir. Çalışmanın sonunda tüm bulgular karşılaştırılarak bir değerlendirme yapılmıştır.

1.1.1. Arketip Hakkında Genel Bilgi

Arketip, etimolojik olarak Yunanca arche (ilk) ve type (tip) kelimelerinden oluşmaktadır. Bu kelime insan davranışlarını belirleyen ilk imgeleri ifade etmek için kullanılır. Gökeri, “Arketipin kesin olarak ne olduğu, nereden ve nasıl oluştuğu hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Jung da arketiplerin varlığını bilinç üzerinde yaptıkları etkilerden keşfettiğini açıklar ve arketipi bir anlamda içgüdü ile eşleştirerek tanımlamaya yönelir.” diyerek bu açıklamaya göre arketipin tanımını yapar: “Arketipler, hem hayvanlarla paylaştığımız ‘yuva yapma’, ‘üreme’, ‘analık’ gibi içgüdülerin hem de yalnızca insanlara özgü olduğunu düşündüğümüz ortak düşün, duygu ve davranışların kaynaklandığı enerji yüklü, yapıcı ruhsal öğeler olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle, arketipleri, kökeni ruhsal yapının derinliklerinde gizli olan ‘bilincin temel öğeleri’ (kalıpları) olarak da betimleyebiliriz, çünkü bilincin aldığı ilk şekillerin kaynağı arketiplerdir.” (Gökeri, 1979: 9-10). Bilinci ve davranışları yönlendiren bu arketipler insan psişesinin açığa çıkmayı bekleyen potansiyelleridir.

Araştırmaları sonucu Jung (2001: 41), birbirinden çok uzakta yaşayan ve birbiriyle iletişimi olmayan toplulukların mit, efsane ve inanışlarının birbiriyle çok benzerlik gösterdiğini görmüş, bu bulgulardan hareketle kolektif bilinçdışı kavramını ortaya koymuştur. Kolektif bilinçdışının varlığını gösteren ise söz konusu masal ve mitolojik hikâyelerin içinde barındırdığı arketiplerin benzerliğidir. Bir nevi ruhsal enerji olan arketipler, kültürel bellekteki bu eserlerin ilgiyle kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar.

Arketipler herkeste görülen özdeş psişik yapılardır. Bunlar topyekün insanlığın en eski mirasını oluştururlar. Jung, temelde arketipleri tüm insanlığa has ortak davranış özelliklerini ve tipik deneyimleri başlatma, kontrol etme ve yönlendirme kapasitesine sahip doğal nöropsişik

merkezler olarak görmüştür. Bu şekilde uygun koşullarda arketipler sınıf, din, ırk, coğrafi konum yahut tarihsel devir farkı gözetmeksizin benzer düşüncelere, imgelere, duygulara yol açmaktadırlar. Kişinin kolektif bilinçdışını bütünüyle arketipik donanımı oluşturmaktadır. Kolektif bilinçdışının otorite ve gücü, Jung'un kendilik olarak adlandırdığı kişilik bütünlüğünü sağlayan merkezi bir çekirdekte toplanmıştır. (Stevens, 1999: 49). Yaşam örüntülerimizi belirleyen arketiplerin kişisel, toplumsal ve evrensel boyutta algılanıp anlaşılması oldukça önemlidir.

Arketipler hem kişisel hem de toplumsal boyutta insan yaşamıyla iç içedir. İnsan ile arketip arasındaki etkileşimin bu boyutuna değinen Pearson, arketipleri yakından tanımanın, insana, dengeye ve kişisel doyuma ulaşma noktasında yardımcı olacağını düşünür (2003: 53). “İnsanın ruhsal yapısının ve yaşamının, arketiplerin gizil teshirleri etkisi altında sürekli ve dinamik bir halde şekillendiğini ifade etmek mümkündür. Her insanın yaşam öyküsü ile kişisel gelişim ve dönüşüm süreçleri, çözümlenmeyi bekleyen çok çeşitli arketipsel unsurlar barındırmaktadır. Bu bağlamda olayların ve olguların arketipsel bir bakış açısıyla yorumlanması; insanın kendini tanıması, yaşadığı olayları ve hayatı anlamlandırması, ruhsal olarak dengede kalması ve sağlıklı bir zeminde gelişim göstermesi açısından oldukça önem arz etmektedir.” (Akçakaya, 2022: 54). Dolayısıyla birey arketiplerle uyum içinde yaşadığı müddetçe kendi yolculuğunun kahramanı olacaktır.

1.1.1.1. Arketipsel Sembolizm Nedir?

İnsan tarih boyunca varlığı ve var oluşunu anlamlandırma gayreti içine girmiştir. Bu gayret onu bilinçdışı diye ifade edilen bu gizemli ve devasa dünyayı sembollerle küçültüp bilincin içine yerleştirmeye yöneltmiştir. Bilinçte yeniden anlam bulan bu olağandışı haller yine sembollerle çeşitli sanat dallarında görünür hale gelmiştir. Bu çabanın sonucu oluşan kadim ürünlerden biri de mitlerdir.

Mitler tarihsel süreçte yaşanan olayların da süzgecinden geçerek zamanla bilgelik yüklü bir kültür hazinesi haline gelirler. From mitleri, kendilerini sembol dili aracılığıyla ifade eden geçmiş zaman bilgelikleri ve özdeyişleri olarak tanımlar. Tıpkı rüyalar gibi mitler de zaman ve mekân içerisinde gelişen bir tarihçeye sahiptir. Uzun yıllar boyunca sembolik bir dil kullanarak insanlığın dinî ve felsefî görüşleri ile ruhun geçirdiği tecrübeleri insanlara aktarmışlardır. Bu bağlamda mitler aslında, özünde birtakım olayların ürünleridir ve böylelikle zamanımıza kadar aktarılmıştır (Fromm, 1990: 209-210). Mitler içinde barındırdığı yaşam haritaları yönüyle kuşaktan kuşağa aktarılan öğretiler olmuşlardır. Eliade, insan davranışı için bir model teşkil eden, hayata ve dolayısıyla insana yapmaya hazırlandığı şeyin daha önce yapılmış olduğu konusunda güvence vererek girişiminin sonuçlarıyla ilgili olarak aklına gelebilecek kuşkuları kovması konusunda ona yardımcı olan mitin, bu yönüyle insan uygarlığının bir temel ögesi, sürekli başvurulacak yaşayan bir gerçeklik, ilkel dinin ve pratik bilginin gerçek bir düzlemesi olduğunu dile getirir (Eliade: 2001: 12). Bu bağlamda mitler bir toplumun yaşam rehberleridir. Campbell-Moyers'e göre mitler dört farklı düzlemde işlevlik kazanırlar. Bunlar ‘mistik’, ‘kozmojistik’, ‘sosyolojik’ ve ‘pedagojik’ işlevlerdir. Mistik işlev, evrenin ve insanın nasıl harika olduklarını fark ettirmekte ve bu gizem karşısında bir hayranlık oluşturmaktadır. Kozmojistik işlev, evrenin nasıl işlediğini göstermektedir. Sosyolojik işlev, belirli bir sosyal düzeni desteklemek ve geçerli kılmak için kullanılmaktadır. Pedagojik işlev, her türlü koşul altında insan hayatının nasıl yaşanması gerektiğini öğretmektedir (2013: 53-54). Mitler, insanın anlam arayışına yardımcı oldukları ve zor zamanlar için gerekli olan çözümleri içinde barındırdıkları için toplumlar tarafından benimsenmiştir. Mitler günümüzde inanışlar şeklinde devam etmektedir.

Oluşumu, etki alanı ve işlevleri yönüyle mitler, birçok araştırmacıya konu olmuştur. “Bilindiği gibi mitosun ne olduğu ya da neyi yansıttığı zamanımız bilimcileri tarafından şimdiye dek görülmemiş bir ilgi ve ciddiyetle incelenmiş ve incelenmektedir. Vardıkları ortak sonuç, mitosların arketiplerin simgesel biçimleri olduğudur: Ruhsal yapıyı ve ruhsal gelişim evrelerini resimsel öyküler biçiminde bilince aktaran bir aracı, ortak bilinçdışının kendine özgü bir dilidir mitos. Erich Fromm'un deyişiyle bize içteki olguları dış olgularmış gibi izleme olanağı veren, kendimizden kendimize gelen mesajlardır.” (Gökeri, 1979: 31). Dolayısıyla mitler, bu simgesel biçimlerin yani arketiplerin çözümlenmesi ile daha anlaşılır hale gelmektedir. Edebi eserlerde

bilinçdışının derinliklerini yansıtan sembolleri çözümlemek için uygulanan yöntem ise “arketipsel sembolizm” denmektedir.

Göksel modeli simgeleyen arketiplerin çözümlemesiyle, insana yaşamın her noktasında örnek olan saf kaynaklara ulaşılabilecektir. “Mitolojik eserlerin arketipsel sembolizm ile çözümlemesiyle yaşam enerjilerimizi besleyen saf kaynaklar ortaya çıkacak, halk muhayyilesinde çeşitlenen hikâyelerin okuyucuya iletmek istediği mesaj daha iyi anlaşılacaktır. Aynı zamanda hafızanın, şuur yetersizliğiyle açıklayamadığı gizli bilgilere kişinin rüya, hayal zenginliği ve yapıcı düşünce gücü ile yaptığı mitolojik yolculuklarla ulaşabileceği ispatlanacaktır. (...) Hikâyelerin merkezini oluşturan bu yapıcı değişim sürecinin anlatmaya dayalı türler üzerinde uygulanması, arketipsel sembolizmin halk hafızasındaki tesadüf sürecine yer vermeyen bilinçli bir dönüştürücülüğü desteklediğini göstermektedir.” (Şimşek-Şenocak, 2009: 121). Kısaca arketipsel sembolizm yöntemiyle bilinç ve bilinçdışı arasında köprü vazifesi gören sembollerin anlam kazanması, bireyleşim sürecinde ruhsal deviniminsatılması açısından enetkili adımdır.

1.1.1.2. Bireyleşme Süreci

Bireyleşme süreci bilincin, göksel model olan arketiplerle uyum sağlama sürecidir. “Bireyleşim sürecinin temel amacı ruhsal bütünlüğe ulaşmaktır. Bu çaba bir anlamda bilincin alanını genişletip bilinçdışı kapsamını giderek ışığa çıkarmak, onunla bütünleşebilmek demektir. Bir başka deyişle insanın kendi ruhsal yapısının en karanlık köşelerine kadar bilincine varabilmesidir.” (Gökeri, 1979: 17). Kişinin kendi iç dünyasına yolculuğunu ifade eden bireyleşim sürecinde kişi fark etmeden etki alanında kaldığı karanlık yanlarıyla yüzleşir. Bu zorlu süreçte başarılı olduğu takdirde birey üst insana dönüşür. Böylece yaşam, kahramanın eline verilmiş bir oyucağa dönüşür.

Ruhsal bütünleşmenin gerçekleştiği bu süreç Campbell’da “Kahramanın Sonsuz Yolculuğu” olarak ifade bulur. Bu yolculuk “Ayrılma-Erginlenme-Dönüş” aşamalarından oluşur. Kahraman bulunduğu bölgeden, güvenli alanından ayrılarak karanlığa, bilinmeyene doğru yolculuğa çıkar. Gittiği yerde kendisini bekleyen zorlu sınavlar vardır. Bu sınavları başarıyla veren kahraman aldığı ödüllerle geldiği yere döner. Dönüşümün evrensel hikâyesini yansıtan bu yolculukta kahramanın karşılaştığı sınavlar onun gizli kalmış potansiyellerini açığa çıkararak erginlenmesini sağlar. Bir başka deyişle kahraman içindeki gizil enerjiyle buluşur.

İster bireysel ister toplumsal bağlamda olsun kişi, kendi ruhsal dönüşümüne monomit kuramındaki bu aşamaları bilinçdışı bir alanda deneyimleyerek ulaşabilir. “İnsanın yaşam serüveni, kendini gerçekleştirme yolculuğu olarak ele alındığında; bu sürecin gerçeklik zemininde de ele alınabilecek bilinçli bir yanı olduğu gibi; ancak arketipsel bir zeminde yapılacak analitik yorumlamalarla kavranabilecek keşfedilmeyi bekleyen bilinçdışı bir yanı da bulunmaktadır.” (Akçakaya, 2022: 83). Dolayısıyla arketipleri fark etmek bu yolculukta bireye oldukça yardımcı olacaktır.

1.1.1.3. Çağrı/Rehber

Kahramanın yolculuğu onu harekete geçirecek bir çağrı ile başlar. “Kahramana kendi ortamından, kabuğundan çıkıp yeni deneyimlerden geçerek değişmesi gerektiğini anımsatan, onu buna iten bir iç dürtüdür çağrı. Bir başka deyişle bilincin dikkatini çekmeye çalışan bilinçdışı öğelerinin arketiplerin sesidir.” (Gökeri, 1979: 66). Campbell, çağrıyı genel olarak; ‘kahramanı yolculuğa çıkaracak bir gereksinim’, ‘bir otorite figürü’ ve ‘bir rastlantı’ şeklinde olmak üzere üç grupta toplamıştır (Campbell 2020: 63-72). Bu çağrılar bir nevi ölüm ile yeniden dirilişe yapılan çağrılardır.

Bazen kahraman bu çağrıya cevap verecek gücü kendinde bulamaz. Ölüm korkusu onu çağrıyı reddetmeye yöneltir. “Bütün dünyanın mitleri ve halk masalları, bu reddin özde, kişinin kendi çıkarı saydığı şeyden vazgeçmeyi reddetmesi demek olduğunu gösterir. Gelecek, aralıksız ölüm ve doğum dizileri şeklinde değil, kişinin mevcut idealleri, yararları, hedeflerinin ve üstünlüklerinin sabitlenip güvenceye alınması şeklinde ele alınır.” (Campbell, 2010: 73). Bu kahramanın hayatta ilerlemeyi reddetmesi ve bir kurbanı dönüşmesi anlamına gelir. Artık

tanrısallığın kendisi onun korkusu olur çünkü eğer kişi kendisinin tanrısıysa Tanrı'nın kendisi, Tanrı iradesi, kişinin benmerkezci sistemini yıkacak olan o güç bir canavar haline gelir (Campbell, 2010: 73). Daha büyük bir çağrı olana kadar kahraman bu reddini devam ettirir. Bununla birlikte mitoslarda kahramanın çağrısı reddettiği pek görülmez.

Çağrılar haberciler ile yapılır. Haberci bir rehber, ulak bazen bir rüya bazen de çok farklı varlıklar olabilir. “Haberciler mitoslarda ve edebiyatta çok çekici varlıklar olarak resmedilmişlerdir. Dehşet, korku ve aynı zamanda hayranlık uyandıran yaratıklar olabildikleri gibi peşine düşülen bir geyik, bir hayvan hatta küçük bir eşya gibi önemsiz görünen şeyler de olabilirler. Ancak her ne olurlarsa olsunlar, baş özellikleri kahramanı bir şekilde etkileyip yeni olaylara itmek, hiç beklemediği bir anda önüne yeni bir dünya açmaktadır (Gökeri, 1979: 72). Kahraman artık farklı bir dünya ile yüzleşmek üzeredir.

1.1.1.4. Eşik

Eşik kahramanın ruhsal bir boyuttan farklı bir ruhsal boyuta geçiş yaptığı yerdir. Bu geçiş yeri, içinde engeller barındırır. Eşik muhafızı olarak adlandırılan bu engeller kahramanın mücadeleye hazır olup olmadığını sınamak içindir. Çünkü eşiği geçen, önünde daha büyük tehlikelerle başbaşa kalacaktır. Campbell bunu şöyle ifade eder: “Tapınaklara giden yolların ve girişlerin heybetli heykellerle kuşatılmış olması ve korunması bu yüzdendir: ejderhalar, aslanlar, kılıçlarını çekmiş şeytan avcıları, dargın cüceler ve kanatlı boğalar. Bunlar içerideki daha da derin sessizlikleri göğüsleyemeyecek olanları uzakta tutacak olan eşik muhafızlarıdır.” (Campbell, 2010: 109). Eşik muhafızlarını geçemeyen insan korkularıyla yüzleşemeyen ve dünyevi olanı bırakamayandır.

Eşiği geçiş yeniden dirilmek üzere yok olmayı kabul ediş anlamına gelir. “Alegorik bir tapınağa giriş ve balinanın ağzından kahramanın dalışı, her ikisi de resim dilinde yaşamı merkeze alma, yaşamı yenileme eylemini belirten aynı maceralardır.” (Campbell, 2010; 109). Eşiği geçen kahraman egosunu bırakarak ölümsüzlüğe aday olur.

1.1.1.5. Gölge

Monomit kahramanının kendi yolculuğunda başarılı olabilmesi için bilinçaltının derinliklerine inerek gizli kalmış yönleriyle yani gölgeleriyle yüzleşmesi gerekir. “Bireyleşim sürecinin ilk evresinde benlik “gölge” arketipi ile karşılaşır. Prensiplerimize aykırı olduğu için ahlaksal, estetik ya da başka nedenlerle kabul etmek istemediğimiz ve farkında olmadan bastırdığımız nitelikler oluşturur gölgeyi. Gölge ruhsal bütünlüğün karanlık yanı, karanlık kardeşidir diyebiliriz. Ancak ruhsal bütünlüğün bireyleşim sürecini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi için gölgenin bilinç tarafından tanınıp anlaşılması gerekir. Benlik kötü ya da aşağılık olarak nitelendirdiği bu karanlık gücün kendi ruhsal bütünlüğünün bir parçası olduğunu kabul ederse onun ilkel gücünden güç kazanır ve gölge niteliklerini tanıyarak bu güce olumlu bir yön verebilir. Aksi halde itilen ve umursanmayan arketip karanlığa gömülür, gömüldükçe kara gücü artar ve benliğin aleyhine büyüyerek onu baskısı altına alıp ruhsal gelişimini önler.” (Gökeri, 1979; 18-19). Gölge tanıdıktan sonra ya onunla uzlaşılmalı ya da onun üstesinden gelinmelidir.

Her insanın kişisel gölgesi vardır. Bu nedenle gölge kolektif bir olgudur. Mitolojide cadı, ejderha, dev, şeytan gibi motifler gölge arketipinin kolektif yanını simgeler. Jung toplumsal gölgenin varlığından da bahseder. Hilebaz figürünün çağımızda başka toplum gruplarına ve halklara yansıtılan bir gölge unsuru olduğunu söyler (Jung, 2005: 135). Kişisel gölge de toplumsal gölge de anlaşılıp bütünleştirildiğinde kaçınılmaz olarak bir kişilik değişimi gerçekleşir.

Gölge arketipinin korkutucu yönü, yüzleşildiğinde kendilik arketipine dönüşür. “Gölge arketipi olumsuz özelliklere sahip bir arketip olarak görünse de aslında öyle değildir. Gölge arketipi kişiye bireyselleşme yolculuğunda oldukça önemli katkılarda bulunmakta ve kişiyi desteklemektedir. Örneğin kişinin tehlikeler karşısında kendini savunabilmesi açısından çok etkili olabilmektedir. (...) Dolayısıyla bir kimse, kendi gölgesini karanlıktan aydınlığa çıkarabilmeyi başardığında bireyselleşme yolculuğunda ondan güç alabilmekte ve onun olumlu yanlarından faydalanarak özgünlüğünü ve yaratıcılığını açığa çıkarabilmektedir.” (Akçakaya, 2022: 70). Öte

yandan gölgesi tarafından ele geçirilen insandaima kendi ışığını keser ve kendi tuzağına düşer. Eline geçen her fırsatta başkaları üzerinde olumsuz bir izlenim bırakmayı tercih eder. Çoğunlukla şanssız kişi konumundadır, çünkü kendi düzeyinin altında yaşar. (Jung, 2005; 56). Dolayısıyla kurban rolünden çıkmak, huzura kavuşmak için kişilerin ve toplumların gölgeleriyle yüzleşmesi oldukça önemlidir.

1.1.1.6. Persona

İnsanda toplumun kendisinden beklentilerine uygun davranma eğilimi vardır. Kişi çocukluk döneminden itibaren çevresindeki kişilerin bu beklentilerine göre şekillenmeye başlar. Kişinin toplumla uyumlu olmak üzere geliştirdiği bu yüzü onun personasıdır. Gökeri buna dış kişilik der ve eğitim, töreler, kurallar ve düzenli ilişkilerin biçimlendirdiği bir yanımız olduğunu söyler (Gökeri, 1979: 24). Persona kişinin gerçek kişiliğinin ötesinde taktığı bir maskedir. Jung, personanın, insanın gerçekte olduğu şey değil, başkalarının ve kendisinin olduğunu düşündüğü şey olduğunu söyler (2005: 55). İnsan gerçekte bireysel benliğiyle vardır.

İyi geliştirilmiş persona bir denge unsurudur. “Bir kimsenin persona geliştirememiş olması; tamamen iç referansı ile ve kendi başına buyruk, bencil, kaba bir şekilde davranmasına neden olacaktır. Böyle bir durum, kişinin iç dünya ile bağlantısının kesilmesi ve kendi kendisine yabancılaşmasını beraberinde getirebilecektir.” (Akçakaya, 2022: 67). Personayla özdeşleşmek ise kişinin felaketi olur. Çünkü o zaman insan yalnızca kendi biyografisinde yaşar. En basit işi bile doğallıkla yapamaz (Jung, 2005: 55). Personanın günlük yaşamda girilen ortama göre (ev ortamı, iş ortamı gibi) değişkenlik göstermesi de topluma uyum sağlama adına istenilen bir durumdur.

Personanın mite yansıma şeklini Süme şöyle açıklar: “Persona adı verilen arketipsel öge, kahramanın serüveninde geçici olarak sembolize edilen somut değişimlerdir. Persona bir çeşit maskedir. Kahraman da çeşitli maskeler takarak kendisini gizleme yoluna gider. Kahramanın başka bir insan, hayvan ya da nesne şekline bürünmesi bir çeşit personadır. Kahraman persona sayesinde korunma, saklanma gerçek kimliği gizleme gibi amaçlar güder.” (Süme, 2011: 14). Personanın gücünün farkında olan ve bu gücü kullanma yeterliliğine sahip kahraman başarıya ulaşır.

1.1.1.7. Yüce Birey

Yüce birey arketipi iç/tüm benliğin yansımasıdır. Gökeri iç/tüm benliği açıklarken şöyle der: Jung, ruhsal bütünlüğün merkezine ve tümüne bir arada iç/tüm benlik der. Bireyin ruhsal gelişimi iç benlik ile olan ilintilerine bağlıdır. Kişi ona yaklaşılabildiği, bilincine varabildiği oranda olgunluğa erişme olanağına sahip olur. Olgunluğun, yaratıcılığın, erdemliliğin kaynağıdır iç benlik. İç benlik çok değişik biçimlerde simgeleşir. İç benlik arketipi insan, hayvan, bitki, nesne, içten geldiğince çizilen motifler bazen de gruplaşmalar şeklinde ifade bulur (Gökeri, 1979: 23-25). Ruhsal gelişimin merkezinde olması itibarıyla kişinin bireyleşim sürecinde iç/tüm benlik ile ilişki kurması gerekmektedir. Yüce birey bu aşamada yetkin bir aracı görevindedir.

Yüce birey iç benlik arketipinin temsilcisidir ve grup liderine yansır. “İç benlik arketipinin simgesi olarak Yüce Birey grup üyesinin gelişmesinde etkin bir rol oynar. Benliğin iç benlik ile olan iletişimini başlatıp akışına yardımcı olur. (...) Yüce birey bilinçdışını algılayıp kontrol altına alabilecek ve yansıtabilecek güce sahiptir. Birey de bireyleşim sürecinde, iç benliğin iz düşümü olduğu için erdemine ve yardımına gereksinime duyarak yüce bireye döndüğünde öbür belde ile ilinti kurar. Bir başka deyişle kendi iç dünyasını tanımaya başlar (Gökeri, 1979: 76-78). Yüce birey bu yolculukta kahramanla bir nevi görünür hale gelecektir.

Mitolojide beklenen kahramanın yüce birey ile uyumlanmasıdır. “Rehber görünümüyle karşımıza çıkan somut yardımcı, sembolik manada kahramanın sağduyusudur. Kahraman sağduyusuna yani içindeki sezgilere kulak verirse, doğru yoldan gidebilir ve yolun sonunu görebilir.” (Süme, 2011: 27). Böylece kahraman yolculuğunda yüce bireye dönüşerek nihai noktaya ulaşır.

1.1.1.8. Yüce Ana

Yüce ana arketipinin temeli anne arketipine dayanır. “Anne arketipi yaratılışı, varoluşun anlamını ve evreni anlamak için ilk basamak işlevine sahiptir ve bu özellik, anne ve bebek arasındaki ilişkisinin bir yansımasıdır. Bir bebeğin dünyayı ve varlığı ilk olarak annesi aracılığıyla algıladığı gibi toplumların dünya görüşü, yaratılış ve varoluş hakkındaki temel fikirlerin yansımaları anne arketipinde bulunur. Anne arketipiyle ilişkili olarak sıkça adı geçen ‘yüce veya büyük ana’ kavramı ise anne arketipinin bir parçasıdır.” (Fedakar, 2014: 8). Kişiliğin gelişimi kadar toplumların gelişiminde de etkin yeri olan anne arketipinin anlaşılması oldukça önemlidir.

İlk iletişime geçilen varlık anne olduğu için anne arketipi oldukça kapsayıcıdır. Anne arketipinin tezahürlerini Jung şöyle sıralar: kişisel anne ve büyükanne; üvey anne ve kayınvalide, ilişki içinde olunan herhangi bir kadın, örneğin sütanne ya da dadı, ata ve bilge kadın, daha üst anlamda tanrıça, özellikle de Tanrı'nın anası, Bakire Meryem (gençleşmiş anne olarak örneğin Demeter ve Kore), Sophia (anne-sevgili olarak, ayrıca Kybele-Attis tiplmesi, ya da kız-[gençleşmiş anne]-sevgili); kurtuluş arzusunun hedefi (cennet, Tanrı krallığı, göksel Kudüs); geniş anlamda kilise, üniversite, kent, ülke, gök, toprak, orman, deniz ve akarsu; madde, yeraltı dünyası ve ay, dar anlamda doğum ve dölleme yeri olarak tarla, bahçe, kaya, mağara, ağaç, kaynak, derin kuyu, vaftiz kabı, kap biçiminde çiçek (gül ve lotus); büyülü daire olarak (Padma olarak Mandala) ya da Cornucopiatypus (Bereket Boynuzu); daha dar anlamda rahim, her tür oyuk biçim (örneğin vida yuvası); Yoni; fırın, tencere; inek, tavşan, her tür yararlı hayvan (2005: 21-22). Görüldüğü üzere yüce ana doğada ve yaşam unsurlarında simgeleşmiştir. Kahraman için bu simgeler aşamanın, değişimin, yeniden doğuşun yansımasıdır.

Jung anne arketipinin "annelik" ile ilgili özelliklerini şöyle sayar: dışının sihirli otoritesi; aklın çok ötesinde bir bilgeli ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, büyüme, bereket ve besin sağlayan; sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri; yararlı içgüdü ya da itki; gizli, saklı, karanlık olan, uçurum, ölümler dünyası, yutan, baştan çıkaran ve zehirleyen, korku uyandıran ve kaçınılmaz olan. Olumlu özellikleri ‘seven anne’ yansıtırken, olumsuz özellikleri ise ‘korkunç anne’ yansıtır (2005: 22). Gökeri yüce ananın karakterini oluşturan iki temel özelliği sıralar ve şöyle der: “Birincisi kapsayan, tutan, kahramanın bilinçlenmesini önleyen, onu hep kendi bilinçdışı cennetinde tutmak isteyen yanıdır. Buna Neumann Ana arketipinin ilk/ilkel yanı der. İkincisi de kahramanın kendinden bir anlamda kopup bilinçlenmesini, kişilik kazanmasını isteyen, ona bu yolda olanak sağlayıp yardım eden yanıdır. Buna da Neumann değiştirici özelliği der. Yüce Ana'nın aşamaya iten yanı anima arketipi olarak biçimlenir.” (Gökeri, 1979: 27-28). Ölümü ve yaşamı aynı anda bünyesinde barındıran anne arketipi etkisini anima arketipiyle devam ettirir.

1.1.1.9. Anima-Animus

Anima ve animus gölgeden sonra yüzleşilmesi gereken arketiplerdir. Jung erkekteki dişil yöne ‘anima’, kadındaki eril yöne animus demiştir. “Anima ve animus her iki cinsin bilinçdışında erkeğin kadınlığa ait yönünü ve kadının erkekliğe ait yönünü temsilen zıt eşler olarak faaliyet gösterir. Bu, kadın ve erkeğin birbiriyle olan ilişkisini derinden etkiler.” (Jung, 1999: 71). Anima ve animus ilişkileri belirleyici özellikleri yönüyle etkin arketiplerdir.

Jung, “Alacakaranlığın o iki figürü, "gölge" ve "anima", bu kapıdan geçerek gecenin düşlerine girerler ya da görünmez kalarak Ben-bilincini ele geçirirler. Gölgesi tarafından ele geçirilen bir insan daima kendi ışığını keser ve kendi tuzağına düşer.” diyerek gölge ve animayı iyi tanımak gerekliliğini belirtir (Jung 2005: 56). Ne var ki anima ve animusu tanımak gölgeyi kavramak kadar kolay olmamaktadır.

Anima ve animus tanınmadığında bazı olumsuzluklara neden olabilmektedir. “Tanınmamış bir anima erkeklerde davranış olarak belirlediğinde huysuzluk, aşırı duygusallık ve kadınsı haller olarak kendini gösterir. Animusu tarafından olumsuzca etkilenen kadınlar ise inatçı, münakaşacı, her şeyi bildiğini zanneden, erkekçe sert tavırlar takınıp sezgi yeteneğini körleten kişilerdir. Anima ve animusuyla uyum sağlayabilmiş tipler ise dengeli, yeteneklerini kullanabilen, iç huzuru olan kişilerdir.” (Gökeri, 1979: 21). Anima ve animusun bir başka görevi de bilinç ve bilinçdışı arasında aracılık kapmalarıdır.

Anima ve animus çok farklı şekillerde simgeleşirler. “Anima; mitolojide ve edebiyatta tanrıça, siren, ölüm getiren kadın, acımasız güzel kadın ya da peri masallarındaki denizkızı, su perisi, yarı tanrıça şeklinde sık sık görülmektedir. Sürekli tek bir kadın gibi görülen animadan farklı olarak animus, birçok erkeğin birleşmesidir.” (Akçakaya 2022: 72-73). Ayrıca anima kedi, inek, kaplan, gemi, mağara; animus ise kartal, boğa, aslan, ok, kılıç, mızrak olarak simgeleşebilmektedir.

Arketipler destan incelenirken daha detaylı tanıtılacaktır.

1.2. Battal Gazi Destanı Hakkında Genel Bilgi

Battalname, Anadolu hudutlarındaki bitmeyen Türk-Bizans savaşlarından doğmuştur. Destan 8. ve 9. Yüzyılda Emevilerin Bizans’a karşı giriştikleri savaşlar sırasında şekillenmeye başlayan menkıbelerin, 11. Yüzyılda Anadolu şehri Malatya’da (bazen Afyon, Amasya “Harcan”, Ankara “Mamuriyye”, Antakya, Eskişehir, Kayseri, İskenderun, İstanbul “Kostantiyye, Samsun, Tarsus, kimi zaman Suriye’de) gerçekleşen Selçuklu-Türk akınlarından kalma hikâyelerle tamamlanması sonucu oluşmuştur.

Anadolu’da oluşmuş destan zincirinin ilk halkası olan Battal Gazi Destanı’nın bilinen en eski 840 (1436) ve 857 (1453) tarihli iki nüshasından en mufasssalı mensur olan ilk nüshadır (Ocak, 1992: 206). Darendeli Bekâyî ise 1183 (M. 1769-70)’te manzum olarak destanı yeniden yazmıştır ve Sadrazam Silahtar Mehmet Paşa’ya takdim etmiştir (Halıcı, 1977: 58 ve Köksal, 1984: 19).

Bir zamanlar meddahların da anlatımlarıyla dinlenen Battalname (Sakaoğlu, 1992: 73), “Menâkıb-ı Gazavât-ı Seyyid Battal Gâzi”, “Hikâyet-i Seyyid Battal Gâzi”, “Kitab-ı Battal Gazi”, “Seyyit Battal Gazi Menkıbeleri” şeklinde değişik adlarla anılmaktadır. Mevzusu Türk milleti ile alakalı olmamasına mukabil Türk muhayyilesiyle yaşatılarak şekillendiğinden millî bir destan kimliği edinmiştir. Bu destanın Türk halkı içinde dilden dile aktarılmasının yani çok sevilmesinin iki sebebi vardır: Birincisi, Battal Gazi’nin Müslümanlığı yaymasıdır. İkincisi ise bu destanda geçen Hristiyan ve Müslüman savaşlarının Anadolu’da meydana gelmesidir.

Battal Gazi Destanı İslamiyet’in kabulünden sonra Anadolu’da oluşan ilk destandır. Bu destan Danişmendnâme ve Saltuknâme gibi destanlara kaynaklık etmiştir (Demir ve Erdem, 2006: 113). İslam’ın kabulünden sonraki Türk Edebiyatı’nın geçiş dönemi destanı olan Kitâb-ı Dede Korkut’tan sonra en ilgi çekici ve gelişmiş örneklerinden birini bu destansı roman Battalname temsil etmektedir. Bektaşîler nezdinde büyük itibarı olan Ebu Müslim Horasani, Battal Gazi, Melik Danişmend Gazi, Sarı Saltuk ve Köroğlu gibi arketiplerin etrafında oluşan bu destansı öykülerin en eskileri büyük olasılıkla 13. asırda Türkçe’ye uyarlamayla aktarılan *Müslimname* ve *Battalname*’dir. Müslimname’nin konusu Ebu Müslim Horasânî’nin (718-755) Abbasi Devleti’nin teşekkülünde tarihî bir rol alıp halifeye karşı ihtilâli bastırma ve Türkistan’ı fethetmesidir. Bu yüzden hikâye ve destanları binlerce cildi doldurmaktadır (Yıldız, 1994: 97). Osmanlı dönemi vakayinamelerine kaynaklık eden *Battalname* de kaleme alındığı devirden itibaren halk arasında çok rağbet görmüş ve asırlar boyunca coğrafyalara göre ilavelere uğrayarak nesilden nesle aktarılmıştır ve bu efsane 14-15. yüzyıllarda başta Bizans İmparatorluğu ile sınırları olan Germiyanogulları ve Osmanogulları döneminde tekrar canlandırılmaya başlanmıştır. 19. yüzyılda Rus işgaline maruz kalan Türkistan Türkleri, Battalname menkıbevî anlatılarıyla bir müddet de olsa kendilerini teselli etmişlerdir (Say, 2009: 27,29, 30). Battalnâmenin Azerbaycan, Kazak, Kırgız - *Seyitbatal Comogu* (Seyyid Battal Destanı)-, Özbek ve Tatar Türkçesi varyantları bulunmaktadır (Cicioğlu, 2013: 428-429). Böylece destan uzun zaman canlılığını korumuştur.

Destan kahramanı halk tarafından içselleştirilmiştir. Battalname’nin çok okunmasından olmalıdır ki eskiden Malatya’da Seyit, Battal ve Cafer isimleri erkek çocuklara ad olarak konulurdu (Boratav, 1979: 344). Bu derece etkisi güçlü olan destanın konusu, örnek bir İslam cengâverinin kerametvari ve destansı vakıalarla dolu sergüzeştinden ibarettir. Hikâyenin başkahramanı ise inancı uğruna yalnız Rumlar ve diğer kâfirlerle değil aynı zamanda olağanüstü varlıklar olan cinler, devler, cadılar ve ifritlerle de mücadele etmek mecburiyetinde kalmaktadır. Türk-İslam Edebiyatı ve yerleşik medeniyete geçilen dönemin yazılı mahsulü olması açısından ayrı bir öneme sahip olan destanda, önceki devrin alp tipi yerine, bu defa din uğrunda gaza eden ve hem Sünni hem de Alevi inancıyla sahip Türklerin değer verdiği gazi-veli/alp-eren tipi geçmektedir.

1.3. Battal Gazi Destanı Üzerinde Yapılan Çalışmalar

İslamiyet'in kabulünden sonra ortaya çıkan Battal Gazi Destanı, oluştuğu ve yazıya geçirildiği dönem için önemli bir kaynak niteliğindedir. Battal Gazi Destanı sözlü tarih geleneğinden yazılı geleneğe aktarılan bir eser olması bakımından da dikkat çekmektedir. Kendi içinde varyantları olan bu destan, içindeki tarihî ve edebî anlatıyı merak eden yerli ve yabancı araştırmacıların çalışmalarında incelenmiştir.

1.3.1. Kitaplar

Birçok şair, Battal Gazi'nin hakkında manzumeler yazmıştır. Sonraki devirlerde ise bu mensur ve manzum eserlerden hareketle onun menkıbevî hayatı romanlara konu olmaya başlamıştır (Gürtunca, 1976: 17). Bu yapıtlar arasında Ziya Şakir'in ve Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Battal Gazi*, Murat Sertoğlu'nun *Battal Gazi*, *Battal Gazi'nin Oğlu*, *Battal Gazi'nin Oğlunun İntikamı*, *Battal Gazi'nin Torunu*, Muharrem Zeki Korgunalp'in *Türk Kahramanı Battal Gazi* isimli eserleri örnek olarak söylenebilir (Özçelik, 2010: 49).

Battal Gazi'nin destansı öyküleri şiir diliyle nazmedilmiştir. Alevi-Bektaşî edebiyatında Abdal Musa, Karacaoğlu, Kul Hüseyin; sonraki zamanlarda Âşık Sefili, Dursun Durdağ, Ercişli Âşık Ahmet Poyrazoğlu, İ. Ali Sarar, M. Şükrü Efendi/Baba, Muharrem Kubat gibi şairler Battal Gazi temalı şiirler yazagelmıştır. Behçet Kemal Çağlar manzum şekilde bir Battal Gazi Destanı kitabı neşretmiştir (Özçelik, 2010: 49). Eser, Battal Gazi Destanı'nın olay örgüsüne paralel bir şekilde ilerlemekte ve yazarın yaşanan durumlara karşı cevap nitelikte oluşturduğu manzum şiirlere de yer vermektedir.

Battal Gazi hakkında çizgi romanlar çıkmıştır. Bunlardan esintiyle Türk sinemasında ise başrollerini genellikle Cüneyt Arkın'ın oynadığı "Battal Gazi", "Battal Gazi'nin Oğlu" gibi bir seri film çekilmiştir (Duruel, 2002: 138). Yönetmen Atıl Yılmaz, Cüneyt Arkın, Fikret Hakan ve Meral Zeren'in başrollerini paylaştığı "Battal Gazi Destanı" filmini 1971 yılında çekmiş, film Mehmet Emin Bars'ın 2014 yılında yayımladığı *Vladimir Propp'un Yapısal Çözümleme Yöntemi Çerçevesinde "Battal Gazi Destanı" Filminin İncelenmesi* adlı makalede ele alınmıştır.

Araştırmacıların kitap olarak yayımladığı çalışmaların bazıları ise şunlardır:

1. Herman Ethé, *Fahrten Des Sajjid Batthal (Seyyid Battal'ın Maceraları)*, Ein Alttürkis Wolks und Sitenroman, I-II, Leipzig, 1871.: Almanca olarak yazılmış bu eser, yazarı tarafından Battal Gazi'ye dair kütüphanelerden karşılaştırma yapılarak oluşturulmuştur. En eski Battal Gazi destan çalışması olarak aktarılan bu eserde yazarın kendi düşüncelerini belirten kısımlar da vardır. Ayrıca eser, beş sayfalık bir önsözden sonra I. Kitap ve II. Kitap olarak iki kısma ayrılmaktadır (Köksal, 1984: 23).

2. Georg Husing, *Zur Rostahmasage-Sejjit Battal*, Leipzig, 1915.: Hasan Köksal'a göre yapılan yazışmalara cevap alınamadığı için bu eser hakkındaki bilgiler eksik kalmıştır (1984: 24).

3. M. Şükrü Efendi/Baba *Dîvân-ı Şeyh-i İlhamî ve Seyyid Battal Gâzî*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1918/Rumî 1334.: Eski harflerle basılan bu eser, daha çok menkıbeleri ele almıştır. Bununla birlikte bugünkü Eskişehir'in Seyitgazi ilçesinde mevcut Seyyit Battal Külliyesi'nin tarihçesi ve Anadolu'nun o anki tarihi hakkında bilgi verilmiştir (Köksal, 1984: 24).

4. Ziya Şakir, *Battal Gazi*, Üstün Eserler Neşriyat Evi, İstanbul, 1943.: Günümüzde güncel basımı hala yapılan bu eser, Battal Gazi Destanı'nın roman türünde yazılmış halidir. Eser, Şakir'in Battal Gazi hakkında yazdığı bir not ile başlamaktadır.

5. Muhiddin Aslanbay, *Seyitgazi'nin Tarihçesi ve Seyyid Battal Gazi'nin Hayatı ve Bazı Menkıbeleri*, Eskişehir, 1953.

6. Behçet Kemal Çağlar, *Battal Gazi Destanı*, Ak Yayınları, İstanbul, 1968.

7. Abdullah Ziya Kozanoğlu, *Battal Gazi Destanı*, Atlas Kitabevi, İstanbul, 1973.

8. M. Faruk Gürtunca, *Seyyid Battal Gazi*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1976.

9. Tahir Alangu, *Türkiye Folkloru El Kitabı*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1983.
 10. Mehmet Şimşir ve Yaşar Candemir, *Seyyit Battal Gazi*, Güzeliş Matbaası, Eskişehir, 1996.: Eser Battal Gazi'nin tarihî ve destansı kişiliğinden gelen kahramanlıkları mevcut olan kaynaklardan derlenerek oluşturulmuştur.
 11. İlyas Küçükcan, *Nacolea'dan Seyitgazi'ye Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Vakfı*, Seyyid Battal Gazi Vakfı Yayınları, Eskişehir, 1997.
 12. İsmail Ali Sarar, *Seyyit Battal Gazi Bildiriler*, Sarar Yayınları, Eskişehir, 1997.
 13. Necati Demir ve Mehmet Dursun Erdem, *Battal-name (Eski Türkiye Türkçesi)*, Hece Yayınları, Ankara, 2006.
 14. Yağmur Say, *Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi*, Su Yayınevi, İstanbul, 2006.
 15. Sadık Efe, *Battal Gazi Destanı (Cönk)*, Özkale Matbaacılık, Çorum 2006.
 16. Hasan Köksal, *Battal Gazi Destanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
 17. Ziya Şakir, *Battal Gazi Hayatı ve Maceraları*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2008.
 18. Mustafa Özçelik, *Seyyid Battal Gazi*, Eskişehir Valiliği Yayınları, Sistem Ofset Matbaacılık, Ankara, 2009.
 19. Yağmur Say, *Türk-İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalnâme*, Eskişehir Valiliği Yayınları, Ankara, 2009.
 20. Ahmet Güzel, *Battal Gâzî (Tarihî-Edebî-Mebkûbevi Kişiliği)*, Kitap Dünyası Yayınları, Konya, 2012.
 21. Hasan Kavruk, Salim Durukoğlu, *Battalnâme*, Malatya Kitaplığı, Malatya, 2012.
 22. Orhan Dündar, *Seyit Battal Gazi Destanı 2*, Türk Dünyası Vakfı, Eskişehir, 2016.
 23. Hasan Aycın, *Bin Hüseyin Nâm-ı Diğer Battalnâme*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2017.
 24. Milad Jaferipour, *Battalnâme*, İran, 2017.
- Araştırmacıların bildirilerinin olduğu yayımlanan bazı sempozyum kitapları ise şunlardır:
1. Eskişehir Valiliği, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri-Bildirileri, Eskişehir, 1978.
 2. İnönü Üniversitesi, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler, Malatya, 1986.
 3. İnönü Üniversitesi, II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler, Malatya, 1987.
 4. İnönü Üniversitesi, II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler, Malatya, 1988.
 5. Eskişehir Valiliği, 1. Uluslararası Seyyit Battal Gazi Semineri Bildirileri, Eskişehir, 1990.
- Battal Gazi ve Battalname maddesini içeren ve ilgilendiren bazı ansiklopediler ise şunlardır:
1. Pertev Naili Boratav, "Battal", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1989, C II, s. 344-351.
 2. Ahmet Yaşar Ocak, "Battal Gazi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1992, C V, s. 204-205.
 3. Ahmet Yaşar Ocak, "Battalnâme", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1992, C V, s. 206-208.

4. Mehmet Şeker, “Anadolu’nun Türk Vatanı Haline Gelmesi”, Türkler Ansiklopedisi, Ankara, 2002, C 6, s. 270.

1.3.2. Tezler

Araştırmacıların tez olarak yayımladığı çalışmaların bazıları ise şunlardır:

Yüksek Lisans Tezleri:

1. Hüseyin Arak, Alman Halk Kralı Rother ile Türk Halk Romanı Battal Gâzî’nin Karşılaştırılması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994.

2. Abdullah Deveci, Battal Gâzî Külliyesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İslâm Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.

3. Abdulkadir Çolak, Tûrâbî’nin Manzûm Battalnâmesi (Battal Gâzî Destanı), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2006.

4. Gamze Kaya, Battal Gazi Destanı’nın (343-675) Çeviri Yazısı ve Metin Sözlüğü, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2011.

5. Şule Gül Atmaca, İslamiyet’ten Sonraki Destanlarda (Battal-nâme, Dânişmend-nâme ve Saltuk-nâme) İslami Karakter ve Tipler, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2015.

6. Emine Ölmez, Battal Gazi Destanı’nda Kadın Tipi ve Kadın Eğitimi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2021.

7. Tuğçe Doğer, Battalname Destanı ile Battal Gazi Filmlerinin Tip ve Motif Karşılaştırılması, İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Doktora Tezleri:

1. Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, Atatürk Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Tezi, Erzurum, 1983.: Çalışmada Battalname’deki tipler incelenmiştir. Tipler İslâmî tipler, Hristiyan iken Müslüman olan tipler ve Hristiyan tipler olarak ele alınırken motifler destanî motifler, dinî motifler ve masal motifleri olarak ele alınmıştır.

2. Burhan Paçacıoğlu, “Battal-nâme: İnceleme-Metin-İndeks”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Lisans Tezi, Kayseri, 1983.: 1973 yılında istinsah edilen, 15. yy. Eski Anadolu Türkçesinin tesirlerini taşıyan Battalname dil yönünden ele alınmıştır. Eserin imlası ve grameri incelenmiş, metin transkribe edilerek yeni yazıya aktarılmıştır.

3. Yağmur Say, Seyyîd Battal Gâzî Külliyesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 1999.: Eserde Külliye’nin kuruluşu ve tekamülü anlatılıp iktisadî, sosyal ve dinî yapısı tarihiyle beraber ele alınmıştır

4. Mustafa Metin, Türk Kültüründe Battalname Kültü, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, (2022).: Manisa İl Halk Kütüphanesinde bulunan, Miladi 1730 yılında yazılmış ve 640 sayfa olarak el yazması Battalname’nin transkripsiyonlu metni hazırlanmıştır. Bu metinden hareketle Türk kültüründe Battalname kültürünün sosyal boyutu İşlevsel Halkbilimi Kuramı, bireysel boyutu ise Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi bağlamında incelenmiştir.

1.3.3. Makaleler

Araştırmacıların çalışmanın kaynakçasına ilaveten –ki tekrara düşmeyip yerden tasarruf olsun diye– makale olarak yayımladığı çalışmaların bazıları ise şunlardır:

1. Arısoy, S. (1979). Mitleşen Seyit Battal Gazi Gerçeği, *Eskişehir Anma Günleri Dergisi*, 1 (2), 18-21.
2. Hasan Hüseyin Adalıoğlu, “Seyyid Battal Gâzî’nin Târihi ve Kültürel Kimliği”, *Eskiyeşi, Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültürü Dergisi*, Eylül 2009, Yıl 1, S 7, s. 2-7.
3. Çetinkaya, B. A. (2009). Peygamber Soyundan Gelen Efsanevi Komutan: Seyyid Battal Gâzî, *Eskiyeşi Eskişehir Aylık Şehir Kültürü Dergisi*, 7, s. 15-20.
4. Mehmet Yılmaz, “Battal-Nâme-Sasonlu Tavit ve Digenes Akrites Destanlarında Rüyaların İşlevleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1 Winter 2011, s. 1951-1964.
5. Zofie Uçar, “Battal Gazi ve Digenis Akritas Destanında Simgeleşen Kıyafet Kültürü Üzerine”, *Akademik Bakış Dergisi*, Ocak – Şubat 2015, S 47, s. 247-257.
6. Mehmet Dursun Erdem ve Betül Dağ, “Battal-Nâme’nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”, *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017, S 1 (1), s. 24-35.

Araştırmacıların bildiri olarak yayımladığı çalışmaların bazıları ise şunlardır:

1. Harun Tolasa, “Battal Gâzî Destanı Geleneğinin Türk Halkı Arasında Doğuşu – Gelişmesi – Üzerine Düşünceler ve Bu Gelenekle İlgili Bibliyografik Döküm”, *I. Seyyit Battal Gazi Semineri Bildirileri*, Eskişehir, 1977, s. 103-104.
2. Hikmet Dizdaroğlu, “Battal Gâzî Destanının Fetihnâme Gazavatnâmeler Arasındaki Yeri”, *Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri*, 1978. s. 2334.
3. Fahrettin Kerim Gökay, “Tarih ve Eskişehir”, *Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri*, Eskişehir, 1978, s. 5-14.
4. Abdülkadir Karahan, “Menkıbelerde ve Edebiyatta Seyit Battal Gazi”, *Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri*, Eskişehir, 1978, s. 15-21.
5. Bilge Seyidoğlu, “Türk Destanları ve Battal Gazi”, *I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, 1986, s.15-18.
6. İvgin, Hayrettin, “Battal Gazi’nin Alplığı ve Şahsiyeti”, *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, 1987, s. 157-159.
7. Hasan Köksal, “Battal Gazi Destanı’nın Komşu Milletlere Ait Destanlarla Olan İlişkisi”, *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, 1987, s. 172-178.
8. İsmail Ali Sarar, “Halk Edebiyatımızda Kahramanlık Konusu ve Seyyit Battal Gazi” *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, 1987, s. 198-208.

1.3.4. Yazma ve Matbu Nüshalar

Battalname derlenerek yazılan Danişmendname’den (643/1245’ten) önce yazılmış olsa da o nüsha ve müellifi hakkında bir bilgi yoktur (Say, 2002: 22). Hâlbuki ilk nüsha yaklaşık iki asır sonra yazılmıştır. Aşağı yukarı iki yüz elli senelik bir gecikme söz konusudur. Selçuklu Dönemi Edebiyatı, en geç 13. yüzyılın başı Eski Oğuz Türkçesi’ne ait bu eserin bulunamaması Türk Dili tetkikçileri için büyük bir kayıptır. Seyyit Battal Gazi’nin destanı kişiliğini anlatan kırk kadar yazma eser bulunmaktadır (Güzel, 2012: 16). Hem Arap hem de Türk Edebiyatı’nda örneği görülen ilk eser mensur olup Zatü’l-Himme (halk arasında söylenişyle Zülhimme) adlı Arapça bir eser örnek alınarak yazılan Battalname’dir. “840 (1436-37; Arkeoloji Ktp., nr. 1455) ve 857 (1453;

Akhisar Zeynelzâde Ktp., nr. 234) tarihli iki nüsha zikredilebilir (diğer nüshalar için bk. Köksal: 17-20). En mufassal nüshalardan biri olan ilk nüsha mensurdur.” (Ocak, 1992: 206).

Darendeli Bekâyî 1183 (M. 1769-70)’te destanı özetleyip 7000 beyit şeklinde manzum olarak tekrar kaleme almıştır. Destanın en geniş ve tamamlanmış olanı 1206/1792 tarihli Nezîf isimli bir şahıs tarafından yazılan ve 2007 yılında Hasan Köksal tarafından Türkiye Türkçesi’ne aktarılan *Battal Gazi Destanı*’dır (Bars, 2015b: 79).

Battalname’nin bahsedilen nüshalarından kimi bölümleri çıkarılmak suretiyle çeşitli tarihlerde yapılmış taş basma yayınları da vardır. Bu konuda iki eser tespit edilmiştir: *Kitab-ı Siyerü’n-Nebî* – manzum, kenarlarında *Menakıb-ı Gazevat-ı Seyyid Battal Gazi* –, taş baskısı, İstanbul, tarihsiz (Öztürk, 2007: 427). Bu taş basmaların bazıları halk ressamlarınca çizilen ilgi çekici resimlerle tezyin edilmiştir (Ocak, 1992: 236).

Osmanlı devri kıraat meclislerinde anlatı geleneğine dayanılarak okunan dini ve destanî halk kitapları arasında siyer ve Hz. Ali cenknamelerinden Battal Gazi Destanı gelir. 12. yüzyıldan itibaren başlasa bile daha çok 15. yüzyılda Battalnameler, meddahlar tarafından Osmanlı tebaasına anlatılmıştır (Öztürk, 2007: 405). Destandan hikâyeye geçişte Battal Gazi destan tipi Türkleştirilip önceki destan bölümleriyle zenginleştirilmiş ve anlatım geleneği içinde hikâyeci âşıkların repertuarlarında ilk sıralarda yer almıştır (Şerif, 2010: 26 ve Günay, 1992: 9).

Battalname’nin manzum yazmaları:

1. Ca’fer Tûrâbî, Battalnâme, (Müstensihi Veliyürdinzâde Şeyh Ahmet Oğlu Mustafa Behçet, harekeli birer beyitlik 16-19 satırlı 371 sahife), 1856.
2. Şairi meçhul, Battal Gâzî Kitabı, (6-8 formalık ilk bölümü kopuk), Malatya, XV. yüzyılın yarısı (Güzel, 2012, s. 17).
3. Katipzâde Bakâî, Gazavât-ı Seyyid Battal Gâzî, Milli Kütüphane (O6 Hk 1630, Harekeli Nesih Yazılı 19 Satır 169 Yaprak), 1888.

Battalname’nin mensur yazmaları:

Genellikle nâsiri meçhul olan eserlerdir. Eserin adı, (sayfa bilgileri, kütüphanesi, arşiv numarası), şehir olarak yazılmıştır.

1. *Battalnâme*, (504 sahife, İl Halk Kütüphanesi), Malatya, XIV. asır sonları.
2. *Dastân-ı Seyyid Battal Gâzî* adıyla 3 nüsha var; a. nüshası, (13 satırlık 212 sahife), Konya, (?). b. nüshası, (Ib-59a yaprak, İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1199/2), Balıkesir, İstinsahı 1165/1751. c. nüshası, (Ib-118a yaprak, Milli Kütüphane 06 Hk 207), Ankara, (?).
3. *Hikâye-i Battal Gâzî*, (13 satır 21 yaprak, Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY00000004840), Konya, (?).
4. *Menâkıb-ı Battal Gâzî*, (18 satırlık 56 yaprak), istinsahı 1237/1821 (Güzel, 2012: 20).
5. *Seyid Battal Gâzî’nin Savaşları* (56 yaprak, Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY0000000834), Konya, (?).
6. *Tevârîhu Battal Gâzî* (21 satırlık I+125+II yaprak, 45 AkZe 234, İl Halk Kütüphanesi), Manisa, (?).
7. *Seyyid Battal Gâzî Murâkîbı* adlı eser (13 satırlık 200 yaprak, Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 2433), Kütahya, (?).
8. *Gazavât-ı Seyyid Battal Gâzî*, “neşir tarihi 1262/1845, Müstensihi Mehmed b. Battal”, (220 yaprak, Milli kütüphane, 26 Hk 288), Ankara.
9. Herman Ethé, *Die Fahrthen Des Sejjid Battal “Seyyid Battal’ın Maceraları”*, (219 sayfa, Dresten, Leipzig, Viyana kütüphanelerindeki nüshaların karşılaştırılması ile Almanca yazılmıştır. Fotokopisi Ege Üniversitesi Kütüphanesinde 22162 kayıt, 398,22 tasnif numarasıyla bulundurulmaktadır.), İzmir. Seyyid Battal Gâzî Külliyesi son postnişini Şükrî (öl. 1946),

10. *Seyyid Battal Gâzî Tarihçesi ve Divânı*, (Paris Kütüphanesi, 317-318, 338-342; Viyana İmparatorluk Kütüphanesi, 170; Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, BB000001983), Konya. Eserin Matbu şekli ise M.Şükrü Efendi/Baba Dîvân-ı Şeyh-i İlhamî

11. *Seyyid Battal Gâzî*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1918/Rumî 1334.

Genellikle özel kitaplıklarda olan nüshalar hakkındaki malumat da şöyledir:

1. İstanbul Arkeoloji Müzesi, no: 1455, İstinsah tarihi: 840/1436-1437.: Eserin cildi tamamen dağılmış olup ilk on bir sayfası okunmayacak şekilde tahrip olmuştur (Köksal, 1984: 17). Rika yazısıyla yazılmış bu eser, 458 varaktan oluşmakta ve kitabın tahrip olmuş sayfa sayıları sonradan kurşun kalemle belirtilmiştir.

2. Cahit Öztelli Özel Kitaplığı, no: 38.: Bu yazmanın ilk sayfası eksik ve istinsah tarihi ile müellif bilgisi verilmemiştir. Metindeki yazı nesih kırması olup usta bir elden çıktığı intibahını verirken “Ezin canib”, “Meclis” ve “Seyyit” başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır (Köksal, 1984: 17).

3. Cahit Öztelli Özel Kitaplığı, no: 39, İstinsah tarihi: 1000/1592.: Bu eserin yazarı Hüseyin b. Mustafa’dır (Köksal, 1984: 17). Yazı türü rika olan bu eserin kendinden önceki başka bir eserden kopyalandığı anlaşılmaktadır.

4. Cahit Öztelli Özel Kitaplığı, no: 40.: İstinsah tarihi ve müstensihî belli olan bu eser, Şahmaran bölümü ile başlamaktadır. Bu bölümden önceki bölümünde bulunma ihtimalinden bahseden Köksal’ göre (1984) hikâye Battal Gazi’nin Kaf Dağı’ndan dönüşüne kadar anlatılmaktadır (s. 17).

5. Fikret Türkmen Özel Kitaplığı, İstinsah tarihi: 1206/1791-1792.: Nezif isimli biri tarafından yazılmış olup siyah meşin kaplı, şirazeli, 199 varak ve yazı türü rikadır. İlk kısımda Battal’ın mezarının yapılışına dair menkıbe anlatılıp sonra esas konuya girilmektedir (Köksal, 1984: 17).

6. Ankara Millî Kütüphane, no: 146/1973, İstinsah tarihi: 1258/1842.: Seyyid Battal Gazi Menakıbı adını taşıyan bu eser, kitaplığa 1973’te satın alınmış olup müstensihlerin bazı sadeleştirmeler yaptıkları diğer yazma nüshalarla karşılaştırıldığında ortaya çıkmaktadır (Köksal, 1984: 17).

7. İstanbul Arkeoloji Müzesi, no: 1334, İstinsah tarihi: 1263/1846.: Kitabın sonunda “Sahip ve maliki: Ahmet Efendi – Derviş Süleyman müştereken” diye belirtilmiş olup tamamı 131 varak ve 262 sayfadır (Köksal, 1984: 17). Yazı dili olarak 15. ve 16. yüzyıllara ait özellikler gösterirken yazı türü harekesiz rikadır (Köksal, 1984: 17).

8. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no: 1209, 1223, 1249, 1331, İstinsah tarihi: 1287/1870.: Altı ciltten oluşan bu eserin dili Türkçe ve tam adı Seyyid Battal Gazi Hikâyesi şeklindedir. Harekeli nesih olarak yazılmış bu eserin başında manzum olarak Allah’a dua ve Seyyid Battal Gazi için methiyeler yer almaktadır (Köksal, 1984: 17).

9. Ankara Millî Kütüphane, Aksesyon, no: 829, 1249/1970: Yazı türü rika olan bu eserin istinsah tarihi ve müstensihî olmamakla birlikte Battal Gazi Menakıbından Parçalar adındadır (Köksal, 1984: 17). Hikâyenin tamamını içermemektedir.

10. Manisa Genel Kitaplığı, no: 1323.: İstinsah tarihi ve müstensihî belli olmayan bu eserin adı Menakıpname-i Gaziyan’dır. 337 varak olup yazı türü rikadır (Köksal, 1984: 17).

11. Dehri Dilçin’in Özel Kitaplığı: Bu nüsha nesihle yazılmış ve 6600 beyti ihtiva etmektedir. Müstensihî bilinmediği gibi istinsah edilirken de bozulmuştur (Köksal, 1984: 20).

12. Konya Koyunoğlu Müzesi Kitaplığı: Bu çalışma Antalyalı Abdülkerim el-Vehbi tarafından istinsah edilmiş olup 147 sayfadan oluşmaktadır (Köksal, 1984: 20). Her bölüm için bir fihristesi olan bu eserin 118 yıl önce kaleme alındığı bilinmektedir.

Matbu nüshalar:

1. Menâkıb-ı Gazevât-ı Sultan Seyyid Battal Gazi, İstanbul, Şirket-i Hayriye-i Sahafiye, 1287/1870.
2. Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi, İstanbul, 1297/1880.
3. Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi, taş baskısı, İstanbul, 1298/1881.
4. Menâkıb-ı Gazevât-ı Sultan Seyyid Battal Gazi, İstanbul, Şirket-i Hayriye-i Sahafiye, 1298/1881.
5. Menâkıb-ı Gazevât-ı Sultan Seyyid Battal Gazi, İstanbul, 1317/1899.
6. Menâkıb-ı Gazevât-ı Sultan Seyyid Battal Gazi, (?).
7. Seyyid-i Battal Hikâyesi -Kitâb-ı Siyerü'n-Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem (manzum) kenarında-, taş baskısı, İstanbul, (?).
8. Gazavât-ı Sultân (Hâzâ el-Kitâb fî Menâkıb-ı Hazret-i Sultan Seyyid Battal Gazi), Nâşiri: Kazan'da Kitapçı Şemseddin Hüseyinif vereseleri, 1908.
9. El-Cildü'l-evvel min Menâkıb-ı Gazevât-ı Seyyid Battal Gazi -kenarında Hz. Ali'nin Cenklere-, (?).

Yeni harfli baskılar:

1. Battal Gazi, 2 Cilt, İstanbul, Sağlam Kitabevi, (?).
2. Yorgos Dedes, Battalname, I. Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin (ed.), The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, Harvard University, 1996 (Öztürk, 2007: 433).

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yazma Eserler Kataloğu'nda kayıtlı eserlerin farklı adları ve ayrı ayrı arşiv numaraları:

1. Dâstân-ı Seyyîd Battal Gâzî (Edebî Türkî 108; Kol. 39. Liste: 1-437/98; Kol. 39. Liste: 1/3911; 06 Mil Yz A 8184).
2. Hikâye-i Seyyîd Battal Gâzî (Or. 7310; Harl. 1000; Colbert 2878/, 1372, 3, 3; Jean Bigot; Gaulmin/Regius, 1313; T 1877; Mohl.).
3. Gazâvât-ı Seyyîd Battal Gâzî (Vat. Turco 26).
4. Kıssa-ı Seyyîd Battal Gâzî (T 2175; T 2080).
5. Menâkıb-ı Seyyîd Battal Gâzî (T 1421; T 662; 349; 06 Mil Yz A 8816).
6. Târîh-i Battal Gâzî (Edebî Türkî 108). Hamza
7. Kıssa-ı Seyyîd Battal Gâzî (Regius).
8. Bekâî Çelebî Darendeî Dâstân-ı Seyyîd Battal Gâzî (06 Mil Yz A 8816).

Battal Gazi hakkında bilgi veren bazı tarihî eserler:

Ziriklî'nin el-A'lâm Kâmûsu Terâcim'i 814 yılında Endülüs Emevîleri dönemindeki muharebede şehit olan Abdullah ismindeki bir diğer Battal Gazi'den bahseder. Şemdani-zâde Fındıklı Süleymân Efendi'nin Mür'î't-Tevârih adlı üç ciltlik Konya'daki Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 16007 kaydıyla bulunan eserinde önemli rivayetlere yer verir. Battal Gazi'nin arkadaşı Abdülvehhâb b. Buht'un kimliği hakkındaki ricâl, lisân ve hadis kitapları da tetkik edilmiştir (Güzel, 2012: 28). Ayrıca Battal Gazi Destanı'ndaki mekânlarla ilgili coğrafi eserler de saptanmıştır (Güzel, 2012: 28).

İstanbul'dan Buhara yoluyla Türkistan'a giden ve günümüzde Türk Cumhuriyetlerinde bulunan bazı nüshaları şöyledir: Seyyid Battal Gazi Destanı, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Muhammed Fuzuli El Yazmaları Enstitüsü'nde bir adet el yazması ve üç adet taş basması nüshası. Kazan Devlet Üniversitesi Fennî Kütüphane'de (Yazma Eserler Kütüphanesi) Anadolu Türkçesiyle

yazılmış altı adet ve Kazak Türkçesiyle yazılmış bir adet el yazması nüshası, Kazakistan İlimler Merkez Kütüphanesi ve Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü Kütüphanesi'nde Kazak Türkçesiyle yazılmış sekiz adet el yazması ve iki adet matbu nüsha ile Anadolu Türkçesiyle yazılmış iki adet el yazması nüshası, Özbekistan Bilimler Akademisi Birunî Şarkiyat Enstitüsü El Yazmaları Arşivi'nde Özbek Türkçesiyle yazılmış beş adet el yazması nüshası ve Kırgızistan Milli İlimler Akademisi El Yazmaları Arşivi'nde Kırgız Türkçesiyle yazılmış iki adet el yazması nüshası mevcuttur. Bunlardan başka 1827-1860 yılları arasında hükümdar olan Buhara Han'ı Nasrullı Han zamanında Seyyit Battal Gazi destanının Türkçe'den Tacikçe'ye çevrildiğine ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Buna göre destanın Orta Asya coğrafyasında sadece Türkler arasında değil, bölgede yaşayan diğer halklar arasında da yayıldığı anlaşılmaktadır. Kırgız Türkçesi ile yazılmış iki destan metni mevcuttur. Bunlardan birincisi birçok folklor materyalini el yazması olarak kitaplaştırıp Kırgızistan Milli İlimler Akademisi'ne teslim etmiş olan Cancigit Kazakbayev'in, "El Ozunan Cazılğan Folklorduk Çıgarmalar" (Halkın Ağzından Yazılan Folklorik Eserler) adlı derlemesindeki "Said Pattal" adıyla yazılmış 88 sayfalık mensur metindir. Kırgız Türkçesiyle yazılmış olan ikinci nüsha ise Mamatkul Murataliyev tarafından yazılmış olan "Seyit Batal Comogu" 5318 katalog numarasıyla kayıtlı bulunmaktadır. Kiril alfabesiyle yazılmış olan ve 194 sayfadan oluşan eserin metin kısmının ilk 123 sayfasında birer sütun, bundan sonraki kısmında ise her sayfada iki sütun yer alır. Metnin manzum kısmı yaklaşık 10.270 dizeden oluşmaktadır (Cicioğlu, 2013: 429-430).

1.4. Değerlendirmede Esas Alınacak Anlatmalar

Destanlar bir milletin tarihini, kültürünü, yaşam enerjilerini bünyelerinde bulundurmalarından dolayı milli, oluşum evresinde içinde bulunduğu çağdan haberler vermeleri yönüyle de evrensel miraslardır. Battal Gazi Destanı da haiz olduğu bu özelliklerden dolayı birçok araştırmacının çalışmasına konu olmuştur. Yapılan çalışmalar içinde günümüz Türkçesiyle yayımlanan Battalnameler, daha önce defalarca tıpkıbasımı yapılan ama alfabe değişikliğinden sonra uzun süre tozlu raflarda kalan bu güzide eseri yeni okuyucularıyla buluşturmaları yönüyle önemli bir yere sahiptirler. Çalışmada olay örgüsündeki farklılıkları tespit etmek ve bir bütünlüğe ulaşmak amacıyla günümüz Türkçesine çevrilerek yayımlanan dört eser seçilerek incelenmiştir:

Arketipsel tahlil çalışmasında esas alınan kitap Hasan Köksal'ın "Battal Gazi Destanı" (2007) adlı eseridir. Hicri 1206 yılında Nezif isimli bir şair tarafından yazılan yazma nüshanın günümüz Türkçesine aktarılmasıdır.

Olay örgüsü değerlendirilmek üzere ele alınan diğer kitap, Necati Demir ve Mehmet Dursun Erdem'in hazırladığı "Battal Gazi Destanı" (2006) adlı çalışmadır. Çalışmada 13. yy.ın ikinci yarısı veya 14. yy.ın birinci yarısında kaleme alındığı tahmin edilen ve 1800'lü yıllarda defalarca tıpkıbasımı yapılan iyi bir nüsha Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Değerlendirilecek diğer kitap ise Yağmur Say'ın "Türk İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname" (2009) adlı kitabıdır. Bu kitapta Amasya-Merzifon dolaylarından ele ulaşan yazma bir nüsha Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Ele alınacak bir diğer kitap ise Hasan Kavruk ve Salim Durukoğlu'na ait Battalname (2012) adlı kitaptır. Kitapta İstanbul'da basılan ancak baskı tarihi belirtilmeyen, altı ciltlik bir metin Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

2. BATTAL GAZİ'NİN ÇOK YÖNLÜ KİŞİLİĞİ

2.1. Battal Gazi'nin Tarihî Kişiliği

Battal'ın tarihî kişiliğinden Taberi, Mes'udi, İbnu'l Kesir gibi Arap kaynakları bahsetmektedir. Bunlara göre o, Arap asıllı olmayan bir azatlı köle idi. Babasının adı Amr veya Ömer'di. Battal'ın Antakyalı veya Dımışk (Şam)lı olduğu rivayetler arasındadır. (Kavruk-Durukoğlu, 2012: 21). Bu Arap kaynaklarında Battal'ın Abdülmelik Bin Mervan oğlu Mesleme'nin Bizans'ı kuşatması ve Rum diyarındaki diğer seferlere katıldığı bildirilmektedir. Mesleme komutasındaki Bizans kuşatması 715'te başlamış ve 717'de kaldırılmıştır. Mervan'ın oğlu

Mesleme 715 yılında İstanbul kuşatmasındaki kahramanlıklarıyla büyük ün yaptığından kendisine Battal (kahraman) lakabı verilmişti. İşte bu gazi-veli (alperen) unvanı Halife Tavamık bin Mad/Bağdadî zamanında Mihriyayıl tarafından diğer adı Engürü (Ankara) olan ve Araplarca Belde-i el-Selâsil/Ma'muriye-i Selâse denilen Mamuriye'de avlanırken şehit edilen Ankara Mamak İlçesi'nde 13. asra ait tekkesi bulunan Hüseyin Gazi Hazretleri'nin oğlu – başka isimleri de olmak üzere – asıl adı Abdullah (Debbağoglu, 1977: 354).

Birçok görüş bu yöndedir. İbn-i Asakir, İbn-i Esir, Taberi, İbn-i Kesir'in yanı sıra Theophanes ve Tell Mahreli Denys gibi Hristiyan yazarlarda Battal Gazi'nin ünlü bir Emevi komutanı olduğunu belirtmişlerdir (Önder, 1987: 20). Pertev Naili Boratav ise İslam Ansiklopedisi'nde Battal Gazi'nin Emevilerin 8. yüzyılda Bizans'a karşı açtığı seferlerde ün salan bir Arap komutanı olduğunu söyler (1997: 344).

İstanbul, "İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel emirdir ve onun askerleri ne güzel askerdir." hadisinden hareketle o dönem Türkler ve Araplar tarafından fethedilmek istenen bir yer olmuştur. Araplar bu amaç ile Anadolu'ya ve oradan da İstanbul'a 668 ve 674 yıllarında gelmiş olsalar da İstanbul'u fethedememişlerdir. 726 yılında halife Süleyman'ın kardeşi Abdülmelik zamanında bu amaçla Anadolu'ya tekrardan seferler düzenlenmeye başlanmış ve Battal Gazi'de bu seferler sırasında adını duyurmuştur (Yıldız, 1994: 423).

Neticede şu gerçek ortaya çıkmaktadır: Arap kumandanı bulunan Abdullah el Battal, Emevi ordularında görev almış ve (715-740) yılları arasında Hristiyanlarla yapılan savaşlarda bulunmuştur. 740'da Afyonkarahisar yakınlarında Akroinon (Bugünkü Seyitgazi İlçesi) denilen yerde yapılan bir savaşta şehit düşmüştür.

Battal Gazi'nin tarihî kişiliğiyle ilgili farklı görüşler de vardır. Türklerin İslam dairesine girmesi sonraki asırda annesi Türk olan Halife Mu'tasım zamanında (H. 213-227/M. 833- 842) giderek arttı ve Türklerden bir askeri birlik meydana getirildi. Artık Türkler Abbasi dönemindeki yönetimde söz sahibi olmaya başladılar ve Bizans'ın saldırılarına karşı hazır bekleyen silahşorlar oldular. Bizans'ı durdurduktan sonra geri çekilmeye de zorladılar. Türkler 10. yüzyılda fevç fevç İslam dinine girdiler (Doğan, 1989: 54). Bilhassa Abbasiler döneminde halifenin talebi üzerine mühim sayıda Türk boyları kütlevî olarak Adana, Ahlât, Diyarbakır, Erzurum, Hades (Göynük), Malatya, Malazgirt, Mara, Misis, Tarsus civarlarına iskân ettirilmişlerdir (Berkay, 1986: 121). Rumların Akrit ve Apelatlarına karşı Müslüman Türklerin alpları ve gazileri vardı. Malatya'da doğan Battal Gazi Abbasilerden Mutasım ile Vâsık Billâh döneminde yaşamıştır. Esasen Battal Gazi peygamber soyundan gelen tarihî bir Arap cengâveri değil, Anadolu serhatlerinde İslamı yaymak için cihat eden bir Türk gazisidir (Köprülü, 2004: 277-278). Hatta bir rivayete göre Emeviler'in azatlı kölelerinden biridir (Sakaoğlu, 1992: 67). Tarihe Arap diliyle Memluklular, Türkçe karşılığı ile Kölemenler diye geçen bir Türk devleti vardır. Bu devletin ortaya çıkmasından önce Arapların Türkleri ordularında asker ve komutan olarak, devamında ise köle olarak kullandıkları bu kölelerin isyan ile Kölemenler Devleti'ni kurdukları bilinmektedir. Battal Gazi'nin bu yapıdan ve ortamdan çıkmış olma olasılığı yüksektir (Kavruk-Durukoğlu, 2012: 21).

Ahmet Yaşar Ocak, Battal Gazi'nin bilinirliği için bir Arap kumandanı iken Anadolu coğrafyasındaki kahramanlığı ile Türkler tarafından da çok sevilip benimsendiğini ve böylece destanî halk hikâyelerinin kahramanı haline geldiğini belirtmiştir (Ocak, 2024). Öyle ki onu bir kumandan kimliğinden çıkarıp klasik bir Türk alp tipine dönüştürmüşlerdir. O bilgisi ve erdemiyle ön plana çıkan bir kumandan olarak nesilden nesile aktarılmıştır. Anadolu Selçukluları tarafından şehit düştüğü yere külliyesiyle birlikte kabrinin yapılmasıyla da destanî kahramanlığı Anadolu topraklarında ölümsüzleşmiştir.

2.2. Battal Gazi Hakkında Oluşan Anlatılar

8. yy.dan itibaren sözlü gelenekle birlikte aktarılan Battalname, yazma ve matbû nüshaların çoğalmasi ile birlikte köy odalarında, camilerde ve halkın toplandığı meclislerde uzun yıllar okunmaya devam ederek halkın gönlündeki yerini korumuştur. Türk halkı kolektif belleğine ideal kahraman olarak resmettiği Battal Gazi'yi halk hikâyeciliği geleneğinden sonra kendine has anlatım tarzıyla yorumlayarak menkıbe, efsane ve inanç anılarıyla yaşatmaya devam etmektedir.

Battal Gazi etrafında oluşan halk anlatılarının yine bu halkın yüce kahramana layık gördüğü isimle mükemmel uyumu hemen göze çarpar. Nitekim bu adlandırmalar dinî, tarihî ve kültürel bir anlam dünyasından süzülerek elde edilen özün simgeleridir ve insanın varlığı anlamlandırma gayretinin neticesidir. Soyunun Hz. Ali ve Hz. Fatma'ya dayandırılarak Hz. Muhammed'e bağlanması yönüyle 'Seyit', kahraman, cesur, yiğit olması yönüyle 'Battal'; İslam'ı yayma maksadıyla savaşması yönüyle 'Gazi' sıfatlarıyla anılan kahramanın etrafında halelenen anlatılar bu minval üzere şekillenmiştir.

Battal Gazi, Rum diyarına fetihler yapmak için gelen, bütün kahramanlığını ve bilgeliğini tek bir olay için ortaya koyan böylece ünlenen bir komutandır. Battal Gazi'nin bir amacı vardır: Bütün Rum ilini Müslüman etmek, o beldelerdeki kiliseleri, cami ve medrese yapmaktır. Bu sebeple Battal Gazi, bütün bu kahramanlığını, bilgeliğini tek bir olay için ortaya koymuştur. Battal Gazi de bu sebeple ünlenmiş bir kahraman olup farklı coğrafyalarda birçok insan tarafından hem anlatılmış hem de yazıya geçirilmiştir. Tarihin önemli kahramanlarından Battal Gazi'nin zamanla efsaneleşen kişiliği ise Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde önemli bir itki olmuştur.

Bugün Seyit Battal Gazi ve arkadaşları hakkında anlatılan hikâyeler Anadolu'nun geniş coğrafyasında yaşamaya devam etmektedir. Bununla birlikte bu ölümsüz kahramanın ruhunun çok farklı yönleriyle yaşatıldığı iki ilçemiz vardır. Öyle ki Seyit Battal Gazi bu ilçelere adını vermiştir: Malatya'nın Battalgazi İlçesi ve Eskişehir'in Seyitgazi İlçesi. Bu bölümünde Battalgazi ve Seyitgazi İlçeleri başta olmak üzere Malatya, Elazığ, Eskişehir ve Ankara'da yapılan Seyit Battal Gazi hakkındaki anlatıları derleme çalışması sunulmuştur.

Elde edilen anlatılar kahramanın hayatta olması ve metnin öznesi, inanç şiddeti, tecrübe ve zamansallık ölçütleri dikkate alınarak menkıbe, efsane ve inanç anıları başlıkları altında gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmaya göre "Dinî şahsiyetlerle ilgili ilk ele alacağımız tür menkıbedir. Çünkü menkıbeler bu şahısların hayatlarında gösterdikleri kerametler, yaşantılarından sahneler, evrene bakışlarını içeren metinlerdir. Yapısal açıdan bakıldığında menkıbelerin öznesi kutsal kişilerdir. (...) İnanç anısı; veli öldükten sonra, yaşayan canlıların hayatına girmesi, müdahale etmesi vs. ile ilgili, bizzat anlatanın başından geçmiş ya da bir biçimde anlatıcı tarafından tecrübeyi bizzat yaşayanın adı verilebildiği sürece, naklediş zincirinin beş altı kişiye kadar uzanabildiği bir metindir. Efsane ise, kutsal kişiler söz konusu olduğunda, özellik bakımından, inanç anısından farksız; fakat tecrübeyi yaşayan yönünden belirsizleşmiş, daha uzak bir zamandan bahseden bir türdür. Ayrıca kutsal kişiyle ilintilendirilen bir takım mekân, nesne gibi şeyler hakkında oluşmuş hikâyeler de bu türün kapsamındadır." (Pehlivan, 2009: 91). Dolayısıyla menkıbede kahraman yani dinî şahsiyet hayattadır, tecrübeyi yaşıyandır ve metnin öznesi durumundadır. Bu özellikleri onu inanç anısı ve efsaneden ayıtmaktadır. Yani inanç anısı ve efsanede kahraman hayatta değildir. İnanç anısında olağanüstü tecrübeyi yaşayan kişinin bizzat kendisi, tanıdıkları ya da adını verebildiği insanlar olduğu için elle tutulabilir bir zaman söz konusudur. Efsanede ise inanç anısına göre tecrübeyi yaşayan ve tecrübenin yaşandığı zaman eskimekte veya belirsizleşmektedir.

Derlemelerde inanışlardaki bütünsel yapının mümkün olduğunca verilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle anlatıların kültürel işlevlerini oluşturan ritüeller de yeri geldikçe sözlü türlerin içinde verilmiştir. Aynı amaçla bir bütün olarak ele alınan röportajlar da söz konusu olan anlatım türlerinden hangisini ağırlıklı olarak barındırıyor o türün başlığı altına yerleştirilmiştir.

2.2.1. Battal Gazi'nin Menkıbevî Kişiliği

Battal Gazi'nin menkıbevî kişiliğini tarihî kişiliğinden ayrı değerlendirmek oldukça zordur. Battal Gazi, Emevilerin 8. yüzyılda Bizans'a yaptıkları seferlerde adını duyurmaya başlamış, Rum diyarında İslamiyet için mücadele etmiş, 12. yy.da Danişmendlilerin sınır boylarında büyük kahramanlıklar göstermiş ölümsüz bir ruhun simgesidir. Battal Gazi'nin menkıbevî kişiliğini İslam için gaza eden bir Türk gazisinin bu süreçte İslam ruhuna bürünen ve o bağlamda şekillenen mücadeleleri oluşturur. Yaşadığı dönemin fetih politikalarına uygun şekilde mücadele etmesi de onu Türk-İslam dünyasında daha bilinir kılmıştır. Hatta bu durum öyle bir hal almıştır ki halk onu peygamber soyuna kadar dayandırmıştır. Bununla birlikte Battal Gazi destanlarında ona ait bir

nesebname bile bulunmaktadır. Bu nesebname soyu Seyyit Hüseyin Gazi'den başlayarak dokuzunca göbekten Hz. Ali'ye bağlanmaktadır. Bu durumun doğruluğu net olmasa bile Bizans'a karşı kahramanca mücadele etmesi bu soydan gelmenin gerekliliği şeklinde yorumlanmaktadır.

Battal Gazi'nin Anadolu'da savaştığı yerlerde onun menkıbevî kişiliğini etkiler niteliktedir. Amasya, Tokat, Antakya ve Maraş gibi yerlerde ona ait yaşam kayıtlarının olması, Anadolu seferlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilecekken Battal Gazi'yi anlatan hikâyelerde öne çıkan Malatya, Kayseri ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi onun mücadele ettiği yerler olarak görülmektedir. Günümüze ulaşan Battalnameler başta olmak üzere diğer Türk kaynaklarında da onun Malatya ve Antakya civarında seferlere katılıp savaştığı bilgisi bulunmaktadır ki bu da Battal Gazi'nin menkıbevî kişiliğini destekler niteliktedir. Onun Rum seferlerindeki maceraları, Taberi'den başlayarak, Arap tarihçilerinde ve Bizans kroniklerinde, ya birbirinden nakledilmek suretiyle ya da birbirini tamamlayacak şekilde anlatılmıştır (Çolak, 2006: 8).

Malatya'nın Battalgazi ve Merkez İlçelerinde, Elazığ'ın Baskil İlçesi'nde, Eskişehir'in Seyitgazi İlçesi'nde, Ankara'nın Mamak İlçesi'nde derlenen menkıbeler, mümkün olduğunca konuşmaların doğruluğuna bağlı alınarak aktarılmıştır. Derleme yapılan kişilerin anlatımları bazen anlatılan olayı yaşayan şahıslara göre, bazen olayın yaşandığı yere göre bazen de olayın kendisine göre konu başlıkları altında gruplandırılarak verilmiştir. Anlatıcıların Battal Gazi ve onunla bağlı olan kişilerle ilgili menkıbeler dışında anlattıkları anıların, tarihî bilgilerin, mekân tasvirlerinin ve sosyal yaşamın aktarılması, yaşayan Battal Gazi ruhunu aksettirmesi yönüyle uygun görülmüştür.

Hüseyin Gazi, Hüseyin Gazi'nin Evi ve Hüseyin Gazi'nin Ölümü

Hüseyin Gazi destanda Battal Gazi'nin babasıdır. Mamuriye (Ankara) Kalesi'nde Kale'nin Beyi Mihriyayıl ve askerleri tarafından öldürülür. Ankara Hüseyin Gazi Tepesi'nde türbesi ve mağarası bulunmaktadır.

Malatya'nın Battalgazi İlçesi, Karahan Mahallesinde Hüseyin Gazi'nin evi olarak bilinen bir yapı vardır. Battal Gazi'nin evi ya da Cafer Gazi'nin evi diye de anılmaktadır. Hüseyin Gazi'nin ve Battal Gazi'nin bu evde yaşadığına dair anlatılar şöyledir:

“Doğduğu yer şu Malatya'dan gelen çay ile Orduzu'dan gelen çayın birleştiği yerdir. Yeri bellidir. Biz çocuktuk, giderdik. Şu yükseklik (oturduğu yerden elini başının hizasına kaldırarak) duvarı vardı. Fakat (şu anda) öyle bir yapısı yok. Öyle çukur bir yer. Adam kahramanca çalışmış bu memlekete. Büyük bir nam almış. Bugün Malatya'nın bereketli topraklarından çok adam çıkmış. Cumhurbaşkanı, başbakanlar...” (K.K.13).

“Battalgazi tarihî bir ilçedir. Eskilerin deyişiyle evliya yatağıdır. Her tarafında mezarlar, türbeler, eski Horasan erenleri bulunmaktadır. Battal Gazi, Hüseyin Gazi'nin oğlu. Hüseyin Gazi'nin evi de buradan 1 km ilerde (Karahan Mahallesindeki Sıttı Zeynep Türbesinin yanındayken) Malatya'yla Orduzu'dan gelen suyun arasında. Biz çocukluğumuzda o binanın sağlam olduğunu biliyoruz. Orada doğmuş, orada büyümüş. Tabii Battal Gazi yalnız onunla kalmamış. Bunlar akıncılar. O zaman Bizans'a, Kayser-i Rum'a karşı savaşmışlar. Battal Gazi de Eskişehir de şehit olmuştur. Aile efratları buradadır. Şimdiki elde olan kılıçlar, o zamanın kullandığı gürzler, o tokmakları bizim şimdi en babayiğit kaldıramaz. Yani demek ki o zamanın insanları daha güçlü, daha kuvvetli.” (K.K.12).

K.K.12, Battalgazi yolundan ilerlerken boy gösteren, Battal Gazi'nin defalarca sefer düzenlediği surlardan da bahseder:

“Battalgazi'nin her temelini altında bir tarihî eser görürsün. Sökmüş götürmüşler. Mesela birçok Horasan mezarları tahrip edilmiş. Onlar da işte demiryolu geçtiğinden köprülere kullanılmış. O zaman okullara kullanmışlar. Taşımışlar, götürmüşler. Surları sökmüşler. O zaman vesait yok. At arabası. Yükleyip götürürlerdi, evlerinin temelini döküyorlardı taşı. O gördüğün surlar sapsağlamdı. Öyle yer vardı ki hani küçük küçük pencereleri olurdu ya ok atıkları. Onlar bile sağlamdı bizim çocukluğumuzda. Oynardık.” (K.K.12).

Hüseyin Gazi'nin Seyyid-i Gazi olarak anıldığı da görülmüştür. Bu anlatıda camilerde cenknamelerin okunduğu zamanlar da yâd edilmiştir:

“Şurada Seyyid-i Gazi var. Babasının adı Seyyid-i Gazi'dir. Kendi hakiki adı Cafer'dir. Battal değildir onun adı. Şu bize yakın. Benim orda hatta bir arazim de var. Orda arazisi olanlara sorarlar “Arazin nerde?” “Seyyid-i Gazi'de” derler. Yani oraya yakın olduğu için o isim verilmiş. Yani babasının adı Seyyid-i Gazi, kendi adı Cafer'dir. Seyyid-i Gazi (Bu Ankara da Seyyid-i Gazi dağları vardır. Şimdi ben orda askerlik ettim. O dağları da gördüm. Seyyid-i Gazi dağları.) orda vefat ettiği için oraya onun ismi konulmuştur. Babası da kumandandı kendisi de kumandan oldu sonradan. Onu harp şeklinde yazmışlar. Bizim gençliğimizde camilerde Battal şurda şöyle harb etti, burada böyle harb etti diye hocanın biri okurdu, millet dinlerdi. Öyle kitaplar vardı.” (K.K.23).

Anlatılarda görüldüğü üzere bir duvarı bile olmayan taş yığınlarının Battalgazi halkının dünyasında ve Hüseyin Gazi'nin ve Battal Gazi'nin menkıbevî kişiliğinin yaşamasında çok büyük bir yeri vardır.

Bir diğer anlatıcı ise menkıbede Battal Gazi'nin babasının kanını almak üzere Mihriyayıl'ın 63 beyini öldürmek üzere verdiği ahitten bahsederken insanların yazılan cenknameleri dinlemek üzere toplandıkları odaları da yâd eder:

“Battal Gazi, Hüseyin Gazi'nin oğlu. Hüseyin Gazi Ankara'da. Ben onun türbesini gördüm. Mihribabil ile harp etmişler. Orda şehit olmuş. Aynı bizim buradaki Emir Ömer gibi kubbe yapmışlar. Hatta bir tarafını yıkmışlar. Hüseyin Gazi ile Mihribabil orda savaşmışlar. Hatta babası orda şehit olunca, “63 tane begini öldürmesem babamın kanını almam.” demiş Battal Gazi. Onu da böyle söylerler. Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi ile harp etmişler. Hüseyin Gazi'nin türbesi orda, Mihribabil'in türbesi de azıcık ilerde. Harp etmişler işte Hüseyin Gazi şehit düşmüş, türbe yapmışlar.” (K.K.24).

“O zaman insanlar ne cenkler yazmışlar. Ne bileyim Hz. Hamza'nın cengimi desem. Çok cenkler var. Okurlardı böyle. Mahallenin bir odası olurdu. Büyükler oraya toplanırlardı. Millet dinlerdi, ne güzel olurdu. Şimdi onu okuyacak adam da yok.” (K.K.24).

Battal Gazi

Battal Gazi'nin menkıbelerde hem kahraman hem veli kişiliğiyle anlatıldığı görülmüştür:

“Battal Gazi'nin bir tek şeyini size söyleyeyim. Battal Gazi'ye demişler ki “Sen bu kadar kahramanlık ettin. Ne gördün ne duydun?” Demiş, “Ben bir gün bir arkadaşım ile gidiydim. Bir çeşmenin başına geldik. Baktım ki çeşmenin başında bir silahşör.” O zamanlar harp edenlere silahşör diydiler. Selamun aleyküm, aleyküm selam. “Sen nereye gidiyorsun?” dedim. Dedi ki “Ben Malatya'ya gidiyorum.” “Neye?” “Battal Gazi'yi öldürüp kellesini kesicim.” Eee, dedim “Sen hiç Battalgazi'yi gördün mü?” “Yok.” dedi. Dedim “Sen beni öldürürsen Battal Gazi'ye de gücün yeter yoksa yetmez.” Battal Gazi o silahşöre öyle diyor yani. Battal Gazi'yi öldürmeye gelen diyor ki: “Haydi diyor, haydi yav.” Suyun başında olan Battal Gazi'nin yanındaki arkadaşı diyi ki “Ya Battal, dur ki sen onun nasıl silahşör olduğuna bak ki belki sen ölürsen ben daha edemem. Önce ben onları harp edem.” O onları muharebe ediydi. Ona bir kılıç vuruydu öldürüydi Battal Gazi'nin arkadaşını. Battal Gazi'yle muharebe ediyorlardı. At üstünde ne kadar ediyorsa da yenilemiyorlardı. Sonra diyorlar ki “Gel inek, bir defa da yaya olarak harp edek. Battal Gazi onu bir defa yatırıyor. Ediydi ki boynunu kese. “Yav Battal, bir şans daha ver bana” diyor. Kalkıy. Bu sefer o Battal Gazi'yi yatırıyor. Tam o zaman yatırıyor. O kâfir, tabii acır mı? Ediydi ki boynunu kese. Bakiydi ki adamın kellesi kucağına düşüydi. Battal Gazi bir de boynunu kaldırıyor ki o ölen arkadaşını kılıcınan vurdu, geri yattı. Dedi “İşte bunu gördüm: Şehit Ölmez.” Ha bu kadar okuyosunuz bak biz okumuş değiliz amma. He, ne diyor? Şehit ölmez. Şehit olarak kalktı, kılıcınan vurdu kellesine. İşte ben burada gördüm ki diyor, “Şehitler ölmez.” Bitti.” (K.K.23).

Destanda yer almayan bu menkıbeyle anlatıcı Battal Gazi'yi “Şehitler ölmez” inancıyla bütünleşen bir iman gücü ile tanımlamıştır.

Battal Gazi'nin destanî kimliğindeki abartılardan uzak, üstün özellikleri olan bir kahraman olarak tasvir edildiği de görülür:

“Buraya Trabzonlu bir âlim geldi Ömer isminde. Ankara'ya gitti. Müftü oldu orda. Kendinin yanında da okudum yani. Sordum ona dedim ki, “Hocam, Battal Gazi yüz bin kişiyle mi harb

etmiş elli bin kişiyle şunlar bunlar?” Dedi ki “Yok yok öyle bir şey yok. Battalgazi de Eba Müslüm de bunlar en kabadayı 60 kişiyle muharebe etmişler. Altmış kişiyi yenmiş. Yani kendini öldürememiş altmış kişi. Cengâver oldukları bunda belli.” dedi. Eba Müslüm Emevi Hükûmeti’ni yendi. Abbasi Hükûmeti’ni kurdu.” (K.K.23).

“Şimdi Battal Gazi büyük bir zat imiş. Hayatının sonuna kadar Malatya için çalışmış. O zaman eski Malatya. Şimdi adam çok çalışmış kahramanca. Hiç bir menfaat gözetmeden memleketi için durmadan çalışmış. Battal Gazi hem Ermeni lisanını, hem Rum lisanını biliyormuş, hem İncil’i hem de Kuran’ı okuyormuş. Herkesin sevdiği bir adamdı. Mesela gidiyordu düşmanın içine giriyordu onların lisanı ile konuşuyordu. Onlarla birleşmiş gibi oluyordu. Onların yüze gelenlerini tespit esiyordu. Gece olduğunda onları kayıp ediyordu. Onları vuruyordu bu şekil. Çünkü her lisanı biliyordu.” (K.K.13).

Battal Gazi’nin Babasının Yerine Geçmesi

Destanda Battal Gazi babasının mansıbını Emir Ömer’den istemekte, Abdusselam da önce babasının kanını alması gerektiğini söylemektedir. Bu olayın daha farklı şekilde anlatıldığı menkıbeler de görülmektedir:

“Emir Ömer diyor ki “Babanın yerine geç.” “Ben babamın intikamını almadan, onun kellesini heybeye koyup getirmeden ben babamın yerine geçmem.” Nihayetinde bir gün kayboluyor, haftalarca gelmiyor. Abdusselam diyor ki “Kayboldu Battal.” Yetmiş iki dil bildikten sonra Battal ismini alıyor. Nihayetinde geliyor. Adam başını vurmuş, atın terkinde asılı, heybenin içinde. Diyor ki “Ben babamın ekmeğini isterim. Babamın yerine geçmeyi isterim.” Abdusselam diyor ki “Git babanın intikamını al, ondan sonra.” Diyor ki “Ya Emir Ömer, emir buyurun atın terkinde kellesi asılıdır. Getirsinler.” Getiriyorlar. O zamandan sonra babasının yerine geçiyor on üç yaşında. Genç Osman kaç yaşında Bağdat kapısını açtı? Kellesi koltuğunda Allah diye diye üç gün savaştı. İnanmayanlara yalandır. İnananlara gerçek. Fatih kaç yaşında geçti tahta? Karada gemi yürüttü. Tabii ki bunlar inanç meselesi. Allah’a bağlılık meselesi. Allah yardım etti mi her şey olur.” (K.K.19).

Battal Gazi’ye Cafer İsmi Verilmesi

Destanda Battal Gazi doğunca Hüseyin Gazi oğluna Cafer ismini verir. Bu olay menkıbelerde de anlatılır:

“Cafer idi adı Battal Gazi oldu. Yani ismi Cafer’dir Battal Gazi’nin.” (K.K.23).

“Cafer ismini babası bırakıyor. Hatta dünyaya geldiği zaman (benim tarihte okuduğumu söylüyorum) kendisi Emir Ömer’in yanında. O zamanlar serasker diyorlardı bugünkü ordu kumandanı. Oturuyorlar. Biri geliyor, Hüseyin Gazi’nin kulağına bir şeyler fısıldıyor. Hüseyin Gazi neşeleniyor. Emir Ömer diyor, “Hayrola Ya Hüseyin Gazi!” Diyor ki “Ya Emir Ömer, senelerdir beklediğim. Nihayet Allahu Teâlâ bana bir erkek evlat verdi.” Diyor ki “Ya Hüseyin Gazi, ismini ne bırakacaksın?” “Senelerdir aklımdan geçiyor. Cafer diye bir isim bırakacam.” O isim Hz. Ali’nin abisinden geliyor. Hüseyin Gazi diyor ki “Ben de Elhamdülillah inanmışım, müslümanım. Cafer ismini oğluma vuram. Olabilir ki vatan için savaşır.” Ve hem de savaşıyor.” (K.K.19).

Cafer isminin Hz. Ali’nin ağabeyinin ismi olduğu ve bu isme yüklenen misyon, destanda bahsedilmeyen bir ayrıntıdır.

Abdulahap Gazi

Abdulahap Gazi destanda Battal Gazi’ye Hz. Peygamber’in emanetini ulaştıran ve Battal Gazi ile birlikte akınlara katılan kırk yaverden biridir. Karakaya Baraj Gölü kenarında, Elazığ/Baskil Kale Köyü, Muşar Dağı’nın kuzey yamacında türbesi vardır. Bu dağ Abdulahap Dağı diye de anılmaktadır.

“Abdulahap Gazi bir sohbette Peygamber Efendimize Ya Settar diyeceğine Ya Seyhat diyor. O zaman Peygamberimiz de diyor ki, “Ya Abdulahap sen çok gezeceksin ve gezdiğin yerde bir yere gideceksin (Bu Tohma’yı tarif ediyor.). Orda gençler güreş tutacak. Onların

içerisinde bir tane var ki o sana tanınacak. Bu vereceğim emaneti ona vereceksin” diyor. Tükürüğünü emanet olarak veriyor. Sonradan geliyor bakıyor ki orada hakikaten gençler toplanmış, güreş tutuyor. Bakıyor ki içlerinde bir tanesi hepsini yeniyor. Çok kuvvetliymiş. Diyor “Senin ismin ne?” O da diyor ki “Seyyid Battal Gazi.” Ha benim aradığım kişi bu. O zaman Peygamber Efendimizin emanetini veriyor. Emanetini verdikten sonra o da bu akıncılara katılıyor. Abdulvahap, Battal Gazi ile akınlar düzenleniyor. Tabii buralar istilaya uğramış o zaman. Hatta şu ilerde Yazıhan Beldesinde çok büyük savaşlar oluyor. Burda şehit oluyor. Mezarı yukarda (Dağ yamacının altındayken).” (K.K.12).

Destanda Battal Gazi daha mansıbını almadan önce Abdulvahap, Malatya’da Emir Ömer’e bağlı bir savaşçıdır ve Cafer’i tanımaktadır. Ayrıca K.K.12’nin Abdulvahap Gazi’nin çok gezmesinin nedenini anlatırken Evliya Çelebi’nin rüyasında Hz. Peygamber’e “Seyahat ya Resulallah” dediği anlatı ile bağ kurduğunu söylemek mümkündür. K.K.12 bu türbede yapılan ritüellerden de bahseder:

“Büyük bir zat. Ermiş velilerden. (Kancaların asılı olduğu demirlerin olduğu yerden geçerken) Adak adayıp kurban kesip buradan asıp yüzüyorlar. Orda ocak var, yemek falan pişiriyorlar. Rüyasında görüp de oraya adak götürenler, hatta gerçekleştirdiğini söyleyenler var. İşte “Benim şu işim olsun da bir adak keseceğim.” deyip, getirip burada kesiyorlar. Ailece yiyorlar. Bu itikat meselesi. Her yerden akın akın geliyorlar. Ziyaret ediyorlar.” (K.K.12).

Bir anlatıcı farklı sosyo-kültürel yapıdaki insanların inanışlarındaki çeşitliliğe dikkat çekerek farklı anlatıların olduğunu dile getirir. Abdulvahanın menkıbevî kişiliğinden şu şekilde bahseder:

“Buranın genel inanışını kavrayabilmek için bence hem Alevilerden hem de Sünnilerden dinlemek gerek. Çünkü herkes farklı anlatıyor. Şimdi Abdulvahap Gazi Peygamberimizin meclisinde bulunmuş. Orda Peygamberimiz bir diyardan bahsediyor. O Peygamberimizin sancaktarı. Peygamberimiz sırtını sıvazlıyor. İşte o zamanın kerametlerinden ağzına tükürüğünü emanet ediyor. Bu zaten birçok kaynaktan geçiyor. Abdulvahap Gazi 315 sene yaşıyor. Battal Gazi’yle beraber savaşlarda da bulunuyor. En son Romalılardan kaçıyorlar. Büyük bir savaş veriliyor. Oradan ayrılıyor. Buraya geliyor, dağa çıkıyor. Dağda zaten ilerleyince atının ayak izleri de görülür. Kendi el izleri de vardır. Hatta şu aşağıdaki vadide de attığı kaya var. Ellerinin birebir izleri, tırnaklarının birebir izleri oraya geçmiş.” (K.K.4)

Anlatıcı Abdulvahap Gazi’nin türbesinin etrafında oluşan ritüellerden de bahseder:

“Bazı insanlar art niyetli oluyor tamam mı? Geliyorlar buralara; halısını, bezini götürüyorlar. İnsanlar buralara girdikleri zaman hani gerçekten türbelere inanmak diye bir şey yanlış. Bu Allah’ın sevdiği kulu. Peygamberimizin zamanında yaşamış. Peygamberimizle aynı ortamda bulunmuş. Yani bunları düşünmemiz lazım. Biz buraya gelip “Abdulvahap şu dileğimizi kabul et, bu dileğimizi kabul et.” demiyoruz. Veremez ki. Biz “Allahım senin sevdiğin kulunun yanına geldik. Senin sevdiğin kulunun yanından sana dua ediyoruz.” diyoruz. Burası doğal bir mağara. Gelip burada hazine arayanlar oluyor. Şurası iki sene önce kazılmış mesela (içerideki bir oyuğu göstererek). Eskiden koyunların kemiklerini buraya atıyorlarmış. Bilmem koyunun kaburgası gelirse kız olurmuş, bilmem ayağı gelirse mi ne oğlan olurmuş. Bu da doğru çıkıyormuş. Halen daha yapıyorlar. Bazen kendini atıyor bunun içine kapatıyor burada. Eskiden burada pamuk gibi bir şey vardı. Çekiyor. Kaburga kemiği tutarsa kız oluyor. Erzincan Kemaliye’de Hıdır Abdal var. Orda çile mağarası var. Devasa bir yer. Dervişler kendini çileye kapatıyorlarmış her yıl. Sadece su. Ruhunu ve nefisini terbiye ediyor ve yaşıyor. Bu tarz yerleri onun için yapıyorlarmış da Abdulvahap Gazi derviş değil. Kendisi Peygamberimizin sancaktarı. Şurada batıl inancın eserlerini görüyorsunuz. Mum yakmışlar erimiş, mum yakmışlar erimiş. Geleneğe göre bir dilek tutuyorsun. Taşı sürtüyorsun o kayaya. Tutarsa dileğin kabul oluyor, tutmazsa kabul olmuyor.” (K.K.4)

Destanda Abdulvahap Gazi Rum ilinde yakalanır. Din değiştirmiş gibi görünerek Kayser’in kızı ile evlenmek zorunda kalır. Fakat kız cadılar tarafından kaçırılır. Battal Gazi kızı kurtarır. Kız Müslüman olur. Abdulvahap Gazi tekrar Battal Gazi ile birlikte savaşmaya devam eder. Bu olay şöyle anlatılır:

“O zaman Abdulvahap Gazi’yi de ellerini bağlamışlar, mahkûm etmişler bir içeriye. Ondan sonra tabii yanına güzel bir kız getiriyorlar. Abdulvahap 310 yaşına girmiş. O kadar ömür gitmiş. Buna içki içirmek istiyorlar. Bu da içmiyor. Her ne kadar kız çalışsa da içmiyor. Ondan sonra bakıyor ki mecbur kalacak. Bir bardağı eline alıyor tutuyor. “İçeyim de ondan sonra bir çaresine bakarım.” diyor. İçiyor. Kıza teslim olmuyor tabii. Ağzına alıp içtiği vakit kız bakıyor ki ağzından bir ak kuş çıkıyor, kara kuş giriyor. Oradan kız diyor ki “Ya Gazi, senin ağzından bir ak kuş çıktı, kara kuş girdi.” “İşte o ak kuş benim imanım idi. İman ile küfür bir arada olmaz.” diyor. Ondan sonra bu mücadele yaparken Seyyid Battal Gazi geliyor ki hemen gelip içeri giriyor. Onu serbest ediyor. Onlar tekrar orda savaşa tutuşuyorlar. Seyyid-i Abdulvahap Gazi’yi kurtarıyor.” (K.K.13).

Abdulvahap Gazi ile ilgili diğer anlatılar ise ayrıntılar yönüyle küçük farklılıklar içermektedir:

“Abdülvahap Gazi Peygamber’e kavuşmuş. “Onu (Battal Gazi’yi) kim görecektir?” diyor. “Soran görecektir.” diyor. “Aç ağzını.” diyor. Peygamber ağzının yarını, tükürüğünü yutuyor, şurada kalıyor (boğazını göstererek). Taa onu tebliğ edinceye kadar o şey orda kalıyor. Kitaplar da böyle yazar. Büyükler de böyle söyler. Sonra bu Abdülvahap’ın evi şurada Hasan Hoca’nın evinin orada. Toptaş Mahallesinde. Hatta onun duvarını ben de gördüm.” (K.K.24).

“Abdulvahap hem Malatya’da var hem Sivas’ta var. Birkaç yerde var. Abdulvahap Battal Gazi’nin lafını ederken Peygamberimize, Abdulvahap dedi ki “Ya Resulallah o zamana kim kalacak?” Ayağa kalkmıştı. O da “Kim ayağa kalkmışsa o kalacak.” dedi. Abdulvahap onun için Malatya’ya geldi. Battal Gazi’yi gördü. Şu karşı dağda şeyi görünüyor. O dağın altında kendinin türbesi. Ben gittim, gördüm. Battal Gazi’ye diyorlar ki bilmem kaç dil biliyor. Hediye, ağzındaki tükürüğü, getirip Battal Gazi’ye verdi ya Abdulvahap. O ondan kalma.” (K.K.23).

“Soran görecektir” ifadesi ile birlikte bu tükürükle Battal Gazi’nin yetmiş iki dili bilir olması, destandaki anlatımı yansıtmaktadır.

Abdulvahap Gazi’nin Attığı Taş

Muşar Dağı (Abdulvahap Dağı)’nın yamaçlarında bulunan ve Abdulvahap Gazi’nin Bizans askerlerine attığı düşünülen bir tondan fazla kayanın hikâyesi şöyledir:

“Şu dağa bak (Bir tondan fazla olduğu söylenen kayanın olduğu yerden dağın yukarı kısımlarını göstererek). Şunu komple kaldırarak oradan atmışlar. Bastırınca direk buraya gelmiş. Şimdi anlatayım size hikâyesini. Buranın dalgası olmaz. Yolu görüyorsunuz. Bu yollar kolay kolay oluşmaz, kolay kolay bozulmaz. Aşağı doğru da bakabilirsiniz, patika. Kayanın aşındırması, suyun aşındırması ile oluşan yol. Zaten sürekli her yağmurda bir parça dokunduğumuz zaman parçalanıyor bu kayalar. Bizans askerleri buraya geldiği zaman Abdulvahap’ın bu kayayı Bizans askerlerine attığı söyleniyor. Bizans askerleri zaten bildiğiniz gibi Anadolu’nun büyük bir bölümüne sahipler. Zaten büyük bir imparatorluk. 1000 yılı aşkın süre yaşamış bir imparatorluk. Abdulvahap Gazi burada Battal Gazi ile birlikte savaşıyor Bizans askerlerine karşı. Daha sonra orduları dağılıyor. Büyük kayıplar yaşıyorlar karşı orduya. İşte o zaman buraya geliyor, dağa çıkıyor. Buradaki Bizans askerlerini, ordularını görüyor. Kayaları buraya atıyor. Hatta birkaç tane attığı söyleniyor o dönemde. Birinin bu kaya olduğu belli. Zaten anlaşılıyor, hiçbir bağlantısı yok. Ve büyük zararlar veriyor. Düşün: Sen burda askersin. Böyle bir şey görüyorsun. Ne yaparsın? Yarısı zaten kaçıyor, ölmesine gerek yok. Yaa düşünsene yukarıdan kaya yağıyor böyle. Şu dağ kadar bir şey, güneşi kapatmış üstüne geliyor. Yanında bir tane at ezilmiş, ölmüş. Yani, o an şoka girersin. Neyse. Abdulvahap yiğit, pehlivan, yakışıklı. Şurdaki gördüğünüz insanlar gibi değil. Yani geniş omuzlu, biraz kilolu böyle. Gerçekten çok büyük bir zat kendisi. Zaten buraya gelince böyle birdenbire duygularım kabarıyor manevi duygularım. İnsan kendini çok rahat hissediyor. Yukarı çıkarken üç buçuk üç buçuk çıkarsınız da sonra şöyle bir nefes alırsınız.” (K.K.4).

Abdulvahap Gazi’nin Atının Ayak İzleri

Abdulvahap Gazi da atı da içimizdeki kahramanlar olarak yaşamaya devam etmektedirler:

“Büyük bir zat kendisi. Atıyla oraya kadar çıkmış ya. Oraya çıkabilecek bir hayvan var mı ya? Ama var işte. Atı ile vurmuş, atın ayaklarını vuruyor en son oraya çıktığında, izlerini

göstericem size, atın tırnak izlerini. Onlar gerçekten var. Dönemin en güzel atlarından bir tanesi, en sağlam atlarından bir tanesi. Normal bir at. Niye efsaneleştiriyosunuz her şeyi? Ne bu efsaneleştirme isteği bizim tarihimizde.” (K.K.4).

Abdulahap gibi atı da hayali olağanüstü varlıklar değil; yaşadığına inanılan, üstün özellikleri olan kahramanlardır.

Abdulahap Gazi'ye Su Taşıyan Sıddı Zeynep

Abdulahap Gazi Türbesi'nin aşağısında yolun hemen altında yer alan Sıddı Zeynep Türbesi'nde ise Abdulahap Gazi'ye su taşıyan adı sonradan Zeynep olarak değiştirilen kral kızı yatmaktadır. Bu kişiyle ilgili anlatılar ise şöyledir:

“Ben Abdulahap'ın türbesine çok geldim. Türbesi dağın başında bir kaya kovuğu içerisine yapılmış. Hatta derler ki cariyesi de burada bir tünel yapmış, düşman görmesin diye. Taa Tohma'ya kadar inip Fırat'tan abdest suyunu ve içecek suyunu dağın tepesine taşımış o tünelden. Bilmem ne kadar sene hizmet etmiş. Burda vefat etmiş Onun da mezarı aşağıda. Türbesinin kapısının üzerinde “Abdulahap Gazi'ye Hizmet Eden Kral Kızı Sıddı Zeynep Türbesi” diye yazar. Abdulahap Gazi'nin kendisine hizmet eden, bakımını yapan bir hanımefendi. Yani iki tane mezar vardır burada. Şöyle bir rivayet vardır: Abdulahap Gazi demiştir ki, “Gelen önce bana hizmette bulunanı ziyaret etsin. Sonra benim yanıma çıksın.” Buradaki halk diliyle ona “Gelincik” diyorlar.” (K.K.12).

“Şimdi ismini tam olarak hatırlayamıyorum da o zaman işte buradaki Roma Prensi mi kim bulunuyorsa buradaki beyliklerden, onun kızı oluyor. Burada Abdulahap Gazi dağda mahzur kalınca ona kimse su götürmüyor. Sıddı Zeynep de onu görmüş buraya gelirken ve Abdulahap Gazi de yiğit. Sıddı Zeynep su götürüyor, su götürüyor, su götürüyor. Tabii yukarda dehlizler de var. Abdulahap Gazi ordan da suyunu karşılıyor da.” (K.K.4)

Abdulahap Gazi ve Korucuk Baba

Çalışmamız için Mehmet Ali Cengiz bize bir CD vermiştir. Bu CD'de “Anadolu'da Yol Açımlar” adlı programı hazırlarken Elazığ'ın Baskil İlçesi'nin Suyatağı Köyü'nden Yakup Bey'in evine konuk olan Mehmet Ali Cengiz, 24 Şubat 2007 tarihli Görüş Gazetesi'nde yayımlanan “Eskiden Malatya'da Hastalıklar Nasıl Tedavi Edilirdi?” başlıklı gazete kupüründen Abdulahap Gazi ile ilgili şu rivayeti aktarır:

“Çocuğu olmayan genç hanımlar Abdulahap'ın türbesine götürülüp orada kurban vadettirilir. O gün gözüm nuru kutlu kişinin kadın doğum uzmanlığı nereden geliyordu? Bilmiyoruz. Söylenceye göre “Bunlar ulu erenlerden iki arkadaş ya da kardeş. Fırat'ın iki yakasındaki tepelerin üstünde yatıyorlardı (Abdulahap ve Korucuk Baba). Ölmeden önce aralarında şöyle bir antlaşma yapmışlar: “Dertliler bana, deliler sana.” demiştir gözüm nuru Abdulahap. Anlaşıyor ki yüzyıllardan beri çocuk sahibi olma özlemi içindeki insanlar bu dertlerine çare bulsun diye onun mezarına kadar gidip kurban adıyorlardı. Yalnız öyle kolay gidilebilen bir yer değildi. (...) Korucuk'a giderken uzaktan görülen bir tepeyi gösterdiler, orası Abdulahap diye. Dimdik. Bin bir güçlülle saatler boyu tırmanarak çıkılabiliyor. Hatta oraya kadar gidip de tepeye tırmanmayı göze alamayanlar bile oluyormuş. (O da ben. Yaşım 83). Özellikle yazın sıcak günlerinde tırmanabilmek için sabah erkenden yola çıkmak gerekiyormuş. O nedenle bir gün öncesinden gidip yakın köylerden birinde geceliyordu insanlarımız. Ancak dileğinin kabul edilmesi için o mübareğin makamına çıkmak gerekiyormuş (Evet biz de zamanında kavuşalım diye sabahleyin saat erkenden çıktık geldik.). Abdulahap ziyaretinden sonra çocuğu olan aileler kınalı bir koçu kamyonun arkasına atarak bir kez daha o mübarek kişiye teşekkür ediyorlar. (Genellikle Abdulahap koyarlar çocukların adını. Yöremizde Abdulahap çok.) Dolayısıyla Korucuk'a da akıl hastaları başka bir deyişle deliler götürülürdü. Zor ve zahmetli bir gidiş olmadığı için biraz da eğlence, piknik havası içinde geçerdi bu yolculuk. Ya birkaç aile bir kamyonu dolur, aralarında aklıdan zoru olan kişi de bulunurdu elbet, ya da çift atlı naylon araba ile tıngır mıngır gidilirdi. Bir söz daha var: Malatya'da yerli deliye Korucuk ne yapsın?” (K.K.18).

Ahmet Turan

Ahmet Turan Battal Gazi'ye yenilmiş, onun pehlivanlığına hayran kalarak Müslüman olmuş bir pehlivandır. Müslüman olduktan sonra Battal Gazi ile akınlara katılmıştır. Bu akıncı farklı rivayetlerle anlatılmaya devam eder:

“Battal Gazi'nin Kayser-i Rum'a çok akınları vardır. Kayser ile çok savaşmıştır. Ahmed-i Turan o zaman o tarafın güçlü pehlivanıdır, cengâveri. Bunlar birbirleri ile savaşırken bir anlaşma yapıyorlar. Diyor ki, “Yazık! Seninle güreş tutalım veyahut seninle kılıçla savaşalım. Ya sen öl, ya da ben öleyim. Bu iş bitsin.” Bunlar kılıçla birbirlerini yenemezler. Günlerce sürer. Bir taraf düşman tarafı bir taraf Müslüman tarafıdır. Neticede yenemediklerinden bu sefer güreş tutuyorlar. “Eğer yenersem benim tarafıma geçeceksin.” diyor. “Tamam.” diyor. Kan dökülmesin. Yenildiği zaman savaş bitiyor, çekiliyorlar. Güreşte Battal Gazi onu yeniyor. Orada diyor ki “Bana bir de Türk ismi koy.” “Ahmed-i Turan-ı Gazi.” Ondan sonra aralarında bir sulh imzalanıyor. Bu ismi aldıktan sonra Battal Gazi ile birlikte akınlara devam ediyorlar. Burda vefat ediyor. Mezarı, türbesi burada. Yanındaki türbe aile efradına ait. Çok babayiğit, çok uzun bir kişiymiş. O nedenle mezarı çok uzun. Silahıyla beraber gömülmüş. Tabii Battal Gazi de öyle.

Şimdi Ahmet Turan'ı açtılar. İslam Hoca'nın, Malatya Müftüsü'nün ve bizim kontrolümüz altında onun mezarı açıldı. Mübarek, olduğu gibi duruyor. O gördüğün uzun var ya. Öyle babayiğit. Şimdi düşün ki 15-20 kiloluk gürzü. Var mı burada babayiğit de kaldırıp da sallaya? Kılıcını eline alamaz. Yani öyle güçlülermiş.” (K.K.12).

“Ahmed-i Turan gelmiş, güreş tutmuşlar. Demişler eğer hangimiz yenerse o onun dinine dönecek. Ahmed Turan yıkılmış. Yıkılınca Müslüman olmuş. Burada o yatıyor. Hatta onu ben görmedim, görenler o zaman söylüyorlardı. Yaptırmaya gitmişlerdi. Açtılar. Nasıl gömmüşler aynen öyle duruyor. Görmüşler de iki üç kişi söylememişler. Daha ayakkabısı ile duruyor. Gördünüz mü türbeyi işte aynen o vaziyette yatıyor. Sekiz on sene evvel restore edildi. Mezarı da açıldı. Şehit şeyiyle gömülmüş. Aynen üzerini tekrar örttüler, muhafaza altına aldılar.” (K.K.24).

“Ahmet Turan'ın adı Ahmer'dir. Ahmet değil Ahmer. İşte muharebede Battal Gazi onu yendi. O Hristiyanı yani. Onu yendi. Beraber geldiler muharebe ettiler bir yerde. Onun silahı milahı yok. Esirdir. Dedi, “Ya Battal n'olur bir kılıç da bana ver, sana yardım edem.” Battal Gazi ona bir kılıç verdi. Muharebeyi kazandılar. Battal Gazi ona dedi ki, “Ya Ahmer ben senin ismini değiştirecem. Sen ahdinde durdun. Sen Hristiyanın ama bana muharebede yardım ettin hem de Müslüman oldun. Senin adın Ahmet Duran olsun. Ahmet Duran yani Ahdine Duran. Yani söz verdin, sözünde durdun.” O da dedi “Ben de senin adını değiştirecem. “Ney? Koy.” dedi. “Senin adın da Battal Gazi. Battal Gazi, kâfire kattal” dedi. Battal'dır, kâfire kattaldır. Yani kâfiri öldürücüdür. Yani yiğitsin, gücün yetiy demektir.” (K.K.23).

Ahmet Turan ile ilgili anlatılar kendi aralarında farklılıklar gösterse de Müslüman oluşu, ismini değiştirmesi ve Battal Gazi'yle birlikte savaşlara katılması bütün anlatılarda ortak motif olarak yer almaktadır. K.K.23 ise Ahmet Turan'ın ‘ahdine duran’ anlamına geldiğini söyleyerek farklı bir bilgi aktarmaktadır.

“Battal burdan Kayser-i Rum'a gidiyor. Artık görevi üstlendi. Askerî kumandan kendisi. Burda tebdil-i kıyafet oluyor. Zaten şimdi Allah vergisi bir derya. Hiç tükeneyeceği yok. Her dili biliyor. O zaman Kayser-i Rum'un bir manastırı Maraş'ta imiş. Din adamları orada yetişiyor. Güçlü adamlar, pehlivanlık yapacak insanlar da gelip orada eğitim görüyor. Burdan giderken akşamüzeri oluyor. Manastıra uğruyor. Halbuki hedef İstanbul. Diyor ki “Nereden gelip nereye gidiyorsun?” “Bağdat'tan gelip Kostantiniyye'ye gidiyorum.” “Hayır mı?” “Ben gidip Amber'den pehlivanlığı öğreneceğim.” diyor. Diyorlar ki “Amber buradadır.” “İyi” diyor Kayser-i Rum'a. “Öyleyse ben hiç yorulmam.” Akşam tanışıyorlar, sabahleyin meydana çıkıyorlar. Amber diyor ki “Yiğit, hamle senin.” Diyor ki “Yok üstadım. Üstadın yanında talebenin ne hakkı var ki hamle yapa. Hamle sizin.” Amber hamle yaparken şimdi tarih diyor ki eğer yalçın bir kaya olsa Battal'ın yerinde, o kaya devrilirdi. Battal öyle bir sallandı ki neredeyse düşecekti. Sanki babası kendisine seslendi: “Cafer, mert dur.” İkinci sefer Battal hamle yaparken Amber sallandı, neredeyse düşecekti. Dedi “Ben bu kadar yaşadım. Hiç böyle bir yiğit görmedim. İki üç hamle her biri yaptıktan sonra Battal Amber'i yeniyor. Daha Battal Amber'i yenmeden önce Amber diyor ki “Sen Battal'la çarpışacaksın. Bu Battal'ın yiğitliği nedir? Bu yiğitlik nerden geliyor? Bunun sırrı

nedir?’’ Diyor ki ‘‘Battal’ın kafasının ortasında üç tane beyaz kıl var. Sırrı orda. O kılları çektin mi Battal bitti. Ufak bir çocuk Battal’ı yener.’’ Battal bunu kendisi söylüyor. Nihayet dördüncü beşinci hamlede Battal Amber’i yendiği zaman hemen boğazına çöküyor. Belinden hançeri çıkarıyor ki kellesini vura. ‘‘Kelime-i şehadet getir.’’ diyor. Takdir-i İlahi Amber de diyor ki ‘‘Zaten ben söz vermiştim Allah’a. Benim dinimden gayri herhangi biri belimi yere getirirse ben onun dinine döneceğim. Orada kelime-i şehadet getiriyor. Müslüman oluyor. Battal diyor ki ‘‘Bundan sonra senin ismin Ahmed Durani.’’ Şimdi halk arasında Ahmet Turan diyorlar. Esas tarihte ne diyor: Ahmet Durani. Orada bırakıyor. Diyor ki ‘‘Bura sana emanet. Bu keşişlerin hepsi de sana emanet. Ben Kostantiniyye’ye gidecem’’ O zaman Konstantinopolis’ti bugünkü İstanbul. Artık ne görevle gittiyse görevini yerine getiriyor. Gelince beraber Malatya’ya geliyorlar. Tarihin bir deyişine göre yedi sene Battal’la beraber savaşıyor. Bugün türbesi Alacakapı’nın karşısında.’’ (K.K.19).

Bu anlatıda ise Battal Gazi’nin Ahmet Turan’la karşılaşması destandakinden oldukça farklı bir şekilde verilmiştir.

Emir Ömer ve Akabe Kadı

Destanda Emir Ömer, Malatya Emir’i iken Akabe Kadı, Bağdat Halifesi’nin kadısıdır. Anlatılarda Emir Ömer’in Bağdat Halifesi’nin yerine geçtiği görülmektedir:

‘‘Emir Ömer vali. Yani buranın o zamanki mülkiye amiri. Hatta en eskilerden duyduğumuz şimdi o zaman bu Emir Ömer’in yanında bir tane o zamanın casusu varmış. Bu da Kayser-i Rum’la ilişkisi olan, yani yüzde müslüman ama içte değil, hristiyan fakat casus. O zaman devamlı surette buradan alınan bilgileri -savaş planları, efendim burada olup bitenleri- gizli gizli Kayser-i Rum’a gönderiyor. O zaman daha oradayken Battal Gazi bunu öğreniyor. Neticede bu gizli haberlerin ondan geldiğini haber alıyor. Hoppa Kadı Emir Ömer’in yanındaki yardımcısı, sağ kolu diyelim. Ve detayıyla suçüstü yakalayıp getiriyor Emir Ömer’e o zaman, tebliğ ediyor. Diyor ki ‘‘Bütün buradaki haberleri sızdırıp yapan bu.’’ O kervansarayın giriş kapısında -şimdi yok da eskiden vardı- bir kanca vardı. Orda idam edilirdi hainler. Böyle duyduğumuz bir rivayet. İbret olsun diye. Ve bir daha da öyle bir casus olayı olmuyor orda. İşte kuşlarla gönderiyorlar kimler ne zaman ne yaptı böyle. Akıncı o zaman Battal Gazi. Bunun farkına varıyor, onların içerisine sızıyor. Çok kurnaz, çok güçlü, çok bilgili, öyle bir kılıklara girmiş ki sızarmış içlerine cengâver. Şimdi tabii bunlar yakalandıktan sonra Emir Ömer o zaman onları idam ettiriyor. Kırk gün asılı kalmış orda âleme ibret olsun diye. İşte derler ya Hoppa Kadı’yı burada astılar. Biz çocuktuk o kanca dururdu (şöyle halka). O Kervansaray’ın girişinde, ibret olsun diye. Tabii kervanlar geliyor.

Emir Ömer’in Türbesi eskiden mescit değildi. Sonradan mescide çevirdiler. Burada mahalle sakinleri gelip (işte burası yakın) namazlarını kılıyorlar. Eskiden mezarlar vardı. Yani Emir Ömer’in kendi aile efratları hep oraya defnedilmiş. Kazıda 7-8 tane daha mezar çıktı. Sonra burayı mahalle camisine çevirdiler. Yani eskiden cami değildi. Ziyaret olarak kapısı açıktı. Dışarıdan gelen misafirler ziyaret ederdi. Türbe torunları tarafından yaptırılmış.’’ (K.K.12).

‘‘Zamanı ile esas Malatya burası (Battalgazi İlçesi’ni kastederek). Oraya Aspuzu derdik. Kadı işte o zaman onu hâkim etmişler fakat zalim gizli keşiş yetiştiriyormuş. Neyse keşişleri bulunca orada asmışlar. Kervansaray’ın o asılı halkasını ben gördüm. Kırk gün orda o Hoppa Kadı asılı kalmış. Sonra orayı tamir etmişler ama kanca orada duruyor.’’ (K.K.24).

Akabe Kadı, anlatılarda destandan farklı olarak Hoppa Kadı adıyla ve Emir Ömer’in kadısı olarak geçmektedir.

Bir diğer anlatıda ise destanda Akabe Kadı olarak geçen karakter, anlatıcı tarafından Kayser-i Rum olarak aktarılmıştır:

‘‘Kayser-i Rum, tuttu öküz kuyruğundan bir kamçı yaptı. Başına tonlarca çivi çaktı. Kime kızdıysa kafasına vurdu. Dedi ‘‘Bu keçi kuyruğu mu, öküz kuyruğu mu?’’ Vatandaş diyor ki ‘‘Öküz kuyruğu.’’ ‘‘Yok’’ diyor ‘‘keçi kuyruğu.’’ Tam tersini söylüyor. Nihayeti Battal bunu ele geçirdi. Gitti, yakaladı. Af buyurun. Ona dedi ‘‘Hıncır bu keçi kuyruğu mu öküz kuyruğu mu? (Anlatıcı bir taraftan elindeki hayali kamçıyla adamı dövüyordu.)’’ (K.K.19).

Zeynep

Zeynep destanda Battal Gazi'nin amcası Hasan'ın kızı ve kendisinin eşidir. Türbesi Malatya Battalgazi İlçesi Karahan Mahallesi'ndedir.

Anlatılarda Zeynep ile ilgili rivayetler destandakinden farklıdır:

“Battal Gazi'nin hanımı. Bu Emir Ömer var burada (Emir Ömer Türbesi'ni kastederek). Hz. Ömer'in üçüncü dördüncü torunu (Emir Ömer için) derler, onun kızını almış. O da Vaiz Baba Ocağında Karahan'da. Sıddı Zeynep, Battalgazi'nin hanımı Emir Ömer'in kızı. Onu istiyor işte. O da burada yatıyor (Battalgazi İlçesi).” (K.K.24).

Bu menkıbede Zeynep, destandan farklı olarak Emir Ömer'in kızı olarak verildiği gibi Emir Ömer'in Hz. Ömer'in torunlarından olduğuna dair anlatı da farklı bir ayrıntıdır.

“Kimisi diy ki harb ederken Sıtt-ı Zeynep orda yoldan aşağı düşmüş. Almış getirmişler. Bu Sıttı Zeynep bazıları diy hanımı bazıları diy kızı. Çok zaman geçmiş aradan, çok şeyler söyleniyor.” (K.K.23).

Destanda Emir Ömer'in kızının adı Fatma olarak geçer ve Velid'den kaçarken atıyla beraber uçurumdan düşerek ölür. Anlatılarda bu şahıs Sıddı Zeynep olarak geçmektedir.

Çalışma sırasında Malatya'da Celal Yalvaç'ın kütüphanesinden alınan “Battal Gazi'nin Evlilik Cengi” başlıklı derleme Aziz Azmi Fenercioğlu tarafından Halkevi Tarih Kolu Başkanı İsmail Kutan'dan derlenmiştir. Anlatı şöyledir:

Battal Gazi'nin Evlilik Cengi

Anadolu'nun pek çok yerleşim biriminde olduğu gibi Malatya'da oturan halkın da yazlık ve kışlık oturma yerleri vardı. Halk kışın Eski Malatya'da, yazın da yazlıkları Aspuzu'da otururdu. Bu gelenek Hafız Paşa Ordusu'nun kış aylarını, Malatya'da geçirmesine kadar devam etti. Ordu Malatya'ya geldiğinde halk yazlıklarındaydı. Ordu Malatya'ya yerleşti. Asker, oturdukları evleri ve çevresini harap ettiği için bir daha Aspuzu'dan dönmediler. Aspuzu'yu imar ederek şehir merkezi yaptılar. Bu nedenle kadim eski şehir kaderine terk edilerek köy haline döndü.

Aspuzu, bağ ve bahçelerle kaplı cennet misali bir yerdi. Her evin iğde ağaçlarının dalları ile çevrili, içerisinden billur suların aktığı, elma, armut, kayısı, dut, kiraz ve ayva ağaçlarının olduğu bahçeleri, sebze ihtiyaçlarını kapsayacak kadar boş yerleri vardı.

Battal Gazilerin de yazlıkları Aspuzu'da, Tecde civarındaydı. Her yıl baharla birlikte Malatya'dan Aspuzu'ya göç başlardı. Göç yollarından Aspuzu'ya gelinirdi. Göçyolu, Hidayetler'in Sait Efendi değirmeninden Sarıcılar'ın cegetinden (mahallesinden) devam eder, Akpınar'dan Aspuzu'ya erişilirdi. Buradan yazlıkların diğer mahallelerine gidilirdi. Şehrin itibarlı mahallesi göç yoluydu. Battal Gazi yaşantısı icabı pek Malatya'da kalmaz Anadolu'yu Türk-İslâm yapma savaşını sürdürürdü. Hatta şehirde olup bitenlerden de haberi olmaz, zaman zaman şehre geldiğinde olaylardan haberdar olurdu. Olurdu ama bazen şehrin Rumlar tarafından yakılıp yıkıldığını öğrenir, halkın acısının öcünü almak üzere tekrar sefere çıkardı. O, savaş için yaratılmıştı, akibeti de belli olmazdı. Hz. Peygamber'in ona armağanlarını Abdulvahap Gazi getirmişti. Söylenene göre Abdulvahap Gazi Peygamber'in armağanını ağzında Battal Gazi doğana kadar saklamıştır. Battal Gazi'nin emanetini ağzına verdiğinde Battal yedi dilde konuşma gücüne kavuşmuştur. Yıllarca er meydanlarında savaşan, binlerce düşman yenen Gazi'nin kendisine âşık bir güzelin fiske - taşı atmasıyla öldüğü söylenir.

Battal Gazi uzun bir aradan sonra Malatya'ya geldiğinde, halk yazlıkta bulunduğundan Aspuzu yazlıklardaydı. Tecde'deki evlerine giderken yeşil bahçelerde akan su sesleri yanında yanık bir türkü söyleyip ağlayan bir kız sesiyle duraklamış, bahçenin çitine yanaşıp yanık sesi dinlemeye başlamıştı. Yabancı bir gencin bahçenin çitine yaklaşıp evi gözlediğini gören yaşlı kadın, “Niye evi gözlüyorsun ?” diye çıkışınca, Battal, yaşlı kadının amcasının hatunu olduğunu görerek “Kusura bakma. Gergef işleyen kızın niye ağladığını merak ederek dinliyorum.” deyince Battal'ı tanıyan amcasının eşi, “Sen zaten buralarda yoksun. Geçen yıllarda kâfirler şehri yakıp yıktılar, şehrin ileri gelen yaşlılarını ve gençleri şehit ettiler. Amcan da şehit oldu. Nakış işleyip ağlayan, kızım Zeynep. Babasının öcünü alacak gence armağan olarak vereceği yağlığı saçının telleri ile süslerken de söylenip ağlıyor.”dedi. Battal, “Zeynep bu kadar büyüdü mü?” diye sorunca, “Sen

buradan ayrılalı yıllar oldu. Babasının öcünü alacak mert baba yiğidi bekliyor.” diye cevapladı. Battal amcasının hatununun elini öpüp duasını aldıktan sonra “Verdiğimiz şehit sayısının katı kadar kâfir öldürmeden dönmeyeceğim.” diye ant içerek savaş meydanlarına geri döndü. Geçen zaman içerisinde amcası ve hemşehrilerinin öcünü aldı. Malatya’ya döndüğünde Zeynep’le evlenip Zeynep’in saç teli ile bezediği yağlığa hak kazandı. Böylece yağlık, Battal’ın, şehri yakıp yıkan şehrin ileri gelenleri, gençleri ile amcasını şehit eden kâfirlerden öç almasına ve evlenmesine neden oldu. Zeynep’le mutlu yaşarken kendisinin Malatya’da yokluğunda düşmanlarla savaşırken Zeynep de şehre gelirken göç yolunun تنها bir yerinde İslamlığa dönme bir kâfir tarafından şehit edildi.

Menkıbede anlatılan Zeynep’in Battal Gazi’nin amcasının kızı olması destanla örtüşürken, Battal Gazi’nin Zeynep’le karşılaşması motifi ve Zeynep’in vefatı farklılık göstermektedir. Zeynep’in vefatıyla ilgili anlatılan bölüm destanda Emir Ömer’in kızı, Battal Gazi’nin de eşi olan Fatma’nın Velid’den kaçarken ölmesiyle benzerlik göstermektedir. Ayrıca burada Battal Gazi Hz. Peygamber’in tükürüğünü yutunca yedi dil öğrenirken destanda yetmiş iki dil öğrenir.

Battal Gazi’nin Emir Ömer’in Kızını İstemesi

Anlatılan bir diğer menkıbe de Battal Gazi’nin oğullarının okul paralarını verebilmek için Emir Ömer’in kızını istemeye gitmesi ile ilgilidir. Olay destanda anlatıldığı gibi geçmektedir. Ancak Emir Ömer’in kızının adı destanda Fatma iken buradaki anlatımda Zeynep olarak geçmektedir.

“Bir gün oradan çıkıyor. Çocuğu para istiyor ki hocaya vere o zaman. Parası da yok ki vere. O zaman Tariyun’un kızı Gülendām vardı. Müslüman etmiş getirmiş. Evlenmiş. Sonra o dedi ki “Emir Ömer senin neslinden değil mi? Bak senin bir kula gücün yetmiyor ki çocuğa veresin.” dedi. “Ben onun kızını isterim. O kızını bana verir.” dedi. Zeynep isminde bir kızı varmış. Doğru gitti Emir Ömer’in yanına. Dedi “Ya Emir Ömer senin malın olmuş bîhesap. Var mı sana bu maldan bir medet?” dedi. “Ne yapalım Gazi? Bir pehlivan bul ki kızımın malını ona verem.” dedi. Dedi, “Ben talibim.” Yanındaki kurmayları dedi ki “Tamam.” Ondan sonra, “Peki” dedi. “Ben gidiyim annesine söyleyeyim de.” dedi Emir Ömer. “Bakalım o ne diyor?” dedi. Gitti annesine söyledi. Annesi de dedi ki “Şimdi Gazi’nin bir şeyi yoktur. Biz bundan çok mal isteyelim ki bu vazgeçe.” dedi. Bilmem 100 kıvrıcık deve, bilmem fil. O zamanın şartlarına göre bu şeyleri istedi. “Peki”, dedi. Hepsine “Peki”, dedi. Atına bindi, çıktı, gitti. Gidiyor ki başka hükümetler Müslümanlarla savaş yapıyorlar. Onların içerisine giriyor. Tabii onlar Seyyid Battal’ı tanımıyorlar. Müslüman tarafına girdi, onlarla savaş yaptı. Ne biliyim onların dedikleri malların hepsini aldı oradan. Getirdi. Biz Ali Baba deriz şu üst taraftadır (yeri işaret eder). Oraya geldi ki işte o mallarla, o fillerle, şeylerle beraber. Baktı ki buraya da Seyit Battal Gazi’nin gittiğini etraftan işitenler hücum etmişler, burayı işgal etmişler. O Emir Ömer’in nişanlısı olacak kızı Zeynep’i de almış götürmüşler. Arkadaşları da Emir Ömer’e yüz çevirmişler, “Niçin öyle bir pehlivani mal için avare ettin.” diye. Sonra geldi dedi ki Emir Ömer’e “Bu getirdiğim mal ile bu şehri imar edeceksin.” Ondan sonra çekiyor gidiyor ki nişanlısına düğün yapıyorlar ki gelin edeler. Tabii önünden geçtiği vakit tanıyor kız. Gazi olduğunu tanıyor, biliyor. İşaretliyorlar. Biraz sonra akşam olduğunda kızın dışarı çıkmasıyla atın üstüne alıp getiriyor.” (K.K.13).

Aşkar

Aşkar destanda Battal Gazi’nin atının ismidir. Aşkar ile ilgili destanda rastlanılmayan iki anlatımla karşılaşılır:

“Aşkar, atının ismi. Bingöl’de Köroğlu’nun atı su içmiş. O ab-ı hayat suyunu içen kıyamete kadar ölmezmiş. Bunlar da götürmüşler oraya, bunu içe. O zaman gitmişler ki o bir göz bin göz olmuş. Hep kaybolmuş. İçirememişler. Fırat Nehri’nin başı işte daha. Aşkar Dev derler.” (K.K.24).

“Tabii ondan önce Hüseyin Gazi’nin atının ismi Aşkar. Bir kısrağ getiriyor. At kuzladığı zaman onun da ismini Aşkar bırakıyorlar. O tay Battal’a yani Cafer’e kalıyor.” (K.K.19).

Kız Kulesi

Destanda Kız Kulesi Ketayun’un Battal Gazi’den kaçmak için deniz içinde saklandığı kuledir. Kız kulesiyle ilgili menkıbeler şöyledir:

“Kayser-i Rum’un kızı Battal’a âşık oldu. Battal oğluyla savaşıyor. Baktı ki olmayacak bugünkü Kız Kulesi’ni yaptı. Kızı oraya aldı.” (K.K.19).

“Muharebe etmiş defalarca İstanbul’a gitmiş. İstanbul’da şey var ya Kız Kulesi. Konstantin, denizin içine Kız Kulesi’ni yaptırdı ki Battal Gazi gelip kızımı kaçırıp maçırmaya. Yani kaçırıp da ona bizim gibi edepsiz şekilde değil, ona bir fiske vurur, şöyle eder, böyle eder, diye. O da gidip sandala girdi eşya olarak. Sandığa girdi. Mal gibi girdi oraya. Sonra meydana çıktı. Gitti oraya gene kızı kaçırdı.” (K.K.23).

Destanda buradaki anlatımdan farklı olarak Battal Gazi Kız Kulesi’ne sandığın içinde değil Aden Banu’nun yanında gitmiştir.

Ali’nin Bacağı

Ali destanda Battal Gazi’nin kırk yaverinden biridir.

“O Ahmer dediğim Ahmet Turan’ın (orda bir tanesi harp edenlerden, baldır dediğimiz var ya) burasına vurdular. Düştü. İşte Battal Gazi harp meydanına giderken gördü. Dedi “Bu Ahmer’in baldırı. Her erkekte bulunmaz.” Aldı, getirdi. Ağzını sürdürdü böyle. O peygamberden gelme olduğu için ağzının barını sürttü. Onun baldırını yerine taktı. İşte Battal Gazi bu. Anladın mı şimdi ne olduğunu? Peygamberimiz zamanında söyledi: “Benim soyumdan bir kişi gelecek.” Battal’ın geleceğini söyledi önceden.” (K.K.23).

Destanda savaş esnasında baldırı kopan kişi Ali iken burada Ahmet Turan olarak geçmektedir. Aynı zamanda bu anlatıda Battal Gazi keramet gösteren yönüyle öne çıkmıştır.

Yalancı Peygamber

Destanda yalancı peygamber, Babek’tir.

“Bizim işittiğimiz. Padişahın yanına gitmiş. Çok okumuş, âlim. Gitmiş, demiş ki “Bana bir vazife, iş ver.” İşte o zamanki valilik gibi. Yahut öyle bir şeyler gibi. “Şimdilik yer yoktur. Sen de git işini uydur.” demiş. Bu da gelmiş bir müftünün dairesine. Demiş “Müftü Efendi, bana şurda bir ekmek ver günde. Ben buraları temizleyeyim. Ben de burdan bir ekmek yiyem.” “Hadi, yap.” demiş. Şimdi birkaç gün çalışmış. Bir gün gece yarısı kalkmış, müftünün evine gitmiş. Kapısını çalmış. Müftü Efendi: “Kim? Kim?” İşte “Ben odacıyım.” filan. “Ne diye bu zaman geldin?” demiş. Demiş “Ben peygamberi rüyamda gördüm. Bütün ilhamı bana verdi. Sen benden ne soruyorsan sor.” demiş. Öyle deyince müftü hemen aşağıya inmiş. Müftü birkaç şey sormuş ki ooo âlim. Müftü yanında ne ki? Ondan sonra sabahleyin oraya geliyor. Müftü de soru sormaya gelen olduğu zaman onun yanına götürüyor. O cevaplandırıyor. Fakat para yağmur gibi geliyor böyle. Artık bu, hükûmet tarafından da namlanmış. Demişler “İşte böyle böyle bir âlim varmış.” Gelip bakıyor ki o adam. “Ne oldu?” diyor. “Sen, git işini uydur dedin. Ben de geldim işimi uydurdum, çalışıyorum.” diyor. Ondan sonra o gidiyor. Duvarın dibinde biri oturuyor. “Niye oturuyorsun burada?” “Ben peygamberliği ilan ettim. Kimse inanmıyor, itaat etmiyor.” diyor. Neyse yine gidiyor. Başka birisi orada oturuyor. Gözleri kör. Ona soruyor. “Sen ne yapıyorsun burada?” diyor. “Ne biliyim ben de peygamberliği ilan ettim.” diyor. Sonra öteki tarafa tekrar gidiyor, diyor ki “Ya öbür peygamberin gözü körmüş.” diyor. “Yok ya ben kör peygamber yaratmadım ki!” diyor. O da kendi kendini daha çok yüceltiyor. Yani bunlar yalan dolanlardan söylenen şeyler. Kitabî bir şey değil. Şimdi yaşımız içersinde epey bir şey gördük. Bugün benim yaşım 83 oldu.” (K.K.13).

Aktarılan bu hikâye destanda yer almamaktadır. Ayrıca anlatıcının diğer anlatılara nazaran bu anlatıya itibar etmediği görülmektedir.

Battal Gazi’nin Oğulları

Battal Gazi’nin destanda Ali, Beşir, Nezir olmak üzere üç oğlu vardır. Anlatıcı iki oğlundan bahseder, onların çok zor şartlar altında yetiştiklerini söyler ve onların ruhaniyetlerini korunmak için vesile eder:

“İki tane oğlu varmış. Biri Nezir biri Beşir. Onlar da Ulu Cami’nin üst tarafında. Ordalarmış. İşte yetişmişler. O zamanki şartlar çok ağır. Allah onların yüzü gözü hürmetine milletimize sükûnet vere. Kalkınma vere. Yaramaz insanların şerrinden bizi koruya.” (K.K.13).

Battal Gazi’nin Türbesi

Battal Gazi’nin ölümü ve türbesinin bulunamayışıyla ilgili anlatılar da mevcuttur:

“Battal Gazi orada doğdu fakat türbesi yok. Kayser Rum’u ile harp etmiş. Öyle derlerdi, orda şehit olmuş. Üzerine seğırtmişler. O zaman Cenabı Hak tarafından bir rüzgâr bir fırtına çıkmış yani türbesinin nereye gittiğini, ötesini bilecek yok. Yazıhan’da bu harp olmuş, öyle söylerler. Eskişehir’de var diyorlar ama ben bilmiyorum. Siz Battalgazi’nin türbesinin bir yerde olduğuna inanmayın. İşte Battalgazi burada doğmuş büyümüş ama türbesi burada yok.” (K.K.24).

“O herkesle savaşmış ama onun türbesi belirsiz. Türbesinin nerde olduğunu kimse bilmiyor. Babam okumuştı. Şu şekilde yazıyordu. Öldüğü zaman kaybolmuş hiç kimse bulamamış yani bir yere gömüler ama yok. Mesela Hz. Hamza’nın var. Onlar büyük zatlar. Hepsinin var bunun ki kayıp.” (K.K.13).

Battal Gazi’nin türbesinin bulunamayışının farklı şekillerde yorumlandığı da görülmektedir:

“Bugünkü güne türbesi kayıp. Eskişehir’de diyorlar. Bunun bir sebebi var. Hz. Ali’yi biliyorsun namaz üzere şehit ettiler. Orda şehit olurken çocuklarına son anda şöyle dedi: Bakın, bir Arap gelecek, beni alıp götürecektir. Sakın ola ki benim cenazemin arkasından gelmeyin. Tabutu deveye yüklediler. Birisi de çekiyor. Yüzü örtülü. Yüzünü göstermiyor. Çocukları Hasan, Hüseyin dayanamıyor. Ondan sonra çocuklar gidiyor. “Sen nereye götürüyorsun yav.” diyorlar. Bakıyorlar ki deveyi çeken de Hz. Ali, tabuttaki de Hz. Ali. İşte onun için bu zatlar kayıplar. Hz. Ali’nin türbesi de kayıp. O zaman insanlar birbirlerini kırıyor. Savaş, şey... Ola ki türbesini tahrip ederler, çalar götürürler, belki birçok şeyler olur diye. Bu da bundan kaynaklanıyor.” (K.K.19).

Kırk Kardeşler Şehitliği

Destanda Battal Gazi’nin kırk yakın arkadaşı, kırk yaren olarak geçmektedir. Battal Gazi’yi kahraman yapan unsurlardan biridir. Malatya Battalgazi’deki Kırk Kardeşler şehitliği kırk yarenin yattığı yer olarak anılmaktadır. Tapu senedi haline gelen bu şehitlikler efsanelerle yaşamaya devam etmektedir. Efsaneler şehitlikle ilgili olduğu için burada verilmiştir.

“Battal Gazi’nin kırk yakın silah arkadaşının şehit düştüğü yer. Bunlar o zamanın cengâver ve akıncıları. Battal Gazi’nin silah arkadaşları. Duvarlarla muhafaza altına alındı. Buranın büyük bir anlamı var. Çok evliyalar, ziyaretler var burada. Hatta benim 102 yaşında bir nenem vardı. Ondan duyduğum. Bir eren, evliya geliyor buraya. Bir eve misafir oluyor. Diyor ki abdest alacağım. Gidecek taharet olacak. Yer bulamıyor. Ta Fırat Tohma Çayı’na kadar iniyor. Yani bir abdest bozmak için yer bulamıyor. Nereye baksa mezar, evliya ve şehit. O vesileyle işte diyorlar ki “Taa kırklara inmiş de ordan abdest almış da geri dönmüş eve.” Diyorlar ki “Hocam ah hocam! Sen ne yaptın ya bu kadar geciktin?” Diyor ki “Bu beldeye çok sahip olun. Bu belde ayaklanacak belde değil. Evliya yatağı. Bunun için çok kıymetli.” Burası aslında çok büyük mezarlıkmiş. Zamanla yerleşim nedeniyle tahribatlar nedeniyle muhafaza edilip korunmamış.” (K.K.12).

Hatta derler ki buraya gözü açık bir adam abdest bozmaya yer bulamamış, taa bir iki kilometre gitmiş. Demişler “Baba nereye gidiyorsun?” Demiş, “Boş yer yok, hep şehit kanıyla dolu.” (K.K.24).

Malatya

Destanda Battal Gazi’nin doğduğu, her seferden sonra dönüp geri geldiği yer Malatya’dır. Battal Gazi’nin evinin (taş kalıntıları halinde de olsa) hâlâ bulunduğu Malatya’nın Battalgazi İlçesi, esas Malatya olarak sahiplenilmeye devam etmektedir. Anlatıcılar Battal Gazi’nin ruhunun canlı bir şekilde yaşamaya devam ettiği yeri esas Malatya olarak anlatırlar:

“Sultan Murat varmış işte zamanının askeri paşası. Üç ay askeri buraya almış. Sonra buranın beyleri dediler ki “Daha burada asker kaldı, burası bize yaramaz. Biz gidelim bağ evlerine.” Malatya’ya göçmeleri de böyle olmuş. O işte Malatya’nın Bey Dağı’nın dipleri hepsi dut bağı üzüm bağıymış. Beyler çekmiş oraya gitmişler. Zaten Bey Dağı diyorlar ya. Daha halen de Bey Dağı diyorlar. Ben iyi biliyorum bizim bu eski Malatya’nın arazisinin dörtte biri yerlinin değildi. Hepsi Malatya’nın. Evleri de arazileri de burada kalmıştı. Şükür şimdi burada üç dört parça kaldı. Hep sattılar. Yerli aldı yani. Yoksa esas Malatya burada.” (K.K.24).

“Malatya’da Kaşif Efendi hocaya der ki “Hoca Malatya’nın tarihini bize ver.” Hoca “Kırkgöz Köprüsü Malatya’nın ortasından geçiyordu.” demiş. Malatya’nın ilk ismi Malata. Yani çok mal yetiştiren demektir. Sonra Malatya olmuş.” (K.K.23).

Necdet Akboğa ile Yapılan Röportaj

Malatya Merkez’de İnderesi mevki olarak bilinen Battal Gazi Mağarası’nı gezerken bize rehberlik eden Ak Ajans muhabiri Necdet Akboğa, kendisi ile yaptığımız röportajda Battal Gazi’nin 1071’den çok daha öncesinden Horosan’dan başlayıp Eskişehir’de biten menbıbevî yolculuğunu, hem mağaraya giden uzun yolda hem de zorlu bir tırmanıştan sonra çıktığımız mağarada zamanı hissettirecek mekân tasvirleriyle birlikte öyküleyici bir anlatımla dile getirmiştir:

Adım Necdet Akboğa. Malatyalıyım. Malatya’da yirmi yıla yakın gazetecilik, televizyon programcılığı, köşe yazarlığı yapıyorum. Menkıbeler kulaktan dolma bilgilerle gelmiştir. Kulaktan kulağa gelen bilgiler kırpılır değişir. Ama olayın özü gerçektir. Fakat süslemeler vardır, çıkarmalar vardır, unutulmuşluklar vardır. Şimdi ben meseleyi baştan arkadaşşıma anlatsam bana gelinceye kadar değişme olabilir. Menkıbeler de yüzyıllardan beri geldiği için muhtemeldir ki fazlalık eksiklik olabilir. Biz de Battal Gazi’nin diyarı olduğu için atalarımızdan dedelerimizden duyduklarımızı sizlere özet olarak izah edelim.

Burası Battal Gazi’nin ordularının gözetleme yeri. Ordan da günlük nöbetçiler (karşı taraftaki mağarayı göstererek) ileriye gözetlerler, ola ki gelen olur diye. Buraya haber verir. Karşılıklı olur bu. Arka taraftan saldırı gelmez. Şu boğazdan (boğaza doğru bakıldığında tüm Malatya görülmektedir) gelir. Başka inemezler. Görüyorsunuz hep uçurum zaten. Orası öbür mağarayı da görür. Yani şöyle bir üçgen şeklindedir. Bu mağaraların olduğu yer hayatımda en mutlu olduğum yerlerden birisi. Çok hoş bir yer. Her tarafta su akar. Buranın altı hep sudur (su kayanın altından gürül gürül akmaktadır). Buranın altı deniz gibidir. (Kayaların arasından akan suya avucunu tutarak) Su ılıktır. Buz gibi değildir. Bu yazın buz gibi olur. Kışın bunun içine girin, donmazsınız. (Tadarak) Bal gibi.

Bu bölgede şu bulunduğumuz yeri merkez kabul edin. 20 km çap daire çizin şöyle. (Malatya ovasını yani aşağıyı kastetmiyorum.) Özellikle dağlarda hiç su yoktur, sadece bu sudan başka. Bu su, bu bölgenin tek suyudur. Onun için burası yerleşim için uygundur. Onlar (mağaraya sığınanlar) içecek, yikanacak. Hayvanlar içecek. Burası sel yatağıdır aynı zamanda.

Burası muhtemelen ocaktı. Siyahlıklar var ya. Burda ısındılar galiba. Burda uyudular mı artık çünkü oyulduğu belli. Şu oyulan yerlere eşyalarını koyuyorlardı.

İkinci ve üçüncü mağaralara şuradaki geçit ile geçilir. Orası böyle (dar ve kenarı uçurum) bir patika yoldur. Geçemez kimse. Biz çocukken gözümüz kapalı geçerdik ama şimdi ödüm kopuyor. Hani orası çok yüksek bakmayın böyle durduğuna. Sonraki kısım ise ikinci ve üçüncü mağaranın yolu. Tünel gibi geçiyorsunuz. Bu sarp kayalığı elle oymuşlar. Yürüme yolu yapmışlar. O oyuklar biraz daha teferruatlı. Su biriktirme yerleri var. Böyle buğday koyup da dövme yerleri var. Ambar şeklinde oyuklar var. Yatma yerleri var. Zemini biraz daha düz buraya göre. Daha teferruatlı. Burası adeta salon diyelim, diğer yerleri de odaları kabul edelim.

Arkadaşlar burası yaşam alanı. Su hemen ilerde. Gündüz sularını getirip o depolara koyarlardı, akşam içerlerdi. Kayadan hiç sızmaz. Günlerce beklese bu suya hiçbir şey olmaz. Bu oyukta (yerdeki oyugu göstererek) bir şey dövmüşlerdir. Buğday ya da artık neyse. Öbür tarafta bunun büyüğü var. Bir insanın çok güzel uyuyabileceği böyle yüksekte oyuklar, yatma yerleri var. Şu anda bile insan kendini burada güvende hissediyor. Çok güzel. Buranın yaşam alanı olduğu

belli. İnsan elinin değdiği belli. Öbür tarafta daha belli. Çünkü oraları oda kabul ediyorum. Burası çok ziyaret ediliyor. Yazılardan da belli (Taşlar üzerindeki yazıları kastederek).

Bu dağa ulaşılması mümkün değil, zaten görüyorsunuz çok sarp. Ve en güvenilir yer. Battal Gazi'nin adamlarının, ordularının yaşadığı yer burası. Çok zor değil aslında, biz burada zorlanıyoruz. İşte burada yaşamışlar. Şurdan çıkıp Malatya'yı gözetlemişler. Burdan çıkıp sefere gitmişler. Battalgazi (eski Malatya) atlı bir insanın bir saatte alacağı yoldur. Çok uzun bir yol değildir. Burası Malatya merkeze beş kilometre uzaklıktadır. Battalgazi'ye de maksimum on kilometre uzaklıktadır. Burdan günlük akınlar yapılır, geri dönülür. Suyun olduğu yerlerde atlar beslenir. Buralar otlaktır. Battal Gazi ve arkadaşlarının yazları burada kaldığı kışları da şu arka köylere gittiği söylenir.

İslamla birlikte Mekke ve Medine merkez tutularak Hz. Ömer ile birlikte fetihler başlamıştır. Bu fetihler başlarken Şam, Kudüs, Bağdat, Mısır, Sina Çöllerine doğru İslam akınları bazen fetihler bazen tebliğler (İslamda savaşız anlatımlar denir buna. Yani savaşız anlatma biçimi olarak Arap gönüllüleri ya da mücahitleri gitmiştir. Onlar giderler kabilelere bölgelere İslamı anlatırlar.) şeklinde olur. Yine böyle bir kabile gidip Horasan civarından geçip Türkmenistan dediğimiz o bölgede öz Türklere ulaşmış, onlara İslam'ı anlatmışlardır. Bu akınlar 700-800 yılları arasında olmuştur. Bu gidip gelmelerden sonra Türkler tek tanrılı dine inandıkları için İslam, Türklerin çok hoşlarına gitmiştir ve İslam'ı kabul etmişlerdir. İslam'ı kabul etmekle birlikte bazıları gönüllü olarak o akıncılarla birlikte medreselerde İslamî eğitim almak için Bağdat, Kufe bölgelerine gelmişlerdir akınlar halinde. İşte medrese eğitimi almak, İslam'ı öğrenmek için gelenlerden biri de Hüseyin Gazi'dir. Hüseyin Gazi ailesiyle birlikte şu an Türkmenlerin hâlâ bulunduğu Kerkük bölgesine yerleşirler. Bunu da söyleyeyim, şu an Kerkük Türkmenleri Anadolu'ya Türklerin girişinden çok önce yerleşmişlerdir oraya. Biz 1071'de Malazgirt'le birlikte Anadolu'ya gelmişizdir ama Türkmenler 700-800 yıllarında Kerkük bölgesine şu an Kuzey Irak Bölgesi'ne yerleşmiştir. Hâlâ onlar Türkçe konuşurlar. Bu Türkmen boylarındandır Hüseyin Gazi. Hüseyin Gazi çocuklarıyla ailesiyle birlikte gelir. Ordan eğitimler alıp kendini dine adadıktan sonra "Biz de din-i mübini yeryüzüne yaymak için cihad edeceğiz. Artık yollara çıkıyoruz." der. Altmış arkadaşıyla birlikte Kerkük, Kuzey Irak'tan başlayıp Anadolu içlerine doğru Silopi, Mardin, Diyarbakır veya Adıyaman üzerinden gelerek Fırat'ı geçip Malatya'ya gelirler. Malatya'dan da Anadolu'ya doğru ilerlerler. O bölgelerde ne kadar Doğu Roma, Bizans İmparatorlukları varsa da kabileler ayrı ayrı dinlerde yaşar sadece vergilerini verirlerdi. Aslında devletle çok bir ilişkileri yok. Ama şehir merkezlerine Bizanslılar ve Doğu Romalılar hâkimdir ağırlıklı olarak. Adıyaman bölgesi Doğu Roma'dır, Malatya Bizans. Bunlar arasında da İslam dışı olarak Asuriler, Keldaniler, Ezidiler, Süryaniler, Kürtler vardır. Malatya Süryani bölgesi. Yani Hristiyanlığın bir kolu olan Süryani mezhebine dâhildir ve Bizanslılara aittir. O zamanlar Eski Malatya (şimdiki Battalgazi İlçesi) şehrin merkezidir ve surlar vardır. İnsanlar surların içinde yaşarlar. Şehir sadece surların içindedir korunma amacıyla.

Battal Gazi'nin Kerkük bölgesinden şu mağaranın olduğu yere gelip konaklaması üç yıl sürmüştür. Yol güzergâhında köy köy, kabile kabile İslam'ı onlara anlatarak ve yaşatarak gelmişlerdir. Bazı köylerde on beş gün bazı köylerde bir ay kalmışlardır. Oturmuşlar İslamın şartlarını, yaşantısını onlara öğretmişlerdir. Tabii bu, zaman alıyor. Dillerini, kültürlerini öğrenmişlerdir. Sempatiklerdir. İslamın verdiği bir efendilik, beyefendilik falan var. Herkesten sempati topladılar. Bu arada şu gördüğünüz dağların arkasında Kürt köyleri vardır. Kürt köylerine de uğraya uğraya gelmişlerdir. Biraz daha arkada Asuriler, daha arkada Keldaniler, Mardin bölgesinde Ezidiler vardır. Bu köyler böyle iç içe yaşarlar bir kültür halinde. Buraya gelmişlerdir ve buradan Anadolu'ya doğru ömrünün yettiği kadar İslamı anlatarak gidecektir. En son buraya geldiklerinde ilk defa şehir gettosu dediğimiz bir imparatorluk kalıntısı ile Bizanslılarla karşılaşır. Ve şaşırırlar. Şimdiye kadar ellerini, kollarını sallayarak köylere gitmişler. Yemişler, içmişler, akraba gibi olmuşlar. Hani bir sempati oluşmuş, dinlerini anlatmışlar. Buraya gelirler. Hüseyin Gazi buraya yerleşir. Burdan bir sekiz on kilometre ilerde bulunan Malatya'nın eski yerleşim yeri olan şu anki Battalgazi İlçesi'ne gelirler ki surlarla kaplı, orduları olan devlet gibi bir şeyle karşılaşır. Hani bu köylerde yaptıkları gibi yapmak isterler. Hüseyin Gazi atlarını şu aşağıdaki suyun başında bırakır. "Siz burada kalın, biz üç kişi gidelim. Gidip komutanı bir ziyaret

edelim. Ona da söyleyelim. Biz geldik size İslam dinini tebliğ etmek için.” diyeceklerdir. Hüseyin Gazi altmış kişilik arkadaşının başına tek başına oğlu Battal’ı bırakır. Battal burada on dokuz yaşındadır henüz. Aslında bunlar silahlı falan değil. Barışçıl amaçlı çıkmışlardır çünkü. Yolda hiçbir şeyle karşılaşmamışlardır. Üç yıl boyunca herkesle akraba gibi yaşamışlardır. İslam’ı yayıyorlar. Gönüllü mücahitler bunlar. Oraya gidince Bizans İmparatoru’nun huzuruna çıkarlar. Derler ki “Böyle böyle. Biz Allah adına geliyoruz. Sizi İslam’a davet ediyoruz.” İmparator bu kişileri küçümser ve bunları zindana attırır. Battal Gazi de babasını merak eder ve Bizans’ın surlarına kadar gelir. Kapıdaki nöbetçilere sorar. Nöbetçiler babasının burada zindanda olduğunu söyler. Ziyaret etmesi için oğlunu içeri alırlar. Menkıbedir tabii bu. Filimde de vardır. Cüneyt Arkın’ın filminde rastlarsınız. Padişahın kızı Battal’a âşık olur. Battal altmış kişilik bir grup. Silah yok, bir şey yok. Sadece atları var. Kaleyi fethetmesi mümkün değil. En sonunda içerde aşkın da gücüyle padişahın kızıyla diyaloglarıyla geçiş noktalarını, gidişleri, gelişleri öğrenir. Bu süreç üç ay sürer. Babası zindandadır hâlâ. En sonunda akınlar düzenlerler. Gündüzleri burada kalırlar, geceleri akına giderler. Bu akınları doksan kez düzenlerler fakat içeri girip de bir türlü babasını kurtaramadığı söylenir. Derken babasının gözlerine mil çekilir ama kör edilmez Hüseyin Gazi. En son akınlarda (Cüneyt Arkın’ın filmlerinde de vardır.) içerdeki âşık olduğu kız da buna yardımcı olur. Sonuç olarak içeri girerler. Kaleyi içerden fethederler. Askerleri bozguna uğratırlar. İlk savaşlarını burada vermişlerdir. Burdan taa Kerkük’e kadar olan bölümde hiç savaşmamışlar. Hiç kimsenin burnu kanamamış. Ama burada Bizans’la karşı karşıya gelince büyük bir ordu. Surların içerisinde de 2500 kişi yaşar. 2500 o zaman için iyi bir rakam. Orayı fethederler. Babayı kurtarır. Aşkını, padişahın kızını orda bırakır. Söylentiye göre padişah onu askerleriyle almıştır. O da kendini zehirlemiştir, intihar etmiştir. Eğer o kız olmasa belki de Hüseyin Gazi kurtulamayacaktı. Battal Gazi uyanıklıkla, zekilikle surları ele geçirmiştir. Bizans’ı burada bozguna uğratmıştır.

Hüseyin Gazi kurtulduktan sonra biraz rahatsızlanmış, yaşı da geçmiş. Hatta işkence de çok görmüş burada, surların içerisinde. En sonunda “Ben kendimi din-i mübine adadım. Gideceğim ömrümün yettiği kadar.” demiştir. Ondan sonra baba Hüseyin Gazi der ki “Oğul bu bölge sana aittir. Sen burada İslam’ı yay. Ben devam ediyorum. Hüseyin Gazi yetmiş yaşlarındadır. Burdan yola çıkar. Yol boyunca savaşmadan tebliğ yapa yapa Kayseri üzerinden taa Ankara Mamak’a ulaşır. Çiğiltepe denen tepelik bir yer vardır Mamak’ın karşısında. En son oraya geldiğinde hastalanır. Muhterem bir insandır. On on beş kişilik bir arkadaş grubuyla gider. Yaşlıdır. Orda ölür ve türbesi oraya yapılır. Hüseyin Gazi’nin hikâyesi orda biter.

Battal da buradaki fetihlerine, tebliğlerine devam eder ve bu bölgeye yerleşir. Söylenti odur ki yirmi yıl bu bölgede kalmıştır. O yüzden biz Malatyalılar, Battal Gazi’nin torunlarıyız diye övünürüz. 20 yıl burada kalmıştır. Evlenmiştir, çocukları olmuştur. Evi olmuştur. Bizans’ın saltanatı bitmiştir. İslam’ın yayılmasına çok büyük bir etkisi olmuştur. Çok iyi bir savaşçıdır. Çok yiğit bir insandır. On dokuz yaşında buraya gelmiş, bu bölgeyi sağlama aldıktan sonra “Babam gitti. İzinden gideyim. Güçlendik, ordumuz da var.” demiştir. Arkasından ordu da oluşturmuştur ve buradan devam etmiştir. Muhtemelen Kayseri’ye geldiğinde (orda da Kayserili bir Ermeni topluluğu hâkimdir) orda da savaşlar yaşamıştır. Burda Süryaniler orda Ermeniler. Hristiyanlığın bir başka kolu. En sonunda babasının mezarını bulur. Tekrar akınlarına devam eder. O da söylentiye göre Eskişehir’e kadar davasını yaya yaya gider. Ama bu da muhtemel yirmi otuz yıl sürmüştür. Çünkü bu da kolay bir şey değil. İçinde kala kala gidiyorsunuz. Söylentiye göre en son Eskişehir, Seyitgazi civarlarına gelir. Orda da savaştığı, eceliyle öldüğü, hastalıktan öldüğü, şehit düştüğü şeklinde anlatılar vardır ama ne olduğunu çok bilmiyoruz. Yani mezarı Malatya’da değil ama önemli yaşantısı, aşkları, evlilikleri, çocukları burada olmuştur.

Efsaneler yer yer değişiyor ama bugünkü kalıntılar ve söylentiler bizim söylediğimiz menkıbeyi biraz daha doğruluyor. İnat etmişlerdir. Biz Bizans’ı mutlak ve mutlak alacağız. Burda durmuşlar, Bizans cesaret edip buraya gelememiş. Onlar burada yaşamışlar. Ha diyeceksiniz kışın burada ne yaptılar. Buraya nisan aylarında gelirler taa kışa kadar akınlar düzenlerler. Yaşarlar. Otları yerler, hayvanları beslerler. Koyunlar beslerler. Kış aylarında da hemen bu yakın yerde arkadaş oldukları, dost oldukları Kürt köylerine misafir olurlar. Kışın orda kalırlar.

Niyeti İstanbul'u fethetmek. Burdan taa Kostantiniyye'ye (Bizans'ın başkenti). Burası Bizans'ın bir şehri. Şu anki Battalgazi (Eski Malatya diyoruz. Malidya, Milidya, Malata, Melita'dır. Melita Bizans diline daha yakın) o zaman küçük bir şehirdir. Gettodur yani. Ama etrafta köyler falan var. Onlardan da vergilerini alırlar. Çünkü ora güçlü bir askeri karargah. Ama Bizans'ın orijinali İstanbul'dadır. Tabii Hüseyin Gazi o niyetle gidiyor. Bir de hadis vardır: "Kostantiniyye elbet fetholunacaktır. Onu fetheden asker ne güzel asker, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan." diye. Herkes bu hadise nail olmak istemiştir. Bu çok denenmiştir, Batal Gazi, Hüseyin Gazi gibi akıncılar tarafından.

Kerkük Türkmenleri Anadolu Türklerinden çok eskidir. Türkler Anadolu'ya 1071'de Malazgirt'le gelirler. Zaten Malazgirt'e Romen Diyojen'e karşı Alparslan'ın orduları geldikleri zaman işte o bölgede ağırlıklı olarak Battal Gazi'nin İslam'ı kabul ettirdiği Kürtler vardır. Burası Bedirhan oğullarıdır. O zaman yerli Rumların İslam dışında olanları Laz olarak adlandırılırlardı. Şimdi hâlâ Laz deniyor ya. Onların aslı Rum'dur. Yerleşiktir. (Mesela, Arz-ı Rum Rum Erzurum. Arz yer demektir. Arz-ı Rum Rum mekânı demek.) Battal Gazi Kerkük'ten buraya kadar hiç burnu kanamadan gelmiştir. İlk kavga ettikleri, savaştıkları yer bu surların olduğu yerdir. Surlar Roma'dan kalmadır. Eskiden şehir surlarla çevrilirdi. İki kale kapısı vardı. Askerler beklerdi. Sabah kale kapısı açılır, herkes tarlasına gider, tarlada işini yapar, akşam da kale kapısı kapanır. Bütün insanlar orada kalır ve orada yatarlardı. Şehirler kalenin içinde korunurdu. Orası da Bizanslıların. Bizanslıların buradaki kolu da Süryani Hristiyanlarıdır. Ama ondan önce yerel dinler vardı. Diyeceksiniz ki bu bölgede tebliğler yapılırken bu köyleri aşı aşı gelirken hangi dinleri İslamlaştırarak geldiler? Dedğim gibi Keldaniler, Asuriler, Medler, Ezidiler, Süryaniler, Kürtler. Kürtler o dönemde ateşe tapan Zerdüş dinine mensuplardı. Türkler Şamandı. İran'da hâlâ Zerdüşler, ateşe tapanlar vardır. Bunları kabile kabile, köy köy dolaşarak İslam'ı anlatmışlar ve İslamlaştırmışlardır. Yalnız bu arada şunu da söyleyelim. Altmış kişiyle buraya geldiklerinde Malatya'yı fethetmek için akınlar, savaşlar başladığı zaman daha önceden köylerine misafir oldukları, Müslüman yaptıkları köylerden destek istemişlerdir. Bu rakam 300-400-500'e çıkmıştır. Yani altmış kişiyle o fetihler yapılmamıştır. O da bu çevre köylerden destek alınmıştır. Hani Hüseyin Gazi misafir olmuş onlara, bir ay kalmış, İslamı öğretmiş, güzel bir misyon edinmiş, sevilen birisi olmuş böyle. Ermiş, erenler diyorlar ya Anadolu dilinde. Erenler dedikleri budur. Böyle olduğu için çok rahat haber göndermiş. "Biz zora düştük. Biz burada bir yerle karşılaştık. Bunlar bize zorluk çıkarıyorlar." diye. Atıyorum bir köy on tane genç göndermiş, birisi beş tane, birisi yedi tane, atlarıyla katırlarıyla falan. Derken burada 300-400 kişilik ordu oluşmuş. Geceleri baskın yapılmış, gündüzleri de buralarda yatılmış, dinlenilmiş. Suyun başındalar, sularını almışlar. Konaklamışlar. Çok güvenli bir yer burası. Gördüğünüz uçurumun tam ortasındayız şu anda. Aşağıımız herhalde bir 50-60 metre var. Yukarıımızda da bir 50 metre vardır. Yani biz 100 metrelik bir uçurumun ortasındayız. Onun için burası çok güvenli. Karşı gözetleme kulelerinden olası düşman saldırılarını gözetlemişler ama Bizanslılar akınlarını buraya kadar çok fazla yapmamışlar. Bir iki akın yapmışlar buraya ama o da burada direnişle karşılaşmışlar. Korkmuşlar, daha gelememişler. Bizanslılar dağların olduğu yerlerdeki savaşlara alışkın değiller. Genelde ova savaşları. Battalgazi ilçesini gördünüz. Dümdüz ova bir yerdir. Özetinde budur.

Dolayısıyla Battal Gazi'nin yetmiş iki dili bildiği doğrudur. Çünkü Kerkük'ten yola çıkıp kaybolmuş dilleri de kabul edersek bugün sadece Kürtçe'nin sekiz şivesi vardır. Keldanilerin dört beş şivesi vardır. Süryanilerin dört şivesi vardır. Türkçe'nin şiveleri vardır. Her yerde insanlara İslam'ı anlatırken konuştukları dilleri öğrenmişlerdir. Belki biraz abartmışlardır ama sonuçta yine on beş yirmi dil biliyorlardır. Yani şöyle: Kerkük'ten buraya kadar ne kadar kabile varsa hepsinin dilini öğrenmiş.

Battal Gazi kumraldır. Kumralın hafif sarıya döndüğü diyebiliriz. Hafif çekik gözlüdür. Türkmendir yani. Orta boyun biraz üstündedir. Omuzları geniş atletik bir yapıya sahiptir. Öyle çok iri yarı bilmem ne değildir. Türkmenler çok esmer değillerdir. Saçları Bruce Lee tarzı düzdür. Türkmenlerin öyledir. Elmacık kemikleri şöyle birazcık daha dolgun. Beyaz tenli, yakışıklı bir delikanlı. Buraya geldiğinde on dokuz yaşındadır. Hüseyin Gazi de 65 yaşındadır. İyi bir din âlimidir. Battal Gazi de bir âlimdir. Medreselerden çok şey öğrenmiş. Kerkük bölgesinde kalmış yıllarca. Hatta Battal Gazi o dönemlerde şimdi bizim Hanefi mezhebinin kurucusu olan Numan Bin

Sabit'ten (asıl adı Numan Bin Sabit'tir. Biz Ebu Hanife diyoruz) çok ciddi anlamda dersler almıştır. Dizinin dibinde eğitim gördüğü de söylenir. Tarihe bakınca da o tarihlerle hemen hemen çakışıyor.

Abdulkadir Çolak ile Yapılan Röportaj

Hem Malatya Battalgazili olan hem de Türibi'nin manzum Battalnamesini günümüz Türkçesine aktaran Abdulkadir Çolak, Malatya Sosyal Bilimler Lisesi Müdürlüğü'nü yöneten bir eğitimci olarak Battal Gazi'nin model kişiliğinin günümüz nesline benimsetilmesi noktasındaki görüşlerini onun menkıbevî kişiliğinden hareketle bizimle paylaşırken Battal Gazi'nin yaşadığı dönemin tarihî yapısını ve o dönemden bize kalanları da aktarıyor:

Battalgazi Destanı Anadolu'nun Türkleşmesinde, İslamlaşmasında emeği geçen insanların yaşamış oldukları harikulade büyük olayların destanlaşmış bir şeklidir. Benim Battal Gazi'yle tanışmam her halde konuşmayı öğrenmeye başlamamla birlikte olmuştur. Battal Gazi Destanlarının pek çoğu Siyer-i Nebi kitaplarının kenarında derkenar olarak yazılır. Kitabın ortası Peygamber Efendimizin hayatını, Siyer-i Nebi'yi anlatıyor. Kenarında da çizgiler vardır. Oralarda da Battal Gazi Destanı'nı Hz. Hamza Cenkleri'ni, Hz. Ali Cenkleri'ni, buna benzer cenkleri yazarlar ve insanlar bunları okur. Rahmetli dedem okumayı, yazmayı seven bir insandı. Dolayısıyla özellikle kış geceleri ya Hz. Ali Cenkleri'ni ya Hz. Hamza Cenkleri'ni veyahut da Battal Gazi Destanı'nı okurdu. O destan bizim için çok heyecanlı bir şeydi. Böyle takip ederdim. O nasıl bir kişiydi ki 9-10 asırdır hiç değişmemiş. Öyle ki orada okunurken 4-5 yaşındaki çocuklar bile onu dinlerken zevk alabiliyordu. Hatta kış geceleri camilerde ikindi namazlarından sonra bazen yatsı namazından sonra bu destanlar okunurdu. Ve bu destanları dinleyen çocukların kişiliğinde etki bırakırdı, tıpkı şu anda çizgi filmlerin, çocuk televizyonlarının çocukların ruhunda etki bıraktığı gibi. Benim de 5 yaşında bir oğlum var. O da mesela çizgi film kahramanlarıyla kendini özdeşleştiriyor. Yani çocuk neyle meşgul olursa, o, ruhuna bir şekil veriyor.

Sonra üniversitede yüksek lisans yaparken elimizde manzur Battalname vardı. Tek nüsha. Başka nüshası da yoktu. Türibi isimli bir şair yazmıştı. Onu yapalım derken Battal Gazi ile daha doğrudan doğruya ilgilenmeye başladık.

Battal Gazi model bir şahsiyet. Battal Gazi alperen bir kişiliktir. Hem alp hem eren, ermiş bir yiğit kahraman. Her yönüyle Battal Gazi bugün gençliğe ışık tutacak bir kişi. Mesela diyelim: Yetiştirmesi. Çok erken yaşta öğrenmesi gereken şeyleri öğreniyor. On altı yaşına geldiği zaman hadis tefsir ediyor arkadaşlarına. Kuran'ı tefsir etme, Kuran'ı açıklamanın yanında bir de hadisi açıklıyor yani. İkisini birden açıklayacak kadar dini bir bilgiye sahip on altı yaşlarında. Sonra silahşorluk sanatını çok iyi biliyor. Yani biliyorsunuz bu savaş oyunları bir tekniktir. Kaba kuvvetle bir değildir. Mesela diyor ki Evliya Çelebi (4.Murat'ın arkadaşı). “4. Murat, 150 savaş oyunundan 70 tanesini biliyordu. Onu kimse alt edemiyordu.” Bunların hepsi teknik, teknoloji. Harp hiledir sözünü harp tekniktir, teknolojidir diye yorumlayanlar da var. Ben seni kandırdım, yendim değil de teknik kullanarak yenme. Battal Gazi bunu da biliyor. O bölgede konuşulan dilleri ana dili gibi konuşuyor. Yani o dili konuşan bir kişi onun yabancı olduğu anlayamayacak kadar iyi konuşuyor. Nedir bu diller? Arapça, Farsça, Süryanice, Ermenice, Rumca... Bütün bu dilleri asıl sahipleri anlamayacak kadar etkili ve güzel konuşuyor. Destandaki yetmiş iki dil, mübalağayı artırmak içindir. O gerçekçiliği bozmasın. O çok olduğunu ifade etmek için kullanılmış. Ancak yemiş iki değil de yedi nokta iki diyebiliriz. Malatya öyle bir yer ki bu bölgede yaşamayan kalmamış. Mesela Boşnaklar bir ara Malatya'da yaşamışlar. Hatta bir kısmı burada kalmış bir kısmı gitmiş. Şaman Türkler, Bulgar Türkler gelmişler, burada yaşamışlar. Gürcüler gelmiş Malatya'yı işgal etmişler. Ermenilerin eline birkaç defa geçmiş. Bazen Müslüman Abbasilerin eline geçmiş bazen Bizans'ın eline geçmiş. Yüz elli sene mi yüz altmış sene mi Bizans'ın elinde kalmış Malatya. Yani keskin mücadelelerin yaşandığı bir şehirde Battal Gazi kendini iyi yetiştirmiş. Burada benim söyleyeceğim söz şu: Bir insan öğrenmesi gereken şeyleri mecbur öğrenecektir. İnsanın öğrenmesi gereken şeyi hayat o insana mutlaka öğretir. İster 7 yaşında öğrenir, 7 yaşında öğrenmezse 70 yaşında öğrenir. 7 yaşında eğlenerek öğrenir, 70 yaşındaysa kafaya dank ettiği zaman öğrenir. Ama insanın işine yarayacak bilgi genç yaşta öğrenilen bilgidir. Battal Gazi erken öğrenmiştir. Yani tam bir

eğitim almıştır. Aile düzeni sağlamıştır. Evet babası şehit olmuştur ancak annesi, babası, Tevabil onu devamlı yâd etmişlerdir. Sonra amcası Hasan'ın kızı Zeynep ile evlenmiştir (Sıddı Zeynep).

Ondan sonra Battal Gazi'nin inanç yapısına dikkat çekmek isterim. Battal Gazi'nin kahramanlığının temelinde inancı vardır. Battal Gazi'yi okuduktan sonra sanki yüzde yüz olmasa da yüzde bir de olsa Battal Gazi'nin cesareti bana geçti. Diyor ki “Allah bir insana iyilik dilerse bütün dünyadaki insanlar onu engellemeye çalışsalar ona engel olamazlar ya da Allah bir insana zarar vermek istediği zaman dünyadaki bütün insanlar bir araya gelseler o zararı kaldıramazlar.” O halde eşittir Allah'ın dediğinden başkası olmaz. Ecel gelmeden hiç kimse ölmez. O zaman korkmanın ne anlamı var. Onun için çok kahraman ve yiğittir. Ölümünden korkmaz. O destan bize Müslüman insanların cesaretle savaşa nasıl gittiğini açıklıyor, izah ediyor. Yani inanç yapısı. Destanda geçiyor. Bir yere gidiyor. Adam put satıyor. Benim putlarım şöyle iyidir, böyle uğurludur, böyle soyludur, böyle boyludur. Adam övüyor putları. Uzak Doğu ülkelerinin birisinde tezgâhın üstüne onlarca putu, heykeli yapmış, koymuş. Onları överek satıyor. Toplum da putperest. Battal Gazi orda ona öyle bir açılım getiriyor ki! Diyor ki ben sana bir zarar verecek olsam bu putlar engelleyebilir mi? Hayır. Peki bunlar sana bir iyilik vermek isteseler verebilirler mi? Veremezler, diyor adam. Bu şekilde yani putperestliğin, insanların Allah dışındaki önem verdikleri şeylerin çok boş ve kof olduğunu anlatıyor güzel bir ifadeyle. Ama mantıkla; kaba kuvvetle, hoyratça değil. İnanç temellerini oluşturuyor. Battal Gazi'nin eliyle Müslüman olan çok insan vardır. Tabii onun bu inancı ve cesareti karşısında öbür insanların korkuları artıyor. Hatta bir rivayete göre Bizanslıların çocuklarını “Battal Gazi geliyor. Aman ağlamayın, ses etmeyin.” şeklinde terbiye ettikleri söyleniyor.

Battal Gazi temiz giyinen, temiz olan bir insan. Dolayısıyla bu yönüyle de insanların hayranlığını çekiyor. Yani Türk, Müslüman, Rum veya Ermeni onu gören kızların çoğu ona âşık oluyor. Âşık olması için bir adamın bir defa temiz olması lazım. Özellikle o zamanlarda yani suyun sabunun çok yaygın olmadığı, kıyafetlerin model model olmadığı, çamaşır makinesinin olmadığı dönemlerde at sırtında haftalarca yol giden bir adamın tertemiz, pırıl pırıl giyinmesi çok önemlidir

Bir başka özelliği paraya pula önem vermez. Kazandığı bütün ganimetleri savaş meydanlarında hemen dağıtır. Battal Gazi'nin büyük cenginden bir pasaj anlatmak istiyorum. Bence en sosyolojik hikâyelerden biridir. Orada şöyle bir mesajla çıkıyor: “Yalnızca kendi menfaatini düşünenler milletin felaketini hazırlarlar.” Battal Gazi'nin iki oğlu var o zamanlar, eşi Zeynep'ten. Biri Ali, biri Nezir. Bunlar hocaya gidiyorlar. O zaman eğitim öğretim paralı. Perşembe günü de hocanın haftalığını veriyorlar. Çocuklar bir gün geliyor diyorlar ki “Baba hoca hediyesini istedi.” Adı hediye. Battal Gazi'nin üzerinde hiçbir şeyi yok, para pul yok. Evde de verecek bir şey yok. Çocuklara diyor ki “Yavrum, şu hırkamı götürün hocaya verin. Yakında bir savaşta bolca bir ganimet elde edersem hocanıza da bol miktarda bir pay ayırıyorum. Hanımı bunun üzerine diyor ki “Bak, savaşı sen yönlendiriyorsun, savaşların kazanılmasında en büyük pay senin ama sen çocuğunun hocasına verecek bir kuruş bulamıyorsun. Senin sayende ganimet kazananlar servet üzerine servet yığıyorlar.” Battal Gazi diyor ki: “Hani kim yığmış malı.” diyor. Eşi de “Emir Ömer” diyor. Emir Ömer de Malatya'nın valisi. Battal Gazi asker komutanı. “Onun hanımıyla kızı bir düğünde üç elbise değiştiriyor. Sen şimdi gitsen Emir Ömer'den bir şey istesen vermez.” diyor. Battal Gazi “Ben Seyyid'im. Seyyidler kimseden bir şey istemezler. Ben ondan ne isteyeyim?” diyor. Peygamberimiz de onun soyundan gelenler de insanlardan hiçbir şey istememişlerdir. Onlara zekât, sadaka da düşmez. Verilmez yani. Hanımı da diyor ki, çok ilginç bir şey: “Git, kızını iste. Belki verir.” diyor. Gidiyor Battal Gazi Emir Ömer'in yanına. Diyor ki “Duyduğuma göre sen bayağı bir mal mülk yığmışsın. Ne yapacaksın diyor bu kadar malı mülkü?” Emir Ömer de “Bir kızım var. Yarın gelin edersek çeyiz verip göndereceğim. Senin aklında olsun. Münasip bir erkek bulursan bana gönder. Kızımı vereyim.” diyor. Battal Gazi, “Var öyle bir erkek.” diyor. “Kim?” diyor. “Ben istiyorum kızını. Kızını bana ver.” diyor. Duyunca birdenbire şaşırıyor. Battal Gazi'nin kızını isteyeceğini tahmin etmiyor. “O zaman bir hanıma danışayım.” diyor. Hanıma söyleyince hanım da köpürüyor. “Ya adam ona kız mı verir? O delinin teki. Nerde öleceği belli değil. Her gün savaşta.” Kızı vermemek için bahane koşmaya çalışıyorlar. “O zaman kıza söyleyelim. Kız reddederse diyelim ki kız kabul etmiyor.” Kıza diyorlar ki “Battal Gazi seni istiyor. Varmak istemiyorsun, değil mi?” O da “Battal Gazi gibi bir kahramanı kim

istemez. Bütün kızların rüyasında olan bir adam. Ben onu istiyorum.” diyor. Annesi bunun üzerine kızın ağzının üstüne bir tane çarpıyor. Kızın ağzını kanla dolduruyor. Bu sefer kızı vermemek için Battal Gazi’ye zor işler ileri sürüyorlar. “Hindistan’dan ak fili getireceksin, yüz deve yükü kumaş, getireceksin, ipek, ibrişim getireceksin, kadife getireceksin, şu kadar at getireceksin.” diyorlar. Dikkat edin. Battal Gazi bir insan. “Tamam.” diyor. Bugünkü insan “Ya ben bu kadar malı nerden bulayım” der. Çok badireler yaşıyor. Ak fili getiriyor. Yüz deve yükü ipek, ibrişim, kadife getiriyor. Şu kadar altın getiriyor. Bu kadar at getiriyor. Ancak bu sırada Battal Gazi’nin Malatya’da olmadığını anlayan Bizans, Malatya’ya saldırıp Emir Ömer’in kızını kaçırıyor. Emir Ömer korkusundan bir dağa çıkıyor. Malatya da yerle bir oluyor. Battal Gazi gelince paraları altınları veriyor, şehri yeniden yapıyorlar. O da kızı almak için gidiyor. Şimdi hikâyenin ana çizgileri bu. Görünüşte bir macera. Ama burada esas, kahraman insanın gözünün gönlünün tok olması var. Paraya pula önem vermemesi var. Hayatta çok başarılı olmuş insanlar gönlünü paraya servete bağlamamış insanlardır. Bağlandığı zaman bu onlara ayak bağı olur. Gönlünü paraya pula bağlamış insanlar çok da fazla ilerleyemezler. Bu açık ve gizli mesajlarla büyüyen bir nesil tok gözlü, tok gönüllü, fedakâr, yiğit, kahraman, inançlı bir yapıya kavuşur.

Tabii bir de vatan var. Bu vatan toprağı bize kolay mülk olmamıştır. Bence Malatya’nın Türk ve Müslüman olması için en az 3 milyon şehit verilmiştir benim tahminim. Battal Gazi aynı zamanda Anadolu’da Anadolu destan geleneğinin ilk destanlarındandır. Daha sonra Danişmend Gazi Destanı geliyor ki Danişmend Ahmet Gazi de Battal Gazi soyundan olarak ifade ediliyor. Daha sonra Saltukname vardır. Bunlar da bizim yiğitlik köklerimizdir. Fakat bu destanlara baktığımızda bu destanların içlerinde kuruluş, anlatış, olay öyküsü, heyecan unsuru olarak yine en mükemmeli ve en etkileyici olanı Battal Gazi Destanı’dır. Öyle bir hayranlık uyandırıyor ki bu kahramanlık. Battal Gazi aylarca belki yıllarca evini görmeden at sırtında yarı aç yarı tok gezerdi. Anadolu şartlarını biliyorsunuz; kimi zaman kar bastırıldığı zaman yollar açılmıyor kimi zaman Ağustos’ta şuradan şuraya gitmek mümkün olmuyor. Bu şartlarda atın sırtında tozda dumanda bir ideal uğruna fedakârlık yapan bir insan. İbn-i Haldun diyor ki göçebe topluluklar yerleşik topluluklara her zaman galip gelmişlerdir. Göçebe toplumlar zahmet çeken topluluklardır. Onlar zahmet çekmeye alışmışlardır. Yerleşik hayata alışmış toplumlar ise birkaç nesil sonra sönüp giderler. Battal Gazi gibi daha niceleri Anadolu’nun vatan olmasında, insanların bugünkü medeni çizgiye gelmelerinde çok zahmet, çok emek çekmişlerdir. Bir millet geliyor. İnsanlara adaletle davrandığı zaman bakıyorsunuz ki insanlar onları seviyor. Zulümle gittiği zaman insanlar onlardan nefret ediyor. Toplumun ruhu da bir insanın ruhu gibidir. Bir şey hoşuna gittiği zaman sonuna kadar toplum onu destekler. Toplumu oluşturan bu ruhu atalarımız çok iyi hissetmiştir. Millet de bunu benimsediği için destanlaştırmıştır. Battal Gazi bir kişidir. Destanı anlatan kişiler dönemlerde yaşanan olayları da destana ilave etmişlerdir. O belki Battal Gazi’nin şahsi gerçekliği değil ama toplumun gerçekliğidir.

Kökeni meselesi var mesela. Battal Gazi Arap mıydı, Türk müydü, Bizans mıydı, neydi? Şimdi Battal Gazi’nin Emevi veya Abbasi döneminde Müslüman olmuş mevaliden bir kişi olduğu söyleniyor. Mevali ne demek? Arap olmayan demektir. Abbasi döneminde sarayda Türkler hâkim durumdaydı özellikle ordu tarafında. Genelkurmay Başkanlığı’na kadar Türkler hâkimdi. Burada da Türklerin olduğunu düşünüyoruz. Battal Gazi’nin Türk olma ihtimali büyük. Zaten destan itibarı ile bugün çok bir önemi yok ama Türk olma ihtimali yüksek. Zaten Anadolu’nun Türkleşmesinde bunun katkısı vardır. Ders alma açısından, Battal Gazi Destanı bir hikâyedir ama sonuçta gerçek bir destandır. Niye diyeceksiniz. Ortada Türkleşmiş ve Müslümanlaşmış bir Anadolu var. Bu bakımdan da biz bu destanı ayrıca önemsiyoruz.

Battal Gazi Destanı’nın tekrar incelenip sağlam bir senaryo yapılması gerek ki senaryoya ilave yapmaya da lüzum yok. Bütün duygusal temalar zaten destanın içinde vardır. Destanların bir özelliği de şudur: Manzum olsun mensur olsun bütün Battal Gazi Destanlarında olay örgüsü yaklaşımlar, tarzlar hep aynıdır. Dolayısıyla hangisi olursa olsun güzel senaryolar çıkabilir, güzel filimler yapılabilir. Gladyatör gibi filmlere harcanan para kadar para harcanarak yalnız Türkiye’nin değil, dünyanın da seyredeceği bir Battal Gazi filme alınabilir.

Şunu da söylemek gerek: Türkler, Müslümanlar Bizanslılarla savaşmışlar ama böyle sanki kindar olarak savaşmamışlar. Sanki böyle bir evin küçük çocukları birbirleriyle boğuşuyorlar, güreş

tutuyorlar, birbirlerine dalaşıyorlar ya. Onun gibi. Çok fazla bir kin duymadan dalaşmışlar yani. Sevmişler birbirlerini. Hatta Bizans da Battal Gazi'ye hayran olmuş. Digenis Akritas diye bir destan ortaya koymuşlar. Bizans Destanı İngilizce'ye çevrildi. 1998 yılında yayımlandı Amerika'da. Ben onun şöyle ortaya çıktığını düşünüyordum: Onların Battal Gazi'si varsa bizim de Akritas'ımız var. Sonradan öğrendim ki onların bahsettiği Akritas da Battal Gazi'nin ta kendisi. Onlar da baba tarafından Arap, anne tarafından Bizans bir kahraman olduğunu ileri sürüyorlar. Ona göre bir destan dizayn etmişler. Destanın hepsi değil de bazı bölümleri Türkçe'ye çevrilmiş. Çevrilmesi lazım. Onlar da hayran kalmışlar. Hatta bazı Rum evlerinde Battal Gazi'nin resimlerinin olduğu söylenmiştir. Battal Gazi Destanı'nın Arap versiyonu ise Zatü'l Himme veya Zelhimme adıyla teşekkül etmiştir. Ermenilerin Chrysocheir adlı destanında ise 789-900 yılları arasında yerli halkın kimi zaman yalnız kimi zaman da Malatya Emiri'nin yardımıyla Bizans üzerine düzenlediği akınlardan bahsedilir. Bu destanda Hüseyin Gazi, Battal Gazi ve Cogi Baba üçlemesi anlatımı vardır.

Battal Gazi uyanık bir insan aynı zamanda. Ufak tefek hileleri yutmuyor. Hiçbir hileyi yutmuyor. Oyun yapanlara karşılık da oyunla cevap veriyor. İnsanlar zaman geçtikten sonra bu oyunu anlıyorlar.

Tabii çıkarılacak çok şey var. Mesela Ali adlı bir kişinin savaş esnasında bir bacağı kopuyor. Millet ağlaşıyor. Battal Gazi geliyor. "Ne oldu?" diyor. "Ali'nin bacağı koptu." diyorlar. Ali'nin bacağına yerine koyuyor. Etini, derisini birbirine yapıştırıyor, bağlıyor. "Tamam, Ali'nin ayağına daha bir şey olmaz." diyor. Ali'nin ayağı iyileşiyor. Bu bir keramet değil de sanki biraz tıp bilgisi gibi. Bugün de kopan bacağı tıp dikebiliyor, yapıştırabiliyor.

Battal Gazi Destanı'nın bir kısmında Dede Korkut Destanı'na benzeyen bölümler var, bir kısmında devlerle perilerle süslenmiş, aşırı abartılmış bölümler var. Kitabın sonuna doğru olan bu bölümler belki İran etkisiyle oluşturulmuş bölümler olabilir. Bağdat'ta Binbir Gece Masalları ile devam eden müthiş bir hikâye geleneği var. Bu hikâye geleneğinin etkisiyle herhalde o sanatçılar son kısmı yazıya geçmeden önce sözlü dönemde bir kısım ilaveler yapmışlar.

Gerçekten Anadolu'yu, Anadolunun insanını, burada yaşayan kavimleri, toplulukları, burada yaşanan kahramanlıkları, sevdaları, sevgileri bilmek lazım. Biz bugün burada yaşıyoruz ama sanki kültür olarak Anadolu'nun üzerinde çok cılız kalıyoruz. Dünya tarihinin de Anadolu tarihiyle çok büyük bir ilgisi vardır. Dünya medeniyetiyle de Anadolu medeniyetinin çok büyük bir ilgisi vardır. Dünyanın ilk kurulu şehirlerinden biri Malatya Aslantepe'dir. En önceki Malatya orası. Ondan sonra Roma zamanında bugünkü Battalgazi dediğimiz yerin adı Malatya oluyor. Daha sonra da 1800'li yıllarda Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya isyan ettiği zaman bir ordu gönderiyorlar. Ordu Malatya'da kışlıyor. Malatya'yı harap ediyor Osmanlı ordusu. Kendi şehrimizi harap ediyor. Kışın soğukta evlerin direklerini söküp yakıyorlar. Onun için halk da gelip bugünkü bağ evleri dediğimiz Malatya'da konaklıyor. Şu andaki Malatya da yaşıyorlar. Tabii insanların bir kısmı da Battalgazi'de yaşıyor. Benim anne dedem de baba dedem de Battalgazilidir. Dolayısıyla ilgi duyuyoruz.

Anadolu çok derin bir kültüre sahip. Çözebilirsek çok şey çözebiliriz. Eğer bir sanatçı olarak ressam olmak istiyorsanız çok resim çıkarırsınız. Müzisyen olmak istiyorsanız çok melodi yakalarsınız. Hikâye, roman yazarı olmak istiyorsanız çok kaynak bulabilirsiniz. Ama bir defa Anadolu'nun sırrını çözmemiz lazım. Anadolu'da yaşamak çok güzel. Geçenlerde Avrupa Birliği'nden eğitim temsilcileri gelmişti. Okul müdürleriydiler. On iki ülkeden on dört kişi gelmişti. Tercüman vasıtasıyla konuşuldu. "Biz Bizans'ı da temsil ediyoruz, haberiniz var mı?" dedim. Şaşırdılar. Bizans kendileriydi çünkü. "Bizans'tan size bir şey kalmadı ki! Ne kaldıysa bize kaldı. Tarihi bize kaldı, imparatoru bize kaldı (Romen Diyojen 1071 yılında Alparslan'a yenilince Bizans'a dönememiş ve Malatya'da kalmıştır), müziği bize kaldı, giysisi bize kaldı. Yani Bizans'ı biz temsil ediyoruz. Avrupa Roma'ya sahip çıkabilir ama Bizans'ı biz temsil ediyoruz." dedim. Abartı olarak görüp bana kızabilirsiniz ama mesela bugünkü sanat müziğimizin temeli Bizans müziğidir. Var mı dünyada buna benzer bir müzik? Arap müziği farklı, İran müziği farklı, Türkmen müziği farklı, Orta Asya'daki bizim müziğimiz farklı. Buradaki sanat müziğimiz Bizans müziğidir. Kaynak: Prof. Dr. Fuat Köprülü.

Selçuklulara kadar Anadolu hiç kimseye vatan olmamıştır. O zamanlarda Anadolu'da nüfus çok yoğun değil. Eski yerleşim yeri ama iki tarafta iki büyük güç var. Bir tarafta Roma var. Öbür tarafta İran var. İran güçlü olduğu zaman basıyor taa İstanbul'a kadar Anadolu'yu çalıp çırpıp yağmalayıp geçiyor. Onlar yorulup gidince bu sefer Bizans ya da Roma taa İran'a kadar Anadolu'yu basıp, yağmalayıp geçip gidiyor. Dolayısıyla burada hem İranî kavimler var hem de Roma toplulukları kavimleri var. Roma bir bakıyorsunuz Suriye'yi, Mısır'ı elde ediyor. Bir bakıyorsunuz oralardan geri çekiliyor. Anadolu'da böyle rahat eden, nüfusu çoğalan bir topluluk yok. Şimdi biz Müslüman Türkler Anadolu'ya Malazgirt'ten girdik zannediyoruz. Hâlbuki Malazgirt'ten girinceye kadar Abbasiler içinde yaşayan Müslümanlar, Antakya (bugünkü Hatay), Mersin-Tarsus, Malatya yolundan, bu bölgeden Anadolu'ya giriyorlar. Bizans üzerine akınlarını da bu bölgeden yapıyorlar. Bizans döneminde Anadolu'da dört önemli şehir var. İstanbul'u da dâhil edecek olursak biri İstanbul, biri Ankara, biri Amorium, diğeri Melitene (bugünkü adıyla Malatya). Amorium, Afyonkarahisar'ın ilçesine bağlı Hisarköy denen yer. Amorium burada Bizans'ın ikinci büyük şehri. Seferlerin pek çoğu da orayı elde etmek için oraya yapılıyor. Malatya'dan daha doğuya da Bizans'ın ve Roma'nın yolu yok. Yani yollar Malatya'ya kadar geliyor, Malatya'da bitiyor. Ordu sevkedecek, araba götürecek, at sürecek bir yol yok. Bugünkü Elazığ ile aramızdaki köprü de tahta bir köprü. Salla da geçiyorlar. Daha sonra köprü yapılıyor. Cumhuriyet döneminde köprü yapılıyor. Daha sonra baraj gelince o köprüyü yeniden yükselterek yapıyorlar.

Şunu da ilave edeyim. Türkler ve Müslümanlar Anadolu'ya geldikten sonra burada Ermeni ve Rumlarla beraber yaşıyorlar. Yani bir sürgün ve katliam yok. 1900 yılında yapılan bir sayımda Malatya'da yaşayan nüfusun % 50'si Ermeni ve Rum (çoğunluk Ermeni), % 50'si Müslüman ve Türk. Malatya'da bulunan okulların ise üçte ikisi Ermeni ve Rum okulu, üçte biri Müslüman Türk okulu. Mübadelelerden sonra Anadolu'daki nüfus homojen bir yapı haline gelmiş.

Battalgazi Belediye Başkanı Selahattin Gürkan ile Yapılan Röportaj

Battal Gazi'yi bir halk kahramanı olarak nitelendiren Selahattin Gürkan, bir devlet yöneticisi olarak bugünkü Türkiye'nin demokratik yapısında idame ettirilmesi gereken adalet mekanizmasının önemini, hafızalardan silinmeyen bir menkıbe olan Battal Gazi'nin Okka Kadı (Akabe) ile olan mücadelesi ile ilişkilendirerek bize anlatırken Battal Gazi ruhunun tekrar ayağa kalkması için yapılan hizmetleri bizimle paylaşıyor:

700-800 yılları arasında Malatya'da yaşamış büyük bir halk kahramanıdır. Malatya'da yaşadığı dönemde babası Hüseyin Gazi'den Malatya serdarlığını devralmıştır. Ve Malatya serdarlığını devraldıktan sonra Aşkar isimli atıyla bütün bu kahramanlıkların menkıbelerin temel odağı Battalgazi ve çevresindeki akınlarda zuhur etmiştir. Battal Gazi'nin Malatya serdarlığından sonra Malatya'nın Anadolu üzerindeki yapısı, forsu, çok farklı bir konuma gelmiştir. Ve Battalgazi o dönemde ilk Müslüman olan belde ve daha sonra Horasan Türklerinin gelip yerleştiği yerdir. Halife Memun ve Mutasım döneminde de Battalgazi zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde Battal Gazi Malatya'da organize ettiği, planladığı akınlarla Sivas, Kayseri, Ankara, Eskişehir, Afyon, Sinop taa İstanbul'a kadar akınlar düzenlemiştir. Bu düzenlemiş olduğu akınlarda da adaleti, hakkı, hakkaniyeti, zayıfı korumayı, güçlünün (zulümkar, zalim güçlerin) karşısında dik durmayı halkın genel zihninde kabul gören ve gösteren bir kahramandır. Ve Battal Gazi'nin en önemli hatırası ve günümüz Türkiye'si için de gerekçeli olması bakımından önemli bulduğum, Malatya'da, Okka Kadı'yla olan hikâyesidir. Okka Kadı o dönemde Malatya'nın kadısı. Bu kadı bir devletin düzenini bozmak için o devlette adalet terazisinin yok edildiğini göstermesi bakımından güzel bir örnek. Eğer bir devlette adalet yoksa orada zulüm vardır.

Zulmün olduğu yerde zalim vardır, zalimin olduğu yerde korku vardır, endişe vardır, geleceğe güven olmaz. Herkes birbirinden rahatsız olur. İşte Anadolu'da önemli bir sancak olan Battalgazi'nin içten çökertilmesi amacıyla Okka Kadı adında bir keşişin buraya gönderilerek buradaki adalet düzeninin bozulması noktasında adil olmayan kararlar verdirtiriliyor. Çok önemli. Bugünkü günümüz Türkiye'si için de zihninizden tahayyül edin. Adil olmayan, nasıl adil olmayan; sözüm ona o zamanki destanın bize anlattığında keçiyi öküz diye sattırıyor. Bu diyor, öküzdür. Öküzü keçi diye sattırıyor. Böyle abuk subuk kararlar. Haklıya haksız, haksıza haklı görüntüsü veriyor. Bu şekilde olunca halk arasında devlete ve devletin yöneticilerine karşı bir güvensizlik

peyda oluyor. Artık dedikodular, yavaş yavaş küçük küçük isyanlar devletin o dönemdeki sancağın yapacağı seferlere karşı içten halktan çökertme hareketleri başlıyor. Bunun üzerine Battal Gazi “Bu adam ajan. Bunun için buna dikkat edin.” diyor. Tabii o dönemde Battal Gazi’nin babası Hüseyin Gazi (serdar) ölmüş, şehit edilmiş Bizanslılar tarafından. Kendisi de küçük olduğu için daha iyi bir iş başarması gerek. Türk geleneğinde iyi iş yapana iyi ad verirler Boğaçhan’da olduğu gibi. Dede Korkut kitabında görmüşsünüzdür. Abdülselem isimindeki o zamanki buranın serdarı da diyor ki “Bu, serdar olmak için böyle karıştırma yapıyor.” Bunun üzerine bakın bir ülkenin içerisinde ülkeyi koruyup kollamakla görevli ve devletin en üst komutanlığına gelmiş olan insanlar içerisinde de olumsuz insanlar olabilir. İşte büyük önder Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi’ndeki “Hatta gaflet, dalalet, hıyanet içerisinde bulunabilirler” sözünün temel esprisi budur. Gençliğe Hitabe’yi zihninize iyi yerleştirin okuyun algılayın, zihin terazinizde muhasebesini iyi tutun. Başkalarına, hangi ideoloji olursa olsun, hangi grup olursa olsun zihinlerinizi bir başkasına ipotek etmeyin. Tabii Abdülselem diyor ki “Bu, babasının yerine serdar olmak için böyle iftiralar atıyor yoksa bizim kadımız iyidir.” diyor. Kadı da o zaman Emir’ül Müminin dediğimiz o zamanın emirinin yanında olan kişi. Bunun üzerine Battal Gazi bunu takip ediyor, evine gidiyor, evin altına bakıyor ki bir keşiş yeri var, orada misyonerlik ve lejyonerlik faaliyetleri yürütüyor. O zamanki Anadolu’nun en güvendiği sancak Malatya’yı içten çökertmeye çalışıyor.

Bunun üzerine Emir Ömer’i alıp getiriyor işte o zamanki valiliğe. “Gel, işte senin kadın böyle.” diyor. Ve eline öküz kuyruğu alıyor. Sırtına dört defa vurup “Bu öküz kuyruğu mu keçi kuyruğu mu?” diyor. “Öküz” diyor. “Peki, sen niye bunu hep keçi diye sattırdın?” “Ben o zamana kadar hiç öküz kuyruğu yememiştım.” diyor. Yani o adaletsiz karar verenler var ya öküz kuyruğu yediği zaman adaleti bilir. Herkes doğruyu yanlış bilir. Ama bir öküz kuyruğu yemeleri lazım. Bu günümüz Türkiye’si için de çok önemli bir anekdot. Dolayısıyla tabii bunun daha sonra ifşa edilmesi, toplum önüne çıkartılması ve derisinin yüzölçümü içerisinde saman doldurulmasını ve şu Alacakapı dediğimiz buradaki kapının üzerine asılmasını hep bizim büyüklerimiz anlatırlardı, nesillerden gele gele. Dolayısıyla Battal Gazi gerek içerdeki bu asayiş ve adaleti temin etme noktasında halkın güvendiği aynı zamanda Malatya’yı temsil etme noktasında ve Malatya’nın diğer yerlere akın yapma noktasındaki bütün organize faaliyetlerin içerisinde olması ve önderlik etmesi açısından da önemli bir kahraman. Ve onun içindir ki Anadolu Selçuklu Devleti’nde Malatya öncü şehirdir. Muhittin Arabiler, Mevlana Celaleddin-i Rumi Hazretleri, Sadettin Konyeviler buradaki Sahabiyye-i Kübra medresesinde hocalık yapmışlardır. Tabii Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması dediğimiz 1071’den önceki süreçte de Anadolu’nun yumuşatılmasındaki en büyük etken de Malatya sancağıdır. Bu anlamda Malatya demek Türkiye demektir. Bugünkü Türkiye’nin her zerresinde Malatya’nın katkısı vardır. Hatta Kayseri’nin fethinde, o dönemde Kayser-i Rum’da Kayseri’nin kahramanı Ahmer’le (Ahmet Turan) Battal Gazi’nin güreş tutmak istemeleri ve güreşin sonunda yenenin diğerinin dinine geçeceğinin ahitleşilmesi ve o ahit sonunda güreşe tutuşmaları, üç gün üç gece süren güreşten sonra Ahmed Turan Gazi’nin yenilmesi (o zaman adı Ahmer) ve Müslüman olması İslam’a ve o zamanki Türklere büyük bir güç kazandırıyor ve Kayser-i Rum’un da fethi bu şekilde gerçekleştirilmiş oluyor. Neticede Battal Gazi batıya akınlar düzenlerken Eskişehir Seyitgazi ilçesinde (Oradaki tekfurun kızıyla gönül ilişkisi var. Orda uyurken tekfurun askerleri ona hücum ediyor.) şehit oluyor. Ve türbesi de oradadır. Doğduğu yer, silah arkadaşları, ailesi ve yaşadığı yer burası; şehit olduğu yer orasıdır.

Burası demokratik yapısıyla çok karmaşık bir yer. Türkiye’nin küçültülmüş şekli. Bütün etnik kökenler, inançlar mezheplerin olduğu bir yerdir. Burada adaletli olmadığımız zaman bunları dengede tutamazsınız. Su geliyor taş dönüyor gibi gözüküyor ama o o şekilde değil. Buradaki idarecinin çizgisi çok önemli. Burası şu anda da dışarıdan (Adıyaman, Urfa, Mardin, Muş, Siirt, Diyarbakır bölgelerinden, Malatya’nın çevre ilçelerinden ve köylerinden) göç alan demokratik yapısı farklı bir yer. Ama bunların entegrasyonu, sosyal barış içerisinde tek hedefe yönelmesi önemlidir. Ve Türkiye’de sosyal barışın en huzurlu olduğu, kaynaşmanın dayanışmanın en yoğun olduğu çevrelerden bir tanesidir.

Battalgazi’nin yaşamış olduğu bu tarihin tekrar ayağa kalkması noktasında paneller, kervansaray buluşmaları düzenliyoruz. Şu anda kısa film ve resim sergisi çalışmaları yapılıyor. Bir

film çevirme noktasında da senaryo çalışmaları devam ediyor. En kısa zamanda Battal Gazi filmi de burada çevrilecek.

Ben bunları tek kaynaktan duymadım. Dedelerden duyduklarımız da var. Okuduğumuz Battalname kitaplarından aldığımız bilgiler var. Filmlerde seyrettiğimiz algı da var. Romanlarda okuduğumuz özet de var. Çocukken en az altı tane Battal Gazi Destanı okumuşumdur. Şu anda aklımda kalanlar bunlar. Ama benim öne çıkardığım bu. Yani adelet duygusunun çok önemli olduğunu söylemek gerekiyor. Şu anda bizim adalet düzenimize baktığınız zaman işte bugün mahkeme şu kararı veriyor, o gün o kararı veriyor. Bunlar doğru hadiseler değil. Tek kararlar ortaya çıkmak doğrusu. Bugün bir kararlar yarın başka karar, obür gün başka bir karar olduğu zaman bir sıkıntı yaratıyor. İlçemizdeki birlik, beraberlik, insanlarımızın sosyal barışı açısından da sıkıntı yaratıyor. Benim anlattığım kaynak genel ortak kaynaktır. Hemen hemen Battal Gazi ile ilgili tüm kitapları da okumuşumdur. Zengibar Kalesi'nin fethi, Eskişehir Kalesi'nin fethi, Tekfurlarla savaşları, Arabistan, Mekke, Medine'ye gidiş gelişi, Emir Ömer'e kırk günde gidip geleceğini söylemesi... Bunlar kitaplarda var ama zayıfın yanında olan Battal Gazi, haksızlığa karşı gelen Battal Gazi, adalet düzenini ihdas etmeye çalışan bir Battal Gazi, toplumdaki sosyal barışı ve huzuru sağlamaya çalışan bir Battal Gazi ve aman dileyene kılıç kaldırmayan Battal Gazi benim öne çıkardığım Battal Gazi'dir.

Mehmet Ali Cengiz ile Yapılan Röportaj

Biri mensur, diğeri Bakayi'nin eseri olmak üzere iki yazmayı bilim dünyasına kazandıran eğitimci yazar Mehmet Ali Cengiz, Battal Gazi'nin Anadolu'ya giderken takip ettiği yolu anlatırken dinleyenlere de mesajlar verir. Bu anlatım bize bir CD halinde verdiği, kendi hazırladığı “Anadolu'da Yol Açırlar” adlı programdan alınmıştır:

“Anadolu'da Yol Açırlar” diyoruz. Anadolu'da yol açırların birisi, hatta başta geleni Malatya'daki Battal Gazi'dir. Battal Gazi Malatya'da. Battal Gazi Malatya'da kalmamış. Battal Gazi Malatya'ya bir çiftlik edinmek için gelmemiş, bir saray yaptırmak için de gelmemiş, burada bir iş merkezi açmak için de gelmemiş, burada kalıp zevk-i âlem yapmak için de gelmemiş. Battal Gazi'nin Malatya'ya gelmesi Anadolu'daki fütihat içindir. Çünkü bu konuda hadis var. O hadise nail olmak, Anadolu'yu İslamlaştırmak ve Türkleştirmek amacıyla gelmiş. Anadolu'ya gitmesi gerekiyordu. Battal Gazi Anadolu'ya nereden gider? Battal Gazi Kayseri'de diyoruz. Nereden girer? Battal Gazi Kahramanmaraş'ta diyoruz. Nereden gider? Battal Gazi Eskişehir'de diyoruz. Nereden gider? Battal Gazi İstanbul surları önünde diyoruz. Nereden gider? Bu adam o devirde mutlaka ya bir hayvan sırtında gidecek veyahut yayan gidecek.

İşte Battal Gazi'yi Kayseri'ye götüren yol bugünkü Fırat ve Tohma'dır. Battal Gazi Kayseri'ye Fırat'ı ve Tohma'yı takip ederek gitmiştir. Battal Gazi Yazihan düzlüğünden sonra Tohma'nın Uzunyayla'ya kadar olan kıyısından sahilinden istifade etmek için Yazihan düzlüğü ile Darend'e bağlı Kozan Köyü'nün arasındaki o sert, yüksek ve çetin tepeyi ya da boğazı ya da beleni geçmek zorunda. Orada Tohma'nın Karakaya Baraj Gölü'ne döküldüğü Medik Barajı'nın olduğu yerde göle döküldüğü yer bir şugul. Şugul, Arapça bir kelime Arapça bir terimdir. Derin, karanlık, dar bir yarık anlamına geliyor. İşte Tohma doğasında, yapısında orada derin ve çok çetin bir boğaz aşmış. Gördüğünüz su kayanın altından girmiş, kilometrelerce gitmiş, Yazihan tarafından çıkmış ve baraj gölüne dökülmüş. Battalgazi'de bu yolu takip etmiş. Hatta rivayetlere göre; bu yarığın bir tarafından öbür tarafına atlamış. Çünkü o güçlü bir kimseyi sembolize ediyor. Atladığı zaman ayağının izi kayaya gömülmüş, hâlâ izi var; vatandaş “İşte Battal Gazi'nin ayağının izi” diyor. Atını bağlamış, atının zinciri at kişnedikçe, höykürdükçe kayayı oymuş, kayada yer yapmış. hâlâ vatandaş, “İşte Battal Gazi'nin atının bağlı olduğu kaya” diyor. Battal Gazi gürzü ile kayadan yol açmış kendisine. Vurmuş, açmış. Ozan köyüne gelmiş. Tabii Ozan Köyü şimdiki değil, daha yukarıda bir yer. Orada ‘mescit’ tabiri bir yer var. Helenistik dönemden kaldığını tahmin ediyoruz. Selçuklular tarafından tamir edildiğini zannediyoruz bazı yapı taşlarının onlara benzemesi münasebetiyle. İşte bu anıt mezara, anıtkabire Battal Gazi iç tarafında bir mihrap açmış. Mihrapta yanındaki kimselere namaz kıldırmış. Ondan beri de orası kutsal sayılıyor, namaz kılınıyor. Hatta dertliler, problemi olanlar, ruhî bunalımda olanlar, çocuğu olmayanlar gidiyorlar orayı ziyaret ediyorlar ve orada kurban kesiyorlar. Görülmeye değer ve oldukça güzel bir tarihî eser. Onun

yanında yüzyıllar öncesinden kalan mezarlar var. Bunlar gazilerin, şehitlerin mezarları. Onların başlarında da yüzyıllar öncesinden kalan büyük büyük taşlar var. O taşların üzerinde gördüğünüz kabartma ıbrık, kabartma kılıç, kabartma kama, kabartma ok, yay şekilleri var. Bunlar bize, savaş alanı olduğu ve burada pek çok savaşçının mücahitin yetişmiş olduğunu belgeliyor.

Evet, işte Battal Gazi bizden kopmuş değil. Battal Gazi bizden uzaklaşmış değil. O her hali ile memleketimizde yaşıyor. Ama bunlar bize bir yerde bir şeyler söylüyor, bir mesaj veriyor. Nasıl Battal Gazi külüngü ile o kayayı kırdıysa, bir zoru yendiyse o zaman Battal Gazi'nin torunları da kalkıyor kırdı kaysı yetiştirmeyi yeniyor. Biz bu mesajlar için bunların peşindeyiz. Battal Gazi'nin açtığı bu yolda ilerlerken biz hem tarihimizi hem kültürümüzü hem sosyal yapımızı hem de ekonomik yapımızı adım adım öğreniyoruz.

Gülağ Öz ile Yapılan Röportaj

Ankara Hüseyin Gazi Derneği'nin kurucusu Gülağ Öz, Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi'nin saklandığı mağara ve şehit olduğu yerle ilgili menkıbevî bilgiyi anlatırken Hüseyin Gazi'nin Anadolu'ya gelişiyle ilgili de farklı yorumlar getirir:

Kültür Bakanlığı'nda çalışıyorum. Orada şube müdürüyüm. Halk kültürü araştırmacıları olarak ekiplerimiz var. Üniversitenin araştırma mezunları. Türkiye'nin köylerini geziyoruz. Kimi yerde müzikleri, kimi yerde inançları, kimi yerde el sanatlarını derleriz. Sonra bunlarla ilgili yazı yazarız. Derliyor, topluyor, onları Kültür Bakanlığı arşivinde depo ediyoruz. Biraz da tarihe meraklıyım. Zaman içinde tabii bu bilgilerden yararlanarak kitap yazmaya başladım.

Cemal Dereli diye bir arkadaşımız var. Oğlu askerden geldiği için burada kurban kesti. Yaya çıkılıyordu, viraneydi buralar ama insanlar koyunu sırtına alıyor, buraya çıkıp kurban kesiyorlardı. Ben ilk defa burayı o zaman gördüm. Görünce dedim: “Gel buraya dernek kuralım, burayı büyütelim.” 1997 yılında buraya bir dernek kurduk. Ardından 2001 yılında vakıf kurduk. Adım adım burası yapılanmaya başladı. Adım adım büyüdü. Büyüdükçe büyüdü, büyüdüğü büyüdü.

İnanç o kadar güzel bir şey ki, yeryüzünde inancımız üstüne hiçbir güç yok. Yoksa sen kimsin ki yani! Biz burada bu şenliği nasıl yapacaktık? Burası Aleviler için Ankara'nın tek inanç merkezi. Herkes o amaçla geliyor. Zaten Hüseyin Gazi'ye Türk toplumu inançsal olarak bakıyor. Bir kahramanlıktan ziyade seyit olması insanları daha çok bağlıyor. Seyitler Alevi önderlerdir. Dedeler seyittir aynı zamanda. Ben seyidim mesela. Seyitler Türk toplumunun önder olarak kabul ettiği, söylediklerinin doğru olduğuna inandıkları kişilerdir. Onun için Hüseyin Gazi'nin Hakk'a yürüyüp gitmesinden sonra aradan bin sene geçmesine rağmen insanlar buraya gelip niyaz ediyorlar. Hüseyin Gazi, Battal Gazi veya bir başka dede adına adak adadığında “Dileğim yerine gelirse bunu yerine getireceğim.” diyor ve getiriyor. Mesela diyor ki, “İşim rast giderse Hüseyin Gazi adına kurban keseceğim.” Gelip burada kurban kesiyor. Çaput bağlıyorlar, mum yakıyorlar.

Hüseyin Gazi Anadolu'yu Türk yurdu, İslam yurdu yapmak için dolaşırken yolu Ankara'ya düşüyor. Bir grup arkadaşıyla geliyorlar tabii. Ankara da o zamanlar Bizanslıların önemli askerî merkezi imiş. Ankara'yı almadan Anadolu'yu alamam diye düşünüyor. Bir gün çıkıyor bu dağa, şu mağarayı (dağın zirvesinin biraz aşağısındaki kayalığı göstererek) keşfediyor. Bu mağarada gündüzleri saklanıyor. Yol gidiyor, o dağın dibinde. Gündüzleri orada saklanıyor, geceleri Bizanslılara buradan baskın yapıyor. Bir baskın anında yaralanıyor. Atından düşüyor, atıyla beraber bu meydana getiriliyor. Hüseyin Gazi Türbesi'nin bulunduğu yere getiriliyor. Orada Hakk'a yürüyor, yani kendini teslim ediyor. Arkadaşları oraya sırlıyorlar, yani toprağa gömüyorlar. O gün bugün de işte orası ziyaret yeri olarak kabul ediliyor. Hüseyin Gazi'nin türbesi altı metre uzunluğundadır. İnsanlar sevdiklerini böyle gözlerinde büyütüyorlar. Türbeye gelenler aşağıdaki dağın dibindeki mağarayı da ziyarete gidiyorlar. Gidiş yolu o kadar kolay değil.

Hüseyin Gazi seyittir. Ancak onu 7. yy.da yaşatanlar var. Bu durumda o seyit değil, Arap'tır. Hüseyin Gazi'yi o döneme götüren kaynaklar da Arap kaynaklarıdır zaten. Çünkü seyitlik bilindiği gibi Hz. Ali'nin ikinci oğlu İmam Hüseyin'in soyundan gelenlere verilen üvandır. Ehl-i Beyt ise Hz. Muhammed'in kızıdan olan yakınlarına verilen addır. Yani Hz. Ali'nin çocukları ve torunlarıdır. Bunlar ise Emevilerle her zaman düşmanlık içindedir. Emevi hanedanlığı Ehl-i Beyt'in

bütün nesillerini yakaladığında katletmektedir. O nedenle Hüseyin Gazi Malatya seraskerinin kardeşi olamaz. Dolayısıyla Anadolu'da yaşadığı söylenen tarihte bir yanlışlık var. Emevilerin yıkılış tarihi 750'dir. O tarihten önce Hüseyin Gazi'nin Anadolu'da yaşıyor olması mümkün görünmüyor. Bizim tespitimize göre Hüseyin Gazi'nin yaşadığı dönem Türklerin Anadolu'ya adım adım, oba oba yerleşmeye başladıkları 10. yy.ın sonu ile 11. yy.ın başlarına denk geliyor.

Hüseyin Gazi'nin Arap ya da Türk olması ise Bektaşiler açısından bir şey değiştirmiyor. Onlar kendi kültürlerinde yaşatarak onu bir Türk gibi görmüş, kendi kültürleriyle bütünleştirmişlerdir.

2.2.2. Battal Gazi'nin Efsanevî Kişiliği

Toplumlar kendi değerlerini oluşturup aktarırlar. Çünkü insanoğlu; bulunduğu yerleri, yaşadığı olayları, gördüğü mekânları anlamlandırmak ister. Dolayısıyla hayal gücünün de katkısıyla birtakım anlatılar yaratır (Kayabaşı ve Aydoğan, 2018: 171). Bu özelliklere sahip olan efsaneler, anlatılageldiği toplumun birçok özelliğini yansıtan bir sözlü halk edebiyatı ürünüdür.

Toplumun kültürel unsurları efsaneler aracılığıyla gelecek nesillere aktarılmıştır. Efsane yerel bir üründür; içinde yer alan mitolojik, tarihî, dinî ya da fantastik kökeni, çekirdeği yeşerttiği, büyüttüğü ve serpildiği gözlenebilir. Sürekli olarak bir biçim değişikliğine ve dönüşüme uğrayan canlı bir metabolizmadır. Efsanelerde yer alan kahramanları herkes tanır veya bir zamanlar tanımıştır. Bu kişiler çevrenizdeki insanlardır, yakınlarınızdır, aslında bizzat sizsinizdir. Ayrıca efsanenin geçtiği olayın yeri gerçektir. Bu yer gözünüzün önünde, kapınızın ardındadır. Efsaneler, tam olarak tarih içinde ve tarih tarafından yenilendiklerinden çeşitlidir, değişken ve çok sayıdadır. Aynı inanış, kişi, yer ya da olay toplum muhayyilesinde çok çeşitli ve çok sayıda anlatı doğurabilir (Yves, 2000: 911-912). Bu çeşitlilik toplumun söz konusu varlığa yüklediği misyon etrafında şekillenir. Bu bağlamda günümüze kadar gelen efsanelerden biri de Battal Gazi ile ilgili olanlardır.

Battal Gazi hem kahramanlığıyla hem de evliya kimliğiyle gönüllerde yer etmiştir. Gazi-veli veya alp-eren kimliğiyle yüceltilen Battal Gazi, Anadolu Selçuklularının zamanında şehit edildiği yerde bir rüya sonucu keşfedilmiştir. Bulunan bu yere türbe ve külliye yaptırılmıştır ve o zamandan itibaren burası Anadolu'daki Kalenderiler, Bektaşiler ve Aleviler tarafından da benimsenip yüceltilmiştir. Daha sonraki dönemlerde de Battal Gazi Sünnî halk şairleri tarafından da XV. yüzyıldan beri hem gazilik ve kahramanlık hem de evliyalık yönleri vurgulanarak methedilegelmiştir (Ocak, 1992). Kahramanlık ve evliyalık yönleriyle halk Battal Gazi'yi kendi değerlerinin bir simgesi olarak görmüştür. Bu simgesel varlığın efsanevî kimliği Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında itici bir güç olmanın yanında diğer toplumlarla ilişkilerde belirlenen ideal model olmuştur.

Derleme çalışması yapılan yörelerde Battal Gazi'nin gazi-veli kimliğine bürünmüş kişiliği etrafında anlatılagelen efsaneler şahıs ve olaylara göre gruplandırılmıştır.

Battal Gazi'nin Ölümü, Elenora, Çoban Baba, Ümmühan Hatun ve Seyyid Battal Gazi Türbesi

Kaynak kişiler dinlenirken Battal Gazi'nin ölümü, Elenora, Çoban Baba, Ümmühan Hatun ve Seyyid Battal Gazi Türbesi ile ilgili olan bölümlerin bir arada anlatıldığı görülmüştür. Bölümleri ayırmak metnin anlam bütünlüğünü bozacağı için bu anlatılar aynı başlık altında toplanmıştır.

Battal Gazi'nin ölümüne kadar olan anlatılarda, metnin öznesi Battal Gazi olduğu için bu anlatılar sözlü anlatım türü olarak bir menkıbedir. Ancak anlatıcı anlatımını neden-sonuç bütünlüğü içinde vermek istediği için olayı Battal Gazi'nin ölümüyle başlatmaktadır. Bu nedenle söz konusu bölüm her ne kadar menkıbe olsa da çıkarılmamış, metnin bütünlüğü korunmuştur.

Günümüzde Battal Gazi Türbesi halk inanışlarında oldukça canlı bir şekilde yaşamaktadır. Bu inanışların maddi âleme yansıyan kısmını ise ritüeller oluşturmaktadır. Bu nedenle metinler verilirken anlatıcıların bütünü parçası olarak gördükleri için anlattıkları ritüeller, sosyal ve kültürel yapı ile ilgili bilgiler de aktarılmıştır.

Eskişehir'in Seyitgazi İlçesi'nde yapılan derleme çalışmasında K.K.3 Battal Gazi'nin son seferiyle ilgili menkıbeyi ve Battal Gazi'nin etrafında oluşan efsaneleri anlatır:

“Dedelerimiz bizim Atatürk zamanına kadar bu türbede. Hatta Alevi kitaplarında Pir Mehmet Efendi diye geçer. Atatürk geldikten sonra aşağı indiriyorlar. Atatürk zaviyelerden bütün şıhları alıncaya kadar babamın sülale yani bizim sülalemizin şıhları babama kadar olan kısmı tekkede, burada büyüyorlar.

Peygamber Efendimiz Anadolu da Müslümanlığın yayılması için kumandan olarak o zaman için Battal Gazi Efendimizi görevlendiriyorlar. O da yaşlandıktan sonra evine çekiliyor. İbadete başlıyor. Gece Peygamber Efendimiz rüyasına giriyor. Diyor ki “Ya Battal, sen Rum diyarına gidecen. Orada şehit olacan. Türben olacak. Bana gelemeyen sana gelecek. Bana gelmiş gibi kabulüm.” diyor. Ve ordusunu alıp geliyor. Burada da karşı tepede Nakoli denilen tepede yaralanıyor. Bu arada Rum Kralı'nın kızı Elenora âşık oluyor Battal Gazi Efendimize. Herkese taşlattırıyorlar. Elenora da taş atmasam öldürecek bizi babam diye o da ufak bir taş atıyor. O taşla daha bir ağırlaşıyor, mağaraya giriyor. Örümcek örüyor mağaranın ağzını. Arıyolar arıyolar bulamıyolar. Elenora iniyor. Bakıyo ki Battal Gazi mağarada yatıyor. Kendini hançeriyle öldürüyor, kendi de üstünde yatıyor. Orda kalıyor.

Aradan zaman geçiyor. Çok arıyorlar ama bulamıyorlar. Zaman geçiyor. Selçukluların çobanı hayvanları getirirken hayvan o mağaranın etrafını böyle çember içine almış. Otlatmış. Çoban da yatarmış. Tabi arıyorlar. Ortalık tenhalaşınca Battal Gazi Efendimiz rüyasına geliyor çobanın. Çoban'a diyor ki “Kalk, beni arıyolar. Ben mağaradayım. Haber ver de gelsinler beni alsınlar.” Bu arada oralarda ot olmadığı halde hayvanın sütü daha da çoğalıyor. Geliyor Ümmühan hatuna diyor ki “Ben Battal Gazi'nin cesedini buldum. Yalnız bir şartla veririm size.” “Peki, neymiş?” diyor. “Ben ölürsem ilk ziyaret bana olacak şekilde buraya türbemi yaparsanız.” Onlar da söz veriyor, yapıyolar türbesini. Çoban da ölünce ilk ziyareti oraya yapıyorlar.

Ümmühan Hatunumuz, yılandan çıyandan korkarmış. Ölmeden “Arka tarafa beni yükseğe gömün.” diye vasiyet ediyor. Battal Gazi Efendimiz ölmeden bu iş oluyor, yapılıyor orası. Hatta kiler gibi şey duruyor. Sonra Battal Gazi Efendimiz ölünce Ümmühan Hatun'un rüyasına giriyor. “Sen benden büyük müsün de benim üstüme... Yedi basamak aşağıya yapcaksın türbeni.” diyor. Yedi basamak aşağıya yapılıyor türbesi ve türbenin taşında delik vardır böyle yılanlar çıyanlar girsün diye. “Bak önlerinde delik bıraktık.” diyor ta o zamanlar. Sonradan yapıldı gene aynı şekilde ve yılanın çıyanın da tam bu yüze bakan duvara taş resmi yapıyorlar. Taş da orda durur hatta.” (K.K.3).

Bu inanç dünyasının ayrılmaz parçası ise ritüellerdir:

“Eskiden, hani batıl inanç diyelim, gelenlere yedi sefer hiç soluk almadan merdivenden iner, çıkar, dolaşırsan ne muradın varsa olur denirdi. Böyle bir inanç vardı. Biz de o merdivenden koşa koşa iner, koşa koşa çıkardık hiç nefes almadan. Bilmiyoruz olur mu olmaz mı? Yalnız hakiki inanç olan kişilerin, biz onlara çok şahidizdir, ne istediye yüzde sekseni yüzde doksani olmuştur. Yani biz bunlara çok şahidiz. Mesela kusura bakmayın çocuğu olmayanlar gelirdi. Benim annem rahmetli duasını ederdi. Şimdi benim hanım yapar. Yüzde doksan dokuzunun olmuştur. Ve çoğu da ismini Ali Naki koymuştur, Ali Nezir koymuştur, Ali Haydar koymuştur. Ve her sene aşağı yukarı beş sene gelir burda kurban keser giderler. Yüzde doksan sekizinin olmuştur yalnız. Bir de kimi kız ister kimi oğlan ister. Onlar da (toprakta yalnız) mercimek tanesiyle şebule kestanesi eğer inançlı itikatlıysa bulunur ve istediği olur. Mercimek tanesini yutuyor. Şimdi hani bunları gördüğümüz için inanıyoruz biz. Şimdi orda buğday ekilmiyor. Mercimek de ekilmiyor orda. İşte bu Cenab-ı Allah'ın nimeti hikmeti diyelim. Çoğuna bulunmaz. İçerden inanç yok. Asıl bütün ibadetin içerdeki temizliğin içerdeki inancındır. Öyle camiye gitmek, namaz kılmak, bilmem ne ben onlarla yokum. Asıl şurada (kalbini göstererek) olacak. İlk derneği 1955 senesinde buraya kuran babam rahmetlik benim. Burada Seyyid Battal Gazi Turizm Derneği'ni kurmuştu. Cemal Dede derler babama. 1956-1957 senesinde Maliye Bakanı'ydi Hasan Polatkan buraya geldi. Kışın gidemediler, bizim evde kaldılar. Babam buraya para istedi. O zaman 300 bin lira bir para çıktı. Kubbeler yapıldı. Kurşundu kubbeler. Kurşunlar dökülmeye başladı. Biz de çocukken kurşunları koparıyorduk böyle. Bilmiyorum biz eskiden aşık oynardık. Onu deler kurşun dökerdik onlara falan. Burdan çalardık

kurşunları. Sonra bakır yapıldı. Bahçedeki o taşları babam yaptırdı. O arkaya çıkan merdivenler var ya hep babam zamanında yapıldı onlar. İlk anma törenlerini de 1965 de babam rahmetlik yaptırdı. O zamanlar bir tane çocuk sekiz on yaşlarında. Babamgil de Battal Gazi Türbesi'nin giriş kapısında bekliyorlar. Çocuklar gelmeye başladı. O arada düştü çocuk. Kaldırdılar çocuğu. İşte konuşamıyo monuşamıyo derken türbenin kapısının anahtarını (Türbenin kapısının büyük bir anahtarı vardı böyle, o çalındı. Yok oldu.) babam rahmetlik çocuğun ağzına soktu onu. Bir şeyler okudu çevirdi. Bir şeyler okudu çevirdi. Yani beş on dakika geçti geçmedi çocuk anne baba demeye başladı. Derken o çocuğun annesi babası o taşlarını böyle nasıl yalıyolar çiğ gibi. Tabii biz de oradaydık. Yani gençtik o zamanlar. Şimdi o yatırlar, bu tür kişiler herkese nasip olmuyor. Getiriyorlar koca mezara atıp atıp gidiyorlar bizleri. Yani böyle kişilere inanmak lazım. Bunlar Cenab-ı Allah ile kulun arasında bir rehber olarak. Biz çama çabut bağlıyoz. Olmaz öyle. Çabut bağlamayla bir şey istemek. Ne olur ağacı kurutur, zararı olur. Kadın taş yapıstırıyo, bir şeyler istiyoy, olmaz öyle. Taş yapışır tamam, taş taşa yapışır. Eskiden mum yakılırdı oralarda. Herkes mum yakardı şimdi mumu kaldırdılar çünkü mezarları şey ediyor falan diye. Çoban Baba'ya taş, demir para yapıstırırlardı. Bunlar inanç artık. Asıl inanç dediğimiz içerde olacak. Yatan kişilere inanıcaz. Öyle çöp bağlamayla bilmem neyle olmaz. Eskiden gelen misafirler buraya gelirmiş bir de arkadaki kervan saraya inerlermiş. Duvarları yıkıldı mıkıldı. Develerle gelirlermiş burada kalırlarmış. Çok dökülürmüş yiyecek içecek her şey bol olurmuş. Cezaevi tarafında biz de yemiyo orda kalıyoy.

Burda cumartesi pazar 25-30 tane hayvan kesildiği zamanlar oldu. Adak. Kesiyorlar. Kimi pişirir, eşini dostunu çağırır, orda pilav dökülür, yerler. Kimi burda bırakır “Bunu dağıttın.” derler. Maalesef ordakiler de nereye verir nereye gider, bilinmez. Kesmiş, ondan çıkmış artık, orada kalır. Onlar dualarını alır giderler. Zaten gaye kan akıtmak. Kan akıttıktan sonra onlardan çıkar bu iş. Dağıtılır. Derisi derneğe kalır. Satarlar derneğe yardım yaparlar.

O aşağı yönden bir de fırın vardır. Duvarların arasından çok ince bir şekilde geçerek odaları ısıtırmış. Tandırdan odaları ısıtırmış. Eski kalorifer şekli. Tabi çoğu bilmiyor nasıl bir kişi olduğunu da tekke, yatır diye geliyorlar. Türkiye'nin dört bir yanından gelirler. Çoğunun ayağı çıkmaz. İnanmayan kişiler eskiden çok olurdu. Ayağı geri döner ordan. Çıkamaz yukarı. Çünkü inanç yok itikad yok. “Ya taş yığını değil mi?” der. Bunu diyenler çok. Bazen derler “Kalk git.” derim, kovarım. Bu lafları söyledirmem yani.

Niye gelenin yüzde doksanı Alevi? İnançlarından geliyorlar. Sadece bura değil yurt dışından da gelen çoktur buraya. Romanya'da vardır bizim Alevi kesimi Bulgaristan'da vardır, Arnavutluk'da vardır, Yunanistan'da vardır, Macaristan'da vardır. Şimdi bizler türbelere bağlı olan kişileriz.” (K.K.3).

Eskişehir Seyitgazi İlçesinde yapılan bir diğer görüşmede anlatıcı Battal Gazi Türbesi'nin yapılarıyla ilgili efsaneyi anlatırken Türbe'nin sosyal işleyişteki yerinden ve ritüellerden de bahseder:

“Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi Emevi kumandanı. Emeviler İstanbul'u fethettiğinde Battal Gazi'de o sefere katılmış. İstanbul'da Kral kızı Elenora'ya âşık olmuş. İşte onu almış, gelmiş. Buradan kaçarken arkadan da -hiç bir zaman bu yörede Rum'un askeri demezler. Küffarın askeridir onlar- küffarın askeri onları takip eder. Battal Gazi çadırda uyurken, Elenora da birbirlerini sevdikleri için bu yakalanmasın diye ceviz büyüklüğündeki bir taşı atmış. Taş Battal Gazi'nin tam kalbinin üzerine geliyor. O anda ölüyor ve ölüsünü yakalayabiliyorlar menkıbeye göre. Çünkü kahraman hiçbir zaman yenilmez, esir düşmez ya. Aradan 300-400 yıl geçtikten sonra -yani 300-400 yıl derken çok kolay anlatıyoruz- Ümmühan Hatun isminde bir kadın buraya Hacı Emre Köyü'ne misafirliğe gelirken güzergâhta rüyasında Battal Gazi'yi görüyor. Burda vefat ettiğini söylüyorlar. Araştırıyorlar, kimse bilmiyor. Çoban Baba isminde bir çoban diyor ki “Ben burda hayvanları otlatırken şu mevkide bol miktarda ot olmamasına rağmen hayvanları sürdüğümde çok süt veriyorlar. Demek ki Battal Gazi burda yatıyor.” Ümmühan Hatun da burada Battal Gazi'nin türbesini yaptırıyor.

Kütahya, Bilecik, Nallıhan hatta Isparta'dan buraya Battal Gazi'ye kurban getiren, rüyasında gördüğünü söyleyen insanlara çok rastladım. Burası zaviye tekkesi idi. Babam rahmetlik burda okumuş da Isparta'dan gül vergisi, gül suyu vergisi geldiğini bilmem Bolvadin'den yağ vergisinin

geldiğini, Yalvaç'tan yağ vergisinin geldiğini söylerdi. Zaviyeler toparlıyor. Her devlet imkânları dâhilinde, kültürü dâhilinde sosyaldır. Buralar da sosyal bir yapı. Şimdi buranın mütevellî heyeti var. Çevrede yetim, öksüz, kocasını askerde kaybetmiş güçsüz kişilerin yıllık iâşesini veriyor. Kalan da genel merkeze İstanbul'a gönderiliyor. Yani zaviye tekelerinin görevi bu. Bu yörede türbe çok. Buradaki türbeleri Osmanlı döneminde zaviye tekkesi olarak kullanmışlar. Zaviye tekkesi vergi tekkesi biliyorsun. Dini amaçlı değil siyasi amaçlı yapılmış. Yani padişahın sancağının altında asker toplayabilmesi için her padişah her yörede kutsal sayılan kişiler üzerine bir türbe yaptırmış.

Dünyadaki bütün inançlarda Hızır Aleyhisselam'ın varlığından bahsedilir. Hızır Aleyhisselam öyle derler ki ilk peygamber Hz. Âdem'i de defneden kişi son peygamber Hz. Muhammed'i de defneden kişi. Hiçbir zaman ölmeyen bir yaratık. Bütün yöre halkı kutsal saydıkları kişileri Hızır donuna girmiş olarak görürler. Eskiden radyo, televizyon, gazetenin çok olmadığı yerlerde, zamanlarda böyle halk hikâyelerini anlatan şimdi günümüzde meddah dediğimiz kişiler vardı. Kadınlar, erkekler toplanır onlar da anlatırlardı. Biz sekiz on yaşımıza kadar kadınların toplantılarına katılırdık. Biraz daha büyüyünce bizi kadınların içerisine almadılar. Erkeklerin içerisinde hikâyeler dinleyerek büyüdük. Bizde söylenti odur ki buradaki bütün ermiş kişileri herkes Hızır bilir. Bakın, mesela şurada Üryan Baba Türbesi vardır. Kalenderi şıhı olduğu söylenir. Hızır Üryan Baba derler. Yani Hızır'dır. Battal Gazi'ye de Hızır derler. Dara düşene, bunalana çağrıldığı zaman yardım edecek bir kişi olarak bilinir. Doğrudur, yanlıştır ben bilmiyorum ama Battal Gazi hakkında bir sürü söylentiler var. Seyitgazi'ye hatta yakın yerlerdeki ilçelere gidin, Eskişehir'e gidin. Orda Battal isminde ne kadar isim varsa onları çıkartın. Alevi olsun Sünni olsun Tatar olsun Çerkez olsun Türkmen olsun Yörük olsun hangi köye gidersen git "Senin ismini niye Battal koymuşlar?" dediğinde bil ki onların belirli bir süre annesinin babasının çocuğu olmamıştır. O kadını getirirler, burda ilahilerle bir kadın eşliğinde türbenin etrafında dolaştırırlar, kadın satılır. Satıldı, derler. Ondan sonra çocuğu olduğu anda o çocuğun ismini Battal koymak mecburiyetindedir. Çünkü Battal koymazsa o çocuk yaşamaz inancı vardır. Bizim köyden şimdi Eskişehir'de Battal Numan isminde 1951 doğumlu birisi var. Ben 49 doğumluyum 15 sene çocuğu olmamış. Evli olduğu halde getirmişler Battal Gaziye satmışlar. Çocuğu olmuş. Çocuğunun ismini de Battal Numan koymuşlar. Böyle bir inanç var halk arasında. Yani şimdi inançta biliyorsunuz sınır yok. Neye inanırsan doğru olur, neye inanırsan yanlış olur. Sevdiği adamın ismini dedesinin babasının ismini çocuğu olunca insan kor. Dedesi satılmıştır çocuğa. Veli ya da Üryan da satılmıştır.

Halk arasında bazı çocuklar yüksek ateşte rahatsızlanırlar. Buna karabasan derler halk arasında. Karabasan bastığı zamanlar işte yetiş Ya Şücaaddın Sultan, yetiş Ya Seyyid Battal, benim çocuğumu kurtar. Daha sonra çocuk ayıldığında sorarlar, "Ne oldu? İşte, "Aksakallı bir dede geldi. Oğlum şu suyu iç dedi veya kızım şu suyu iç dedi." "Ondan iyi oldu çocuk hastalıklardan." der mesela. Bu inanç hâlâ yaygın, devam ediyor." (K.K.14).

Seyyit Battal Gazi'nin şehit oluşu, türbesinin yapılışı ile ilgili anlatıların farklılıklar içerdiği görülmektedir. Bu farklı anlatımlardan biri de şu şekildedir:

"Normalde Seyyid Battal Gazi'nin doğum tarihi bilinmiyor. Ölüm tarihi 740'tır. Kendisi aslen Malatyalıdır ve akıncı Hüseyin Gazi'nin oğlu olmaktadır. Babasının Bizanslılar tarafından şehit edilmesinden sonra kendisi babasının yerine akıncı olarak geçer ve yapmış olduğu savaşlarda babasının intikamını almak, daha sonraki dönemlerde Müslümanlığı yaymak amacı ile savaşlara katılır. Daha sonra uç beyi olarak da eski ismiyle Nakoleia şehrine görevlendirilir. Burada Bizanslılarla Emevîler arasında süren 22 yıllık Akroinon Savaşları sırasında bulunmuş olduğumuz bu tepe üzerinde şehit düşer.

Bu bölgede karşıda Mesih Kalesi dediğimiz bir kale var. Mesih Kalesi Bizans tarafından kuşatmaya alınır. Bu kuşatma günlerce sürer. Bir akşamüzeri Seyyid Battal Gazi birkaç arkadaşıyla beraber halkın su ihtiyacını karşılamak amacıyla dışarı çıkar. Bu bölgede aşağıda bir dere yatağı var. O günün şartlarında o bölgeyi geçerken birkaç düşman askeri Seyyid'in kaleden çıktığını görür. Kral kızı Elenora Battal Gazi'yi uyarmak maksadıyla taş atar. Attığı taş omurilik dediğimiz kısma gelir ve yaralı olarak burada öldüğü rivayet edilir. Diğer bir rivayete göre ise burada yapılan

savaş sırasında bu mağara içerisinde kendisinin şehit düşmesinden sonra kral kızının da Battal Gazi'nin yanında intihar etmesi şeklindedir. Her ikisinin türbesinin de burada bulunmasının sebebi bundan kaynaklanmaktadır.

Burada Çoban Baba veyahut Kutluca Baba diye tabir etmiş olduğumuz şahsın türbesi yer almaktadır. Kendisi çoban olmasına rağmen okumuş göngörmüş yani o günkü şartlarda evliya bir zattır. İlkbahar ve sonbahar aylarında kuşların üzerinden geçerken iki kola ayrıldığını görür. Haber verir. Daha sonra buradaki komutan Seyyid Battal Gazi'nin mezarının bulunduğunu söyler. Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubat'ın annesi Ümmühan Hatun da Konya'dan buraya ustalarla beraber gelir. Çoban Baba'nın göstermiş olduğu yerde yapılan çalışmalarda bir mağara içerisinde bir ceset bulunur. Bu cesedin yanında bulunan kendisine ait eşyaları, savaş aletleri, Kuran'ı ve diğer bazı eşyaları ile birlikte, daha sonra bu şahsın Seyyid Battal Gazi olduğunun ispatı ile birlikte Seyyid Battal Gazi Türbesi ve daha sonra camii ve müştemilat kısımları 1207-1208 yıllarında yaptırılır. İlçemiz de Battal kaldırılarak Seyitgazi adını buradan almıştır.

Seyyid Battal Gazi'nin mezar uzunluğu 8,5 metredir ama bu onun büyük bir şahsiyet büyük bir kişilik olduğunu belirtmek amacıyla yapılmıştır. Normalde uzunluğu 2.40 m'dir. Zaten uzun boylu oluşu nedeniyle kendisine battal ünvanı, Peygamber soyundan Hz. Ali soyundan gelmesi nedeniyle seyyid ünvanı, çeşitli savaşlara katılması nedeniyle de gazi ünvanı verilmiştir. Esas ismi Cafer üzerine Seyyid Battal Gazi adını almıştır.” (K.K.15).

Aynı anlatıcı türbede yapılan ritüellerden de bahseder:

“Bazen kadınların genelde dua ettikten sonra tül bent falan bıraktıkları görülür. Daha önce başının üstünde küre vardı. Geçmişte çalınmıştı. Evlenmek isteyen, okulunu geçmek isteyen, üniversiteyi kazanmak isteyen, çocuğum olsun diyen o kürenin üstüne tül bent falan atıyorlardı. Diğer bir şey de bazı ziyaretçiler işte bu kavuğu (türbenin üstündeki sarığı göstererek) başına giyer. Baş ağrısının geçtiğine inanılır.” (K.K.15).

Elenora, bütün anlatılarda farklı şekillerde de olsa Battal Gazi'nin ölümüne sebep olmaktadır. Elenora'nın bu anlatılardan tümüyle farklı olarak Battal Gazi ile evlendiğini anlatan menkıbe ise şöyledir:

“Bizans Kralı kızı Prenses Elenora'yı Kızkulesi'ne kapatır. Emeviler döneminde İstanbul'u kuşatma girişiminde bulunulmuş. Seyyid Battal Gazi Emeviler ordusunun ön saflarında komutan olarak yer almış. İstanbul'a vardıklarında Bizans Kralı'nın kızı Prenses Elenora'yla tanışıyor rivayete göre. Elenora'nın Seyyid'e ilk görüşte âşık olduğu söyleniyor. İstanbul'da Kızkulesi'nden kaçırıp oradan Anadolu'ya getiriyor. Anadolu'ya geldikten sonra hemen müslüman oluyor ve Seyyid Battal Gazi ile evleniyor.” (K.K.2).

Battal Gazi'nin destanda Kız Kulesi'nden kaçırarak evlendiği Ketayun burada Elenora olarak görülmektedir. Anlatıcı ardından Battal Gazi Türbesi'nin yapılışına dair olan efsaneyi anlatır. Efsane Nezîf'in Battalname'nin başında anlattığı efsane ile uyumludur:

“Seyyid Battal Gazi Mesih Kalesi'nin eteklerinde şehit düşüyor. Anadolu Selçuklu Sultanı Ümmühan Hatun bir gün rüyasında Seyyid Battal Gazi Hazretleri'ni görür. Rüyasında şöyle söyler: “Ben Seyyid Battal Gazi'yim. Peygamber soyundan geldim. Siz de Peygamber soyundan geldiniz. Ben Mesih Kalesi eteklerinde şehit düştüm. Mezarım halen oradadır. Mezarımı bulup adıma bir türbe yaptırın,” der. Bir türbe yapılmasını ister. Gelen ziyaretçilerin o türbeyi görmesini ister. Ümmühan Hatun bu rüyadan sonra çok etkilenir. Bir sürü araştırmacı ve askerle birlikte Konya'dan kalkıp Afyon ve Eskişehir yöresinde Mesih Kalesi'ni ararlar. Bu bölgeye geldiklerinde bir defa Mesih Kalesi'nin bulunduğu bölümde Selçukluların Selçuklu serdarı Hezerad'la karşılaşır. Hezerad'a Battal Gazi'nin mezarını aradığını, onun mezarını bulup adına türbe yapacağını söyler. Selçuklu Serdarı Hezerad 12. yüzyılda yaşamış Kudluca Baba'ya yönlendirir. Kudluca Baba o bölgede koyunlarını otlatmaktadır. Ümmühan Hatun onu görür ve rüyasını anlatır. Çoban Baba da Seyyid Battal Gazi Hazretleri'ni rüyasında gördüğünü söyler. Ve onun mezarının yerini tespit ettiğini bildirir. Bazı kerametler doğrultusunda Seyyid Battal Gazi Hazretleri'nin mezarının yerini bulur. Ümmühan Hatun kalben kanaat getirdikten sonra o mezar Seyyid Gazi'ye aittir diye, bu bölüme bir türbe yapmak kararı alır. Bir yıl içerisinde sadece o türbe kısmını yaptırır. Ve Seyyid

Battal Gazi'nin ilk şehit düştüğü yerden mezarını alır ve yeni yapılan türbeye nakleder. Bu da Seyit Battal Gazi'nin ölümünden tam 450 yıl sonra gerçekleşir. Yani bu türbenin yapılmasına, Seyyid Battal Gazi'nin mezarının bulunmasına vesile olan Kudluca Baba yani Çoban Baba'dır. Çoban Baba bildiğimiz çobanlardan değil, Anadolu serdarlarından ermiş, velilerdenmiş.

Kardeşler türbesi daha sonra yapılıyor oraya. Bu türbenin yapımında emeği geçen zamanın mimarları ustaları vasiyetleri üzerine öldükten sonra vasiyeti üzerine mezarları buraya konuluyor. Ölmeden önce vasiyet etmişler “Bu mübarek yerde bizim çok emeğimiz geçti. Bir köşesine de bizim mezarımızı koyun” diye. Burası daha sonradan bölünmüş. İlave edilmiş.” (K.K.2).

K.K.2 Battal Gazi'nin türbesinin olduğu bölümdeki ritüelleri anlatır:

“(Battal Gazi'nin türbesinin olduğu bölümün girişini oluşturan mermer yapıyı göstererek) Gördüğünüz gibi buralar farklı, biraz daha parlak. Alevi vatandaşlar burayı öperek girerler. Bu nedenle buralar biraz daha parlaklaşmıştır. Seyyid Battal Gazi, Hazreti Ali'nin 9. göbek soyundan gelir. Asıl ismi de Cafer'dir. Bu nedenle Alevi dediğimiz halk kesiminde bu eşikler kutsaldır. Battal Gazi'nin Türbesi'nde de onun başucunu ve ayakucunu öperler. Çıkarken ona karşı olan saygılarından dolayı geri geri çıkarlar. O şekilde ziyaretlerini tamamlayıp buradan ayrılıyorlar.

Buraya zaten çeşitli inanışlardan insanlar geliyor. Türbelerin üzerine tül bent örterler. İçlerinden bir dilek dilerler. O dileğim kabul olsun diye adakta bulunurlar, kurban keserler. Çocuğu olmayan insanlar buraya çocuk dilemek için gelir. Tabii her şey Allah'tan istenir. Seyyid Battal Gazi Hazretleri'nin yüzü suyu hürmetine çocuğumuz olsun diye adak kurbanı keserler. Ne bileyim üniversiteyi kazanmak için vatandaş içinden adak adar. Burada adak kurbanı keserler. O şekil insanların inançları vardır.” (K.K.2).

Anlatılan bir efsane ise Battal Gazi'nin mezarının uzun olmasının nedenini farklı bir şekilde izah eder niteliktedir:

“Battal Gazi'nin olduğu şu anki türbenin olduğu yerde bir Çoban Baba varmış önceden. O, koyun otlatırmış. O koyunlar sürekli bir yerde ikiye ayrılmış. Battal Gazi'nin mezarının uzun olmasının sebebi de odur. O aradaki mesafede, koyunlarının dolanıp da iki taraftan geçtikleri ortadaki boşlukta yattığına dair bir rüya görmüş Çoban Baba. Ondan sonra Ümmühan Sultan'a duyurmuş. O da oraya o türbeyi yaptırmış. Mezarın yeri tam olarak bilinmediği için mezarlığı koyunların ikiye ayrıldığı boşluk kadar uzun yapmışlar. Orda olur burda olur diye uzun tutmuşlar. Ondan kaynaklanmış uzunluğu.” (K.K.10).

Bir diğer anlatıcı ise Seyyid Battal Gazi Türbesi'nin yapılışı ile ilgili efsanenin ardından Türbe'nin sosyal işlevi ve jeopolitik konumundan da bahseder:

“Battal Gazi'nin mezarını yaptıran Alaaddin Keykubat'ın annesi Ümmühan Hatun'un bir çift küpesi olduğu ve birini satıp Battal Gazi'nin türbesini yaptırdığı söylenir. Bir küpesinin de o şadırvan çeşmeyle türbeye giriş arasına gömüldüğü söylenir. O küpeyi de ileride buraların tamirâtı yapılsın diye... Yıllarca defineciler tarafından buranın her tarafı kazılmıştır, talan edilmiştir. Battal Gazi'nin mezarına da inmişlerdir. Ama Ümmühan Hatun'un bu ikinci küpesine ulaşamamıştır. 1958 yılında burası tadil edilmiştir. Bunlar bize söylenen, benim duyduklarımdır. Tapusu oradadır. Yani Seyitgazi'nin tüm arazisi vakıftır. Battal Gazi Vakfı'na aittir. Osmanlı dönemindeki vakıftır. Bütün ekilen biçilen her şey türbede toplanırmış. Ben ekip kaldırırıyorsam oraya muhakkak bir öşür, icar, şimdiki tabirle vergi ödemem gerek. Herkes oraya şimdiki tabirle vergi verirmiş. Orda dervişler, üniversite okuyan öğrenciler yer, içermiş. Bu arada Seyitgazi halkı da orada bedava yer içermiş işte çalışmadan. Osmanlı döneminde de Battal Gazi'ye çok büyük bir inanç ve değer varmış ki dediğim gibi bizim şu an 30-40 km ötedeki köylerimizde dahi vakıf arazisi çıkar. Onların hepsi bu türbeye bağışlanmış. Tapu kesilmiş. Alım satım yaptığın zaman çoğu arazide vakıf çıkar, bu vakıf çıktığı zaman tapu işlem yapmaz. Bunu gider Kütahya anıtlar kurulundan vakfa bedel ödeyerek kaldırırın, tarlanın tapusunu alırsın. Yani Osmanlı döneminde de Battal Gazi şimdiki gibi değerli bir zat, önemli bir kişilik. Onun yaşatılması bu türbenin yaşaması için bu bölgedeki tüm arazi Seyyid Battal Gazi Türbesi'ne tapuludur. Yavuz Sultan Selim Mısır Seferi'ne giderken caminin karşısındaki kervansarayı yaptırıyor. Türbenin üzerine kervansaray yapıyor. Yani burada konaklıyor. Bunun tarihte belgeleri var. Orası bina, değişik şekillerde kullanılmış. Şimdi boş

duruyor. Artı türbenin arka tarafında o kervansaray yine duruyor. İpekyolu türbenin oradan geçiyor. Meşhur İpekyolu türbenin üstünden Afyon bu tarafa açılıyor.” (K.K.8).

Tüm bu inanç dünyasının maddî âleme yansıması ise ritüeller şeklinde görülür: Türbede canlı olarak yaşamaya devam eden ritüellerden ve türbenin sosyal işlevinden bahseden diğer bir kişi ise K.K.7’dir:

“Burada Battal Gazi’ye zaman zaman kurban getirirler. Halk dilinde kurbandır bu ama aslında kurban değil adaktır. Adağı, kişiler, ama psikolojik olarak rahatlamak için ama bir işte kazayı ucuz atlatmıştır ya da çocuğu bir derste güzel bir başarı göstermiştir ya da oğlu askere gitmiştir kazasız belasız gelsin diye yahut hasta olmuştur hastalıktan kurtulayım diye adar. Tabii Battal Gazi’nin eli yoktur. Yani o bizi elini uzatıp kazadan beladan korumaz ama oraya gelir getirisi açısından fakir fukaranın ya da eş dostun o adağı yemesi babında adağı oraya adarlar. İşte kimisi keseceği hayvanın hiçbir özelliğini belirtmez kimisi de der ki işte siyah bir koç adayacağım ya da erkek bir toklu keseceğim ya da bir hayvan keseceğim gibilerinden adarlar. Tabi bu adağın yerine gelmesi lazım. Gelmezse kişiler psikolojik olarak rahatsız olur. Genelde Alevi kökenler bu ziyarete gider ve gelen adaklarda kesen, kurbanı adanan kişi o adaktan yememesi gerektiğini bilirler. Onun yediği kadar buraya bedelini verelim derler. Bazıları burada kestirmek ister, kanını buraya akıtacağım der. Eskiden burada askeriye veriyorlardı ama artık askeriye kabul etmiyor, işte gıda konusunda zehirleme olur, sabotaj olur diye. Yurda verelim diyorlar ya da Seyitgazi’ye geliyorlar bazen. Seyitgazi’yi iyi tanıdığımız, esnaf olduğumuz için “Bunu yedi fakire dağıtalım.” derler. Biz burada yedi fakir belirleriz. Elemanlar yardımıyla o vatandaşın şeyiyle buradaki fakirlere dağıtırlar. Adağın adanma şekli farklıdır tabii. Kimi çocuğum olursa der. Tabii çocuğun olmasına yardımcı olacak bir sektör değil. Ama kurban denilince bazı kesimler ya kurban mı olurmuş? derler. Hayır bu bir kurban değil, bu bir adak. Kesilirken söylenmesi gereken “Bismillahi Alahuekber” derler. Yani Allah rızası için kesilen bir adaktır. Bu sözün söylenmesi lazım. Tabii ki kurban kesiliyor. Dışardan görenler örf ve adetlerini tam bilmeyenler kötü yorumlarda, yapılmaması gereken yorumlarda bulunurlar işte buraya tapılıyor gibisinden. Aslında değildir. Bu bir sevgidir, bir saygıdır. Tabii o da bir İslam kahramanı. Bu toplumda çok sevildiği için Seyitgazi’ye geliyorlar. Mesela benim hanım geçen hafta oğluna adanmış neye kıismetse ve türbede kestik. Bunu kendi köyümüzdeki insanlara yedirelim diyerek adanmış. Yaz günü olduğu için bu köylü buraya kadar geleceği yere derisini, bağışını oraya verdik. Etini de pilavdır, çorbadır bir yemek hazırlayarak köylülerin ayağına giderek dağıttık. Bu hafta da kızımızın bir adağı var. Cumartesi günü. Üniversiteyi kazanırsa diye adanmış. O da üç yıl geçti. Fazla geciktirmeyelim, bu hafta bunu da yapalım diyerek hanım da şu anda hazırlığını yaptı. Hayvanımızı aldık. Hayvan alınırken aynı kurban gibi pazarlık olmaz. Karşıdaki kişi ne isterse o verilir. Böyle bir söylenti de vardır. Çünkü örnek veriyorum. 375 liraya alınmış. Onu 300 liraya alayım diye çabalamanın anlamı yok. 375 ise değerini vermede de böyle bir itina gösterilir.

Burası Bektaşî Ocağı. Hacı Bektaşî Veli’nin bu Seyitgazi’de zamanla bine yakın ev yaptırdığı rivayetler vardır. Bizim ocağımız buraya bağlıdır. Biz şeyh Hamza Dede Ocağı’ndan gelmeyiz. Battal Gazi’nin de ehl-i beyt soyundan Peygamber soyundan geldiği bizim duyduklarımız ama bazıları da Türk olduğunu iddia ediyor. Soy ağacı incelenirse bence mutlaka Arap soyuna dayanır. İslam için savaştığı için Türk boyuna bağlı bir Arap olduğunu düşünüyorum. Zaten kendisi de Malatyalıdır. Malatya’nın Battalgazi İlçesiyle burası (Seyitgazi İlçesi) kardeş belediye ilan edildi. Bu sene gerçekleştirildi. Ben belediye meclis üyesiyim. Bu sene ilki gerçekleştirdik.” (K.K.7).

Eskişehir Seyyit Battal Gazi Türbesi ile ilgili derlenen çalışmalarda Battal Gazi’nin efsanevi kişiliğinin maddî hayata yansıyan ritüellerle beraber oldukça canlı bir şekilde yaşadığı görülmektedir. Anlatılar yer yer birbirini tamamlar niteliktedir. Adı geçen bütün şahıslar kutsallaştırılarak anlatılır. Öyle ki türbeyi yapan şahıslar dahi bu kutsallıktan paylarını alırlar. Türbenin sosyal düzendeki işlevi ise bu kutsallığı destekler niteliktedir.

Seyyid Battal Gazi Külliyesi’nin Kapısı

Seyyid Battal Gazi Külliyesi, Eskişehir’in Seyitgazi İlçesi’ne bağlı Derebenek Mahallesi’nde Üçler Tepesi’ndedir. 1208 yılında Alaaddin Keykubat’ın annesi Ümmühan Hatun tarafından

yaptırılmıştır. Cami daha sonra eklenmiştir. Battal Gazi'nin, Elenora'nın, Çoban Baba'nın ve Ümmühan Sultan'ın türbeleri külliyesinin içindedir.

Seyyid Battal Gazi Külliyesi ile ilgili anlatılan efsaneler Külliye'nin girişindeki kapıdan itibaren başlamaktadır:

“Şimdi yukarıda bir kanca var. Orada zincir varmış. Battal Gazi atını oraya bağlamış. Battal Gazi Efendimizin şehit olduğunu at hissediyor, sonra zinciri koparıyor. Mermeri koparıyor. Zaten atı haber veriyor. Hemen gidiyor Ümmühan Hatun'un önüne haber veriyor.” (K.K.3).

K.K.15 giriş kapısındaki tokayla ilgili bu efsanenin Battal Gazi'nin yaşadığı dönem değerlendirildiğinde mümkün olmadığını söyler:

“Külliye'nin giriş kapısının şu yukarı tarafında halkın inançlarına göre Battal Gazi'nin atını bağlamış olduğu toka vardır. Atının şaha kalktığında oradaki mermeri ısırdığı ve tokayı kırdığı söylenir. Diş izi bu (Diş izini göstererek). Normalde Battal gazi öldükten sonra burası yapıldığına göre bu mümkün değildir. 740'ta ölmüştür ve Battal Gazi'nin türbesi 1207-1208 yılları arasında yapıldığına göre bu mümkün değildir.” (K.K.15).

Anlatımlarda 13. yy.da yaşayan Hacı Bektaş Veli'nin 8. yy. da yaşayan Seyit Battal Gazi'yi ziyarete gelişiyle Battal Gazi'nin halkın yaşantısındaki yerinin değiştiğine değinilir ki Külliye'nin giriş kısmındaki Hacı Bektaş Veli'nin parmak ve bıyık izleri bu büyük değişimin bir nevi sembolü gibidir:

“Hacı Bektaş Veli Battal Gazi'nin yanına gelirken yolda güvercin gönderiyor. Güvercinin taşa resmi çıkıyor. Üç gün orda kalıyolar. Üç gün sonra “Buyurun gelin.” diyor. Tabii hemşehriler birbirini sövse de şeyler oluyor. Kalkıp çobana diyor ki “Ya bir kuzu kes de yiyelim.” diyor. “Olmaz.” diyor. “Kuzuların taş olsun.” diyor. Kuzular taş oluyor. Yalvarıyor ama “Olmaz. Laf ağzımdan çıktı.” diyor. Orası Kuzuköy, ondan kalmıştır ismi. Şu hemen ilerde, çeşmenin önünde, mağaranın önünde. Hacı Bektaş-ı Veli Efendimiz geliyor.

Sonra Hacı Bektaş Veli Efendimizin bıyık izleri vardır o mermerde. O girişte kapının üstünde. Üç tanedir üst üste. Parmaklarını bastırmış, parmak izleri vardır. Orası altın kapı imiş zaten. Ankara Etnografya Müzesi'nde şimdi. Battal Gazi'ye ait çok şeyler ordadır. Kılıcı olsun, çok şeyleri olsun ordadır.” (K.K.3).

Bu efsanenin farklı bir şekilde anlatıldığı da görülür:

“Hacı Bektaş-i Veli Hazretleri bir tarihte buraya ziyarete gelir. Ziyarete geldiğinde bu kapının girişinde parmaklarını gördüğümüz (parmak şeklindeki oyukların olduğu yeri göstererek) bölümü tutarak, orada (kapının diğer bölümü) da var, seslenir. “Esselamü Aleyküm Ey Sultan Seyyid Battal Gazi” diye selam verir. İçeriden sandukadan bir ses gelir. “Aleyküm Selâm Ey İlim Şehrim. Hoş Geldiniz.”, diye. Böyle bir rivayet vardır. Hacı Bektaş-i Veli Hazretleri Seyyid Battal Gazi'den çok sonra yaşamış. Onun ziyaretine gelmiş. O da ilim sahibi insanlardan yani. Hacı Bektaş-i Veli Hazretleri zamanında burada kalmış. Bir sürü talebe yetiştirmiş, bunun üzerinde bulunan ikametgâh binasında. Zaten orası da bir dönem Bektaş Tekkesi olarak kullanılmış. Bektaş dervişlerinin talebe yetiştirdikleri bölümmüş. Tabii buradaki vatandaşların çoğunluğu Alevi vatandaşlardır. Daha çok sayıyla gelirler. Daha çok ziyaret ederler. Seyyid Battal Gazi Hazretleri'nin Hz. Ali soyundan geldiğine inanarak çok çok değer verirler. Çok benimserler, çok ziyaretlerde bulunurlar. Diğer vatandaşlar o kadar ziyarette bulunmazlar yani. Burada kurban kesen vatandaşların %90'ı da Alevi vatandaşlardır. Buralar Alevi vatandaşlarla dolup taşar.” (K.K.2).

Seyyid Battal Gazi Külliyesi'ndeki Sultan Alaaddin Keykubat'ın Nişannamesi

Seyyid Battal Gazi Külliyesi'nde bulunan caminin duvarındaki Sultan Alaaddin Keykubat'ın nişannamesiyle ilgili efsane ise şöyledir:

“Selçuklu imparatoru Keykubat, zaman gelecek Malatya ile buranın (Eskişehir'in Seyitgazi İlçesi) arasında Battal Gazi burda yatıyor burda yatıyor mevzusu için kavga olacak diye nişanname bırakıyor. Burdadır Alaeddin Keykubat'ın nişannamesi. Şimdi o cami duvarında Battal Gazi'nin ayak izi vardır. Battal Gazi'nin sağ ayak izini bastırıyor. Baş parmağını üstüne... Ondan sonra diyor

ki “Bu, bunun burda olduğuna, boyunun büyüklüğüne dair ayak izi. Mezar çok uzun derler. Kimisi inanır inanmaz. Ayak izi bunun ispatı.” 2.60 - 2.70 arasında imiş boyu. Ayak izi büyük olduğu için.” (K.K.3).

Seyyid Battal Gazi Külliyesi’ndeki Minarenin Kapısı

Seyyid Gazi Külliyesi’nin içindeki caminin minaresinin nizamî olmayan kapısıyla ilgili de bir efsane anlatılmaktadır:

“Mesela minarenin kapısı neden kıbleye değil de Battal Gazi’ye doğru? Minarenin kapısını yapıyorlar kıbleye karşı. Akşam yapıyorlar sabah minare yıkılmış. Tekrar yapıyorlar. Tekrar yıkılıyor. Ta sonra gece yatarken rüyasına giriyor Battal Gazi o yapan ustanın. Diyor ki “Neden sen minareyi benim başucuma doğru çevirmiyorsun? Çıkan imam bana arkası dönük çıkar.” Şimdi böyle büyüklere arka arka dönülmez. Sonra “Burda üç tane eren yatıyor. Bunlara arkası dönük çıkıyor, olmaz.” diyor. İşte burada Şücaaddin Veli var. Şurada Üryan Baba var. Burada Battal Gazi var. Tam üçgen çizmiş. Ondan sonra başucuna çeviriyorlar minarenin kapısını.” (K.K.3).

Efsane, minarenin kapısının yönünün rüyada ustaya gösterilmesi şeklinde de anlatılmaktadır:

“Kıble İslamiyet’in yönüdür. Tüm dünyadaki minarelerin kapıları kıbleye bakar. Bu nizamî değil. Defalarca yapılmış defalarca yıkılmış. Tutmamış bir türlü. Daha sonra bunu yapan ustanın rüyasında minarenin kapısının Seyyid Battal Gazi’nin yönüne çevrildiğini ve bu şekilde yapıldığını görüyor. Nizamî olmadığını bile bile rüyada gördüğü gibi yapıyor ve bu halde kalıyor. Bir hikmettir, bir keramettir. Bunları anlatmak zor anlaşılması daha da zor.” (K.K.2).

Battal Gazi’nin Savaşlarda Gösterdiği Keramet

Savaş zamanlarının kahramanı Battal Gazi’nin, ruhaniyetiyle de Türk askerinin yanında olduğuna dair efsaneler anlatılır:

“Kurtuluş Savaşı’nda, Yunan askeri Kale Bayırı dediğimiz yerde kalmış, orada konuşlanmış. Yunan askeri topla türbeyi yıkmaya çalışıyormuş. İlk veya ikinci atışta türbenin minaresini yıktıkları fakat ondan sonra ellerinin koptuğu ve çolak oldukları söylenir. Topun bir daha ateşlemediğini gördükten sonra da Yunanlıların türbeye herhangi bir saldırıda bulunmadan herhangi bir zarar vermeden gittikleri ama giderken Seyitgazi’yi yakıp yıktıkları söylenir.” (K.K.8).

“Kahraman. Eskilerden duyduğum kadarıyla burada Yunan kalmış ya! Yunan subayını buranın Belediye Başkanı oraya (külliye) çıkarıyor. Çıkarınca Yunan subayı diyor ki: “Neden bunun mezarı bu kadar büyük?” O da diyor ki: “Büyük bir kahraman olduğu için bu kadar büyük.” “Ben de ölürsem bu kadar büyük yaparlar mı mezarımı?” deyince o günkü Belediye Başkanı diyor ki: “Biz senin mezarını buradan İzmir’e kadar uzun yapacağız.” İşte ondan sonra 30 Ağustos’ta denize döküyorlar.” (K.K.5).

Battal Gazi’nin Torunları

Battal Gazi’nin Hz.Ali’ye dayandırılan kimliği ona olan bağlılığın devamında bir aracıdır:

“Battal Gazi Efendimizin torunları da Malatya’da yatıyorlar. Onların ismi de: Ali Naki, Ali Haydar, Ali Nezir’dir. Torunları Malatya’da. Tabii zamanla ne oldu şimdi bilmiyorum. Kaybolmuştur. Benim çocukların ismi de aynı onların ismidir. Ali Naki çok ağırdır. Büyük oğlan benim.” (K.K.3)

İlyas Küçükcan ile Yapılan Röportaj

“Nakoleia’dan Seyitgazi’ye Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi” adlı kitabın yazarı olan Eskişehir Seyitgazili eğitimci-yazar İlyas Küçükcan, günümüzde yaşayan Battal Gazi’nin eren Battal Gazi olduğunu söyleyerek Battal Gazi’nin alp kimliğinden eren kimliğine evrilişini sosyal, kültürel, siyasî boyutta ele alarak değerlendiriyor ve bu kimliğin birleştirici işlevselliğini örneklerle dile getiriyor.

Ben Seyyitgazi Büyükdere Köyü’nden 1933 doğumlu İlyas Küçükcan. Emekli öğretmenim. Seyyitgazi yöresinin çocuğuyum. Emeklilik döneminde boş durmaktansa kendi yöreme hizmeti bir

görev bildiğim için bir grup Seyitgazilinin kurduğu Seyyid Battal Gazi Vakfı'nın yönetiminde görev aldık. O günden bugüne de bir takım hizmetleri yerine getirmeye çalıştık. Bu arada da alanın boş olması ve ortaya çıkan talepler dolayısıyla bir kitabın hizmete sunulması gündeme geldi. Vakıf yönetim işinde o görev de bana verildi. Ben de o hizmeti seve seve yerine getirdim. Geliri vakfa bırakılmak üzere meydana getirdiğim bu mütevazı yapıt (Nakoleia'dan Seyitgazi'ye Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi) dördüncü baskısına ulaştı ve bir hizmeti yerine getiriyor. Sağ olduğumuz süreç de hizmeti sürdüreceğiz.

Şimdi efendim Seyyid Battal Gazi'ye gelince tabii Anadolu'nun İslamlaşmasında, Anadolu'da kalıcı bir İslam yerleşimine başlangıç etmek üzere tarih sahnesine çıkmış kahramanlardan birisi. Aslında bildiğiniz gibi asıl memleketi Malatya. Ailesi orda biliyorsunuz. Bizim ulaştığımız kaynaklara göre babası Malatya serdari Hüseyin Gazi. Annesinin, hanımının, çocuklarının mezarı orda. Ama o dönemin getirdiği siyasi gelişmeye bağlı olarak Bizanslılarla Emevi Devleti arasında oluşagelen savaşlarda ya da toprakları genişletme uğraşısında Seyyid Battal Gazi'nin de tarih sahnesine çıktığını biliyoruz. Burayı özet geçmek istiyorum. O da İslam orduları komutanlarından biri olarak Bizans seferlerine katılır. Gösterdiği kahramanlıklarla da kale komutanlığına kadar yükselir. Ancak o dönemde yani 8. yüzyılın ilk yarısında yeniden bir Bizans güçlenmesi vardır ve Anadolu'yu elde tutmak konusunda Emevilerle aralarında birçok savaşlarda çetin mücadeleler içindedirler. O savaşlardan en ünlülerinden biri de Afyon yakınlarındaki Akroinon Savaşı'dır. Bir dönüm noktası gibidir. Akroinon Savaşı sırasında Seyyid Battal Gazi İslam ordularına birliğiyle beraber katılır ama orada yaralanarak esir düşer, bugünkü mezarının olduğu yere gömülür. Şimdi Seyyid Battal Gazi'nin Eskişehirli olması burada başlıyor. Yani Malatya'da doğuyor, burada şehit oluyor. Eskişehir'le bağlantısı burda. Tabii o ölümden sonra tarihî gelişmeler içinde Anadolu'da kalıcı bir İslam yerleşmesi olmamış. Yine Bizanslıların eline kalmış Anadolu. Yaklaşık 450 yıl sadece insanların belleğinde yaşayan bir kahraman olmuş Battal Gazi. Ne zaman ki Selçuklular Anadolu'ya geliyorlar, Malatya yöresinde yerleşmiş olan Danişmend Beyliği'nin Beyi Danişmend Gazi, yazılan Danişmendname'de Battal Gazi kahramanı ile bütünleşir, özdeşleşir. Ama ondan sonraki süreçte Anadolu Selçukluları tarih sahnesine çıkınca Anadolu yerleşimi için batıya ilerleme politikaları içerisinde elbette yeni üstler ararlar. Bu yeni üstlerde manevi güce sahip olan yerlerin büyük bir önemi var. Hem yönlendirme hem yeni destekler için. Tabii halk kültüründe halk geleneğinde bunu bir rüyaya bağlarlar. 450 yıl sonra Ümmühan Hatun'un gördüğü bir rüyaya bağlı olarak Seyyid Battal Gazi'nin arandığını, yerinin bulunduğunu söylerler. Ama bugünden düne bakınca bu meseleyi sadece rüya ile izah etmek mümkün değil gibi geliyor bana. Yani aradan 450 yıl gibi bir zaman geçmiş, Seyyit Battal Gazi Ümmühan Hatun'un -Alaaddin Keykubat'ın annesinin- rüyasına girer ve Ümmühan Hatun bu rüyanın peşinden arayarak buraya gelir. Şimdi bu rüyada görme elbette Anadolu'da birçok efsaneye karışmıştır biliyorsunuz. Ama bugün için kabul edilir ya da çok güvenilir bir yaklaşım olarak görünmüyor bana. Yani diyorum ki ben buna şunu ekleyerek: Evet böyle bir rüya vardır, olabilir ama karşımızda Anadolu Selçuklu Devleti diye bir devlet var. Üstelik en parlak dönemini yaşıyor. Sürekli topraklarını batı yönünde genişlettiğine göre buraya mutlaka bir arayışın peşinden geldiğine inanıyorum ben. Yani gözü kapalı, körü körüne geline, sadece rüyaya bağlı bir olay değil diyorum. Yeni üstler edinmek amacıyla, manevi liderlerin gücünden yararlanmak amacıyla bence bir araştırmanın devamı diye görüyorum. Elbette bir rüya olabilir, vardır da ama bu rüya sadece bu olayı izah etmeye yetmez görünüyor bana. Yani Seyyid Battal Gazi'nin nerede olduğunun arayışına halk kültürü, halk efsanesi bir rüyayı eklemiş.

Alaaddin Keykubat'ın annesi Ümmühan Hatun rüyasında Battal Gazi'nin kendisini yardıma çağırdığını söyler. Alaaddin Keykubat, annesinin isteğini büyük bir saygı ile karşılar. Bütün tedbirleri aldıktan sonra annesinin refakatinde bir kervan gönderir. İşte o zamanki kendisini karşılamaya gelen komutan, onları Seyitgazi'nin olduğu yere getirir. Sonra yine bir halk rivayetine bağlı olarak külliye girişinde mezarı bulunan Çoban Baba da "Seyyid Battal Gazi'nin mezarı burasıdır." diye bugünkü mezarın olduğu yeri gösterir. Burada gece koyunlar bu mezarın etrafında dolaşıyor, geceleri ışık yanıyor diye söylemler var. Ve artık Battal Gazi'nin orda yattığı kararına varılmış. Ümmühan Hatun küçük bir türbe, bir de onun yanına mescit yaptırıyor. Böylece bugünkü eşi benzeri az bulunan tarihî külliye çekirdeği atılmış oluyor. Seyyid Battal Gazi'nin tarih sahnesine çıkışı da bu olayla başlamıştır diyorum ben. Benim inanışima, ulaştığım sonuca göre

İslami dönemin Battal Gazi'sinden farklı, artık Türkleşmiş bir Battal Gazi dönemi olarak görüyorum ben. Çünkü Danişmend Gazi de zaten kendisiyle bütünleştirmiş. İşte bu yeniden tarih sahnesine çıkış bize bugünkü Battal Gazi'yi getiriyor.

Ümmühan Hatun'un bu olayından sonra yaklaşık 13. yy'ın ortaları, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Anadolu'ya gelişi, Anadolu'da bulunuşu, Babai Ayaklanması dönemi. Hacı Bektaş-i Veli Babai Ayaklanması sonrası 1240'larda Sulucakarahöyük'e yerleşir. Ondan sonrada bu inançsal âlemde adını duyurduktan sonra da, belgelere göre akrabalık bağlamında buraya gelmiştir. Niye akrabalık bağlamında? Bugün özellikle Alevi kültüründe Battal Gazi'yi peygamber soyundan sayan anlayış içinde Battal Gazi Peygamberin 12 İmamlardan Musa Kazım soyundan gelmiştir. Şimdi Anadolu Selçuklularının Danişmendlilerin tarih sahnesine taşıdığı Battal Gazi devresine bir de Hacı Bektaş Veli'nin girmesi var. Türkleşmiş bir Battal Gazi'ye bu sefer de Alevilik için çok kutsal olan 12 İmamlar kimliği ekleniyor. Tabii o zaman daha Alevilik yok ama bugünkü Alevilerin sahiplendiği peygamber soyundan 12 İmamlar çok kutsal. İşte bugün halkın Eskişehir yöresine Türkiye'nin her yöresinden gelen insanların sahip çıktığı Battal Gazi budur. Halk kahramanlığını da buna ekliyorlar ama surları aşan, tek bir kılıcıyla insanları kesip biçen Battal Gazi kesinlikle buraya gelmedi. Bunları 15 yıldır Seyyit Battal Gazi Külliyesi'ndeki yaşantıyı dikkate alarak söylüyorum. Gelen insanları, bu kitleyi tanımış bir insan olarak söylüyorum. Bu insanların gözünde artık o Battal Gazi yok. O ikinci planda. Birinci planda artık bu soydan gelen Battal Gazi var. Bu soydan geldiğine göre öyleyse bu sefer de alperenlik var. Yani hem eski savaşçı ama bir de erenlik var. Ermiş, Horasan'dan gelen bütün insanlar gibi Alevi-Bektaş kesimi ona bir de erenlik sıfatını eklemiştir. O nedenle bugün külliye gönül verenlerin Seyyid Battal Gazi'ye gönül verenlerin, külliye yaşantısını bir parçası haline getirenlerin oraya bağlılıklarının temelinde özellikle erenlik sıfatı önde gelir.

Seyyid Battal Gazi'ye gönül veren insanların külliye ziyaretleri de bir yaşantıdır bence. Sadece böyle rastgele geçilen bir ziyaret değildir. Sabah gelirler onlar ve ritüeller içinde dileklerini, düşüncelerini, gönüllerinde yatanları bir bakıma onun aracılığıyla gündeme taşırlar. O akşama kadar devam eder.

Önemli olan da Battal Gazi'yi bugünlere taşımak diyorum ben. Tarihi kahramanı yaşadıkları dönemin o çerçevesinden koparmadan bugünlere taşımak önemli diye düşünüyorum. Çünkü güzel ve kalıcı sonuçlar dünü ve bugünü birleştirmekten çıkıyor. Farklı bir Battal Gazi'yle karşılaşıyoruz. Yapılanlar, yaşananlar onun İslam mücahitliği ve halk kahramanlığı kimliğinin çok ötesine geçmiş. Görülüyor ki halkla bir bütünleşme bir kaynaşma, yaşayışın bir parçasıdır. Bu kesinlikle temel görüşüm. Bugünkü yaşayış bunu ortaya koyuyor. Bugün halkın gönlünde yaşayan, halka mâl olmuş Battal Gazi, Eren Battal Gazi'dir. Halkın gözünde gördüğü Eren Battal Gazi, Alperen Battal Gazi artık daha öncelikli gündemde. Tabi bunun kaynağında da Hacı Bektaş-ı Veli olunca, bir ayrım olarak anlaşılmasın, büyük ölçüde Alevi-Bektaş kitlesinin yasayışında yer ediniyor. Böyle olunca da onlar işi duygusallığa götürerek Battal Gazi Peygamber sülalesinden gelmiştire kesin inanmışlardır. Bu görüşten hareketle Battal Gazi'nin Arap olduğuna öncelik tanımamız gerekiyor. Onun 12 İmamlardan Ehl-i Beyt sülalesinden olduğunu gösteren belgeler henüz ortada yok. Buna onlar çok kızıyorlar. Ben de Alevi bir aileden geliyorum ama ben bunu söylemek zorundayım. Bana kızıyorlar. Diyorlar ki "Niye böyle demiyorsun?" Ortada kesin belgeler yok. Biz işimizi yansızca, belgelere dayalı bir kurum adına yola çıktık. İşte tartışılan konulardan biri de Türk mü Arap mı olduğudur. Ben diyorum ki kitabın başında Seyyid Battal Gazi Arap mı Türk mü, Yunus Emre Eskişehirli mi Karamanlı mı, Hacı Bektaş-i Veli yol evladı mı soy süreyi mi gibi tartışmalar kısır tartışmalar. Önemli olan bu toprağın, bu kültürün bu insanları yetiştirmesidir. Bence öncelikle oradan bakmak lazım. Yunus Emre her nereli olursa olsun bu kültürün insanıdır. Battal Gazi'ye de bu gözle bakıyorum. Biz vakıf olarak bunun tartışmasını hiç yapmadık. Varsın Malatyalılar da sahip çıksın biz de sahip çıkalım. Bizim de Battal Gazi'ye bakış açımız bu. 1250 yıldır bu saygın konuk Eskişehir'in konuğu. O nedenle Eskişehir de Battal Gazi Vakfı da bu saygın konunun adının yaşatılması, tanıtılması için üzerine düşen görevi, çalışmaları yapıyor.

Hacı Bektaş Velinin bu ziyaretinden nedense benim kitabıma kadar hiçbir yerde bahsedilmemiştir. Benden evvel yaklaşık elli yıl önce Seyyid Battal Gazi konusunda en kapsamlı çalışmayı yapan Seyitgazi'nin çocuğu rahmetli Muhittin Arslanbay'ın (İlköretim müfettişi. Benim

de müfettişim. Yetişmemde büyük katkısı olan bir insan. Kitabımda söz ettim ondan da) bile kitabında bundan bir tek kelime bile yok. Bunu bilmediği için mi yazmadı yoksa başka sebepler olduğu için mi yazmadı bilemiyorum. Yani şu nokta çok hassastır. Biz o noktayı aştık. Seyyid Battal Gazi bir kitlenin, inanç grubunun malı gösterilmesin. Biz bu konuda çok duyarlıyız vakıf olarak. Herkesi kucaklayan herkesin sahip çıktığı bir Seyyid Battal Gazi'nin halkın yaşantısında yer etmesinin doğru olduğuna inanıyoruz. O nedenle Alevisi Sünnisi ne olursa olsun nereden gelirse gelsin ve bizim hedefimiz de budur. Bizim politikamıza göre o, işin merkezinde herkesi kucaklayarak yaşayagelen Battal Gazi'dir.

Hacı Bektaşî Veli'nin burayla ilgili en önemli kaynağı Vilayetname'dir. Hatta Vilayetname'de Hacı Bektaşî Veli'nin buraya geliş yolu anlatılır. Çubuk'a kadar gittim ben. Efsaneyi buraya kadar getirmeye çalıştım. Şimdi Vilayetname'ye göre Hacı Bektaşî Veli Kırşehir'den çıkmış, akrabasını ziyaret etmek için buraya gelecek. Tabii bu yol Ankara yakınlarından geçiyor. Oradan o yolu izleyerek Seyitgazi'ye kadar gelir. Buraya gelip de Külliye'nin kapısından girince duyulanıyor, heyecanlanıyor ve selamlıyor: "Selamun aleyküm ya Battal Gazi." Battal Gazi'nin sandukasından "Aleyküm selam ey ilim şehrim." diye bir cevap gelir. Bu efsaneye dayalı tabelamız da külliye'nin giriş kapısında asılı. Tabii o efsanenin hemen oraya yansımış bir devamı var. Heyecanlandığı için ona saygı ifadesi olarak (güya söylenti) bu giriş kapısını açınca ellerinin mermere girdiği söylenir. Hacı Bektaşî Veli burada uzun süreli kalıyor. Her yıl geliyor, kurban bayramını burada geçiriyor. O dönemde Anadolu'da en yaygın inançsal akımlardan biri Batınî anlayışa sahip olan ve bugünkü adı Alevilerin Bektaşîlerin benimsediği dünya görüşü olan Kalenderilik var. O zamanki adı o. Kalenderi Dergâhı'nın ilk kez zaviyesini burada açıyor ve ondan sonra da her yıl Kurban Bayramı'nı burada geçiriyor. Ona bağlı olarak da Anadolu'da ne kadar Kalenderi Dergâhı varsa hepsinin pîrleri buraya geliyor. O zaman Hacı Bektaş yok tabii, Hacı Bektaş'ın yerini tutuyor. Bu gelişin sonucu olarak Seyyid Battal Gazi Külliyesi o zaman Anadolu Kalenderi inancının merkezi oluyor. Buradaki şeyhe de Azam Baba ünvanını veriyorlar. Böylece Hacı Bektaşî Veli'nin buraya geliş bu açılardan önem taşıyor bizim için.

Bu konudaki inancın temelinde Ehl-i Beyt sevgisi var. Az evvel de belirttiğim gibi Hacı Bektaşî Veli'den başlayan bu akım; Battal Gazi'nin Peygamber soyundan 12 İmamlardan geldiğine inandıkları için onu değerli bir emanet, saygı göstermesi gereken bir emanet olarak görüp ona bağlılıklarının gelişimi ile devam etmiş. İşin özü bu. Yani Seyit Battal Gazi'yi ziyaret edenlerin, ona gönül verenlerin sevgi odağında tamamen bu düşünce var. O nedenle de bazen efsaneleştirmişler, bazen duygusallaştırmışlar, böylelikle bir takım ritüelleri hayata geçirmişler. Eşikleri öperek girmek, oradan bir şeyler götürmek, oraya toprak getirmek, dilekte bulunmak gibi. Yani adam bir bunalıma mı düşmüş, çocuğu askerde mi kalmış, geçim durumu mu bozulmuş, maddi sıkıntıya mı düşmüş... Bir yere sığınma düşüncesiyle geliyor, sığınmak istiyor. Sığındığı yerlerden biri de bu. Bu sığınışı sırasında diyor ki "Benim şu işim olursa buraya da bir kurban adarım." Ha şimdi bunlara İslamî açısından bakarsanız elbette bazıları olmaması gereken durumlar. Ama bu benim görev alanım içinde değil, zaten ben de din uzmanı değilim. Onu yorumlamam da. Halkta bunu yasaklamak da mümkün değil. Bin yıldır bu yaşayış böyle devam ediyor. Bunun önüne geçmek bunun yanlışlığını söylemek bence kabul edilir bir olay değil. Zaten bunu kabul ettiremezsiniz o adama. Bu inancı orada gören, bu inancı yakinen bilen biri olarak söylüyorum. Ve geliyor burada kurbanını kesiyor. Böylece borcunun yerine geldiğine inanıyor. Tabii bunu yerine getirirken de Battal Gazi ile baş başa kalıyor, gönlünde ne varsa dile getiriyor. Çok somut bir örnek vermek istiyorum. Almanya'daki kızım tutturdu "Benim oraya kurban adağım var. İlla da kurban adağımı kes baba." İşte kızını da yeni evlendirdi. Kızı da evlilik dolayısıyla biraz uzağa gitti filan. "Evladım, tamam ben senin adağına bir şey demiyorum ama bunun acele edilecek bir yanı yok, sen geldiğin zaman bu görevi yerine getir." Dün tutturmuş, "Ben huzursuz oldum. Rüyamda gördüm. Ben parayı gönderdim, kurbanı al, kes." Bu hafta kesecek, gerçekleştirecek.

Başka bir örnek vermek istiyorum. Buraya gelenlerin büyük bir bölümü işte arka arkaya çocukları ölmüşse Allah'tan bir çocuk dileme niyetiyle gelmişler. Bu yanlış anlaşılmasın. Doğrudur, yanlıştır diye bir yorum yapmıyorum ben. Örneklerle olanı söylüyorum, sadece fotoğraf

çekiyorum. Bu bağlamda gelenlerin bir çoğunun çocuğunun adı Battal'dır. Her sene gelirler buraya; çocuklarını getirirler, gösterirler, o buranın emaneti diye. Bunun yüzlerce örneğine tanık oldum.

Azerbaycan devlet televizyonu buraya çekime geldi birkaç sene önce. Çekimde ben kendilerine rehberlik ettim. Osman Gazi Üniversitesi'nden akademisyenler de vardı. O arada çekim ekibindeki bir bayan kardeşimiz birkaç yıl önce evlenmiş. Bütün arzusu bir çocuğu olmasıymış, çocuğu olmamış. Bizim orda hediyecek havlularımız vardır. Havlular külliye desenlidir. Üzerinde Seyyid Battal Gazi diye yazar. Kendilerine biz onu da hediye ettik tanıtım olarak. Azerbaycan'dan bize telefon geliyor. "Ben onu alırken o niyetle aldım. Allah bana bir şey versin diye. Benim oradan geldikten sonra çocuğum oldu." diye. Her yıl selam veriyor bize.

O ve türbesi dertlerine çare, sorunlarına çözüm arayanların toplandığı ona ve yakınlarına yüz sürdüğü bir ziyaretgâhtır. Onun ve yakınlarının huzuruna gelenler destek beklerler. Çoğu kez onunla ya da Ümmühan Hatun, Çoban Baba belki de Elenora'yla (Adını bile değiştirmemişiz. Hoşgörüyü bakın), kimi zaman bunlardan biri veya birkaçıyla iç içedirler. O an kendine yakın gördüğüyle baş başa kalarak inanmışlığı ve teslimiyeti içinde duygu dünyasını onlarla sessizce paylaşırlar. Konuşur, dertleşir, sıkıntılarından kurtulmak için destek isterler. Çoğu kez bu işleri aynı anda ayrı ayrı ya da birlikte yapan insanlar ve gruplar görüyorsunuz. Ama herkes kendi suskunluğu inanmışlığı içindedir, umutları özlemleriyle baş başadır. Gençler için özlemlerinin sevgilerinin, geleceğe dönük başarı girişimlerinin gerçekleşmesi dileğini ilettikleri bir sırdaştır. Analar için ailenin sıkıntıların bitmesi, askerdeki ya da gurbetteki yavrusunun sağ salım ve tez elden dönmelerini söylediği bir güven kaynağıdır. Yaşlılar içinse yakınları adına sağlık, başarı, kazasız belasız bir hayat yanında kendisi için de namerde muhtaç olmadan kaçınılmaz sona ulaşma dileğini fısıldadığı bir umut tazeleme makamıdır.

Battal Gazi'nin bir de alperenlik yönü var. Alp, askerlik ve kahramanlık demek. Erenlik de ermiş, kemale ermiş, birtakım olağanüstü özelliklere sahip insanı tanımlayan bir kavram. Bunun ikisi birleşince Anadolu kültüründe, Anadolu insanının gözünde çok saygı değer bir kavram ortaya çıkıyor. Anadolu'nun Türkleşmesinde, Türk yurdu haline gelmesinde dört zümrenin büyük hâkimiyeti vardır. Bu dört zümreden birisi Gaziyan-ı Rum, ikincisi Abdalan-ı Rum, üçüncüsü Bacıyan-ı Rum dördüncüsü ise Ahiyan-ı Rum. Rum kelimesi nereden geliyor? Anadolu'nun o dönemdeki sıfatı Rum diyarı. Mevlana Celaleddin Rumi'de olduğu gibi. Gaziyan-ı Rum dediğimiz grup savaşçı kesim, yani bu fethi gerçekleştiren kahramanlar, silahlı güç. İkinci unsur Abdalan-ı Rum dediğim Batınî inançla Anadolu tasavvufunun merkezinde olan Hacı Bektaşî Veli, Otman Baba, Geyikli Baba, Yunus Emre yani aklınıza kimler geliyorsa binlercesi... Anadolu'nun fethini gerçekleştiren Gaziyan-ı Rum'a manevi destek veren kubbe. Temsilciler. Denir ki bunlar Türklerin batıya ilerleyişinde askerî harekâtı gerçekleştirenlerin yanında tahta kılıçlarla sefere katılmışlardır. Onların manevi gücü olmuşlardır. Bacıyan-ı Rum da Anadolu kadını işte. Anadolu kadını da eşlerinin liderliğinde bu harekâtı destekleyen en büyük güçlerden birisi. Ahiyan-ı Rum da kırsalın dışında yavaş yavaş kentleşmek isteyen yerleşmiş kesimdeki esnafın birlikteliği. Öyleyse Anadolu'nun Türkleşmesinde bu dört zümrenin birlikteliğinin büyük rolü var. İşte bu 4 zümrenin gözünde Anadolu'nun bu durumuna manevi katkı yapan insanların sıfatı Alperen. Sembolik olarak askerle birlikte fethi katılıyor, destek veriyor. Bu yönüyle alp. Ama bir yandan da bunu manevi olarak destekleyen güç. O yönüyle de eren. Battal Gazi'yi de alperen sınıfına almışlar, o da bizim için alperendir diye. Böyle olunca tarihsel olarak alperenlerin en eskisi oluyor. Çünkü o, 1250 yıl önce yaşamış Anadolu'da.

Bu alperenlerin en önemli sıfatı ilahsal bazda halk önderleri olmaları, halkı yönlendirmeleri. İkincisi halkın geçmiş tarihî değerlerle manevî değerler aracılığıyla bağlantılarını kurmalarını sağlamaları. Yani inançsal bazda günlük hayatın içerisinde yaşayanların hayata daha iyi sarılmalarını sağlamak için güç vermeleri, liderlik etmeleri. Tabi bunların düşünsel yanı da var. İşte Hacı Bektaş-ı Veli'nin ortaya koyduğu düşünce diyor ki "Hararet nardadır, sacda değildir. Keramet hırkada, taçta değildir. Her ne arar isen kendinde ara. Kudüs'te, Mekke'de, Hac'da değildir." Yani tüm bunların ötesinde sen kendini bilersen Yunus Emre gibi şurada burada aramanın anlamı yok. İşin özünde, felsefesinde insanın kendi kendine kemale ermiş olması ve bu olgunluk çerçevesinde de halka önderlik etmesi var.

Gazavatnameler, Battalnameler Anadolu'nun Türkleşme süresinde özellikle Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıkan halk kitaplarıdır. O tarihlerde insanlar kahramanları, olayları menkıbe şeklinde yazılmış bu kitaplardan öğreniyorlar. Vazgeçilmemesi gereken dündeki öğretilmesi gereken hususları halk düzeyinde öğreten kaynaklar. Bunlar birer menkıbe. Adından da belli, Menakıb-ı Gazavat-ı Battal Gazi deniyor. Şimdi artık bunlar, günümüzden 300-400 yıl evvel gündemde olan yayınlar. Daha da eskiye gidebilir. Ve bir köşede efsane ile süslenmiş. Çünkü o dönemde tarih bilinci, tarih bilimi o zaten. Ama günümüzde artık tarih bilimi bu konularda çok sağlam veriler ortaya koyuyor. Veriler ortaya koyunca artık biz bu kişilere öncelikle bu tarihî, bilimsel kaynaklar vasıtasıyla yaklaşabiliriz. Ama bunlar onların süsü, bunlardan da vazgeçmeyeceğiz. Dolayısıyla Battalnamelerin bugünkü dile çevrilerek yayımlanmaya çalışılması da çok saygıdeğer, aynı zamanda kalıcı bir hizmet. Ama artık bu bilimsel gelişme içerisinde bu, işin süsü diye bakıyoruz. Haaa Battal Gazi'ye menkıbe olarak yaklaşmak isteyenler için de 'kaynak' diyoruz.

Tarihin derinliklerinde kalmış Battal Gazi elbette önemli ama önemli olan o Battal Gazi'yi bugünlere taşımak, bugünle birleştirmek. Artık efsanesiyle, diğer özellikleriyle birlikte ne olursa olsun halkın yaşantısına girmiş Battal Gazi'yi iyi tanımak gerektiğine inanıyorum. Bugün Battal Gazi'nin nasıl algılandığı, nasıl değerlendirildiği mutlaka vurgulanmalı, ona inanıyorum. Biz buradan bir televizyon canlı yayına katıldık. Malatya'daki Battalgazi İlçesi'nden bu konu ile ilgilenenler, "Siz bizi geçmişsiniz. Niye geçmişsiniz? Bizim Battal Gazimiz tarihin derinliklerinde kalmış. Onu bugüne taşımayı biz başaramamışız ama siz o Battal Gazi'yi bugüne taşıyarak halkın yaşantısıyla birleştirmişsiniz." dediler. Bence kahraman kim olursa olsun geçmişi orda bırakmadan yenileyerek bugünlere taşımak gerek. Bugünkü yaşantıya gelince diyorum ki Seyyid Battal Gazi hâlâ sevenlerini, kendine gönül verenleri ve ilgi duyanları çevresinde toplayarak uzamaya devam ediyor. Aradan 1250 yıl geçmiş olmasına rağmen anma gününde her kesimden ve farklı yerlerden hiç birbirini tanımayan kaç bin kişi orada toplanıyoruz. İşte bu günkü Battal Gazi'nin işlevsel yönü insanları duyguda, düşüncede, paylaşımda, kardeşlikte bir araya getirmesi. Bugün çok önem taşıyor bence. O nedenle her yıl yaptığımız Battal Gazi törenlerinde vurguladığımız temel çizgi bu. Kim olursa olsun oraya gelen insanları bir barışçı düşüncede buluşturmak. O bakımdan diyoruz ki Seyyid Battal Gazi Külliyesi bir hoşgörü merkezidir. Niye hoşgörü merkezidir? Tekkesi medresesiyle, türbesi camisiyle, Ümmühan Hatun'u ve Elenora'sıyla, Seyyid Battal Gazi ve Çoban Baba'sıyla hepsi buradalar. Bu bir bütünleştirmedir. Bu bir hoşgörüdür. O nedenle bu hoşgörünün merkezinde de Seyyid Battal Gazi ve onun bugünkü yorumlanışı vardır.

Ali Timurtaş Özmenile Yapılan Röportaj

Ankara Hüseyin Gazi Vakfı Başkanı Ali Timurtaş Özmen Hacı Bektaş Veli'nin Seyyid Battal Gazi'yi ziyaretini ve her yıl Hacılar Bayramı'nda Horasan Erenlerini toplayarak Seyyid Battal Gazi'ye gidişini, Hüseyin Gazi Vakfı'nın da bu yola hizmetlerini dile getiriyor.

İsmim Ali Timurtaş Özmen. Ankara'da avukatlık yapıyorum. Ben Hüseyin Gazi Vakfı'nın başkanlığını yapıyorum. Kolu Açık Hacim Sultan Ocağı'nın evladıyım. Dedelik hizmeti yürütmüyorum ama yol için uzun yıllardır çalışmaya, emek sarf etmeye devam ediyorum.

Hüseyin Gazi ve Seyyid Battal Gazi bizim için çok önemli. Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin Velâyetnamesinde de yer aldığı gibi her yıl ziyarete gidilen bir yer. Bütün Horasan erenlerinin saygı duyduğu ve saygı gösterdiği bir zat. Dolayısıyla baba oğul Anadolu'daki Aleviliğin yerleşmesinde, gelişmesinde çok ciddi katkıları olan iki önemli eren, evliya. Kendilerini biz o anlamda saygıyla hürmetle anlıyoruz. Onlardan bize geriye kalan bir türbe gibi gözüküyor ama biz onlardan geriye kalan ruhu devam ettirmeye, gelene gidene anlatmaya çalışıyoruz; o gayreti gösteriyoruz.

Bu gördüğünüz yerleşkeye Sünniler de geliyor. Yani öyle az sayıda değil, çok sayıda Sünni geliyor. Zaten Anadolu'nun şöyle bir şansı var, Alevilerin en rahat nefes alabileceği topraklarda yaşıyoruz biz.

Sünni toplum, Ehl-i Beyt'e, İmam Ali'ye mesafeli bir toplum değil. Bu bizim için önemli bir kazanım. Ne kadar Alevi ve Sünni birbirlerine düşürmeye çalıştılsa da; bunda başarılı olamadılar. Olamamalarının temel sebebi de budur.

Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin en önemli özelliği seyit olması ve İmam Musa-el Kazım'ın soyundan geliyor olması. Dolayısıyla etrafında topladığı kendi halifelerinin hemen hepsi de seyit soyludur. Mesela benim ceddım olan Kolu Açık Hacim Sultan, İmam Ali Naki'nin soyundan gelmiştir. İkisi amca oğludur. Hatta birbirlerine 'emmiöglü' diye hitap ederler ve Velâyetname'de o emmiöglü ifadesi geçer. Horasan'dan Anadolu'ya gelirken Hacim Sultan ile ilgili şöyle bir diyalog geçiyor. (Bizim Velâyetnamemizde de var, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin Velâyetnamesinde de var.) Hünkâr Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya gelmek üzere hazırlık yaparken; (Hacim Sultan'ın asıl adı Recep. Artık nasıl hitap ettiyse) “Recep, sen niye sessizsin? Sen niye gelmek istemiyorsun?” diyor. O da diyor ki ben gelirim yolda senin yaptığın yanlışlar olursa onları söylerim, ayağına vururum.” gibi bir ifade kullanıyor. Yani doğru neyse onu söylerim diyor. Hacim Sultan o özelliği ile tanınır. Doğru neyse o. Öleceğini bilse onu söyleyecek. Hünkâr da dönüyor diyor ki “İşte bana böylesi lazım.”

Birlikte Anadolu'ya yola çıkıyorlar ve birlikte geliyorlar Anadolu'ya. Bu birlikte geliş anlatan iki tane velâyetname var. Birisi Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin Velâyetnamesi birisi de ceddım Hacim Sultan'ın velâyetnamesi. Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin Velâyetnamesinde bir beyaz güvercin geliyor, Hacim Sultan'ın Velâyetnamesinde çift başlı bir güvercin geliyor. Bu tek gövde çift başlı güvercinin birisi Hacim Sultan. Anadolu'ya o haliyle geliyorlar. Erenler onun geldiğini fark edince hemen bir şahin (yanlış hatırlamıyorsam) gönderiyorlar. O arada (bizim Velâyetnamemizde) Hacim Sultan hemen bir başka kuşa dönüşüyor ve o gelenin gırtlığını sıkıyor. O sırada Hünkâr Hacı Bektaş Veli “Bırak.” diyor ve tekrar insan olarak Sulucakarahöyük'e iniyorlar. Sonra oradaki erenlerle bir araya geliyorlar. İşte o erenler Hünkâr'ın büyüklüğünü kabul ediyorlar. Onun pir olduğunu kabul ediyorlar. Hepsi ona tâbi oluyor, teslim oluyor. O anlamda artık Hünkâr Hacı Bektaş Veli Anadolu'nun her tarafına yetiştirdiği öğrencileri ile halifeleri ile yayılıyor. Herkesi belli bir bölgeye görevlendiriyor. Hacim Sultanı Uşak'a, Sarı İsmail'i Denizli'ye, Cemal Sultan'ı Afyon bölgesine görevlendiriyor. Daha sonra bunların evlatlarıyla yayılıyor. O tarihlerde Hünkâr Hacı Bektaş Veli, bütün erenleri ile birlikte Hüseyin Gazi'nin evladı Seyit Battal Gazi'nin Eskişehir'deki türbesini ziyaret ediyor. Her yıl Hacılar Bayramı olarak bilinen Kurban Bayramı'nda Horasan'daki erenleri topluyor ve hep birlikte Seyit Battal Gazi'yi ziyarete gidiyor. O anlamda Seyyid Battal Gazi ve Hüseyin Gazi bizim için çok önemli. Yani Hüseyin Gazi Türbesi'nde olmak, bu türbeye hizmet etmek, buradaki vakfın başkanı olmak da benim için çok önemli. Yola hizmetin türlü yolları var: Cem yürütürsünüz, cem yaparsınız, Alevi toplumunu bir araya getirirsiniz, örgütlenirsiniz, o yolda kitaplar yazarsınız. Mesela babam İsmail Özmen, Anadolu Alevi Bektaşî şiirleri antolojisinin de yazarıdır. Beş cilt yazmıştı, şimdi altı cilde çıktı o. Muhtemelen basacak Kültür Bakanlığı. O anlamda yola hizmetin hiçbir sınırı yok. Bu yolda olan her türlü hizmet önemli.

2.2.3. Battal Gazi ile İlgili İnanç Anıları

Tarihte insan, ilk zamanlardan itibaren kutsal olduğuna inandığı güce bağlanma, ondan yardım isteme gibi davranışlarda bulunmaktadır. Kutsallık atfettiği bu güç canlı veya cansız olabilmektedir. Bu bağlamda inanışlar bir Tanrı'ya, bir dine, bir mezhebe, bir insana, bir peygambere, bir imama, bir insanüstü güce, tabiat olaylarına, bir fikre, bir mesaja, bir öğretiyeye, bir iddiaya bağlanmak şeklinde olabileceği gibi; taş, kaya, ağaç, mezar, su, ateş, toprak, güneş, ay, yıldız, hayvan gibi somut bir varlığa bağlanmak şeklinde de olabilir (Bayatlı, 2012: 39). Sözlü anlatımdan yazıya geçildiği zamanlardan günümüze ulaşan Battal Gazi Destanı'nın başkahramanı Battal Gazi'nin de bu anlamda halk inanışı olarak kendine yer bulduğu görülmektedir. Yaşadığı dönemde Anadolu'da adını duyuran Battal Gazi'nin her yaptığı, bulunduğu her mekân kutsal kabul edilerek halk arasında değerli görülmüştür. Öyle ki bugün Anadolu'nun hemen her yerinde ünlü destan kahramanı Battal Gazi ile onun silah arkadaşlarına ait inanışlar bütün canlılığı ile yaşamaktadır. Günümüzde de Hüseyin Gazi'ye, Battal Gazi'ye, Abdülvehap Gazi'ye, Ahmet Turan Gazi'ye ve Şemmas Pir'e mal edilen türbeler, mezarlar, makamlar, taş yığınları, kale kalıntıları, mağaralar kutsallık kazanmakta ve adak yeri olmaktadır (Özen, 1986: 56). Dolayısıyla Battal Gazi'ye bu kutsallığı atfeden de yine bu topluluktur.

Türk toplumu Battal Gazi'ye dinî, ahlakî ve sosyal değerlerin temsilcisi olma misyonunu yüklemiştir. Bu misyon zamanla yeni ilavelerle veli kültürüne taşınmıştır. O artık inanılan değerler bütünüdür. Battal Gazi'nin bu kimliği inanç anılarında ve ritüellerde varlığını güçlendirerek devam eder. Çalışmada derlenen Battal Gazi'nin yer aldığı inanç anıları, çeşitlerine göre gruplandırılarak verilmiştir.

Battal Gazi'nin Savaşta Gösterdiği Kerametler

Battal Gazi, vefat ettikten sonra da gazilik sıfatının, kudretinin devam ettiğine inanılan keramet ehli bir zattır:

“Benim yengemin babası rahmetli ondan dinlemiştim ben. Bizim 1 Eylül'de buranın kurtuluşu var. Yunanlar o zaman buraya gelirken toplamışlar köyün askere gidebilecek (özellikle) gençlerini. İşte kurşuna dizmek üzereyken dediler “Beyaz at üzerinde çok uzun boylu, atın üzerinde ayakları yere değiyor.” Mesela ne kadar şey biri ki o zaman geldiğinde diyorlar Yunan askeri pırnı pırnı oldu. Ateş kesildi. 17 kişi kurtulmuş o geldiğinde. Kalanını kurşuna dizmişler. Battal Gazi olduğu söylenir bu kişinin. Mesela Kıbrıs Savaşı'nda dediler bize anlattıklarına göre o Beş Parmak Dağları'na şey yapılırken Battal Gazi yine oradaymış. Bizim buradan vardı Kıbrıs'ta. Mehmet Sarıkanmış isminde birisi Kıbrıs'ta askerlik yaptı. Hani o dönemde. Bu söyleniyor hani büyüklerin anlattıkları. Aslında büyükler daha çok şey bilir de. Bizim biraz yaşımız küçük. Henüz yarım asrı devirdik.” (K.K.21).

“Ben babannemden duydum. Burda develerle yatırlardaki çalışan adamlara bulgur, pirinç, un ne lazımsa onu getirirlermiş. Orda pişirir yerlermiş. Çok güzeldi bizim gençliğimizde oralar diye anlatırdı. Sonradan topladılar gine amma şimdi daha değişik oldu. Yalnız babannemin deyişi burda bir dar sokak var ya yukarı mahallede Karasellerin orda. Eskiden orası çok işlek olurdu. “Battal Gazi burdan bir tabur askerle harbe gidiyor. Evin dibinden camdan görürdüm. Battal Gazi önünde sancağıyla, ufak ufak boylu bir tabur askerle gitti. Gece yarısı gidiyolar amma sabah ezandan önce gelirlerdi. Yani karanlıkta gidip karanlıkta geliyolardı.” diye söylerdi ninem. Kurtuluş Savaşı'nda onlar orda oturuyorlarmış. Babam filan o zaman çok küçüğümüş. 14-15 yaşındaymış. Kendisi gençken. “Tabi oranın çok her şeyi vardı. Dervişler vardı. Otururlardı, böyle muhabbet ederlerdi. Ziyarete gelenler çok olurdu.” diye söylerdi. Biz çıkardık gençliğimizde oralara bayramlarda, seyranlarda. Orda onun bayırında toplaşır oynardık.” (K.K.17).

Battal Gazi'nin Rüyada Görülmesi

Anlatılarda Battal Gazi'nin yanlış yapılan bir işte cezalandırıcı yönünün olduğuna inanıldığı görülmektedir:

“Bursa'dan misafirler geldi. Kurban kestiler. Bize misafir oldular, gittiler. Fakat Battal Gazi'nin üstünde yeşil örtü var. Ordan biraz kesmiş uğur getirsin diye. Geldiler. Bana gösterdi. “Ne yapıcan onu. Nerden aldın?” dedim. “Battal Gazi'nin üstünden kestim.” “Ne olacak o?” dedim. “Uğur getirecek.” “Ne uğuru. Sen kescen, o koparcak, beri koparcak, kalmayacak. Üşüyecek. Üşüyünce ne olacak? Başınıza bela olur bak!” dedim. Aradan bir iki ay geçiyor. Rüyasına giriyor. O kadıncağz Bursa'dan örtüyü getirdi. Yazılarını da kendi yazdırmış zaten. Getirdi. Onun üstüne örttü. Ondan sonra varıyo, yine telefon etti. “Dedem çok rahatladım.” diyo. Gece rüyama girdi, boğazımı sıktı diyor Battal Gazi. İtikatlı inançlı kişilerin rüyalarına çok girer böyle.” (K.K.3).

İnanç anıları arasında, Battal Gazi, ölümü haber veren biri olarak da görülmektedir.

Rüyamda gördüm. Geldi bir şey söyledi. Dedim, yok. Dedi, “Ben, Battal Gazi'yim. Şükriye'nin evi nerede?” Dedim, “Şükriye'nin evi şurada.” Gitti, pencereden baktı. Öylece uyandım. Çok olmadı, Şükriye öldü.” (K.K.25).

Çorum Alaca

Eskişehir Seyitgazi'nin kökeninin Çorum Alaca'dan geldiğine dair bir anlatı vardır. Bu anlatı, Çorum Alaca'nın Hüseyin Gazi ve Pir Şemmas Baba'nın türbelerine ev sahipliği yapması ve bu zatların Alevi Bektaşî geleneğindeki yeri düşünüldüğünde ayrıca değerlendirilebilir:

“Kümbet Köyü var. Bardakçı var. Bir de burada Derebenek Mahallesi’nde Derebey var. 3 tane. Yani çete. Vurduğu vurduk, kırdığı kırdık. Bardakçı’daki biraz daha hızlı, Kümbet’tekine falan. Bu arada Çorum’dan kalkan bir kafil e geliyor, bizim burada Bardakçı ile Seyitgazi arasında Alaca mevki ne konuyor. Zamanla bu iki çete arasında kalmasından dolayı rahatsız oluyorlar falan. Bu Derebenek Mahallesi ismini ordan alıyor. Derebey’den alıyor. Buraya getirip Alaca mevki ni terk ediyorlar. O kondukları yere de Alaca diyorlar. Buraya Seyitgazi’ye yerleşiyorlar. Tamam mı? O yerleştikleri Alaca mevki ni de meraya terk ediyorlar. Seyit Gazi’nin kökeninin bir kısmı Çorum Alaca’dan gelmedir. Tamam mıdır? Burada eskilerden yaşlı bir Ali Rıza Efendi abi vardı. O anlattı. Bize kadar dayanır dedi. Genelde Seyitgazi’nin kökeninin nereden geldiği gariptir bilinmez.” (K.K.5).

2.3. Destan Kahramanı Olarak Battal Gazi

Bir destan kahramanı olarak Battal Gazi, Hz. Ali’nin soyundan Ali el Medeni’nin torunlarından Hüseyin Gazi’nin oğludur. Bu nedenle destanda çoğu yerde ‘Seyyit’ olarak anılır. Bir asalete sahip olmanın yanında o, doğacağı müjdelenen ve daha doğmadan onun yiğitliğine has emanetleri gönderilen bir bahadır dır. Kendisinden beklenen kahramanlığı göstererek Battal ismini alır ve ismini aldıktan sonra evlenmeyi hak eden her kahraman gibi o da dünya evine girer. Din uğruna düşmanlarla yaptığı mücadelelerde imanı, pehlivanlığı, zekâsı ve kimi zaman yardımına koşan doğaüstü güçlerle büyük başarılar elde eder. Adını yetmiş iki millete duyurur.

Bir İslam mücahidi olan Batal Gazi, Bağdat’taki halifeye bağlı olarak ve Malatya’yı merkez alarak başta Rum diyarı olmak üzere mağrip, Hindistan ve Kaf Dağı’ndaki gayri Müslimlere karşı mücadeleler yapar. Onu destan kahramanı yapan dünya üzerindeki bu çeşitli mekânlarda İslam adına yaptığı mücadeleleri sırasında gösterdiği, üstün ve başarılı gayretleridir. Bu yönüyle Battal Gazi, alp-eren/gazi-veli tipinin temsilcisidir. “En eski çağlardan beri cihana hâkim olmayı bir gaye edinen Türkler İslamiyeti iyice benimseyince, İslamiyet ile kendi kültürleri arasında her sahada güzel eserler veren bir sentez vücuda getirirler. Bunlardan en önemlisi, eski Türk destanlarında yüceltilen alp tipinin gazi tipi haline gelmesidir. Gazi tipi de alp tipi gibi dünyayı fethetmeyi gaye edinen bir kahramandır.” (Kaplan, 1985: 112). Alp tipini gazi tipinden ayıran mücadelelerin artık İslam adına verilmesidir. Gazilik ruhu destanda Battal Gazi’nin yanında onun gaza arkadaşlarını da yönlendiren ana dinamik güçtür.

Destanın başlığında Battal’ın yanında söylenen ‘gazi’ sıfatı, bir destan kahramanı olan Battal Gazi’nin özelliklerini içinde barındırır. Dini eğitiminin yanında savaşçılık eğitimini de almıştır. İmanı tam bir Müslüman olarak Battal Gazi zorlu mücadelelerin içine “Alnıma ne yazılmışsa görmeliyim.” diyerek cesaretle girer. Onun bir yaradılış gayesi vardır ve bu yolda o Yüce Yaratıcı tarafından farklı şekillerde beliren güçlerle desteklenir. Yarenleriyle birlikte Hz. Resul (a.s.)’ın merkezde olduğu bir kutlu halkanın içindedir. Yarenleriyle birlikte zulmü dağıtıp selameti getirme adına yaptığı gazalarda eziyet gören Müslümanları kurtardığı gibi Müslüman olmaları takdirde gayri Müslimlere de yardım eder ve onların arasında da kabul görür. Bulunduğu yerde adaleti sağlar ve toplumları selamete kavuşturur. Bir gazi olarak o, son derece cömerttir. Ganimet mallarından kendisine bazen bir kılıç dışında hiçbir şey almaz, pencik olarak gönderdiklerinin dışında geri kalanını yeni Müslümanlara ve gazilere dağıtır.

Battal Gazi destanda veli tipiyle de görünür. Zor zamanlarda kerametlerle buluşur. Allah’ın her şeye kadir olduğu inancında olan Battal Gazi için bu durumlar şaşılacak bir şey değildir, ancak Yaratıcı’nın kudretinin eseridir. Destanın, Battal Gazi’nin, türbesinin yapılmasında gösterdiği kerametle başlaması da onun bu yönünü görünür kılması bakımından önemlidir.

Battal Gazi alp-eren/gazi-veli tipiyle Anadolu gazilerine tam bir rol model olmuştur. “Türk ellerinde gaza Hz. Muhammed’in yaptığı iş olarak görülmüştür. Hz. Hamza ve Hz. Ali, gazilik örnekleri vermişlerdir ama Anadolu gazilerinin esas güç aldıkları Seyyit Battal Gazi’dir. Ayrıca gazilere savaşlarda görünmeyen güçler de yardım etmektedir (Ergün, 2008: 57). Battal Gazi’nin Anadolu’daki mücadeleleri Danişmendname ve Saltukname’nin oluşumuna kaynaklık etmesi bakımından ayrıca önem arz eder.

3.BATTALGAZİ DESTANI'NIN OLAY ÖRGÜSÜ VE DESTAN VARYANTLARINA MUKAYESELİ BİR YAKLAŞIM

3.1.Battal Gazi Destanı'nın Olay Örgüsü

“Çalışmaya esas teşkil eden kitap Hasan Köksal'ın Battal Gazi Destanı (2007) adlı eseridir.”

Destan, Seyyit Battal Gazi'nin türbesinin yapılışının anlatımıyla başlar: Battal Gazi şehit olduktan sonra Sultan Alaattin Rum'a padişah olur. Mesihiye Kalesi'ni Hezar Esbi'ye verir. Bir gün Kudluca isimli bir çoban, kalenin karşısındaki tepeye koyunlarını çıkarır. Tepenin üstünde bir nur görür. Koyunlar da bu yere toplanır. Bunu duyan Hezar Esbi buraya bir avlu yapar. Burası zamanla büyük bir ziyaretgâh olur. Seyyit Gazi'yi rüyasında gören Sultan Alaattin'in anası Sultan Hatun bu ziyaretgâha gelir. Battal Gazi ona görünür, kabrinin burası olduğunu söyler ve ona bazı emanetler verir. Sultan Hatun buraya büyük bir türbe yaptırır. Şu anda burası büyük bir ziyaretgâhtır.

Destan birbirinin içine geçmiş on dokuz ayrı bölümden oluşmaktadır. Herbir bölüm kendi içinde bütünlük gösteren bir yapı teşkil etse de aynı zamanda birbirleriyle bağlantılıdır. Olay örgüsü şu şekildedir:

200 yıl öncesinden Hz. Resul (a.s.) Cafer adlı bir yiğidin çıkıp tüm Rum'u Müslüman eyleyeceğini bildirir. Abdulvahap oradadır. Resul Hazretleri ona zamanı geldiğinde bu yiğide iletmek üzere bir mektup ve ağzının barını verir.

Hüseyin Gazi Malatya'nın seraskeridir. Bir gün bir geyiği takip eden Hüseyin Gazi bir mağaranın önüne gelir. Burada çok güzel bir ata rastlar. Mağaranın içinden gelen bir ses atın ve üzerindeki kutsal emanetlerin Cafer'e ait olduğunu söyler. Cafer Hüseyin Gazi'nin doğacak oğludur. Cafer doğar. Üç yaşına geldiğinde babası Mamuriye beylerinden Mihriyayıl ve kardeşleri tarafından şehit edilir. Babasının yerine Abdüsselam geçer. Cafer on üç yaşına girer. Hem hutbe okuması hem de pehlivanlığıyla herkesi kendine hayran bırakır. Onu görenler babasının mansıbını almasını, böyle nasipsiz dolaşmamasını söylerler. Babasının mansıbını isteyince Abdüsselam önce babasının kanını alması gerektiğini söyler. Cafer böylece ilk seferine çıkar. Mihriyayıl'i ve diğer beyleri öldürür ve başlarını getirir. Haberi alan Kayser ordusuyla Malatya'ya saldırır. Cafer'in yiğitliğiyle onlar da bozguna uğrar ve kaçarlar. Bunun üzerine Abdulvahap Hz. Resul'un mektubunu okur ve mübarek ağzının barını Cafer'e verir. Cafer yetmiş iki dili konuşur olur. Bu duruma Abdüsselam hariç herkes sevinir.

Kayser ordularıyla tekrar Malatya'ya saldırır. Kayser'in pehlivanlarından Ahmer ile Cafer karşılaşır ama yenilemezler. Cafer akşam olunca düşman çadırına girer ve orada Ahmer'in kendisinden övgüyle bahsettiğini duyar. Cafer'i gören Ahmer, güreş tutmalarını, kim yenerse diğerinin dinine geçmesini söyler. Ahmer yenilir ve Müslüman olur. Cafer onun adını Ahmet Turan koyar. Cafer'in adı da Battal olur. Birlikte düşman askerini mağlup ederler. Birçok ganimet ele geçirilir. Pencik çıkarılır.

Battal amcasının kızı Zeynep ile evlenir. Kayser'in orduları sayıları çoğalmış olarak yine Malatya'ya gelir. Seyyit ve yarenleri onları bozguna uğratırlar. Esir düşen Şemmas Zeynep'i kaçırr. Zeynep'i kurtarmak için arkalarından giden Battal, Zeynep'in yanında kaldığı Mahpiruz'la da evlenir. Birçok ganimet alıp Malatya'ya geri dönerler.

Seyyit bundan sonra sırasıyla Rum elinde esir düşen Abdüsselam'a, babasının kanlısı Mihran'la karşılaşan Muhammed bin Felah'a, Sünbat'ın zulmüne uğrayan Tarsus Beylerine, çocukları esir düşen yaşlı pire, başları kesilerek ağaçlara asılan Müslümanlara, tutsak düşen Müslümanlara yardım etmek için defalarca Rum'a doğru yola koyulur. Her seferinde Kayser'in ordularıyla karşılaşır. Kimi zaman yakalanıp zindana atılsa da Yüce Yaratıcı'nın yardımıyla bir şekilde kurtulur ve onları mağlup eder. Birçok ganimet elde ettikten sonra yine her seferinde Malatya'ya geri döner.

Yine Cude oğlu Musa'yı kurtarmak için yola çıkar ama yakalanır ve zindana atılır. Zindanda Kuran okurken sesine hayran olan Gülendâ'mın Seyyit'i görünce ona hayranlığı artar. Rüyasında Hz. Resul'ü gören Gülendâ'm Müslüman olur. Seyyit'in ve arkadaşlarının zindandan kaçmasına yardım eder. Gülendâ'm ve Seyyit evlenir. Seyyit Malatya'ya doğru giderken Kayser'in ordularının tüm yolları kapladığını görür. Öyle ki sayıları yüz bin kere yüz bindir. Müslümanlar onların yanında hardal tanesi kadardır. Seyyit türlü hilelerle düşmana zararlar verir. En sonunda yine düşman askerleri bozguna uğrarlar. Birçok ganimet ele geçirilir.

Seyyit'in bu galibiyetinden sonra Müslümanlara zarar vermek üzere farklı yollar denenir. Halife'nin yanında bulunan Akabe Kadı, Kayser'in ajanıdır. Akabe İslam ordusuna büyük zararlar verir. Seyyit, zekâsı, stratejileri ve pehlivanlığıyla Akabe Kadı'nın hilelerini ortaya çıkarır ve sonunda onu ortadan kaldırır.

Bu arada oğlunun öğretmene verecek nesnesi olmayan Battal Gazi, Emir Ömer'in kızını ister. Emir Ömer ve hanımı, ondan ulaşılması zor şeyler isterler. Battal Gazi Hindistan'a gider. Hızır'ın yardımı kendisiyledir. Orada çok gazalar eder. Onun yardımını, yiğitliğini gören o diyarın beyleri ve halkları Müslüman olurlar. Birçok malla geri dönen Battal Gazi, Malatya'nın, kendisinin Hindistan'a gittiğini öğrenen Kayser tarafından tarumar edildiğini görür. Emir Ömer'in kızı da kaçırılmıştır. Malatya, gelen mallarla eskisinden daha güzel olur. Battal, Emir Ömer'in kızını da bulur ve onunla evlenir.

Ardından Emir Ömer'in kızı Fatma'yı saçını tararken gören Velid ona âşık olur ve bir bahaneyle onu alıkoyar. Fatma atıyla kaçarken uçurumdan yuvarlanır ve ölür. Battal Velid'in peşine düşer. Bir ara, alp bir kız olan Aden Banu ile karşılaşır. Onu yenerek yeni Müslüman olan Bederun'la evlendirir. Aden Banu ona Ketayun'u över. Battal Ketayun'u bulur ama Ketayun onun elinden kaçır ve onu yakalatır. Battal'ı Cah-ı Cehennem Kuyusuna atarlar. Battal orada yılanlar ve ejderha ile karşılaşır. İhlâs suresini okuyarak oradan kurtulur. Kuyudan çıktığında Ketayun'un gönlü ona yumuşamıştır. Ketayun'la evlenir. Malatya'yada kâfirlerle savaşan yarenlerinin yardımına yetişir. Kâfirler yine bozguna uğrar. Kayser ölür, Kayser'in oğlu Esatur, haraç vermeyi kabul eder.

Seyyit'i orduyla yenemeyeceğini anlayan Kayser, bu sefer onun karşısına Harus ve Guzende Cazı'ları çıkarır. Seyyit İsm-i Azam duası ve Hızır'ın ona verdiği ok ile onların da üstesinden gelir. Birçok mal ele geçirilir, gön miktarı yer alınır, esirler kurtarılır, yedi yıllık haraç bağlanır.

Guzende Cazı'nın karısı, Battal Gazi'nin oğullarıyla birlikte Rum'da da birçok beyin oğlunu ve kızını kaçırmıştır. Seyyit, beylerin çocuklarını bulur ve onları getirir. İçlerinde Kayser'in Abdulvahap'ın din değiştirmesine neden olan kızı da vardır. Battal'ın yaptıklarını gören kız Müslüman olur ve tekrar dine dönen Abdulvahap'la Malatya'ya giderler. Battal, oğullarını bulmak için Kaf Dağı'na çıkar. Orada da birçok gazalar yapar. Oranın beyi Asced'in dostluğunu kazanır. Asced kızını ona verir. Battal ayrıca hile ile garip görünümlü yaratıkları kendine bağlar. Sonunda büyük bir kuvvetle Guzende Cazı'nın oğlu Hilal Cazı'nın karşısına çıkar. Kayser'in oğlunu bulur. Hilal Cazı'yı öldürür. Kendi oğullarını Tamus Peri'nin elinden alır ve onun dostluğunu da kazanarak yine birçok malla geri döner. Oğlunun geldiğini gören Kayser Müslüman olur.

Battal'ın sıradaki mücadelesi yalancı peygamber Babek'le olur. Türlü maceralar yaşayan Battal, imanı, aklı ve Hz. Resul (a.s.)'dan öğrendiği dua ile Babek'in de üstesinden gelir. Malları alırlar, esirleri kurtarırlar.

Bu arada Rad Cazı Halife'nin kızını kaçıır. Battal, Rad Cazı'nın olduğu Ayn el Katar'a giderken başka beylerin kızlarının kaçırıldığını da öğrenir. Seyyit türlü mücadelelerle Rad Cazı'nın makamına ulaşır ve kızları kurtarıp birçok ganimetle geri döner. Kızlarını gören beyler ve halkları Müslüman olurlar. Döndüğünde Hakem ve Anter adlı zorbaların Bağdat'ı bastığını gören Battal Tamus'la birlikte onları ortadan kaldırır. Dilferuz ölmüştür. Halife, kızını Battal'a verir.

Halife'nin kızı da vefat edince Battal Medine'ye yerleşmeye karar verir. Ne var ki Malatya'nın kuşatılması haberi üzerine tekrar Malatya'ya döner. Kayser'in askerlerini dağıttıktan sonra oğullarıyla ve yarenleriyle helalleşip Kayser'in ardından gider. Kala-yı Mesihîye denen yerde, kendisine âşık olan Kayser'in kızının uyarmak niyetiyle attığı taş sonucu şehit olur.

3.2. Battal Gazi Destanının Varyantlarına Mukayeseli Bir Yaklaşım

8. yüzyılda meydana gelen olayların Battal Gazi'nin hayatı etrafında şekillendirilerek dilden dile aktarılmasıyla oluşan ve sözlü kültürün bir ögesi haline gelen Battal Gazi Destanı 13. yüzyılda olgunluk aşamasını tamamlayarak yazıya geçmiştir. Endülüsten Orta Asya'ya bütün İslam uluslarının ortak malı haline gelen (Say, 2009: 14) destanın birçok el yazması nüshası ve eski harflerle baskısı bulunmaktadır. Başta Doğu Anadolu olmak üzere Anadolu'nun bazı bölgelerinde bugün de eski geleneğin bir devamı olarak halk ağzında hâlâ anlatılacak ve bazı köylerde zaman zaman nüshalarına rastlanılacak kadar Türk hakıyla bütünleşen eser (Say, 2009: 30) rikkatli gönüllerce günümüz Türkçesine kazandırılmıştır.

Çalışmada arketipsel yöntemle incelenmek üzere esas alınan kitap Hasan Köksal tarafından günümüz Türkçesine uyarlanan *Battal Gazi Destanı* (2007) adlı eserdir. Olay örgüsündeki farklılıkları tespit etmek ve çalışmada bir bütünlüğe ulaşmak amacıyla yine farklı nüshaların günümüz Türkçesine çevrilmesiyle oluşturulan Necati Demir ve Mehmet Dursun Erdem'in *Battal Gazi Destanı* (2006), Yağmur Say'ın *Türk-İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname* (2009) ve Hasan Kavruk ve Salim Durukoğlu'nun *Battalname* (2012) adlı eserleri de incelenmiş, söz konusu eserlerin esas aldığı nüshalar ve bu nüshaların olay örgüleri hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Çalışmaya esas teşkil eden Hasan Köksal'ın *Battal Gazi Destanı* adlı eserinin ilk basım yılı 2003'tür. Eser amacına uygun olarak insanımıza tarihî gerçekleri menkıbe havasında ve efsane güzelliğinde tatma olanağı sunmuştur. Bu değerli yapıtın oluşumunu anlatırken Köksal, görebildiği yazma ve matbu Battalnameler arasında, uzun veya kısa oluşları dışında önemli bir farklılık göremediğini; nitekim, matbu Battalname'nin yazma Battalname'nin Battal'ın Cah-ı Cehennem Kuyusuna atılmasına kadar olan kısmını ihtiva ettiğini, manzum Battalname'nin de mensur yazmanın kısaltılmış şekli olduğunu söyler (1984: 201). Yine Köksal'ın ifadesine göre *Battal Gazi Destanı* adıyla günümüz Türkçesine çevrilen bu yazma nüsha Battalnameler arasında en geniş ve mütekâmilidir. Hicri 1206 yılında Nezif isimli bir şahıs tarafından yazılmıştır. Eserin günümüz Türkçesine uyarlaması yapılırken formel unsurların bozulmamasına, dilin sadeleştirilmesine, cümlelerin düzeltilmesine dikkat edilmiştir. Özel isimler yazmadaki yazılışlarına göre okunmuş ve ifadelendirilmiştir: Akabe (Ukbe), Akritis (Akritis), Harcın (Harcen), Mamuriye (Amrumiye) vs. (2007: 6). Eser 320 sayfadan oluşmaktadır.

Eser Allah'a hamd ile başlar. Ardından Sultan Alaaddin'in annesi Sultan Hatun tarafından Seyyit Battal Gazi'nin türbesinin yapılışı anlatılır. Bu kısmın devamında Hz. Resul (a.s.)'ın gönlünün Rum'a meyledişiyle Abdulvahap adlı sahabeye 200 yıl sonra gelecek olan Cafer adlı yiğide verilmek üzere tükürüğünü ve mektubunu emanet edişi hikâye edilir. Dört halife dönemi ve İslam tarihindeki önemli olaylardan bahsedildikten sonra Battal Gazi'nin silsilesi verilir ve Hz. Muhammed'e bağlanır. Bunlardan sonra destan kahramanının maceraları anlatılır. Bu maceralar destanda bölümlere ayrılmamıştır. Ancak çalışmamızda arketipsel unsurlar esas alınarak inceleme esnasında bölümlendirmeler yapılmış, yine arketipsel unsurlar ele alınarak her bir bölüm tarafımızdan adlandırılmıştır. Bölümler şöyle sıralanmıştır:

1. Babasının Mansıbını Aldığı Bölüm
2. Battal İsmi Aldığı Bölüm
3. Zeynep'i Kurtardığı Bölüm
4. Abdüsselam'ı Kurtardığı Bölüm
5. Muhammed bin Felah'ı Kurtardığı Bölüm
6. Yaşlı Pir'in Çocuklarını Kurtardığı Bölüm
7. Ağaçlara Asılan Başları İndirdiği Bölüm
8. İki Yiğide Yardım İçin Yola Çıktığı Bölüm
9. Firdevs'in Zulmettiği Müslümanları Kurtardığı Bölüm

10. Kayser'in Kapattığı Geçitleri Açtığı Bölüm
11. Cude Oğlu Musa'yı Kurtardığı Bölüm
12. Akabe'yi Çarmıha Gerdiği Bölüm
13. Hindistan'a Gittiği Bölüm
14. Kuyuya Atıldığı ve Ketayun'la Evlendiği Bölüm
15. Halife'nin İntikamını Aldığı Bölüm
16. Kaçırılan Oğullarını Bulup Hilal Cazı'yı Öldürdüğü Bölüm
17. Yalancı Peygamber Babek'i Öldürdüğü Bölüm
18. Halife'nin Kaçırılan Kızını Bulup Rad Cazı'yı Öldürdüğü Bölüm
19. Şehit Olduğu Bölüm

Necati Demir ve Mehmet Dursun Erdem'in hazırladığı *Battal Gazi Destanı*, adlı çalışmada 13. yüzyılın ikinci yarısı veya 14. yüzyılın birinci yarısında kaleme alındığı tahmin edilen ve 1800'lü yıllarda defalarca tıpkıbasımı yapılan iyi bir nüshanın Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Metin kurulurken pek çok nüshadan yararlanıldığı ve mümkün olduğunca metnin aslına sadık kalındığı ifade edilmiştir. (Demir ve Erdem, 2006: 10). Destan çalışmanın 287 sayfalık kısmını ihtiva etmektedir.

Destan Allah'a hamd ve senadan sonra Hz. Muhammed dönemindeki Battal Gazi'nin gelişini haber veren olayla başlar. Bu kısımdan sonra başta dört halife dönemi olmak üzere İslam tarihinin önemli olayları kısaca özetlenir. Bu arada Battal Gazi'nin silsilesi ortaya konulur ve soyu Hz. Muhammed'e dayandırılır. Destan bölümleri şöyle sıralanır:

1. Birinci Bölüm
2. Battal Gazi'nin Ahmer ile Savaşı
3. Battal Gazi'nin Kayser'in Dört Oğluyla Savaşı
4. Abdüsselam'ın Rum'da Esir Düşmesi
5. Battal Gazi'nin Mihran'ı Öldürmesi
6. Beyza'nın Battal Gazi'yi Zehirlemesi
7. Battal Gazi ve Firdevs Şah
8. Battal Gazi'nin Rum'da Esir Düşmesi
9. Büyük Savaş
10. Fitne Ukbe Kadı Melunun Hikâyesi
11. Battal Gazi'nin Hindistan Macerası
12. Battal Gazi'nin Ketayun ile Macerası
13. Battal Gazi'nin İstanbul Macerası
14. Abdülvehhap Gazi'nin Rum'a Gidişi
15. Battal Gazi'nin Kaf Dağı'na Gidişi
16. Battal Gazi'nin Babek Melun ile Macerası
17. Battal Gazi'nin Raid Cazu ile Macerası
18. Battal Gazi'nin Havaricilerle Savaşı
19. Battal Gazi'nin Şehid Olması

Yağmur Say'ın *Türk İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname* adlı kitabı ise birçok bölgede yaptığı yüzey araştırmaları ve kütüphane, arşiv çalışmaları sırasında Amasya-Merzifon dolaylarından ele ulaşan yazma nüshanın çevirisidir. Say, nüshanın müellifinin ve kaleme alındığı tarihin belli olmadığını ancak incelemeler sonucu eserin 17. yüzyılın sonları ile 18. yüzyıl başlarına ait olduğunu tahmin edildiğini söyler. Çok duru bir Türkçe ile kaleme alındığı için çalışmada sadeleştirmeye gerek duyulmadığını belirten Say, eserin şahsi kütüphanesinde olup Türkiye'deki kütüphanelerde kaydının olmadığını ayrıca akademik kaygıdan çok halkın anlayacağı bir biçimde sunmak maksadıyla transkripsiyon ve imla kurallarının uygulanmadığını da ifade eder (Say, 2009: 5). Destan çalışmanın 238 sayfalık kısmını ihtiva etmektedir.

Eser yine Sultan Hatun'un Seyyid Battal Gazi'nin türbesini yaptırmasını hikâye eden anlatıyla başlar. Sonra Battal Gazi'nin silsilesi sayılır. Yalnız burada Battal Gazi'nin silsilesi Hz. Âdem'e kadar götürülür. Allah'ı sena ve Battal Gazi'nin sıfatlarını anlatan bir şiirden sonra bölümlerin anlatımına geçilir. Bölümler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Haza Gazavat-ı Sultan Seyyid Battal Gazi Rahmetullahi Aleyh
2. Bu Meclis Kayser-i Rum'un Oğlu Rebi' Yüz Bin Leşkerle Gelüb Seyyit'in Önünde Müslüman Olduğudur.
3. Bu Meclis Seyyid-i Cağfer Gazi-i Ahmer'le Cenk Uydub Müslüman Eylediğüdür
4. Bu Meclis Kayser'in Dört Oğlu Beş Yüz Bin Erle Gelüb Seyyit Anları Sındurdığıdır.
5. Bu Meclis Abdüsselam Rum'a Varub Esir Olub Öldüğüdür
6. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Varub Mihran'ı Öldürdüğüdür.
7. Bu Meclis Kayser-i Rum Bayza'ı Battal Gazi'ye Gönderdiğidir
8. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Mağrib'e Varub Firdevs'i Katl Ettiğidir
9. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi'nin Rum'a Varub Esir Olduklarıdır
10. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi'nin Saka Suretine Girdiğini Beyan Eder
11. Bu Meclis Diğer Fitne-i Akabe Kadısı
12. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Hindistan'a Varub Kara Divi Katl Ettiğidir
13. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Hazretlerinin Kitayon ile Geçen Macerasıdır ve Caha İndirdikleri Gazalarıdır
14. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Hazretleri İslambol'a Azm Eyledikleridir.
15. Bu Meclis Abdülvahhap Gazi Rum'a Varub İslamdan Rücu Etdüğüdür
16. Bu Meclis Battal Gazi Kuh-ı Kaf'a Azm Eyledikleridir
17. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Hazretlerinin Pabik ile Geçen Macerasıdır
18. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi'nin Raad Cazuyla Geçen Macerasıdır
19. Bu Meclis Seyyit Battal Gazi Hazretlerinin Şehit Olduğudur

Hasan Kavruk ve Salim Durukoğlu'na ait *Battalname* adlı kitabın yeni yazıya çevirisinde, İstanbul'da basılan ancak baskı tarihi belirtilmeyen, eski harflerle yazılmış altı ciltlik bir metinden yararlanılmıştır. Temel nüshada yanlışlık ve eksikliklerin olduğu yerler, başka nüshalardan faydalanılarak tamamlanmış; yazma veya baskı, farklı nüshalardan alınan kısımlar, parantezle belirtilmiştir. Yazıldığı dönemin dil ve ses özelliklerini göstermesi, Türkçenin tarihî gelişimi açısından çağını yansıtmaya dikkate alınarak, metnin imlası aynen aktarılmıştır. Bazen bir kelimenin hatta bir kahraman isminin farklı şekillerde yazıldığı ve harekelendiği tespit edilmiş, bu farklılıklara, özgün metne -nüshanın harekesine sadık kalındığı için- müdahale edilmemiştir (Kavruk-Durukoğlu, 2012: 12). Nüshanın isminin "Hazret-i Ali Kerrema'llahu Vechehu Hazretlerinin Sülale-i Tahirelerinden Seyyit Battal Gazi Hazretlerinin Gazavatıdır" şeklinde olduğunu belirten Kavruk-Durukoğlu, altı ciltten oluşan bu matbu nüshanın anonim olduğunu, kim

tarafından ve ne zaman yazıya geçirilip düzenlendiğinin bilinmediğini, tahminen 19. yüzyılda basıldığını ve şimdiye kadar basılmış Battalnamelerin en geniş kapsamlısı olduğunu belirtirler (2012: 24). Eser çalışmanın 255 sayfalık kısmını ihtiva etmektedir.

Eser, altı cilt ve on dokuz meclis halindedir. Bölümler ciltlerde bitmediği için diğer ciltte devam eder. Birinci cilt Allah'ı sena ve Battal Gazi'nin sıfatlarını anlatan bir şiirden sonra dibace başlığı altında Battal Gazi'nin dünyaya gelmeden iki yüz yıl önce, Peygamberimiz döneminde müjdelenmesi ile başlar. Battal Gazi'nin Sultan Hatun tarafından türbesinin yaptırılışının anlatıldığı kısım ise başka bir nüshadan alınıp yirminci bölüm olarak verilmiştir. Altı cilt bölümleriyle birlikte şu şekilde isimlendirilmiştir:

El-Cildü'l-Evvel Min Menakıbı Gazavatı Seyyid Battal Gazi

Dibace

1. Bu Meclis Seyyid Hazretinin Ahmer'le Cenk İdüp Müsliman Eyledigidir
2. Bu Meclis Kayser'in Dört oğlu Beş Yüz Bin Asker ile Gelüp Seyyid Anları Bozdığıdır
3. Bu Meclis Abdu's-selam Rum'a Varup Esir Olup Geldigidir
4. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Hazretleri Varup Mihran'ı Öldürdigidir
5. Bu Meclis Kayser-i Rum Vezirinin Kızı Beyza'yı Seyyid Battal Gazi'ye Gönderdigidir
- El-Cildü's Sani Min Menakıbı Gazavatı Seyyid Battal Gazi
6. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Magribe Varup Firdevs'i Katl Eyledigidir
7. Hikayet-i Bahtiyar
8. Bu Meclis Seyyid Battal'ın Rum'a Varup Esir Olup Geldigidir
9. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Saka Suretine Girüp Kayser'i Katl İttigidir
- El-Cildü's-Salis Min Menakıbı Gazavatı Seyyid Battal Gazi
10. Meclis-i Diger: Fitne-i Ukbe Kadı Mel'unı Bildirir
11. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi'nin Hindistan'a Varup Divi Katl Eyledigidir
- El-Cildü'r-Rabi' Min Menakıbı Gazavatı Seyyid Battal Gazi
12. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi'nin Ketayun ile Macerası ve Caha İndirdikleri Gazalardır
13. Bu Meclis Seyyid Battal Hazretinin İstanbul'a Azm Eyledigidir
14. Bu Meclis Abdu'l-vehhab Gazi'nin Rum'a Varup İslam'dan Rücu' İtdigidir
- El-Cildü'l-Hamis Min Menakıbı Gazavatı Seyyid Battal Gazi
15. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Kuh-ı Kaf'a Azm Eyledigidir
16. Bu Meclis Seyyid Hazreti Babek Mel'unı Katl Eyledigi ve Maceralarını Bildirir
- El-Cildü's-Sadis Min Menakıbı Gazavatı Seyyid Battal Gazi
17. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi'nin Ra'di Cazu ile Macerasıdır
18. Bu Meclis Seyyid'in Havaric ile Ceng ve Reisleri Hakem Mel'unı Katl Eyledigini Bildirir
19. Bu Meclis Seyyid Battal Gazi Şehid Oldığıdır
20. Bu Meclis Battal'ın Türbesinin Ummuhan Sultan Tarafından Bulunup Yaptırılmasını Anlatır

Çalışmanın bu bölümünde 18. yüzyılda Nezir tarafından kaleme alınan bir yazma nüshanın (Köksal, 2007), 13. yüzyılın ikinci yarısı veya 14. yüzyılın birinci yarısında kaleme alınan ve 1800’lü yıllarda defalarca tıpkıbasımı yapılan bir nüshanın (Demir-Erdem, 2006), Amasya-Merzifon dolaylarında ele geçirilen 17. yüzyılın sonları ile 18. yüzyılın başlarına ait olan anonim yazma bir nüshanın (Say, 2009) ve tahminen 19. yüzyılda İstanbul’da basılmış matbu bir nüshanın (Kavruk-Durukoğlu, 2012) olay örgüsü yönüyle karşılaştırılması yapılmıştır. Karşılaştırma sonucunda, belirtilen bölüm başlıklarında kullanılan dilden de anlaşılacağı üzere farklı yüzyıllara ait bu eserlerin, çalışmaları yapanların destanı en kapsamlı haliyle sunma gayretlerinden kaynaklı olarak farklı nüshalardan yaptıkları eklemelerle, her ne kadar başlıklarda farklılıklar olsa da aynı olay örgüsüne sahip oldukları görülmüştür.

4.BATTAL GAZİ DESTANI'NIN ARKETİPSEL TAHLİLİ

Destanlar bir milletin düşünce tarzını, yaşamını, ideallerini, korkularını, eğlencelerini, hayallerini kısaca o milletin ruhunu yansıtan en kapsamlı yapıtlardan biridir. Bu kapsam içinde, o ruhu oluşturan bireyin, ırkını, hatta çağın sesini soluğunu duymak mümkündür. Böylesi bir hazine farklı dallarda birçok araştırmacıya kaynaklık etmiş, ne olduğu ve neye hizmet ettiği noktasında da birçok araştırmacının yargıda bulunmasına ve değişik bakış açıları geliştirmesine aracı olmuştur. Bu araştırmacılardan psikoloji kuramcısı Carl Gustav Jung, mitolojiyi insan ruhunun derinliklerindeki arketipsel dürtülerin belirtisi olan bir dizi rüya olarak yorumlamıştır (Campbell, 2010: 416). Dolayısıyla bu rüyalar dizisi açıklanmayı bekleyen arketipsel semboller içermektedir. İnsanlara ve toplumlara yaşamları boyunca rehberlik eden mitleri arketipsel boyutta anlamlandırma çabası ise insan ruhuna ait bilinmeyenleri keşfetme arzusunun neticesidir.

Arketipleri içinde barındırması nedeniyle mitler, genel olarak bakıldığında ortak bilinçdışının ürünleridir. Ortak bilinçdışı bireysel olanın dışında oluşup milyonlarca yıl içinde gelişerek şimdiye ulaşmış temel ruhsal durumların tümünü kapsar. Bu bakımdan sonsuz bir derinliğe ve genişliğe sahiptir. Dolayısı ile ortak bilinçdışının arketipsel öğelerini içermeleri nedeni ile masallar ve mitolojik hikâyeler hem ilgi çeker hem de nesilden nesile aktarılırlar.

Mitler, bilinçdışından verdikleri mesajlarla insanın ruhsal gelişimine katkıda bulunan sanat eserleridir. Burada kişi kendi acılarını, korkularını bulur ve onlarla yüzleşme fırsatını yakalar. Kahramanlar takip ettikleri yolla beraber bir rehber görevi üstlenirler. Edebi eserdeki kahramanın bu yolculuğu daha derin bir manada psikolojik yönüyle arketipsel öğeler içermektedir. Campbell, dünyanın farklı yerlerindeki sembolik anlatımlar üzerine yaptığı araştırmalarında kahramanın yolculuğunu anlatan arketipsel öğelerin benzerlik gösterdiğini görmüş bu olguyu monomit olarak adlandırdığı bir kuramla açıklamıştır. Türkçe'ye *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* olarak çevrilen Monomit Kuramı'nda Campbell yolculuk arketipini 'ayrılma-erginlenme-dönüş' şeklinde formüle etmiştir. Jung'ın 'bireyleşim süreci' dediği bu aşamaların nihai hedefi ruhsal bütünlüğe ulaşmaktır. Gökeri'ye göre bu çaba bir anlamda bilincin alanını genişletip bilinçdışı kapsamını giderek ışığa çıkarmak, onunla bütünleşebilmek demektir. Bir başka deyişle, insanın kendi ruhsal yapısının en karanlık köşelerine kadar bilincine varabilmesidir (Gökeri, 1979: 17). Campbell, incelediği tüm eserlerin yaratıcılarının -arketiplerden habersiz olsalar bile- bilinçdışı bir alanda insanlara bir takım mesajlar verme gayesinde olduğunu fark etmiştir. Eserdeki tüm kahramanların arayışları -Jung'ın 'bireyselleşme' olarak tanımladığı- gelişim ve dönüşümün evrensel öyküsünü yansıtmaktadır. Dolayısıyla tüm bu eserler, yaşamın özünü insana sembolik bir şekilde anlatmaya çalışan bir nevi yaşam haritaları olarak düşünülmektedir (Akçakaya, 2022: 81). Bu çalışmada Hasan Köksal'ın *Battal Gazi Destanı* (Köksal, 2007) ele alınmış, eserdeki gizil ruh ve enerji gelişim ve dönüşüm öyküsüyle beraber yapısal düzlemde arketipsel olarak incelenirken Campbell'in "ayrılış-aşama-dönüş" formülünden yararlanılmıştır.

Eser şöyle başlar: *Allah'a hamd olsun. O padişah ki zatını, sıfatını ve fiillerini tek bir noktada topladı. Kendisinin varlığına şahitlik eden en güzel delillerle kendini bildirdi. Cömertliği, olgunluğunun en yüksek noktasına ulaşmış cemel ve kemaliyle o, gizli bir hazineydi* (Köksal, 2007: 9).

Her şeyin birliğinin ve her şeydeki birliğin en güzel haliyle görünürliğini ifade eden bu cümleler, Saydam'da şöyle ifade bulur: "C. G. Jung'un kuramsal kurgusunun çekirdeği, *tekil bir insan-lık önerisi* olan '*bir(eysele)-leşme süreci*' bir *bütünleşme* sürecidir. Bir-leşme süreci, -çoğunlukla bilincinde olmasa da- her insanda bir *te(le)olojikolasılık* olarak mevcut bulunan, ruhun, Ruh'a doğru gelişme-büyüme-açılma serüvenidir." (Jung, 2005: 13). Bireysel/özel merkezler aslında tek bir ortak merkeze akmaktadır. Bu nedenle Jung'un en özel yorumu nihayetinde insanı anonim bir nesnellığe götürür. Paradoksal bir manevrayla iç içedir Jung öğretisi: Kendi özel mitini çıkıtırırken insan, anonimiteden uzaklaşarak özgünleşirken üzerine maddenin ve zamanın nesnel ağırlığının çöktüğünü fark eder. Merkezkaç güçler, merkezci çekimin de kaynağıdır. Belki de C. G. Jung teleolojisinin gerçek anlamda bir modern-istik din gibi algılanmasına neden olan bu ortak (ve tek) merkeze doğru büzüşme, yüzeysel katmanların içe doğru göçmesi, kabuğun bir çekirdekte -her şeyi yutan ve her şey olan o meşum kara delikte- toplanmasının mutlaklığıdır. Kara delik

metaforunun yüklendiği güç imgesi, antitezini, kendi gibi bir mutlaklık içeren, “her şeyi - kapsayan- genleşme”de, sonsuzlukta bulur. Mutlaklıkta buluşma bir ve aynı olmaktan başka bir şey olamaz; zira *mutlak* tektir. Bir aykırı “Orta-Avrupa Hıristiyan mistiği” olarak Jung’ın çekimini hissedeceği mutlak-merkez, insanın kendinde taşıdığı *bir ve sonsuz* olan Tanrı imgesidir (Jung, 2005: 10). Jung, bu konuya yaklaşımını “Tüm düşüncelerim, güneşin çevresinde dolaşan gezegenler gibi Tanrı’yı merkez alıyor. Bu çekim gücünü yadsırsam en büyük günahı işlemiş olurum.” (Jung, 2005: 10) şeklinde ifade eder. Anlatıcı bu her şeyi kapsayan birliği büyük bir farkındalıkla özetler.

Şöyle devam eder eser: *Gizliliğinin en kapsamlı haliyle ve onun (...) bilinmeyi diledi. Bütün lütfunun âlemlere ulaşması, kerametinin sonsuzluğu içinde kendi kemalatını kendi görmek için görünüşleri, ruhları, akılları ve nefisleri, bütün şartları ve hakikatleri içinde ortaya çıkmanın en güzel şekliyle âleme sundu. O padişaha şükür olsun ki, kendisini tanıma ve kendisine yaklaşma mertebelerinde, durumun gereği olarak Muhammed Mustafa'ya âlemlere korkutucu ve müjdeleyici olsun ve hidayete ersinler diye anlaşılır, açık ibareler ve güzel ifadelerle Kuran'ı indirdi* (Köksal, 2007: 9).

Yaratıcının her şeyin içinde en güzel şekliyle bulunduğu hakikati Yunus Emre'nin dizelerinde de, “Bir ben vardır bende benden içeri.” şekliyle ifade bulur. Jung ise, “Ruhta benim üretmediğim şeyler vardı. Kendilerini üretiyorlar ve yaşamlarını sürdürüyorlardı. Philemon, benim dışımda bir gücü simgeliyordu. Fantezilerimde onunla konuşurduk... Düşünceleri kendimin ürettiğimi sandığımı ama aslında düşüncelerin bir ormandaki hayvanlar, bir odadaki insanlar ya da havadaki kuşlar gibi olduklarını düşündüğünü söylerdi.” der (Jung, 2005: 11). Amaç görmek değil, kişinin o öz olduğunu fark etmesidir; ardından kişi dünyada o öz olarak gezinmekte serbesttir. Dahası dünya da o özendir. Benliğin özü ve dünyanın özü: bunlar birdir. Bu yüzden ayrı durmak, içe kapanmak artık gereksizdir. Kahraman nereye giderse gitsin, ne yaparsa yapsın, kendi özünün huzurundadır; çünkü görebilen kusursuz göze sahiptir. Ayrılık yoktur. Böylece sosyal kalıtımın sonunda bireyde Her Şeyin gerçekleşmesine yol açması gibi, sürgün de kahramanı her şeydeki Benliğe getirir. Bu orta nokta merkez alınınca, bencillik ve özgecilik sorunu ortadan kaybolur. Birey kendini yasada kaybetmiş ve evrenin tüm anlamıyla özdeşlik içinde yeniden doğmuştur. Dünya Onun için Onun tarafından yapılmıştı. “Ey Muhammed” dedi Tanrı, “Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” (Campbell, 2010: 419-420). Görülen odur ki yazar, standaki kahramanın serüvenlerini de dikkate aldığımızda, ruhsal bir faaliyete sahip olan eserinde, arketiplerden habersiz olsa da bilinçdışından vermek istediği mesajı birkaç cümle ile en güzel şekliyle özetlemiştir.

Hikâye bir çağrı ile başlar. Bu çağrı “o sadaret sahibi ve dünyanın karanlık gecelerinin dolunayı, yaratılmış bütün insanların efendisi ve en seçkini, kâinatın övündüğü ‘safa-suffesi’nin (mutluluk bahçesi) en büyüğü, vefa kubbesinin ayı, nura gark olmuş Muhammed Mustafa aleyhisselatu vessalama” aittir (Köksal, 2007: 13).

Kahramana kendi ortamından, kabuğundan çıkıp yeni deneyimlerden geçerek değişmesi gerektiğini anımsatan, onu buna iten bir iç dürtüdür ‘çağrı’. Bir başka deyişle bilincin dikkatini çekmeye çalışan bilinçdışı öğelerinin, arketiplerin sesidir. Ruhsal gelişim tek taraflı olmaz, bilinçdışının biçim verici gücü sürekli olarak bilinçle birleşip onu besler (Gökeri, 1979: 67).

Çağrı mitolojik yolculuğun ayrılış evresinin ilk aşamasıdır. Bu ilk aşamanın Battal Gazi Destanı’nda şu şekilde gerçekleştiğini görürüz:

Bir gün o iki cihanın övdüğü, Muhammed Mustafa (s.a.v.) sabah namazını kılmış, ashabı ile oturuyordu. Resul hazretlerinin mübarek gönlü hoş değildi. Zira üç gün olmuştu ki Cebrail-i Emin Hazreti Rabbü'l-âleminden vahiy getirmemişti. Yüzünü görenlere döndü ve:

—Ya ashaplarım! Diliyorum ki biriniz bir güzel hikâye veya bir macera söyleyiniz. Biraz onunla meşgul olayım. İnşallah kardeşim Cebrail gelsin ve vahiy getirsin, dedi (Köksal 2007: 13).

Görüldüğü üzere Resulallah (a.s.), Cebrail’e ve onun getireceği vahye ‘mutlak bilince’ özlem duymaktadır. Bu nedenle gönlü hoş değildir. Bunlara bir macera dinleyerek kavuşmayı umut eder. Bu dileğini dile getirerek de ‘ilk daveti, çağrısı’ yapmış olur.

Hız. Resul (a.s.) tarafından, sabah namazından sonra ashabıyla toplantısı esnasında yapılan çağırının Dede Korkut Destanı'nda şölen esnasında yapıldığını görmekteyiz. Oğuz Beyleri yılda bir defa toy düzenler ve bu toylar gelişecek olan olayların başlangıcını oluşturur.

Öykülerdeki yansımalarından da görüldüğü üzere bu şölenler 'serüvenin eşiği'dir. İki dünyanın -yeryüzü, yer altı / bilinç ve bilinçdışı dünyalarının- birbirine açılışına sahne olurlar (Gökeri, 1979: 87-88). Olay şöyle gelişir:

Ashap arasından Abdülvahab adlı uzun boylu, güzel yüzlü bir yiğit çıktı ve Resûlullahın önünde dua ederek:

—Ya Resûlullah! Çok seferlerde bulundum ve çok değişik bölgeler tanıdım. Fakat gördüğüm yerlerde Rum'dan güzelini görmedim. Rum'un şehirleri birbirine yakın, suları iyi ve çeşmeleri çoktur. Havası güzel ve nimeti boldur, ancak adamları garip dost, ama kâfirdir. İnşallah o vilayeti Hakk Teâlâ Müslümanlara nasip eder, dedi.

Bu kadar vasıflarından bahsettikten sonra Resûl Hazretlerinin gönlü Rum'a meyletti ki o anda Cebrail-i Emin, Hazreti Rabbü'l-âleminden haber getirdi ve dedi ki:

—Ya Resûlullah! Halik-i âlem (c.c) sana selâm gönderdi ve şöyle buyurdu: "Benim resûlümün gönlü şimdiye kadar Rum'a meyletmedi ki o ülkeyi ümmetime nasip edeyim ve kiliseleri yıkıp yerine mescit ve medreseler yapalar. Peygamberlik hükmü tamam olduktan 200 yıl sonra, Malatya'dan Cafer adlı uzun boylu, güzel yüzlü, buğday renkli bir yiğit doğacak. Bu yiğit pehlivanlıkta Hamza gibi, heybette Ali gibi, kurnazlıkta Amr'dan üstün olacak. Tek başına ve korkusuzca yürüyecek. Dört kitabı ezbere bilecek. Nara attığında havadaki kuşlar yere dökülecek. Ülkeyi o köşede kuracak. Kiliseleri yıkıp yerine mescitler ve medreseler yapacak. İstanbul'un kapısını açıp keşişlerin ciğerini kebab eyleyecek. Bu sebeple resûlümün mübarek hatırı şen olsun" dedi. Yine göğe ağı.

Resûl Aleyhisselâm bu haberi işitti ve şad oldu. Mübarek yüzü güldü. Başını yukarı kaldırdı ve ashaba seslendi:

—Padişah-ı Âlem-perverdigâr, Rum ülkesini bana ve benim ümmetime bağışladı, dedi.

Ashap bu sözü işitip şad oldular (Köksal, 2007: 13-14).

Görüldüğü üzere bilinmeyen dünya ile ilinti kurarak serüveni başlatan Resulallah (a.s.)'dır. Halık-ı Âlem onun meyletmesi ile Rum'u onun ümmetine bağışlayacağını söyler ama mücadeleyi verecek olan kişi Cafer'dir. Böylece destan artık onun öyküsünü anlatır.

Macera arayışı ruhsal gelişimin gerçekleşmesi için bilincin farkında olarak veya olmadan istediği bir olgudur aslında. İslam anlayışındaki cihat (din uğruna yapılan savaş) düşüncesi ruhsal gelişim aşamalarının tamamlanması için Hız. Resulallah (a.s.)'ın ve onun başkanlığında toplanmış ashabının en büyük amacıdır. Öyle ki bu amaç sadece bulunduğu zaman ve mekânla sınırlı kalmamış, asırlar sonrasına da ulaşmıştır. Cihat arzusu şekline bürünen 'serüvene çağrı' orada bulunan ve aynı arzuya sahip yıllar sonra gelecek tüm bireylerin ortak isteğidir. Bunu, bu amaca hizmet edecek olan Cafer'in 200 yıl sonra Malatya'dan doğacağı müjdesinden anlayabiliriz.

Cafer bir duanın neticesidir. Bu dua ise destanda görüleceği üzere, yüce özelliklere sahip, kutlu bir yiğidin zaman ötesinden çağrısıdır. Dolayısıyla bunu bir 'karşılıklı çağrı' olgusu olarak ifade etmek mümkündür.

Sonra Abdülvahab ayağa kalktı ve:

—Ya Resûlullah! Bu ashaptan o zamana kadar kim kalacak ki o yiğidin yüzünü görebilsin, dedi.

Yine Cebrail aleyhisselâm geldi:

—Ya Muhammed! Hakk Teâlâ şöyle buyurdu ki, "Sual soran kişi o zamana kadar yaşayacak ve yiğidin yüzünü görüp, onunla çok gazalar edecektir. Benim habibim, Abdülvahab'ın başını sıvasın, ağzındaki tükürüğünü onun ağzına bıraksın. Bugünü ve bu saati tarih olarak kaydedip ona

görev versin. Abdolvahab o yiğide erişince resulümün mübarek mektubunu ona versin" dedi. Yine göğşe ağdı.

Sonra Hazret-i Resûl buyurdu ve Abdolvahab'ı çağırdılar. Hazret-i Resûl, Abdolvahab'ın başını sıvazladı ve mübarek ağzındaki tükürüğü onun ağzına koydu. Tükürük Abdolvahab'ın boğazında durdu ve aşağı inmedi, çünkü o emanetti. Hazret-i Resûl Abdolvahab'a çok nasihat etti ve dedi ki:

—Cafer'e eriştiğinde benim selâmımı söyle ve bu emaneti ona ilet.

Abdolvahab böylece bu elçilik görevini üzerine aldı (Köksal, 2007: 14-15).

Görüyoruz ki Abdolvahap, kahramanın mitolojik yolculuğunu başlatmak için yollanan 'haberci' olacaktır. Zamanı geldiğinde kahramanı etkileyip onu maceraya sürükleyecek, farklı bir dünyaya adım atmasını sağlayacak kişi kendisidir.

Eserde ortak inanç, amaç ve bakış açısına sahip kişilerin oluşturduğu bir grup görüyoruz. Başlarında bulunan Yüce Resul (a.s.), onları birleştiren ve tüm grubun ideallerini simgeleyen kişidir. Ortak bir ruhla bir araya gelen bu bireylerin zaman ve mekân sınırı olmadan ruhsal bir bütünlük oluşturduklarını söyleyebiliriz. Her birey bu bütünün bir parçasıdır ve onun etkisi altındadır. Gökeri'ye göre, gerçek gruplaşma arketipsel bir davranıştır ve iç tüm benliğin toplumsal düzene yansımaları sonucu biçim bulur. Gruplaşmanın oluşturduğu yaratıcı güçle de grup arketipleri birlikte algılayıp davranışlarında yansıtır. Tüm bu süreç grubu yönetip özelliklerini oluşturarak bireyin ve grubun bilinç kapsamını genişletmesinde temel etkenler olarak rol oynar (Gökeri 1979: 75-76). Grubun bir üyesi olarak Cafer (kahraman) bireyleşim sürecinde iç benliğine dönerken en büyük yardımı Yüce Birey Resulullah (a.s.)'dan alır. Destanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere Yüce Birey olarak simgeleşen Resulallah (a.s.) onun öteki belde ile bağlantı kurmasını sağlayacak en önemli kişidir. Cafer'in yüce birey ve tüm benlikle bağlantısı o kadar güçlüdür ki bir zaman gelir ve şöyle der: "Hak Teâlâ beni bir iş için yarattı. O iş tamam olmayınca ölmem."

Dede Korkut Hikâyelerinin hepsinde görülen iç benliğin simgesi ise Dede Korkut'tur. Destanın başında Dede Korkut şöyle tanıtılır: "Resul aleyhisselam zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er ortaya çıktı. Oğuz'un o kişi tam bilicisi idi. Ne derse olurdu. Gaipten türlü haber söylerdi. Hak Teâlâ onun gönlüne ilham ederdi. (...) Korkut Ata Oğuz kavminin müşkülünü hallederdi. Her ne iş olsa Korkut Ata'ya danışmayınca yapmazlardı. Her ne ki buyursa kabul ederlerdi. Sözüünü tutup tamam ederlerdi." (Ergin, 2009: 15). O halkın gözünde tam anlamıyla kabul görmüş erdemli bir ihtiyardır.

Aradan 200 yıl geçer. Yine bir toy düzenlenir. Toy Malatya Beyi Numan'ın yeni doğan oğlu içindir.

Bir gün yine Hüseyin Gazi, Şam dağlarında avlanıyordu. Üzerinde nakışlı atlardan bir çul bulunan geyik gördü. Atını tepti ve kaçan geyiği kovaladı.

Hüseyin: —Seni ele geçirmeyince peşini bırakmam. Seni yakalayıp Numan'ın oğluna armağan edeceğim, dedi.

Geyik kaçtı, gidip bir mağaraya girdi, belirsiz oldu. Hüseyin atından inip mağaraya girdi. Bir iki adım yürüdü. Karşısına bir sarı at çıktı. Gökkuşağına benzeyen eyeri, gemi üzerinde bir bohça eyere bağlanmıştı. Ayrıca bir kılıç eyere tutturulmuştu. Bir büyük gürz de diğer tarafa tutturulmuştu. Hüseyin onu gördü ve hayran kalarak:

—Bunun gibi at burada ne gezer? dedi.

İleri yürüdü ki atı tuta, at önüne geldi ve bir çifte salladı. Hüseyin geri kaçtı. Tutmak için bir hayli uğraştı, ama başaramadı. Mağaranın içinden o yiğide hitaben bir ses geldi:

—Sakin ol! Henüz vakit olmadı ki ben çıkayım. Seni, Hakk Teâlâ Cafer'e verdi. O gelecek. Yeryüzünde gazâlar kılacak. Âlemi kara kâfirlerin baskısından kurtaracak. O yiğide teslim ol ve bağlan, dedi.

At bu sesi işitti ve bir yerde durdu. Hüseyin Gazi dört yana baktı, ama hiç kimseyi göremedi. İleri yürüyerek atın yularını tuttu. Kılıcı çekip çıkardı. "Bu süngü Keyyus'un süngüsüdür." diye yazılıydı. Bohçayı açtı. Âdem Peygamber'in iki bölük saçı, Davut Peygamberin zırhı, İshak Peygamberin zırhı, Emirü'l- müminîn'in ve Hamza'nın silâhını gördü. Her bir aletin üzerinde onların adları yazılıydı. Hüseyin şad oldu, sevindi. Kendi atına bindi, Aşkar'ı da yedeğine alıp gitti. Yolda düşündü ki "Cafer kimdir ki böyle silâhlar ona verilecek?" Bu düşüncede iken uykusu geldi. Atını bağlayıp yattı. Düşünde bir pir gelerek:

—Ya Hüseyin! Müjdeler olsun sana ki o Cafer senin oğlundur. Doğumuna az kaldı. O gelecek ve tüm Rum'u Müslüman edecek. Öyle işler edecek ki hiçbir pehlivan yapmamış olacak, dedi.

Hüseyin Gazi uyandı. Şükür secdesi etti. Kalkıp atına binerek şehre geldi (Köksal, 2007: 16-17).

Hüseyin Gazi'nin Emir Numan'ın oğluna hediye etmek için peşinden koştuğu geyik, kendi oğlunun kutlu doğumunun müjdeleyicisidir. Geyik, dağlarda ve sarp kayalarda yaşayan, çok çevik hareket eden, ulaşılması güç bir hayvandır. Yüksek, insanlardan uzakta ve zor erişilir olması ona kutsallık atfeder. Sembolizm açısından kahramanın içinde yuvalanan animası olan geyik, birçok destan ve hikâyeye doğurganlık bakımından işlevsel bir nitelik kazandırır. (Öksüz 2010: 4) Dolayısıyla destanda geyik doğacak kahramanın kutsallığı kadar ölümsüzlüğüne de işaret eder.

Geyik, Hüseyin Gazi'yi mağaraya getirir. Mana âleminin simgesi olan mağara ise geleceği muştulanmış Cafer'in kutsal emanetlerini bünyesinde saklayarak adeta onlara analık yapmıştır. Mağaralar halk inancında hazinelerin saklandığı yerlerdir. Bu kutsal mekânlarda bulunan hazinelere ancak belirli tılsımların bilgisine sahip olmakla ulaşılabilir. Mağara, bu hazinenin dışarı çıkarılmasına izin vermez. Kişilere ancak mağara hazinesinden aldıklarını geri verdiklerinde dışarı çıkmalarına izin verilir (Boratav, 2012: 106). Öyle ise kahramanın olağanüstü özelliklere sahip biri olacağı daha doğmadan bildirilmiştir diyebiliriz, çünkü böylesi silahlar ancak çok yüce birine verilebilirdi. Verilen silahlar Cafer'in çoktan Mutlak Güç'ün korumasına girdiğini ve ileride de onun koruması altında olacağını işaretidir.

Kozmik annenin koruyuculuğuna giren kahramana bir zarar verilemez der Campbell. Böyle bir figürün temsil ettiği şey kaderin iyi kalpli, koruyucu gücüdür. Fantezi bir güvencedir ilk kez anne karnında tanınan Cennetin huzurunun kaybolmayacağına; şimdiyi desteklediğine ve geçmişte olduğu gibi gelecekte de durduğuna; eşik geçişleri ve yaşam uyanışlarıyla tehlikeye düşer gibi olsa bile, koruyucu gücün kalbin tapınağında ve dünyanın tuhaf özelliklerinin içinde ya da hemen ardında daima hazır olduğuna dair bir güvencedir. Kişinin bilip güven duyması yeter, yaşı bilinmeyen muhafızlar belirecektir. Kendisine yapılan çağrıya yanıt verdikten sonra ve olaylar ortaya çıktıkça cesaretle ilerlemeyi sürdüren kahraman, bilinçdışının bütün güçlerini yanında bulur. Doğa ananın kendisi zor görevi destekler. Ve kahramanın eylemi, toplumun hazır olduğu şeyle uyum gösterdiği sürece, tarihsel sürecin büyük ritmi üzerinde ilerliyor gibidir (Campbell 2010: 86). Hikâyenin ilerleyen kısımlarında tam da Campbell'ın belirttiği gibi bir akışla karşılaşırız. Koruyucu gücü kalbin derinliklerinde hisseden, bilen ve ona güvenen Cafer, olaylar ortaya çıktıkça onun gücünü yanında bulacaktır.

Hikâye şöyle devam eder:

Emir Numan ölür, yerine oğlu Ömer geçer. Toyler düzenlenir. Bu sırada Hüseyin Gazi'nin kulu Tevabil içeri girer ve ona oğlunun olduğunu müjdeler. Fal ilmini iyi bilen Emir Ömer talihini gayet kuvvetli görür, bu oğlanın pehlivan hem de sıkı dindar olacağını söyler. Adını Cafer koyar.

Cafer büyür. 3 yaşına gelir. Görenler 10 yaşında sanır. Öyle güzeldir ki kucağına alanlar asla onu yere koymaz.

Hüseyin Gazi bir gün Mamuriye tarafına ava çıkar. Bir geyik görür, onu Cafer'e hediye etmek için ardınca gider. Geyik onu Kayser'in biraderi Mihriyayıl'ın olduğu yere götürür. Bunlar üç kardeşirler. Büyüğü Mihriyayıl, ortancası Mihran, küçüğü de Şemasep'tir. Hüseyin Gazi'nin yanında savaş silahları yoktur. 40 bin erle 3 gün savaştıktan sonra şehit olur. Ölümsüzlüğün simgesi geyik bu sefer ona başka âlemlerin habercisi olmuştur.

Abdüsselim, Hüseyin Gazi yerine seraskerliğe layık görülür. Aradan 10 yıl geçer.

Eserdeki arketipsel örüntüye bakıldığında şimdiye kadar olan kısmında sadece bilinçdışı bölüme ait bir yapılandırmanın oluştuğu görülür. Zira henüz ‘benlik’ (ego) sahneye girmemiştir. Ontogenetik (bireysel) gelişim dediğimiz bireyleşme sürecini içeren bölüm ise kahramanın ancak doğduktan sonra sahip olacağı kendi bilincinin, bilinçdışı alanla bütünleşme evrelerini içerir ki bu da çalışmanın devamında ele alınmıştır. Zaten bilinçdışı alandan desteğini alarak dünyaya gelen Cafer’in zor anlarda bir kahramana yakışır şekilde egosunu bırakarak dünyanın duvarları arasından sıyrılışını, kendiliğe varışını, birliğe yükselişini anlatan bu bölümler, içinde barındırdıkları mesajlar bakımından çok değerlidir.

Eserdeki ortak ve farklı arketipsel sembolleri bir bütün halinde görüp değerlendirebilmek, anlatıdaki mesajlara vakıf olabilmek maksadıyla, tüm hikâyelerdeki aynı aşamalar bir arada gösterilmiştir.

4.1. Ayrılma

Ayrılma aşaması, mitolojik yolculuğu, başka deyişle, daha yüksek bir ruhsal boyuta ulaşmayı sağlayan evreleri gerçekleştirmek için, kahramanın içinde bulunduğu güvenli ortamdan çıkışını simgeleyen aşamadır. Gökeri’ye göre mitolojik yolculuğun ilk evresi olan ‘ayrılış’ kahramanın ruhsal yaşam gücünün ortam değiştirmesidir. İçinde bulunduğu yaşamın durgun ve kısır bir hale gelişi, artık ona bir şeyler vermemesi, kahramanı buna iter ve yeni bir serüvene atılmaya zorlar (Gökeri,1979: 63). Bu, ikinci doğuşun, ana rahminden ayrılıştan sonraki ruhsal dirilişin gereğidir.

Doğum, ‘hayat-ölüm-hayat’ döngüsü içinde defalarca yaşanır, bir-leşme sürecine girmiş kahramanın hayatında. Her bir doğum yeni bir deneyimin ve yükselişin kapısını aralar. Açılan kapı tehlikeye, bilinmeze, karanlığa açılrsa da kahramanı buna iten ‘benliğin keşfinin büyüleyici etkisi’dir. Tamamlanma arzusuyla tutuşan kahraman, huzursuz edici gece ziyaretçilerinin çağrısına duyarsız kalamaz.

Eser 19 bölüm şeklinde ele alınmıştır. Arketipsel tahlili yapılmaya çalışılan bu bölümlerin gruplandırılması arketipsel ayrılış aşaması dikkate alınarak yapılmıştır. Eserdeki bütün bölümlerde görülen aşama, kahramanın arketipsel yolculuğunu göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. Bölümlerdeki ayrılış/kopma motifleri şu şekillerde karşımıza çıkar:

1. Babasının Mansıbını Aldığı Bölüm

Cafer on üç yaşına girmiştir. İlimlere vakıf olmuştur ve pehlivanlıkta da benzeri yoktur. Onun pehlivanlığını gören yarenler, “Böyle hünerler bunda varken böyle aç ve nasipsiz neden dolaşıyor?” derler. O kadar çok ısrar ederler ki Cafer’in gönlü babasının mansıbını almaya meyleder. Yarenlerinin desteğini alan Cafer, Emir Ömer’le konuşmaya karar verir. Sabah olur. Abdest alıp mescide gider. Namaz kıldıktan sonra emirler de hazır bulunuyorken Emir Ömer’e babasının mansıbını istediğini söyler. Babasının yerine seraskerlik görevini yapan Abdüsselim, o mansıbı alması için önce babasının kanını temizleyerek hüner göstermesini ister. Cafer, anasının ve Tevabil’in bütün uyarılarına rağmen, Mihriyayıl’ı öldürmek üzere babasının kara atını eğerler, kılıç kuşanıp gürzünü eyere bağlar, Rumî gibi kıyafete bürünerek gece yarısı yola çıkar.

2. Battal İsmi Aldığı Bölüm

Kayser’in 200 bin kişilik ordusuyla Müslümanların 12 bin kişilik ordusu Cuy-ı Kevakıb denen yerde karşılaşılır. Cenk ederler. Kayser’in Ahmer adında gürbüz bir pehlivanı vardır. Cafer’le vuruşurlar. Ahmer güçsüz düşünce Cafer’e ertesi gün buluşmayı teklif eder. Cafer kabul eder. Bir taraftan Müslümanlar akşam namazını kırlarlar. Cafer çadırına gider. Rum kıyafetine bürünür. Tevabil’den himmet ister. Onun ısrarlarına rağmen kâfir askerlerine doğru yürür.

3. Zeynep’i Kurtardığı Bölüm

Battal amcası Hasan’ın kızı Zeynep’i görür. Ona can-ı gönülden âşık olur. Zeynep de ona âşık olur. Bir gün Emir Ömer rüyada Hz. Resul (a.s.)’ı görür. Ona “Hasan’a haber et ki ben kızını Battal’a verdim.” der. Nikâhları olur. Aradan 3 ay geçer. Kayser 500 bin askerini Malatya’ya

gönderir. Müslümanlar da 12 bin askerle bir dağın yanına gelir. 8 bin asker de beklesinler diye şehirde kalır. Arkalarını dağa verip hendek kazarlar. Bu sırada Battal'ın ayrılığına dayanamayan Zeynep de karargâha gelir. Ona ayrı bir çadır kurarlar. Müslümanlar yener. Savaşta esir düşen Şemmas, Zeynep'i kaçırpı Harcen'e gider. Battal Rumların elbiselerinden giyinir Rum'a doğru yürür.

4. Abdüsselam'ı Kurtardığı Bölüm

Seyyit'in başarılarını kıskanan Abdüsselam Tarsus'a gider. Battal'ı çok şikâyet eder. Bunun üzerine ona "Sen de hüner göster ve unvan kazan." derler. Bunun üzerine Abdüsselam giysilerini değiştirip Rum'a gider ama yakalanır. İstanbul'da nalbantlık yapan Mihek Hindu olanı biteni bildirmek üzere Malatya'ya gider. Yarenler oturup "Abdüsselam acaba nereye gitti?" diye konuşuyorlarken Mihek Hindu içeri girer. Abdüsselam'ın yakalanıp Ham göne içine konup zincirin bir ucunun kalenin kulesine bir ucunun da kilisenin kapısına bağlandığını öğrenen Battal hemen kıyafetini değiştirip Rum'a yola çıkar.

5. Muhammed bin Felah'ı Kurtardığı Bölüm

Tarsus şehrinin ileri gelenleri pehlivanları överken Habbab, "Seyyit gibi pehlivan yoktur." der. Medhur ise onun övdüğü kişinin henüz atasının kanını alamadığını, Seyyit'in atasını Mihriyayıl'in öldürdüğünü, onların üç kardeş olduklarını, ikisini öldürüp birini öldürmediğini yavuz melun olduğunu, ona Mihran dediklerini söyler. Muhammed Bin Fellah Seyyit'i çok sevdiği için babasının kanını almak üzere Mamuriye'ye gider. Tarsus Beyleri perişan olup durumu Seyyit'e bildirirler. Seyyit atına binip yürür.

6. Yaşlı Pir'in Çocuklarını Kurtardığı Bölüm

Bir gün yarenler otururken Seyyit'in önüne bir pir diz çökerek "İki oğlum vardı, kayboldular. Yaşlı bir kişiyim. Kıyamet'e kadar onlara kavuşamayacağımdan korkuyorum." der ve ağlar. Seyyit'in yanında bulunan tüm beyler ağlaşırlar. Seyyit Aşkar'a binip Rum'a yönelir.

7. Ağaçlara Asılan Başları İndirdiği Bölüm

Seyyit bir gün yarenleriyle otururken Tevabil bir ihtiyarla içeri girer. İstanbul'dan haber getirmiştir. Askerlerin Battal'ın korkusundan bir şehirden diğerine gidemediklerini; Kayserin üç ay tahta çıkmadığını, atına binmediğini, çok ağladığını, Müslümanların halifeleriyle yürüyüp tüm Rum'u atlarının ayakları altına alacağından korktuğunu; İlyun'un Kayser'e kızıp deniz kenarında köşk yaptırdığını, 12 bin Müslüman öldürdüğünü, başlarını o köşkün ağaçlarına astığını, amacının Battal'ı bulmak olduğunu söyler. Seyyit haberi duyar, elbiselerini değiştirir, Allahu Teâlâ'ya tevekkül edip Aşkar'a biner, Rum'a doğru yönelir.

8. İki Yiğide Yardım İçin Yola Çıktığı Bölüm

Bir gün gaziler Seyyit'in huzurunda otururken iki yiğit içeri girerek İskenderiye'den geldiklerini, kelim ehli olduklarını, atalarının öldüğünü, amcalarının vekil olarak mallarına el koyduğunu, onlara hiçbir şey vermediğini söylerler. Seyyit İskenderiye şehrinin hâkimine durumu düzeltmesi için mektup yazar. Hâkim emreder, mallarını onlara verirler. Amcaları düşmanlık eder, kavga çıkarıp kendisini öldürmeye kastettiklerini söyleyerek ikisini hapse attırır. İki genç zindanın kilidini kırıp kaçarlar. Kâfir şehrine gelirler. Kâfirler bunları zindana atarlar. Bir gün Kaytur'un kızı zindana gelir, gezinmeye başlar. Kasım bu kızı görünce ona âşık olur. Dinine davet eder. Kız ciltveler yaparak Kasım'ı kendi dinine çevirir. Mensur da kâfir olur. Kaytur kızını Kasım'a verir. Kardeşini de hoş tutar. Bir gün Seyyit'in yiğitliği hakkında konuşurlarken Kasım "Eğer Battal'ı biz öldürürsek ne olur?" der. Kaytur çok mal vermeyi taahhüt eder. Kıyafetlerini değiştirip giderler. Battal'ın yanına varırlar. "Şehrin hâkimi sözünü tutmadı." derler. Seyyit acele Aşkar'ı eğerler, İskenderiye'ye doğru yol alır.

9. Firdevs'in Zulmettiği Müslümanları Kurtardığı Bölüm

Bir gün Seyyit evinde yemek yerken ağzına götürdüğü lokma yedi kere elinden düşer. Hanımına, "Herhalde kâfir elinde Müslümanların ileri gelenlerinden veya Resul'ün evlatlarından biri tutsaktır." der. Tevabil yanında bir pir ile içeri girer. Pir ona, batıda Şamiliye adında bir

şehirde Firdevs adında bir padişahın olduğunu, eline geçirdiği tüm Müslümanlara gündüz taş taşıtıp gece onları zincire vurduğunu, onun kızına âşık olduğunu söyler. Hapse girmişlerin yanına vardığını, bir ihtiyara halini anlattığını, onun da Malatya’da Seyyit Battal’ın yanına gitmesini, hapiste 70 yıldır kuyu içinde yaşayan peygamber soyundan birinin olduğunu, ayrıca biri Ebubekir evlatlarından ve diğeri Ömer evlatlarından iki kişinin dahi olduğunu söylemesini istediğini dile getirir. O kızı bana verirseniz Müslüman olurum der. Seyyit Aşkar’ı eyerletir, mağribe doğru yol alır.

10. Kayser’in Kapattığı Geçitleri Açtığı Bölüm

Kayser ne kadar din düşmanı varsa o melunlara mektup yazar: “Ne kadar derbentleriniz varsa beklesinler, kimi bulurlarsa öldürsünler ya da Kayser’e göndersinler.” der. Seyyit yarenleriyle otururken Münzer oğlu Yahya kapıdan içeri girer. Kayser’in Rum’da ne kadar dar geçit varsa tutturduğunu, her bir yola, dereye, tepeye on bin, yirmi bin adam yerleştirdiğini, sıkı bir yasak uyguladığını, kuşun bile geçemez olduğunu söyler. Seyyit yarenlerin ısrarlarına rağmen “Allah Teâlâ ne yazmışsa onu görürüm” der ve gece kıyafetini değiştirip Rum’a revan olur.

11. Cude Oğlu Musa’yı Kurtardığı Bölüm

Yarenleri ile otururken içeri bir pir girer. Bir yiğidin ona Taryun’un, Harran’da Cude oğlu Musa ile dokuz kahramanı zindana koyduğunu, altmış yıldır melunun esaretinde azap çektiklerini söyler. Cude ağlar. Akşam olunca Seyyit elbiselerini değiştirip (Harcın) Amasya yolunu tutar.

12. Akabe’yi Çarmıha Gerdiği Bölüm

Akabe, Halife’yi zehirler. Halife ölür. Battal “Ya Rab sen o münafığı rüsvay kıl.” diye dua eder. Yerine oğlu Müslim halife olur. Abdulvahap Fırat Nehri yakınında kendine bir yer yaptırmıştır. Herkes ona hediyeler verir. Seyyit ise yatırda dururda bir nesnesi olmadığını söyleyerek ava çıkar. Seyyit avdan bir sürü ganimet malıyla ve Kayser’in kızı Hümayun Banu ile döner. Malın hepsini Abdulvahap’a verir. Kızı da Halife’ye hediye eder. Halife bir gün ava çıktığında Akabe kızı Kayser’e gönderir ve Battal’ın kızı çok sevdiği için Abdulvahap’a kaçırttığını söyler. Abdulvahap’ı zindana koyarlar. Seyyit 40 gün içinde kızı getirmek üzere anlaşıp. Seyyit Malatya’ya gelir. Kıyafetlerini değiştirip Rum’a yönelir.

13. Hindistan’a Gittiği Bölüm

Seyyit’in oğlu Ali’nin öğretmenine hediye edecek bir nesnesi yoktur. Tüm malını da birlikte vereceğini düşündüğü için Emir Ömer’den kızını ister. Annesi, “O kızı ne ile alacak? Bir pulu bile yok... Her nereye varıyorsa evleniyor.” deyip kızı vermek istemez. Kızın ise gönlü vardır. Gizlice buluşmaları diye, “Bari çok şey iste. Onun hiçbir şeyi yoktur ki versin. Böylece kurtuluruz. Kendiliğinden vazgeçmiş olur.” der Emir Ömer’in hanımı. Seyyit’ten Hindistan’daki ak filin üstündeki kızıl altından çadır-ı hümayunu, ayağındaki altın halhalı, ikinci olarak yüz kıvrıcık tüylü deve, dört yüz Arabî at ve her birinin üzerinde güzel olan elli kızı isterler. Yarenlerin bütün ısrarlarına rağmen Seyyit Hindistan’a sefer yapmak üzere gece yarısı yola koyulur.

14. Kuyuya Atıldığı ve Ketayun’la Evlendiği Bölüm

Velid Seyyit’in eşi Fatma’yı saçını tararken görür, âşık olur. Bir gün Battal’ı bağa davet eder. Bağa gelince anahtarı unuttuğunu söyler. Battal, “Git, al.” der. Velid Fatma’nın evine gelir. Battal’ın onu çağırdığını söyler. Fatma atlanır. Tenha bir yerde “Seni seviyorum. İnşallah istediğim olsun.” der. Fatma atıyla kaçarken dereye düşer, ölür. Velid korkudan Rum’a kaçır. Battal evine gelir, eşinin olmadığını görür. Velid’in aldığını söylerler. Battal izleri takip eder, eşini bulur. Fatma’yı defnederler. Seyyit elbiselerini değiştirip Rum’a yönelir.

15. Halife’nin İntikamını Aldığı Bölüm

Halife avdayken burnu kulağı kesilmiş biriyle karşılaşır. O kişi, Kayser’den kumaş parası istediğini, paranın halifenin olduğunu söylediğinde onu bu hale getirdiklerini söyler. Halife bütün İslam diyarına haber salar. 300 bin er toplanır. Malatya’ya da gelirler. Oradan da 100 bin er alıp yürürler. Kayser de 900 bin er toplamıştır. Kayser Seyyit’i orduyla yenemeyeceğini anlayınca Harus Cazı ile konuşur. O da dört kitabı okuduğu için Battal’la kendisinin baş edemeyeceğini ona

ancak Zulkarneyn Türbesindeki Guzende Cazı'nın karşı koyabileceğini söyler. Guzende Cazı'yı çağırırlar. Bu arada Velid de Kayser'in yanındadır. Kayser'e “Şahım, sen merak etme. Ben Battal'ı meşgul edeyim. O meşgul olunca geri kalanının işi kolaydır.” der. Velid sakalını aklaştırıp, sofiyane giysiler giyip boynuna tesbih asarak sabah vaktinde Müslümanların yanına gelerek halifeye bir mektup verir. Mektupta denizden yetmiş günlük uzaklıkta mahsur kalmış Müslümanlar Battal'dan yardım istemektedir. Battal, o yaşlı ile kayığa binip giderler.

16. Kaçırılan Oğullarını Bulup Hilal Cazı'yı Öldürdüğü Bölüm

Bağdat'ta Mutassım Halife ölmüş, yerine Memun halife olmuştur. Seyyit ve yarenleri Malatya'yı Abdulvahap'a bırakıp biat etmeye giderler. Beşir ve Nezir avlanmakta iken kaybolurlar. Abdulvahap haber edinmek için Rum'a gider. Namaz kılariken yakalanır. Abdulvahap ölmektense diri kalmak daha iyidir deyip imanını gönlüne hapseder, Kayser'in kızının verdiği kadehi içer. Günler sonra Seyyit ve yarenleri Malatya'ya dönerler. Seyyit oğullarını ve Abdulvahap'ı göremez. Olayları anlatırlar. Seyyit kıyafetini değiştirip Rum'un yolunu tutar.

17. Yalancı Peygamber Babek'i Öldürdüğü Bölüm

Seyyit, Malatya 'ya yaklaşırken Bağdat tarafından gelen bir bezirgândan haber alır. Memun Halife bu dünyadan göçmüş, yerine oğlu Mutassım halife olmuştur. Kendisine ok batmayan, kılıç kesmeyen biri peygamberlik iddiasında bulunmaktadır. Herkesin adını, atasının, anasının adını bilir. Yerden bir şeyi bitiriyor, ne derse oluyor. Ona göre kızı babasına, kardeş kardeşe helaldir. Adı Babek'tir. Halife, Esad'ı göndermiş. Babek onu da kâfir etmiş. Ardından 20 bin kişiyle Nektar Türki'yi göndermiş. 20 bin kişiyle onu da kendine döndürmüş. Şimdi huzurunda Akabe oğlu Velid ve Akabe'nin kardeşi Setiha da varmış. Halifeyi Bağdat'tan kovmuş. Battal'ın oğlu Ali dört yareniyle şimdi esirmiş. Battal bu haberi işitince canı başına sıçrar. Oğlu Nezir'i Malatya'ya gönderir. Kendisi Hümayun Dilferuz ile Bağdat yolunu tutar.

18. Halife'nin Kaçırılan Kızını Bulup Rad Cazı'yı Öldürdüğü Bölüm

Battal yedi gün halifenin yanında kalır. Bir gün Halife'nin kızı Safiye Banu kaybolur. Annesi ağlarken kuşlardan onu Rad Cazı'nın kaçırdığını, yedi deniz ötede Ayn el Katar derler bir makamda oturduğunu, buradan tam yüz kırk kız aldığını öğrenir. Saide Banu duyduklarını halifeye anlatır. O da Seyyit'e haber verir. Seyyit o gece atına binip yürür.

19. Şehit Olduğu Bölüm

Esatur'un adına Kanatur derler bir oğlu vardır. Gelir, Seyyit'e haraç vermeyi telif eder. Seyyit kabul eder, o da gider. Birkaç gün sonra Halife'nin kızı vefat eder. Seyyit Medine'ye gelir. Yedi yıl orada oturur. Hac mevsiminde tavaf eder, gece gündüz ibadetle meşgul olur. Bir gün Seyyit otururken Osman adlı bir yiğit Rum'dan gelir. Kayser'in Firenkle anlaşıp 600 bin erle Malatya'ya gittiğini, Ankara'yı harap ettiğini söyler. Seyyit o gece rüyasında Resul (a.s.)'ı görür. Rüyasında ona, “Ya Seyyit! Hemen Rum'a var, zira Müslümanlar çok dardadır. Müslümanlara yardıma yetiş.” der. Abdest alır, namaz kılar. Yüzünü yere koyar. “İlahi! Kerim ve Rahimsin. Ben toprağımın burada olmasını umuyordum. Her ne ki senden geldi, hoş geldi.” der. O anda Peygamberin kabrinden bir ses gelir: “Ey Battal Gazi, her nereye gidersen ben senden ayrı değilim. Ben senden hoşnutum. Din yolunda güzel gazalar ettin ve çok sevap kazandın. Bu sefer de gaza eyle ki benden yana gelesin. Ben seni bekliyorum.” der. Seyyit yüzünü yere koyup şükür secdesi kılar. Atını eyerleyip süvar olup, yürür. Yolda giderken ağzından şu sözler dökülür: “İlahi! İhtiyarım, zayıf ve çaresizim. Şimdi bütün çaresizlerin elinden tutansın. Ben sana sığındım. Senden başka sığınacağım kimse yoktur.” Bu fikirle hızla gitmektedir.

Görüldüğü üzere bütün bölümlerde kahramanın yola çıkmasını sağlayan bir ‘çağrı’ vardır. Arketipsel yolculukta ruhsal dönüşümü başlatan simgedir çağrı. Dolayısıyla bu simgeler genellikle toplumu etkileyen olaylar şeklinde olsa da aşama, öncelikle, kahramanın özünde gerçekleşmektedir.

Sayısız görünimleri vardır çağrının. Campbell, bunları genel olarak; ‘kahramanı yolculuğa çıkaracak bir gereksinim’, ‘bir otorite figürü’ ve ‘bir rastlantı’ şeklinde olmak üzere üç grupta toplamıştır (Campbell, 2020: 63-72).

Destandaki bölümlerde kahramanın yola çıkış sebebi ve çağrının türü aşağıdaki şekilde şemalandırılmıştır:

	Kahramanın Yola Çıkış Sebebi	Çağrı Türü
1.Bölüm	Babasının mansıbını alma isteği	Bir gereksinim duyma
2.Bölüm	Kâfir ordusunu yenme isteği	Bir gereksinim duyma
3.Bölüm	Zeynep'i Rumların elinden kurtarma isteği	Bir gereksinim duyma
4.Bölüm	Abdusselam'ı Rumların elinden kurtarma isteği	Bir gereksinim duyma
5.Bölüm	Muhammed bin Fellah'ı kurtarma isteği	Bir gereksinim duyma
6.Bölüm	Yaşlı piri iki oğluna kavuşturma isteği	Bir gereksinim duyma
7.Bölüm	Müslümanları zulümden kurtarma isteği	Bir gereksinim duyma
8.Bölüm	İki gencin davasında adaleti yerine getirme isteği	Bir gereksinim duyma
9.Bölüm	Tutsak Müslümanları kurtarma ve yaşlı pire yardım etme isteği	Bir gereksinim duyma
10.Bölüm	Müslümanları zulümden kurtarma isteği	Bir gereksinim duyma
11.Bölüm	Tutsak Müslümanları kurtarma isteği	Bir gereksinim duyma
12.Bölüm	İftirayı temizleme ve Abdulvahab'ı kurtarma isteği	Bir gereksinim duyma
13.Bölüm	Emir Ömer'in kızıyla evlenme isteği	Bir gereksinim duyma
14.Bölüm	Fatma'yı öldüren Velid'i yakalama isteği	Bir gereksinim duyma
15.Bölüm	Müslümanlara yardım etme isteği	Bir gereksinim duyma
16.Bölüm	Oğullarını ve Abdulvahap'ı bulma isteği	Bir gereksinim duyma
17.Bölüm	Yalancı Peygamberi yakalama ve oğlu Ali'yle yarenlerini bulma isteği	Bir gereksinim duyma
18.Bölüm	Safiye Banu'yu bulma isteği	Bir gereksinim duyma
19.Bölüm	Resulallah(a.s.)'in Rum'a gitmesini istemesi	Bir otoritenin çağrısı

Görüldüğü üzere son bölüm hariç diğer tüm bölümlerde çağrının bir gereksinim şeklinde belirdiği görülmektedir.

Birinci bölümde kozmik âlemlerle bağları çoktan kurulmuş olan Cafer, yarenlerinin dile getirdiği teklifle adeta uyanışa geçer. Bu çağrıyla kahramanın içinde var olan gizil enerji kıpırdanmaya başlamış; Cafer, onun için hazırlanan kaderin karşı konulamaz kuvvetli çekimine girmiştir. O, kendisine biçilen liderlik rolünün tüm donanımlarına sahipken ona ulaşabilmesinin ve onu tüm aşamalarıyla yaşayabilmesinin ilk adımının babasının mansıbını almasıyla olacağını hissetmiştir.

İkinci bölümde ise içsel bir dürtüyle bulunduğu güvenli alanı terk edip düşmanın yaşadığı alana girmek için yola çıkar. Bu onun savaşı bir kahramana has olan ruhunun gereğidir. “İkisi - kahraman ve Yüce Tanrı, arayan ve bulduğu-, kendini yansıtan, dıştaki dünyanın gizeminin tıpkısı olan tek bir gizemin içi ve dışı olarak anlaşılır. Yüksek kahramanın bu görevi çokluktaki bu birliğin

bilgisine ulaşmak ve onu bilinir kılmaktır.” der Campbell (Campbell, 2010: 52). Cafer içindeki sese o kadar güvenir ve olacağı yaşamaya o kadar gereksinim duyar ki “Allah deyip gidiyorum, alnıma ne yazılmışsa görmeliyim.” der ve açılması gereken kapıların açılması için kâfire karşı yürür.

On üçüncü bölümde ise Battal Gazi, evde, oğlu Ali’nin öğretmenine hediye olarak verecek nesne bulamadığı için Emir Ömer’in kızını ister.

On dördüncü ve on yedinci bölümde ise toplum düzenini bozanları ortadan kaldırma gereksinimidir kahramanı harekete geçiren. “Kolektifin şekillendirdiği hayatımızda, bütün toplumların dış düşmanlara karşı savaşımadan önce uğraştığı sorun, kendi içindeki hainlerdir. Bu hainleri yok edemeyen toplumlar, dış düşmanlara karşı vereceği savaşta başarılı olamazlar.” (Şenocak, 2017: 117). Kahraman bu bilinçle birliği koruma gayretindedir.

Diğer bölümlerde ise dışarıdan gelen bir yardım çağrısı kahramanı harekete geçirir. Kahramanı, kahraman yapan yüce vasıfların açığa çıkması içindir bu çağrılar. Yükseliş tam da burada başlar. Ölümün, doğumun başlangıcı olduğu bilgisine sahip olan kutlu benlik, karar vermek için düşünmeye bir an bile ihtiyaç duymaz. Artık değişim zamanı gelmiştir. Campbell bu konuda şöyle der: Çağrı her zaman bir dönüşümün -tamamlandığında bir ölüme ve bir doğuma eşitlenen bir ruhsal geçiş anı ya da ayinin- gizemiyle perdeyi kaldırır. Alışılmış yaşam ufku genişlemiştir; eski kavramlar, idealler ve duygusal kalıplar artık yetmez; bir eşiği aşma zamanı gelmiştir (Campbell, 2010: 65-66). Kahraman ruh göçü diyebileceğimiz yolculuk için hazırdır.

Yardım etme gereksiniminin bölümlerin çoğunluğunda yer alması ise yolculukta bu gereksinimin yadsınamaz yerini göstermektedir. Campbell, “Yaşam biçimi içinde birey, insanın tam imgesinin ancak bir kırıntısı ve çarpıtılmasıdır. Bir erkek ya da dişi olarak sınırlandırılmıştır; yaşamının herhangi bir döneminde yine çocuk, genç, yetişkin ya da yaşlı olarak sınırlanmıştır; dahası, yaşam rolünde zanaatkar, tüccar, hizmetçi, ya da hırsız, rahip, lider, eş, rahibe ya da orospu olarak yetişmiştir; hepsi birden olamaz. Bu yüzden, tamlık -insanın bütünselliği- aynı organda değil, bir bütün olarak toplumun gövdesindedir. Topluluğundan yaşam tekniklerini, içinde düşündüğü dili, bağlandığı fikirleri almıştır; onun vücudunu kuran o genler toplumun geçmişi aracılığıyla gelmiştir. Kendini ayırmaya kalkarsa, ister çabası ister düşünce ya da duygusuyla, yalnızca varlığının kaynaklarıyla olan bağı koparmış olur.” der (Campbell 2010:416). Belli ki kahraman; toplumun, içinde sakladığı hazineye ulaşarak tamamlanacağını görmüştür. Yardım etme eylemi, gelişmeye, zenginleşmeye, desteklenmeye ve büyümeye açılan önemli bir kapı olmuştur maceralarda.

Son bölümde ise kahramanı harekete geçiren çağrı Resulallah (a.s.) tarafından yapılır. Osman adlı yiğit Müslümanların halini bildirirse de o, yaşlanmış olmasından dolayı, görevinin bittiğini düşünmektedir. Ta ki gece rüyasında Hz. Resul (a.s.) onunla konuşana kadar. Görevi henüz bitmemiştir ama bir müjde almıştır: Onun yanına gidecektir.

Bütün bölümlerde rastlanan ortak bir unsur da *‘kahramanın yola yalnız çıkması’*’dır. Bu, kahramanın yolculuklarının öncelikle bireysel yönünün ön plana çıktığını bize göstermektedir. Gerçekte arketipsel yolculuk da öze inme yolculuğudur. Şöyle der Bilgin Saydam: “İnsan yaşamının esas galesi, kendi tedavisidir, yani kendi eksikliklerini tamamlamak, çatışmalarını çözümlmek ve zedelenmişliklerinin ıstırabını azaltmaktır. Bunu başarmak, dünyayı yeniden ve merkezinde kendisi olmak kaydıyla, yani, kendi dünyası olarak “tamam” etmektir: “Yaratıcılık” dediğimiz, hiç bitmeyecek, yani hiçbir zaman ufkuna ulaşamayacak eylem de budur: “Dünyayı tamam etme eylemi” (Jung, 2005: 9). Bu eylem kahramanı yola yalnız çıkmaya iter.

“Kahraman kendi kendine kazanılmış teslimiyetin sahibidir. Fakat neye teslimiyet? Bugün, kendimize sormamız gereken ve her yerde kahramanın başlıca erdeminin ve tarihse görevinin çözeceği bilmece budur.” der Campbell (Campbell 2010: 27). Sanki daha önceden kendisine verilen emanetleri verenin, daha sonradan verilecekleri veren olduğunun bilgisinin teslimiyeti, emniyeti içindedir kahraman. Yalnız yola çıkan kahraman onlarla buluşmaya gider her seferinde. Ve devam eder Campbell: “Toynbee, yaratma çalışmasının yeniden başlamasını olası kılan, daha yüksek ruhsal boyuta ulaşmayı başaran krizi “kopma” ve “başkalaşım” terimleriyle karşılıyor. İlk adım, kopma ya da çekilme, vurgunun dış dünyadan iç dünyaya, makrodan mikro kozmosa doğru

kökten bir yer değişimini, çorak ülkenin umutsuzluklarından içerideki ebedi krallığın barışına doğru bir geri çekilişi içeriyor.” (Campbell 2010: 27-28). Dolayısıyla bahsedilen bu yerler kahramanın ancak yalnız olarak girebileceği yerlerdir.

Battal Gazi’nin de bütün maceralarına yalnız başına çıkmasının nedeni, kendi ruhunun derinliklerini özümseyip bütün hayatı anlamlandırma isteğidir.

Dördüncü bölümde yola, haberi getiren Mihek Hindu ile çıksa da İstanbul’a yakın yere geldiklerinde Seyyit onu evine gönderir.

Sekizinci bölümde de yola ona yalan haber getiren Kasım ve Mensur ile çıkar ama Kasım ve Mensur, onu İskenderiye’ye giden yolda Feliycan Kalesine yakın bir yerde bırakıp silahını ve atını alarak giderler.

Dokuzuncu bölümde Seyyit Şamiliyye’ye, ona haberi getiren Yahudi tüccar ile gider. Yolu gösteren tüccar, Şamiliyye’ye varınca ayrılır.

Onuncu bölümde Seyyit Rum’a revan olur. Kısa bir süre sonra Musa, Ahmet Turan, Abdulvahap, Nasr Habbab, Tevabil, Eflahun, Muhammad bin Zeyd, Ali bin Haşim, Mansur ve Yahya bin Afşini Battal’ın yanına gelirler. Biraz sonra da Tevabil gelir. Battal, bunların gelişine memnun olmaz ve onlara “Kötü iş ettiniz. Beni tasada bıraktınız.” der. Bölümün devamında bütün yarenleri yakalanır, Battal, maceraya yine yalnız başına devam eder.

On üçüncü bölümde Seyyit, Hindistan’a giderken yarenlerinden birkaçı “Bari biz de gelelim.” derler. Seyyit razı olmaz.

On beşinci bölümün başlangıcında Seyyit, yarenleri ve Emir Ömer’in askerleriyle birlikte İstanbul’da Kayser’e karşı savaşırken Müslüman kılığına giren Velid Battal Gazi’yi kandırarak onu bir kayığa bindirir ve yetmiş gün mesafe uzaklıktaki bir adaya götürür. Ada da onu yalnız bırakır ve kendisi geri döner. Battal yolculuğunda yine yalnızdır.

On altıncı bölümde Seyyit, Rum’un yolunu tutarken yanına Cude oğlu Musa’yı alır ama Kayser’in mekânına yalnız girer. Oradan çıkınca da Musa’yı bir manastırdaki ruhbana emanet eder.

Bölümlerde görüldüğü üzere Seyyit yola yalnız devam etmek ister. Kısaca kahramanın yalnız kalma isteği kaçınılmaz olan bilinçdışı süreçleri keşfetmesinin simgesi olur (Koçak-Tekgöl, 2020: 967). Farklı bir boyuta gidip kendisine sunulan deneyime ulaşan kahraman geri dönerek aldığı dersi bizlere öğretecektir.

Bölümlerin birçoğunda ayrılık aşamasında rastlanan diğer bir ortak unsur ise ‘*yolculuğa gece çıkılması*’dır. Gece karanlıktır. Karanlık, bilinmeyen âlemi, bilinçdışını, simgeler. Campbell’a göre herhangi biri; herhangi bir toplumda, kendisi için istemli ya da istemsiz olarak, kendi ruhsal labirentinin eğri büğrü geçitlerine inerek, karanlığa doğru yolculuğa girerse çok geçmeden kendini (...) bir simgesel figürler manzarasının içinde bulur (Campbell, 2010: 117). Kahramanın gittiği yerler çok çeşitli biçimlerde belirir: yabancı bir ülke, orman, mağara, yer altı cenneti/cehennemi, bir ada gibi pek çok görünüm alır. Neresi olursa olsun buraların özelliği, kahramanın olağanüstü, beklenmedik olaylarla karşılaşmasını sağlayacak, bilincin ötesinde yerler olmasıdır. Kuralları, değer yargıları, yaşam biçimi ve imgeleri alışlagelmişten farklı bir ortamdır burası (Gökeri, 1979: 64). Kahramanın karanlığa, bilinmeyene yönelmesinin sebebi aslında kendi psişesinin kapalı kalmış alanlarına inme ve oraları aydınlığa kavuşturma isteğidir. Gece çıkılan bu yolculuk, Jung’un da gece-deniz yolculuğu diye adlandırdığı bireyleşme sürecinin bir imgesidir aslında.

Battal Gazi bilinç alanındaki mücadelelerini pehlivanlığının yanı sıra kahramanlık ruhunun gereği olan stratejik ustalıklarını da kullanarak başarı ile vermektedir. Bu alan onun oldukça iyi bildiği sınavları içermektedir. Battal Gazi artık başka bir boyutta keşif yolculuğuna hazırdır. Bu yolculuk, onu kendi ruhunun gün yüzüne çıkmamış taraflarıyla buluşmaya götürür. Her ne kadar karanlık ve tehlikeli olsa da buluşacakları onun için birer tutkudur. Bir-(eyleş)me arzusudur onu bilinmeyen maceraya iten. Bunun için, o, güvenli alanı olan doğduğu yerden -Malatya’dan-, yarenlerinin yanından (bilinçten) ayrılıp yola (bilinçdışına) yalnız devam eder. Giderken annesinin ve yarenlerinin himmetini istemesi, Allahu Tealaya güvenip teslim olması, dua etmesi onun bir-(eyleş)me sürecine girdiğini gösterir.

Ayrılma aşamada karşımıza çıkan ortak bir unsur da 'eşik muhafızları'dır. Campell'in Kuramı'nda 'eşik', bilinç alanının sınırlarının kaybolup bilinçdışı alana geçiş yapılan kısımda bir giriş kapısı olarak tanımlanabilmektedir. Eşik, içeriğinde insanın kendi iç dünyasındaki bilinmeyenleri keşfetmeye yönelik girişiminde, bunu yapacak olmanın ne gibi tehlikeler ve riskler içerdiğini hatırlatan, 'eşik muhafızları'nı barındırmaktadır. Eşik muhafızları, insanın dönüşüm isteğinin önüne geçen korkuları olarak da ele alınabilmektedir. Aslında böyle bir direncin kaynağında insanın egosundan ya da Cambell'in ifadesiyle 'beş duyunun onu sabitlediği dünyevi hayattan sıyrılabilmesi' yatmaktadır. Kahraman, cesaretini toplayıp adımını bilinmeyene - bilinçdışına- atabildiğinde bu durum; yeni sınavlar ve bu sınavlarda yanında veya karşısında duracak müttefikler ve düşmanlarla karşılaşmaya hazır olduğu anlamına gelmektedir (Akçakaya, 2022: 88). Battal Gazi'nin karşılaştığı eşik muhafızları şöyle görünürler:

Birinci bölümde Cafer'in annesi ve Tevabil sayısız öğütler vererek Cafer'in Mihriyayil'i öldürmeye gitmesini istemezler.

İkinci bölümde Tevabil 'Gitme, yakalanırsın.' diyerek Cafer'i Rum askerlerinin içine göndermek istemez.

Yedinci bölümde yarenleri Seyyit o yöne gitmesin diye, İlyun'un iki bin Müslümanın başını kesip köşkünün ağaçlarına astığını, söylemek istemezler. Seyyit Rum'a yönelir. O gece Şemmas'ın yanına uğrar. Durumu ona anlatır. O da, "Bu çok zor iştir. Yalnız gitme! Geri dön." der.

Dokuzuncu bölümde Battal Şamiliye'ye Firdevs'in yanına giderken karşısına çıkan Sancar ona engel olmak ister. Seyyit onu öldürür.

Onuncu bölümde Emir Ömer ve yarenleri, Kayser, Rum'da tüm dar geçitleri tuttuğu için Seyyit'in Rum'a gitmesini istemezler. Seyyit Rum'a revan olur. Şemmas Pir'in kilisesine gelir. O da, "Rum'a varma." der.

On üçüncü bölümde yarenleri 'Bu kadar nesne nasıl ele geçer? Gel büyüklük göster vazgeç.' diyerek Seyyit'in Hindistan'a gitmesini istemezler.

Yine bu bölümde Seyyit Hindistan'a giderken üç günden sonra bir deniz kenarına gelir. Seyyit yüzünü göğe kaldırıp dua eder, abdest alıp namaz kılar. At kişnemesi sesiyle uyanır, Hızır aleyhisselamı görür. Hızır, "Hemen atına bin." der. Seyyit biner. 'Kamçı vur ve gözünü yum.' der. Seyyit gözünü yumar. Açtığında Hindistan'dadır.

On sekizinci bölümde yine karşısına bir deniz çıkar. Teganuş ona kırk kişi ve bir gemi verir ama rüzgâr ters yönden estiği için gemi bir taşa vurur ve parçalanır. Seyyit atın üstüne atlar. Aşkar suda yüzer. Ansızın bir gemi çıkıp gelir.

Bölümlerde Seyyit'in annesi, yarenleri, Şemmas, deniz ve üstesinden gelmeyi başardığı diğer kişiler ve durumlar Battal Gazi'nin öbür beldeye gitmesine engel olmaya çalışan eşik muhafızlarıdır. Aslında bu figürler kahramanın bilinçaltı dünyasındaki korkularının simgeleridir. Kahraman bu muhafızları geçmeyi başarırsa öbür beldeye geçebilecektir. Battal Gazi, güvenli bölgeyi bırakıp öbür beldeye varana kadar karşısına çıkan eşik muhafızlarını imanı, duaları, pehlivanlığı, oranın koşullarını sezinleyebilme ve oranın koşullarına göre strateji belirleyebilme yeteneği sayesinde aşmayı başarır.

Kahramanın ayrılma aşamasında görülen diğer ortak nokta ise kahramanın yola çıkmadan önce 'kılık değiştirme'sidir. Battal Gazi Rum diyarına gittiği her seferinde Rumların elbiselerinden giyinir. Amacı düşman tarafından tanınmamak, yabancı beldenin tehlikelerinden korunmaktır. Öbür dünyaya geçiş öykülerinde çok rastlanan bir olgudur bu: yolcu bu dünyaya ait giysilerini eşikte bırakır (Gökeri, 1979: 104). Kahramanın bu beldeye yaşamını sürdürebilmesi için buranın koşullarını ve tehlikelerini süratle sezinleyip ona göre davranışlarını ayarlaması gerekmektedir (Gökeri, 1979: 64). Battal Gazi oyunu artık bu farklı dünyanın kurallarına göre oynar çünkü sınavları ancak bu dünyayı iyi anlamakla verebileceğini bilir.

Onun her sefere çıkışında yanından ayırmadığı ise atı Aşkar'dır. Aşkar ona mağarada verilen kutsal emanetlerden biridir. Diğer beldeye onun en yakın dostu ve yardımcısıdır.

Çalışmanın bu bölümünde, Campbell'ın monomit kalıbına göre kolektif bilinçdışına yansıyan destanın bütün bölümlerindeki ayrılma aşaması, onu oluşturan çağrı, yola yalnız çıkma, yola gece çıkma, eşik muhafızları, kıyafet değiştirme ortak unsurlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

4.2. Erginlenme

Yola çıkma / kopma aşamasını başarıyla geçen kahramanı, bilinmeyen bir dünyanın sınavları beklemektedir. Erginlenme, bu sınavlar karşısında kahramanın kendisinden beklenen tavrı sergileyerek ulaşılması istenen nihai noktaya, 'kendilik - iç/tüm benlik'e, varabilmesidir. Ruhsal bütünlüğe ulaşma olarak da adlandırabileceğimiz bu çaba bir anlamda bilincin alanını genişletip bilinçdışı kapsamını giderek ışığa çıkarmak, onunla bütünleşebilmek demektir. Bir başka deyişle insanın kendi ruhsal yapısının en karanlık köşelerine kadar bilincine varabilmesidir (Gökeri, 1979: 17). Olgunlaşma, bilinçdışının bilinçte anlam bulduğu oranda gerçekleşir.

Oyunu yöneten ve olası kılan bilinçdışı olmakla birlikte, ego, bu süreçte oyunu oynayan ve duyularıyla bu oyunu anlamlandıran olması yönüyle önemli bir rol üstlenmiştir. Bu nedenle onun da belirli bir yeterliliğe ulaşması gerekmektedir. Jung bu konuda: "Kişiliğin asıl zenginliği, içsel kaynaklarla beslenen bir çoğalmanın bilincine varmaktır. Ruhumuz yeterince geniş değilse, nesneminin büyüklüğüyle asla baş edemeyiz. Bu nedenle, insanın görevinin büyüklüğüne göre büyüdüğü sözü çok doğrudur. Ama büyüyebilme yetisi insanın içinde yoksa en zor görev bile işe yaramaz, olsa olsa insan görevin altında ezilir" der (Jung, 2005: 53). Bu yönüyle, kahramanın özelliklerinden biri de büyük görevlerin üstesinden gelirken bilinçdışı ile iletişime geçebilecek bilinçsel bir yeterliliğe ve içsel bir isteğe sahip olmaktır.

Erginlenme aşamasında kahraman, söz konusu içsel zenginliğin bilincinde olup cesaret, eminlik ve güven duygusu içinde bu hazineyi açık etmenin arzusuyla, art arda gelen sınavlarla kurgulanmış bir sahnede yerini alır. Güzel olan bir şey vardır: Bu duygularla harekete geçen kahraman ilginç bir şekilde kendisine gelen yardımlarla buluşur. Kozmos adeta yaratılışın amacını gerçekleştirircesine harekete geçer ve iç/tüm benliğe ulaşma oyununun tamamlanmasında etkin bir rol oynar.

Arketipsel yönüyle incelediğimiz destanda ego-hero diye adlandırılan benliğin simgesi olan Battal Gazi iç/tüm benliğe ulaşma (bireyleşme) yolunda ilerlerken kendi potansiyel gücünü aşama aşama açığa çıkaran bir dizi mücadeleler içine girer. Seyyit önce Müslüman askerlerine göre çok daha fazla sayıda olan Kayser'in askerleriyle savaşı. Kayserin askerlerinin sayısı Müslüman askerlerin sayısına göre her seferinde daha da çoğalmaktadır. Battal bu arada kendisini zehirleyen ve kendisine iftira eden Akabe lain ile Hindistan'da devlerle, kuyuda ejderhayla mücadele eder. Diğer taraftan ordu ile Battal'ı yenemeyeceğini anlayan Kayser, bu sefer onun karşısına cazılar ile çıkar. Seyit kendi oğullarını ve diğer beylerin kaybolan oğullarını ve kızlarını bulmak için de farklı beldelerde cazılarla mücadeleye girer. Onun en zorlu ve son mücadelelerinden biri de şeytanın desteğini alan, kılıç kesmeyen, ok batmayan yalancı peygamber ile yaptığı mücadeledir.

Kendi hikâyesini dinleyerek büyüyen Battal Gazi kendi hikâyesini tamamlama heyecanı içindedir. Daha doğmadan önce kendisine gönderilen emanetleri alarak iç/tüm benlik ile bütünleşme yoluna giren Seyyit bir görev için gönderildiğinin bilincindedir ve bu onu bir kahramanda olması gerektiği gibi cesur ve emin kılar. Öylesine bir teslimiyet içindedir ki her ihtiyaç duyduğunda doğaüstü güçler onun yardımına koşar: Hızır, İlyas Peygamber, aslan, balık, ansızın çıkan bir rüzgâr, birden bire yetişen Müslüman askerleri, zor zamanlarda görünen yaşlı kadın... Kozmos kutsal görevi tamamlamak üzere harekete geçmiştir.

Kendilik arketipi diğer arketiplerin belirleyicisi olması yönüyle en önemli arketiptir. Sambur (Sambur, 2005: 101-102), kişiliğin; birlik, bütünlük ve uyumundan sorumlu olan kendilik arketipinin kişinin ilkel yanlarını tanıyıp onları yönetmelerine olanak sağlayarak, olgun bir bireye dönüşmesinde etkili olduğunu söylemektedir. Kişiliğin aydınlığa çıkarılmayı bekleyen yanı gölge arketipini oluştururken, yüzleşilmeyi bekleyen eril ve dişil yönleri anima ve animus arketiplerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda gölge, anima-animus ve diğer arketipler; kendilik arketipine göre biçim alır ve yüzleşme sırasında istenilen tavırlar sergilendiğinde bireyin olgunlaşmasında etkin rol oynarlar. Destanda gölge arketipi Seyyit'in karşısına çıkan Kayser'in ordularında, Akabe lainde,

devlerde, cazılarda, yalancı peygamberde ifade bulur. Anima arketipini annesi, eşleri yansıtırken animus arketipini ise Seyyit'in babası, halife ve emir yansıtır. Battal Gazi, nihai hedefi kendiliğe ulaşma noktasında psişesinin bu yönleriyle yüzleşerek bilinç ve bilinçdışı arasındaki dengeyi üstün bir başarıyla sağlayabilmiş bir kahramandır.

Zaman ve yer kavramlarıyla sınırlanmayan kendilik arketipinin görünüşleri çeşitlilik arz eder. Jung, insan olarak beliren kendilik arketipinin rüyalarda, mitlerde ve masallarda kral, kahraman, peygamber, kurtarıcı vb. 'üst düzey kişilik' figürü halinde ortaya çıktığını söyler (Jung 2016a: 48). Destan, konu olarak Battal Gazi'nin gerek Kayser'in ordularıyla gerekse diğer varlıklarla mücadelesini içerse de arketipsel yaklaşımla ele alındığında Battal Gazi'nin kendini tanıma yolculuğunu anlatır. Onun bir görev için gönderildiğinin farkındalığıyla sahip olduğu güçlü kişilik yapısının sınavlarla olgunlaşarak doruk noktaya ulaştığını izleriz. Ruhsal ve bilişsel olgunluğa ermiş bir kahraman olarak Battal Gazi, kendilik arketipinin güzel bir temsili olarak yansır bize eserde. Yine destanda Battal Gazi'nin zor zamanlarında beliriveren Hızır, İlyas Peygamber, yaşlı kadın vb. yardımcı figürler iç/tüm benliğin simgeleri olarak karşımıza çıkarlar.

Kendilik arketipinin simgesel ifadesi sadece insan figüründen ibaret değildir. Jung, kendilik arketipinin daire, kare, çarmıh vb. 'bütünlük simgesi' halinde de ortaya çıktığını söyler (Jung, 2016a: 48). Jung bunlara Sanskritçede 'sihirli daire' anlamına gelen 'mandala' adını koymuştur. Mandalalar genel olarak ruhsal gücü bir araya toplayabilmek, ruhsal dengeyi, bütünlüğü ve uyumu korumak için bilincinde olmadan içten geldikince çizilen motiflerdir (Gökeri, 1979: 25). Destanda Battal Gazi'nin kuyuya düştüğünde ejderhadan korunmak için çevresine çizdiği daire bunun güzel bir örneğidir. Yine Seyyit'in kolundan hiç çıkarmadığı pazubendi, doğmadan kendisine gönderilen silahları ve atı, yol gösterici mahiyetinde sık sık görülen rüyalar vb. bütünlük simgesi olarak belirirler.

Kendilik arketipinin diğer bir yansıma şekli de toplumsal düzeydeki 'gruplaşmalar'dır. Gökeri (Gökeri, 1979: 25), bu grupları şöyle tanımlar: "Ortak duygu, düşün ve amaçla birleşmiş kişilerin oluşturduğu gruplardır bunlar. Birlikten kazandıkları güçle yeteneklerini ve yaratıcılıklarını artırıp, birlikte yönlendirerek bireyleşim sürecini başarılı bir biçimde sürdürebilen ve uygarlığa katkıda bulunabilen topluluklar olarak belirirler. (...) Bu cins grupların liderlerinde ise İç Benlik arketipinin bir başka görünümü olan 'Yüce Birey' arketipi yansır." Destanda Battal Gazi, küçük çapta sırasıyla halife, emir ve yarenlerinden oluşan halkanın üyesi iken büyük çapta zaman ve mekân sınırlarını aşkın olarak Resulallah'ın başkanlığını yaptığı büyük grubun üyesidir. Seyyit'in maceralarında, mensup olduğu grubun, onun ruhsal bütünlüşme yolculuğunda en yönlendirici etken olduğu açıktır. Destan boyunca görülen odur ki Seyyit'in içindeki ölümsüz insanın en yüce simgesi, olayların oluşumunda ve yönlendirilmesinde etkin olan, grubun lideri Resulallah (a.s.)'dır. Dolayısıyla Resulallah (a.s.) arketipsel yoruma göre destandaki yüce birey arketipinin yansımasıdır.

Özetle erginlenme aşaması insanın ruhsal yapısının en karanlık köşelerinin bilincine vararak 'kendilik'e ulaşmasıdır. Bu çaba kendilik arketipini oluşturan en önemli kısımdır. Kendilik arketipi, kişinin, bireyleşim süreci de diyebileceğimiz, 'gölge', 'anima-animus' gibi gizli kalmış yönleriyle yüzleşeceği birtakım 'sınavlar'dan başarı ile geçmesinin ve nihai hedefe, kendiliğe ulaşmasının simgesel anlatımıdır. Bu simgeler insan figürü olarak belirdiği gibi hayvan, bitki, nesne, içten geldikince çizilen motifler ve toplumsal ifade biçimi olan gruplaşmalar şeklinde de olabilir. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde bu unsurlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

4.2.1. İç/Tüm Benliğin Bütünleyen Çağrısı: Yüce Birey Arketipi

Battal Gazi Destanı, geleceği 200 yıl öncesinden Resulallah (a.s.) tarafından müjdelanmış bir kahramanın yine Resulallah (a.s.)'ın liderliği ve koruyuculuğu altında toplum düzenini sağlama adına verdiği mücadelelerin ve kendi ruhsal tamamlanışının hikâyesidir. Çeşitli mücadeleler içine girerek kendi varoluşunu gerçekleştirme motifi aşama arketipinin gereğidir. Kahraman için bu arketip onun iç/tüm benliğine göre şekillenir. Jung'a göre (iç/tüm benlik) her şeyin bağlı olduğu, her şeyi düzenleyen ve kendisi de bir enerji kaynağı olan, kişiliğin ve ruhsal bütünlüğün merkezci noktasıdır. Nasıl ki her organizma, koşullar ne olursa olsun, doğal yapısının özellikleri

doğrultusunda bir biçim almak durumundaysa, bu merkezci noktanın gücü de ‘neyse o olma’ içgüdüsünün ve arzusunun dayanılmaz zorlamasında kendini belirtir (Gökeri, 1979: 23). Battal Gazi daha doğmadan hikâyesi yazılmıştır. Ona emanet edilmek üzere mağarada babası Hüseyin Gazi’ye bir at, Keyyus’un süngüsü, Âdem Peygamber’in iki bölük saç, Davut Peygamber’in zırhı, İshak Peygamber’in zırhı, Emirü’l Müminin ve Hamza’nın silahı verilir. Bu silahlar Battal Gazi’nin bir alp olarak ortaya çıkacağına habercisidir. Nitekim o, her ne kadar dört kitabı ezberlemiş, tefsir ilmi ve hadislerde gayet bilgi sahibi, hutbe okumakta herkesi kendine hayran bırakacak kadar hünerli olsa da silahşorluğa heves ederek bu alanda eşi bulunmaz bir hale gelir. O, yiğitliğini sergilerken diğer meziyetlerini kullanmayı da ihmal etmez. Battal Gazi’nin ilerleyen safhalardaki mücadeleleri hep bu eksen üzere gerçekleşir.

Battal Gazi, savaşçı bir ruha sahiptir. Onun en büyük amacı tüm Rum’u kâfir baskısından kurtarmaktır. Bu uğurda yapabileceği ne varsa düşünmeden yapmaya hazırdır. Zor durumdaki Müslümanların haberini alır almaz hemen yola koyulur. Yola yalnız çıkar ve ne yapacağını çok iyi bilir. Rum’a doğru her yola koyulduğunda Rumlar gibi giyinir. Onları çok iyi tanır, dillerini ve dinlerini çok iyi bilir. Öyle ki onların kitaplarından bahsederek onları ağlatabilir. Rakibinin zayıf oldukları noktaları bilir. Kimi zaman düşmanı öldürmek için onların sarhoş olmasını bekler, kimi zaman ‘Seni Rum’a kayser yaparım.’ diyerek onların sadakatsizliklerinden yararlanır. Kararlıdır. Zor şartlarda pes etmez, çözümler üretir. Eğer şartları değiştiremiyorsa uyum sağlayabilir ama sonuçta yine hedefine ulaşır. Bunun için Battal Gazi destanda sakilik yapan saf çocuk, ruhban, çoban, hekim, yaşlı bir kadının oğlu, zenci bir saka, ihtiyar, hatta ejderha kılığında görülür. Önal bu durumu, “Anlatı türlerinde kahramanların kimliklerini gizlemeleri çeşitli şekillerdedir. Genellikle birinci dereceden, bazen de ikinci dereceden kahramanlar kimliklerini gizleme gereği duyarlar. Kimliğini gizleme, model kahramanların davranışlarını yansıtır. Kimliğin gizlenmesi motifi, mitolojilerde dönüşüm, efsanelerde don değiştirme, destan ve benzeri halk hikâyelerinde ise, daha çok kılık değiştirme şeklinde karşımıza çıkmaktadır.” (Önal, 2010: 1272-1273) şeklinde açıklar. Battal Gazi bu yetenekleri sayesinde çok güç şartlarda dahi düşmanlarının arasında rahatlıkla dolaşabilir. Bu yönüyle o, adeta bir strateji uzamanıdır. Özcan, “Kahramanlık mitosunun diğer bir yönü akıllı olmaktır. Sadece güçlü olmak kahraman olmak için yeterli değildir. Kahraman, klasik insanın tecrübesiyle modern insanın aklı melekesi bir ahenk kurduğu an gerçek kişiliğine kavuşacaktır. Zaten destan kahramanının macerası da bu bütünlüğün sağlanması ile birlikte son bulur.” (Özcan, 2003: 80) der. Ona göre on erlikten dokuzu hiledir. Düşmanını yenmek için türlü hileler yapar: Savaşlarda düşman ordusunu ortaya alıp dört yandan davullar çaldırıp naralar atarak düşmana müslümanlar tarafından çevrildiklerini hissettirir. Düşman askerini birbirine kırdırır. Bars, “Onun kurnazlığı birine doğrudan zarar vermekle ilgili değildir. Battal kurnazca davranışları ile kötülüklerin önüne geçmek ister.” (Bars, 2015c: 17) der. Onun hileleri savaşdaki ustalığını, yaptığı işe hâkimiyetini, çözüm üretmedeki yetenek ve isteğini gösterir.

Battal Gazi’nin savaşçı ve stratejik yönü yani bilinç seviyesi oldukça güçlüdür. Onu bu alanda bu kadar cesur kılan ve gelişmeleri yöneten ise iç benliğidir. Kendi hikâyesini dinleyerek büyüyen Battal Gazi çağlar ötesinden gelen kutsal bir sesle ruhsal bütünleşme içindedir. Battal Gazi bütün hayatı boyunca o sesin çağrısına kulak verir. Bu çağrılar onun ruhsal gelişimini doruk noktaya ulaştırır

Destanda 200 yıl öncesinden kahramanı harekete geçiren çağrının sahibi Resulallah (a.s.)’dır. Resullallah (a.s.) benliğin iç benlik ile iletişimini başlatıp akışına yardımcı olan Yüce Birey arketipini temsil eder. Şenocak, “Yüce birey arketipi, toplumların değişmeyen öz doğrularını temsil eden ve yol gösteren bir özellik taşır. Bir anlamda kahramanın iç benliği yani olmak istediği dış sesidir.” der (Şenocak, 2017: 120). Resullah (a.s.) Cafer’in de bir serasker olarak dâhil olduğu grubun ruhsal yapısının iç/tüm benliği, enerji merkezidir. Cafer, ilk mücadelesini verip yiğitliğini kanıtlayınca Abdulvahap, kendisine emanet edilen Resul’un (a.s.) mübarek ağzının barını Cafer’in ağzına verir. Cafer yetmiş iki dili konuşur, on iki ilmi bilir olur. Resulallah (a.s.), destanın ilerleyen bölümlerinde rüyalar yoluyla görülür:

Üçüncü bölümde Emir Ömer düşünür Hz. Resul’u görür. Ona “Ya Emir Ömer! Duyuracak adam gönder ve Hasan’a haber et ki ben kızını Battal’a verdim. Değil iki, bir demesin. Dügün yap ve kızı Battal’la evlendir.” der (Köksal, 2007: 48).

Aynı bölümde Mahpiruz da kırk gündür Resul Hazretlerini düşünde görmektedir. Zeynep'e kırk müslümanı onun huzurunda gördüğünü Resul Hazretlerinin ona "Bu kırk kişiyi cennete gönderdik." dediğini söyler. Onun da "Ya Resulallah! Beni bunların birine ver." dediğini, Resul Hazretlerinin de "Kırk günden sonra yukarıdan aşağı kim inerse, ben seni ona verdim." dediğini söyler. Kırkıncı gün Zeynep'in peşine düşen Battal yukarıdan aşağı iner (Köksal, 2007: 58).

Dördüncü bölümde Mihek Hindu ondan ayrıldığı için çok üzüldüğünü, o gece çok ağladığını söyleyerek "Resul Hazretleri'ni düşümde gördüm." der. Ona "Dur Mihek! Yukarıda Battal duruyor. Var, git sende ona yardım et." dediğini söyler (Köksal, 2007: 63).

Beşinci bölümde Mihriyail'in kızı gece rüyasında Resul Hazretlerini gördüğünü, Müslüman olduğunu, babasını Battal'ın öldürdüğünü, kendisini Muhammed'e verdiğini söyler (Köksal, 2007: 69).

Sekizinci bölümde Kaytur gece rüyasında Hz. Resul'ü görür. Kıyamet kopmuş, bütün peygamberler, evliyalar, son peygamberden şefaath dilemektedir. Kendi de gider ancak bırakmazlar. Hz. Resul "Ya Kaytur! Benim Battal'ımı kuyudan çıkar. Onun önünde Müslüman ol ki sana şefaath edeyim der. Mensur da peygamberi düşünde görüp yeniden iman tazeler. Mensur Battal'ın yanına gelir. Papaz kemerini keser, çok özür diler. Seyyit'i zindandan çıkarır. Kaytur'un yanına giderler. Kaytur "Beni küfür karanlığından kurtar." der. Diğer beylere ve şehre haber salınır. Hepsisi gelip Seyyit'in önünde Müslüman olurlar (Köksal, 2007: 83).

Dokuzuncu bölümde Firdevs'in tahtının altından bir oğlan çıkar. Seyyit'e "Efendim! Ben peygamberi düşümde gördüm, önünde Müslüman oldum. Bana dedi ki 'Gelen Battal'dır. Sancar değildir. Firdevs'i öldürecektir. Sen ona bağlan. Bu büyük gazaya katıl.' dedi." diyerek Müslüman olur. Beraber tutsakları kurtarırlar (Köksal, 2007: 88).

Yine bu bölümde Şamiliye şehrinde ki esir ihtiyar zindandan çıkarken Seyyit'e "Bu gece Resul Hazretlerini düşümde gördüm. Yarın Seyyit Battal gelip seni hapisten kurtaracak." der (Köksal, 2007: 90).

Onuncu bölümde Kilab ve askerleri Seyyit'i yakalar ve zindana koyarlar. Kilab eğlenceye dalmışken oğlu yanında uyur. Birden uyanır. Bir ejderhanın "Babana söyle küfrü terk edip Muhammed'in dinine girsin." dediğini söyler. Babası, "Battal'ın heybetinden korkmuşsun." der. Oğlan aynı rüyayı üç kere görür. Gece olur. Kilab da rüyasında adının Ebubekir olduğunu, Hz. Peygamberi karşıladığını ve iman getirdiğini görür. Vezirleri de aynı rüyayı görmüştür. Hepsisi birden Müslüman olurlar, Seyyit'i zindandan çıkarırlar (Köksal, 2007: 113).

On birinci bölümde Seyyit zindana atılınca yarenlerine, boşa üşenmemelerini, peygamberi düşte gördüğünü kendisine "Gerektir ki Rum vilayeti senin elinden dalaletten kurtulacak...Kiliseleri yıkıp yerine mescitler yapacaksın" dediğini aktarır (Köksal, 2007: 119).

Peygamber düşünde Gülendam'a "Gülendam, ben seni Battal'a verdim. Senden bir oğlu olacak ve adını Beşir koyacaksınız. Tez şimdi imana gel, Battal başının ucundadır." der. Uyandığında Seyyit başı ucundadır. Sıddık ya Resulallah deyip imana gelir. Zindancı da Peygamberi düşünde görüp Müslüman olmuştur (Köksal, 2007: 122).

On ikinci bölümde Akabe Abdulvahap'ı asmaya hazırlanırken Seyyit Battal Gazi düşünde Hicaz'ın yiğidi erenler kahramanı Resul Hazretleri'ni görür. Varıp mübarek ayağına düşer. Resul Hazretleri, "Ciğer köşem! Acele Bağdat'a yetiş. Bu Akabe lain, Abdulvahap'ı öldürtmesin." der (Köksal, 2007: 170).

On üçüncü bölümde Seyyit yaralı bir halde ayrılıp viraneye gelir, duvar dibinde yatar. Gece Vezir Behnam düşünde Resul Hazretlerini görür. Ona "Ya Behnam dünkü cenk eden benim ciğer köşem, falan viranede yatıyor. Acele oğlun ile şehre getirip tedavi ettirin. Benim şefaathimden mahrum kalmayasınız." der. Oğlu da aynı rüyayı görür. Seyyit'i bularak yaralarını sararlar. Sabah onu padişahın huzuruna çıkarırlar. Padişah Seyyit'e hayran kalır. Kızını bulursa Müslüman olacağını söyler. Seyyit kızını bulur. Mihrasep, on şehrin beyleri, illeri, vilayetleri ile birlikte Müslüman olurlar (Köksal, 2007: 187).

Aynı bölümde Karvan padişahının kızı rüyasında Resul Hazretlerini gördüğünü, “Yarın benim oğlum Seyyit Battal gelecek. Ona Kara devin makamını göster, onu öldürecek.” dediğini söyler. Kara devi arayan Seyyit bu haberi işitince çok sevinir (Köksal, 2007: 191).

On altıncı bölümde Seyyit Silaf şehrinin yakınlarında uyur. Gözünü açtığı anda kırk hırkalı dervişin kendisini ortaya almış olarak oturduklarını görür. O gece rüyalarında Hz. Muhammed’i gördüklerini, “Varın Battal orada yatıyor, görün.” dediğini, kırk gün onlarla birlikte kalmasını buyurduğunu söylerler (Köksal, 2007: 263).

Yine bu bölümde Seyyit Kaf Dağı’na gitmek için yola çıkar. Bir adaya varırlar. Adada sahranın ortasında dalları asumana yükselen bir ağaç vardır. Ağacın altında inciden yapılmış ulu bir kubbe, altından hoş bir pınar akmaktadır. Birden bire kubbe yarılr. İçinden nur yüzlü üç pir çıkagelir. Seyyit’e, “Bu makama Hürremabad derler. Kaf Dağı’nın eteğidir. Zülkarneyn türbesi buradadır. Onun yarenlerinden idik. Bir gün periler geldiler, cemaatimizi kırdılar. Biz kaçtık bu mağaraya girdik. Bir gün bir ses işitildi ki: “Gelin dışarı çıkın Hak Teâlâ sizi diriltecek.” O mağaradan bizi getirdiler ve bu kubbeye koydular. O zamandan bu yana beş bin beş yüz yıl geçti. Bu gece ahir zaman peygamberini düşümizde gördük. Senin geleceğini bize haber verdi.” derler (Köksal, 2007: 272).

On yedinci bölümde Seyyit ve Babek geceye kadar çarpışır ama yenilemezler. Bunun üzerine, “Ey Allah’ım bunun durumunu bu çaresiz kuluna açıkla.” diyerek Hak Teâlâ’ya yalvarır. Rüyasında Resul Hazretleri Seyyit’in iki gözünden öperek, “Ciğer köşem! Kederlenme ki onun ölümü senin elindendir. Şeytan onu yoldan çıkarıp kendi gibi yaptı. O lain geldiğinde, kılıcın kesmemesinin sebebi budur. Şimdi sen silahlarına ‘la havle vela kuvvete illa billih’ il alıyyül azim’ diye yaz ve dilinle de oku. Şeytan senden kaçır. Laini alt edersin.” der (Köksal, 2007: 287).

Seyyit denizin dibinden çıktıktan sonra Aşkar’a binip bir kiliseye gelir. Bir ruhban çıkıp Seyyit’e selam verir: ‘Hoş geldin ya Seyyit Battal! Uğur getirdin! Bu gece âlemlerin övdüğü büyük zatı düşümde gördüm. Geleceğini o haber verdi.’ der ve Müslüman olur. Seyyit Babek’ten haber sorar, o da anlatır (Köksal, 2007: 296).

On dokuzuncu bölümde Seyyit Medine’ye gider. Osman adlı yiğit Rum’dan gelerek Seyyit’e Kayser’in Malatya’ya geldiğini söyler. Seyyit o gece düşünde Resul Hazretlerini görür. “Ya Seyyit! Hemen Rum’a var, zira Müslümanlar çok dardadır. Müslümanlara yardıma yetiş.” der. Allah’ın kuvveti ile Seyyit o gece yetişir (Köksal, 2007: 314).

Görüldüğü üzere Resulallah (a.s.) ile simgeleşen yüce birey arketipinin destandaki olayların gelişimindeki rolü oldukça büyüktür. Battal Gazi’nin yolculuğunda kadersel bir etkiye sahiptir. Onun bilinmeyen dünya ile iletişimini kurar. Resulallah (a.s.) bütün bölümlerde yüce birey arketipinin ortak tezahürüdür. O bir liderdir. Kaostan kozmosa açılan kapının anahtarıdır. Kendiliğince ulaşacağı son noktadır.

Resulallah (a.s.) destanda rüyalar vasıtası ile görülür. “Din temalı destanlardaki rüyalarda, simgeler az kullanılır. Rüyaların verdiği mesajlar daha açıktır. Mesajlar doğrudan iletilir. Bu mesajları Hz. Muhammed, Dört Halife, Hızır, Kırklar, Pirlar, Gaziler gibi din uluları iletir. Destan, rüyada verilen bu mesajın işlevine ve fonksiyonuna göre ilerler.” (Çelepi, 2010: 269). Bölümlerde olayın başlamasından yönelimine kadar bütün yönlerinde Resulallah (a.s.)’ın etkisi açıktır. Resulallah (a.s.)’ın verdiği mesajlar destanda hareket haline dönüşür ve varlık bulur. Bu yönü ile bölümlerin bütün aşamalarında yönlendirici bir etkiye sahiptir. “Kahramanların bütün davranışları, yapacakları işler, hatta kahramanların kaderleri bir anlamda destanlarda görülen rüyalarda tayin edilir. Rüyada görülen Hz. Peygamber, Meryem Ana, Hz. Ali ve diğer din uluları aslında sadece rüyada görülen birer şahsiyet olmakla kalmayıp doğrudan metin içinde kahramanların hayatlarına, yapacakları işlere müdahale ederler. Böylece kahramanın vazifesi olağanüstü bu kişi/ler tarafından belirlenmiş olur.” (Yılmaz, 2011b: 1892). Kahraman vazifesini ululardan rüya âlemi ile alan kişi olduğu için bu durumda kahramanda ilahi meziyetlere sahip bir ulvi kişiliğe bürünmüş olur.

Destanda rüyaların çeşitli işlevleri görünmektedir: “Türk Destanlarındaki rüyaların diğer bir işlevi rehberlik etmeleridir. Düşmana karşı zor durumda iken galip gelebilmek, tılsımlı olayları çözebilmek, olağanüstülük kazanabilmek, silah yapabilmek içi rüyaların rehberliğine ihtiyaç

hissedilir” (Çelepi, 2010: 267). Rüyalar ona rehberlik eder. Rüyalarda ulular kahramanı karşılaşacağı tehlikelere karşı uyarır. Rüya, sadece kahramana ait olmayıp ayrıca bir başkasını da kahramana yardım etmesi için yönlendirir. Böylece rüya kahramanı esaretten kurtaran ilahi motiflere dönüşür.

Kahraman daha önce dünya âleminde kahramanlık yapmış olan ve bu yolda mana mertebelerini aşmış bulunan diğer kahramanlarla yani ulularla rüya âleminde irtibata geçer. Bu kahramanların aslında ölümsüzlük yolunda birlikteliğinin ifadesi ve ispatıdır. Rüyalar bu yolla iki âlem arasında uluların yani kahramanların bağlantılarını devam ettiren bir köprüdür. Eski dönem kahramanları bilgeliklerini ve deneyimlerini yeni dönem kahramanına rüyalar vasıtası ile aktarmış olur. Bu aktarımlar sayesinde kahraman hem tehlikelere karşı korunmuş ve bilgilenmiş hem de neyi nasıl yapacağı bilgisine ulaşmış yüce bir kimlik sahibi olur. “Destanlardaki rüyaların bir işlevi de bazı emir ve isteklerin kahramana iletilmesidir. Özellikle İslâmiyet sonrası destanlarda rastlanılan bu motifte, din uluları rüya yoluyla kahramana yapması gerekenleri iletirler” (Çelepi, 2010: 267). Kahraman rüyalarından aynı zamanda müjdeler alan kişidir. Bu müjdeler arasında çeşitli fetihler de kendini göstermektedir. Destanda kahraman rüya âlemi sayesinde henüz meydana gelmeyen hakikati zaman atlayarak öğrendiği gibi, bu hakikatlere şahit olan kâfirler de din değiştirmektedir. Jung’a göre rüyalar, gelecekle ilgili bir tahmin olmayıp vizyonlar sunmaktadır. Bunları gelecekte yaşanacak olayların kesin habercisi olarak görür (Çetin, 2010: 257). Rüya kahraman ile uluların zamansızlık mekânında buluşmalarıyla oluşan, hakikat âlemlerine dönüşerek gelecekte yaşanacak olayları önceden kahramana bildiren bir kader aynası olurlar.

Destanda kendilik arketipinin tezahürü başka bireyler de sıklıkla görülür. Hz. Ali, Hz. Ayşe, Hz. Fatma, Hz. Hızır, Hz. İlyas, aniden görünen yaşlı kadın, Şemmas, Asım Resulallah (a.s.)’ın liderliğini yaptığı grubun birer üyesidir. Grup liderinin özellikleri grup üyelerine de yansımıştır.

Seyyit uyurken zenciler kılıçlarını çekip üzerine yürürler. Hazreti Ali, Seyyit’e düşünde “Ciğer köşem uyan sana şimdi kast edecekler.” der. Seyyit uyanır, nara atar. Üç kâfirin elinden kılıçları düşer (Köksal, 2007: 266). Yine Seyyit dağa çıkmak için yol ararken uykusu gelir ve uyur. Hazreti Ali ona “Ya pehlivan bu seferde çok gariplikler ile karşılaşacaksın. Ertesi gün olunca su yüzünden bir elma gelecek. Onu al ve ye, tüm dilleri konuşabileceksin.” der (Köksal, 2007: 269).

Seyyit babasının kanını temizlemek amacıyla Mihriyayıl’i öldürmek için gittiğinde Şemmas “Hoş geldin, Ya Cafer! Bu gece babanı düşümde gördüm: —Yarın oğlum Cafer benim kanımı istemeye gelecek, ona nasihat eyle! diye bana tembih etti.” der (Köksal, 2007: 24). Şemmas ayrıca Seyyit’in yola çıkarken yanına uğrayıp ondan nasihat aldığı hikmet dilediği bilge kişidir.

Seyyit’in devin elinden kurtardığı kırk kız ile oğlan: —Bu gece çok ağladık ve yalvardık. Düşümüzde Fatuma’tüz Zehra’yı gördük. Varıp ayağına kapandık. “Bize yardım et ve bu melunun elinden bizi kurtar.” dedik. O, “Hiç üzülmeyiniz, yarın oğlum Seyyit Battal gelir ve sizi kurtarır.” dedi, derler (Köksal, 2007: 254).

Seyyit’in kurtarmaya gittiği halifenin kızı, düşünde Hz. Aişe’yi gördüğünü ona, ‘Ağlama, ertesi gün oğlum Battal Gazi gelecek. Rad Cazi’yı öldürüp sizi kurtaracak.”dediğini söyler (Köksal, 2007: 310).

Mihrasep’in Halut ve Calut kavmi Seyyit’in ölüyü dirilttiği takdirde Müslüman olacağını söylerler. Bunun üzerine Asım, Seyyit’e yol gösterir: “İlyas Peygamber huzurunda bir dua vardır, ölüyü diriltiyor.” der. Bunun üzerine Seyyit İlyas’ın nerede olduğunu sorar. Asım da, “ Şu denizin içinde görünen dağ, İlyas Hazretlerinin makamıdır. Kırk gün oruç tut, ondan sonra muradın hâsıl olur.” diye cevap verir. Seyyit dağa varır. Kırk gün oruç tutar. İlyas Peygamber çıkıp gelir: “Ciger köşem! Senin sayende bu vilayete İslam gelecek. Gel namazımızı kılalım.” der. Seyyit ezan okur, içeri girerler. Seyyit mihrabın üzerinde yeşil bir seccade döşendiğini ve yanlarında da başka bir seccade olduğunu görür. İlyas Peygamber bu seccadeyi Seyyit’e verir. Namazı kılıp dua ederler. Ondan sonra Seyyit’e birçok öğütlerde bulunur. Gözünü yum der. Seyyit yumar. Açtığına kendini deniz kenarında bulur. Seyyit iki ölünün üzerine seccadeyi örter ve İlyas Peygamber duasını okur. Dua tamamlanınca Allah u Teâlâ’nın kudreti ile o şehitler topraktan başlarını çıkarıp gelirler (Köksal, 2007: 94).

Battal zehirlenmiştir. Elinde şişeyle gelen kadın —Ben Estifa Zahid’in kızı Rabia’yım. Çok zamandır ki Medine’de Resul Hazretlerinin türbesinde komşuyum. Bugün sabah vaktinde, türbe içinden bir sese geldi ki: “Ya Rabi! Çabuk yetiş, oğlum Battal’a bu şişeyi ulaştır. Onun vücudundan hastalık gitsin, şifa bulsun. O zehirden kurtulsun, iyilik bulsun.” dedi, der. Bu bölümde Resulallah (a.s.)’in rüya ile değil de ses ile varlığına şahit oluyoruz (Köksal, 2007: 127).

Velid, Seyyit’i kandırarak onu adada tek başına bırakıp döner. Seyyit Hakk’a yalvarır. Bir zaman sonra bir kadın gelir. Seyyit çok mutlu olur. Kadın birkaç kere daha yardımına gelmiştir. Onu alır Hızır’a götürür. Hızır Seyyit’i bağrına basar. Ona çok nasihatler eder. Çıkarıp üç ok verir. Seyyit kadınla birlikte Hızır Peygambere veda eder. Kadın Seyyit’e “Yum gözünü” der. Seyyit gözünü açtığında deniz kenarındadır (Köksal, 2007: 185).

Destanda kendilik arketipinin gruplaşma şeklinde yansıdığını da görmekteyiz. Gruptaki bütün üyelerin ortak değer yargılarına, ortak şeref kavramlarına, kurallara sahip olduklarını ve bunlarla birbirlerine sıkı sıkıya bağlanmış olduklarını görürüz. Her bir grup üyesi onları bir arada tutan, grubun başı, ideallerinin simgesi olan Resulallah (a.s.)’in ilkelerine sadıktırlar. Bu yönüyle ruhsal bir bütünlük içindedirler. Her birey onun organik bir parçası gibidir ve ortak varlığının etkisi altındadır. (...) Duygusal ortaklığın yarattığı güç ise grup ve bireyin ruhsal gelişiminde çok önemli bir rol oynamaktadır. (...) Kısaca özetlersek gerçek gruplaşma arketipsel bir davranıştır ve iç tüm benliğin toplumsal düzene yansması sonucu biçim bulur (Gökeri, 1979: 74). Seyyit Resulallah (a.s.)’in ilkeleri doğrultusunda başta halife olmak üzere emir ve yarenlerinden oluşan halkanın bir üyesi olarak, yarenleri her sıkıştığında, onların yardımına koşarken yine Battal Gazi sıkıştığında yarenleri de onun yardıma koşar. Savaş sonrasında çıkarılan pencik, gruplaşmanın bir simgesi olarak gösterilebilir. Ganimetin beşte biri halifeye gönderilir. Geri kalanı gaziler arasında dağıtılır. Battal bu paydan hiçbir şey almaz.

Destanda kendilikarketipi dualarda da görünür. Jung’a göre, her türlü inancın özünde iki dayanağı vardır. İnanç hem güven ya da bağlılığa numinosum yaşantısına dayanır hem de numinöz yapıda belli bir deneyime, bu deneyimin sağladığı bilinç değişimine inanıp güvenmeye dayanır (Jung, 2018: 268). Tanrı, mitolojik anlatılarda kahramanı destekleyen yüce bir varlık olarak yer aldığı anda öz (benlik, kendilik) arketipinin bir tezahürüdür. Dua simgesi, kahramanın bilinçdışını keşfetme ve değişme ihtiyacı içinde olduğunu gösterir. (Koçak-Tekgöl, 2020: 968). Seyyit başı her sıkıştığında duaya başvurur. Battal Gazi’nin ettiği dualardan bazıları şöyledir:

—Ey Allah’ım! Bu biçare miskin kuluna yardım ihsan et, kuvvet ve kudret ver de bu Rum mülkini müslüman edeyim, kliselerini yıkıp mescit ve medrese yapayım (Köksal, 2007: 25).

—Ey Allahım! Bütün zorluklar senin için kolaydır. Ne olaydı da bu lainleri bu zayıf kuluna lütf edip bana boyun eğdiriverseydin (Köksal, 2007:37).

Halut ve Calut’un kavmi ölüyü diriltmesini isteyince seyit seccadeyi şehitlerin üzerine örter. İlyas Peygamber duasını okur. Tüm müslümanlar amin der. Seyyit duayı tamamladığında Allah Teâlâ’nın kudretinden o şehitler topraktan başlarını çıkarır, gelirler (Köksal, 2007: 95).

Seyyit’in önüne kızıl altından yapılmış putu getirirler. Put “Ey Battal’ı kattal, dolandırıcı, edepsiz! Rum vilayetini harap ettin. Şimdi bu vilayeti de harap edeceksin der! Seyyit bu sözleri duyunca Ayetel Kürsi okur Allah’ın kudreti ile put konuşamaz olur. Put yüzüstü aşağı düşer ve parça parça olur. Her parçasından bir ses gelir: Eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resuluh. Seyyit’in kulağını kopardığı kul oradadır. Seyyit’in ayağına kapanır ve “Şu okuduğun nesneyi benimde kulağıma okuyuver.” der. Seyyit ağzını kulağına tutar, Fatiha süresini okur. Hakk’ın kudretinden kulağı eski haline gelir.”(Köksal, 2007: 189).

Seyyit yaralı, ağaçta bağlı bir halde iken kendi kendine: “İlahi! Ölümünden korkmuyorum, ancak korkum odur ki, Müslümanlar kâfirlerin ayakları altında ezilecekler!” der. Seyyit bunu derken bir yılan kâfirlerin yemeklerine başını sokup kusar ve gider. Bu yemekten yiyen yetmiş adı belli kâfir ölür (Köksal, 2007: 214).

Seyyit’i cehennem kuyusuna atarlar. Oraya düştüğünde üç yüz kere Kulhu Allahu Ahad okur. Hiç durmadan Kur’an okur. Ayetel Kürsiyi okur ve üfürür. Parmağı ile bir daire çizer ve içine girer. Küçük bir yılan ona taş getirir. Seyyit ağzına koyar, karnı doyar. Uykuya dalar. Uyandığında

karşıdan iki ışık belirdiğini görür. “Hak Teâlâ bana yardım gönderdi” diye düşünür. Yaklaştığında onun ejderha olduğunu görür. Kur’an okur, bir daire çizer içeri girer. Üç bin kere İhlas süresini okur. Ejderhanın kuyruğuna binerek kuyunun dışına çıkar (Köksal, 2007: 220-221-222).

—Ey ilahi! Senin birliğine ve Muhammed Mustafa’nın Hak elçisi olduğuna iman edenlere sen yardım et! Her şey senin kudretin sayesinde. Ben arada bir aletim, onu işleten sensin ve birmüşkülüm var: İki oğlu ve birçok şehzade bu yerlerde belirsiz oldular. Herkes bunun benden kaynaklandığını zannediyor. Şimdi bunu bana bildirmeni diliyorum (Köksal, 2007: 250).

Guzende Cazı’nın karısı efsun yapar, bulutlar peyda olup âlem karanlık olur ve Seyyit’in üzerine ateş yağar. Seyyit o anda Hızır Peygamberin duasını okur. Cazılık batıl olur. Lain bunu görüp ayağı kalkar. Seyyit’in üzerine dağ gibi bir taş atar. Seyyit durduğu yerden sıçrar. İfrit kadın bir taş daha atar. Seyyit Hızır Peygamberin oku ile kadını öldürür (Köksal, 2007: 252).

Seyyit, Babek ile savaşırken Babek ona: “Senin dinin eğer hak ise, seni ok, sungu, kılıç ile vurayım; Eğer tesir etmese o zaman dinin hak olduğunu kabul edeyim ve sözün doğrudur diyeyim.” der. Seyyit ağaç yaprağı gibi tirtir titrer. Yine gönlüne ilham gelir. “Hak Tealanın birliğine sığınırım, ne olursa olsun.” der. Lain elmas kılıcı eline alır. Seyyit’e saldırır. Seyyit çıplak elini karşı tutar. O lainin kılıcı Allah’ın inayeti ile bir kılına bile zarar getiremez. Nezir Peygamberin pek çok kulu onun pazısında pazubentti. Lain bu defa eline gürz alıp, “Başını aç.” deyip gürz vurur. Yine kılına bir zarar veremez. Lain bu defa eline sunguyu alıp hamle yapar. Seyyit, Hızır duasını okur, göğsünü karşı tutar. Hak Teâlâ saklar, Seyyit’in bir kılına zarar gelmez. Kâfir lain sersemleşip takati kalmaz (Köksal, 2007: 285).

Seyyit ve Babek geceye kadar çarpışır ama yenilemezler. Bunun üzerine, “Ey Allah’ım bunun durumunu bu çaresiz kuluna açıkla.” diyerek Hak Teâlâ’ya yalvarır. Rüyasında Resul Hazretleri Seyyit’in iki gözünden öperek, “Ciğer köşem! Kederlenme ki onun ölümü senin elindendir. Şeytan onu yoldan çıkarıp kendi gibi yaptı. O lain geldiğinde, kılıcın kesmemesinin sebebi budur. Şimdi sen silahlarına ‘la havle vela kuvvete illa billih’ il aliyyül azim’ diye yaz ve dilinle de oku. Şeytan senden kaçır. Laini alt edersin.” der (Köksal, 2007: 287).

Seyyit Sindibad’ta Kameran ile avlanmaya çıkar. Bir geyik görür, onu takip eder. Geyiği yakalayamaz. Bir pınar görür, içine girer. Çıktığında atı ve elbiseleri yoktur. Ne kadar duası varsa onlarla heybesi ile birlikte gitmiştir. Sadece pazubent yaptığı peygamberin sacı kalmıştır. Oturup ağlar ve: “Bar-ı Teâlâ! Pirlilik halinde bana medet et. Bundan da beni mahrum eyleme!” der. Yüzünü toprağa sürer. Peygamber ve evlialardan şefaat diler. O an Hızır peygamber gelir. Hızır: “Ciğer köşem! Dünya zahmetlerinden dolayı ne durumdasın? Niçin yerde böyle gafil yatıyorsun? O geyik Rad Cazı’nın kızıdır. Geldi geyik süretinde seni aldattı. Sana yanaşmaya Resulün mübarek saçlarından korktuğu için fırsat bulamadı. Atını giysilerini alıp gitti.” der. Seyyit’in gözlerini yummasını ister. Seyyit yumar. Açtığında kendini Âdem Peygamberin türbesinde bulur (Köksal, 2007: 309).

Tamus Peri Seyyit’i Rad Cazı’nın yanına götürür. Rad Cazı ağzını açar ki sihir okusun Seyyit İsm-i Azam duasını okuyup yayı doldurur. Allah’ın hikmetinden ok Rad Cazı’nın anlına değip çıkar Rad Cazı yere çakılır (Köksal, 2007: 310).

Destanda kendilik arketipi ‘bütünlük simgesi’ nesneler, hayvanlar, daire şeklinde de görünür.

Mandala olarak adlandırılan bu nesne veya yapılar iç benliğin simgeler şeklinde ortaya çıkmış görünümleridir. Gökeri, “Böylece birey iç benliği ile simgesel düzeyde iletişim kurabilme olanağı bulunduğu için ruhsal güç kazanıyor.” der (Gökeri, 1979: 82). Bu varlıklar bir nevi Tanrı’nın gönderdiği yardımcıları olup bireyin Tanrı ile arasındaki bütünlüğün sağlandığının bir habercisi hükmündedirler. Kozmos mucizevi bir şekilde tüm elementleri ile bir bütünlük halinde hareket eder.

Destanda mağarada Battal Gazi’ye verilen kutsal emanetler bu bütünlüğü simgeleyen örneklerdir. Hüseyin Gazi bir gün geyik kovalarken, geyik kaçır ve mağaraya girer. Hüseyin atından inip mağaraya girer. Karşısına bir sarı at çıkar. Onu tutmak ister ama at çifte atar. Mağaranın içinden bir ses gelir: “Sakin ol! Henüz vakit olmadı ki ben çıkayım. Seni Hak Teâlâ Cafer’e verdi. O gelecek. Geldiğinde gazalar kılacak. Âlemi kara kâfirlerin baskısından kurtaracak.

O yiğide teslim ol ve bağlan.” der. At sesi işitip durur. Hüseyin Gazi atın yularını tutar. Kılıcı çekip çıkarır. “Bu süngü Keyyus’un süngüsüdür.” diye yazılıdır. Bohçayı acar. Âdem Peygamberin iki bölük saçı, Davut Peygamberin zırhı, İshak Peygamberin zırhı, Emirül Müminin ve Hamza’nın silahını görür. Her bir aletin üzerinde onların adları yazılıdır (Köksal, 2007: 16-17). Battal Gazi bir pehlivan olarak bu silahlarla donanırken Davut Peygamberin, İshak Peygamberin ve Emirül müminin ve Hamza’nın gücüyle de donanmaktadır. Battal Gazi’nin mensup olduğu halife, emir, yarenlerinden oluşan küçük grubunun ötesinde aslında çok daha büyük bir grubun üyesi olduğu görülmektedir. Verilen emanetler bu bütünlüğün birer simgesidir. Battal Gazi’nin atı Aşkar’da güçlü yapısı ve diğer atlardan üstünlüğü ile savaşlarda Battal’ın en büyük yardımcısı olmuştur. Bir savaşçı için çok önemli bir hüviyeti olan atın kutsal bir alandan gelmesi onun bütünlüğe katkısı bakımından oluşan rolünün ne kadar önemli olduğunu gösterir. Battal Gazi’nin yolculuğunda kendisine gerekli olan silahların, atın ve giysilerin ona gönderilmesi onun daha doğmadan vereceği kutsal mücadele için desteklendiğini gösterir.

Destanda yer yer hayvanlarında Battal Gazi’ye yardımcı olduklarını görürüz. Seyyit bir gün müslümanları kurtarmak üzere haberi getiren Yahudi tüccar ile birlikte mağribe doğru yola çıkar. Birkaç gün sonra meşe içinde konaklarlar. Aniden meşe içinden bir aslan çıkıp gelir. Bir taş üstünde kimi kuru kimi yaş dağ yemişlerini getirir. Seyyit’in önüne koyar selam verir: “Ey dilâver özrümü kabul et. Burada bulunan yemişler bunlardır.” der. Seyyit, Aşkar’ı aslana emanet eder ve gider. Döndüğünde aslan Aşkar’ın yanına yedi yüz at daha getirdiğini görür. Aslan: “Ya Seyyit! Bunları Aşkar’a alıştırdım ki üzölmeye.” der. Seyyit aslanı taltif eder. Aslanda döner meşeye gider (Köksal, 2007: 85-96).

Seyyit ucsuz bucaksız bir derya ile karşılaşır. Burayı aşmak için bir gemi dahi yoktur. Bir zaman Allah’a yalvarır. Ansızın bir dalga kopuverir. Arkasından bir balık çıkagelir. Balık bir dağı andırmaktadır. Kenara yaklaşır, güzel konuşması ile selam verir:

—Ya Seyyit ben Yunus Peygamberi karnımda kırk gün barındıran balığım. Bu sebepledir ki bütün balıkların şeyhi ünvanını aldım. Bu gün bir ses işittim, “Yürü var, Seyyit Battal’ı sudan geçir.” deniliyordu. Şimdi gel benim sırtına bin, seni öte yakaya geçireyim, der.

Seyyit balığın sırtına biner. Balık Seyyit’i bir adaya götürür. Sonra denizde kaybolur. Seyyit devin elinden Mihrasep’in kızını ve diğer kızları alıp deniz kenarına gelir. Hakk’ın kudreti ile yine o balık gelir. Seyyit’i ve kızları sırtına bindirip karşı kenara geçirir (Köksal, 2007: 192-193).

Seyyit yaralı ve bir ağaçta bağlı haldedir. Kendi kendine: “İlahi ölümden korkmuyorum, ancak korkum odur ki Müslümanlar kâfirlerin ayakları altında ezilecekler!” der. Seyyit bunu derken ağacın tepesinden ejderha gibi bir yılan iner. Kâfirler sarhoş olmuş yatmaktadırlar. Kazanları yemekle doludur. Yılan gelip o aşlardan biraz yer. Ve başını yemeklere sokup kusar. Yılan sonra geldiği yere gider. Seyyit bu durumu görüp hayrette kalır. O gün yetmiş adı belli kâfir ölmüştür (Köksal, 2007: 214).

Seyyit bir gün cehennem kuyusuna düşer. Yılanlar gelirler. Çevresinde dururlar. Bir ejderhanın çıkıp geldiğini görür. Onun sırtında küçük bir alaca yılan vardır. Başı yeşil, zümrüte benzemektedir. Sağındaki ve solundaki yılanlar onu ortaya alarak Seyyit’e doğru giderler. Ona yaklaştıklarında saf bağlayıp dururlar. Onların arasından o küçük yılan süzölür ve selam vererek: “Ey gaziler sultanı Seyyit Battal Gazi, nasılsın? Kaderde buraya düşmen ve acayıplikler görmem varmış. Benim adım Yemliha’dır, lakabıma da Şahmaran derler. Bu gördüklerin benim askerlerimdir. Süleyman nebiden sonra Belükiye ve Affan beni tuttular, kırk gün dağda ve taşta gezdirdiler. Hangi ot şifalı, menfeaatli veya neye yaradığını bana bildirdiler, yazdılar. Sonunda Hak Teâlâ bize kurtulma fırsatı verdi, kurtuldum, geldim, bu kuyuya girdim. Bir defada dışarı çıktım, o iki cihanın övdüğü Muhammed Mustafa’yı ziyaret ettim. Sonra yine buraya geldim. Buraya cehennem kuyusu derler. Bunun bir kapısı Kaf Dağı’na açılır.” der. Seyyit’in karnı açtır. Yemliha kendi dilince işaret eder ve küçük bir yılan bir taş getirerek Seyyit’in önüne koyar. Seyyit Allah’ın adını anarak o taşı ağzına koyar, sanki çok değişik yiyecekler yemiş gibi olur. Karnı doyar, gözü açılır. Seyyit ağzından taşı çıkarır ve yanına koyar. Yemliha o taşı geri alır. Yılan: “Çıkma saatin yaklaştı” der. Seyyit’in uykusu gelir ve biraz uyur. Uyandığında yanında ne Yemliha ne de bir yılan vardır. Çevre karanlıktır. “İlahi! Benim halim nasıl olacak?” diye düşünürken karşıdan iki

meşale çıkagelir. Seyyit: “Yine Hak Teâlâ bana yardım gönderdi.” der. Yaklaştığında görür ki gözleri yılap yılap yanan bir ejderhadır. Seyyit onu görünce Kur’an okur ve bir daire çizerek içine girer. Ejderha Seyyit’e yaklaştığında başını kaldırır, yukarı doğru çıkıp gider. Seyyit üç bin kere İhlâs süresini okur. Bir zaman sonra yine gelir. Ejderha tam yedi kere iner ve çıkar. Seyyit sekizincide düşünür ki: “Bu ejderha inip çıkıyor, bende ancak bunun sebebi ile buradan kurtulabilirim.” Seyyit ejderhanın kuyruğundan sıkıca tutunur. Canavarın sıcaklığından az daha göğsü yanacaktır. “Bari bırakayım.” diye düşünürken ejderha kuyruğunu Battal’ın beline sarar ve onu çekerek dışarıya atar (Köksal, 2007: 220-221-222).

Bir gün halifenin kızı Safiye Banu kaybolur. Annesi Saide Banu ağlarken ağaç üzerine konan iki yeşil kuşun konuşmalarını dinler. Kuşlardan biri Saide Banu’nun kızının Rad Cazi tarafından kaçırıldığı için ağladığını söyler. Diğer kuş cazının yerini sorunca öteki kuş yedi deniz ötede Ayn el Katar derler bir makamda olduğunu, buradan tam yüz kırk kız aldığını anlatır (Köksal 2007: 305).

Destanda bütünlük simgesi olarak karşımıza çıkan bir öge de Seyyit’in kullandığı pazubenttir. Pazubent kola takılan koruyucu bir tılsımdır. Seyyit onu her zaman yanında taşır ve bir bütünlük simgesidir.

Seyyit Malatya’ya dönerken bir yıl yanında kaldığı Gülendam’dan ayrılırken, ona dört mücevher ile birlikte dizilmiş bir pazubent verir. Doğacak olan çocuğu oğlan olursa pazubenti koluna bağlamasını, adını Beşir koymasını; kız olursa boynuna asıp adını ne gerekirse koymasını söyler. Yine Seyyit Babek’le savaşırken lain elmas kılıcını eline alır, Seyyit’e saldırır. Seyyit çıplak elini karşı tutar. O lainin kılıcı Allah’ın inayeti ile bir kılına zarar getiremez. Nezir Peygamber’in pek çok kulu onun pazısında pazubenttir (Köksal, 2007: 285).

Lain elmas kılıcını eline aldı, Seyyit’e saldırdı. Seyyit çıplak elini karşı tuttu. O lainin kılıcı Allah’ın inayetiyle bir kılına bile zarar getirmede. Nezir Peygamberin pek çok kulu onun pazısında pazubentti. Lain bu defa eline gürz alıp "bağını aç" deyip gürz vurdu. Yine bir kılına zarar vermedi. Lain bu defa eline süngüyü alıp Seyyit’e hamle yaptı. Seyyit, Hızır Peygamber duasını okudu, göğsünü karşı tuttu. Hak Teâlâ sakladı. Seyyit’in bir kılına bile zarar gelmedi. Kâfir lain sersemleşip takati kalmadı (Köksal, 2007: 286).

Seyyit Sindibad’ta Kameran ile avlanmaya çıkar. Bir geyik görür, onu takip eder. Geyiği yakalayamaz. Bir pınar görür, içine girer. Çıktığında atı ve elbiseleri yoktur. Ne kadar duası varsa onlarla heybesi ile birlikte gitmiştir. Sadece pazubent yaptığı peygamberin saçı kalmıştır. Oturup ağlar ve: “Bar-ı Teâlâ! Pirlik halinde bana medet et. Bundan da beni mahrum eyleme!” der. Yüzünü toprağa sürer. Peygamber ve evlialardan şefaatt diler. O an Hızır peygamber gelir. Hızır: “Ciğer köşem! Dünya zahmetlerinden dolayı ne durumdasın? Niçin yerde böyle gafil yatıyorsun? O geyik Rad Cazi’nin kızıdır. Geldi geyik süretinde seni aldattı. Sana yanaşmaya Resul’un mübarek saçlarından korktuğu için fırsat bulamadı. Atını giysilerini alıp gitti.” der. Seyyit’in gözlerini yummasını ister. Seyyit yumar. Açtığında kendini Adem Peygamberin türbesinde bulur (Köksal, 2007: 309).

Seyyit Silaf şehrinin yakınlarında uyurken yanına gelen kırk hırkalı dervişe: “Şimdi size bir yardımda bulunacağım.” diyerek pazubendinden bir inci verir. Satıp harcamalarını söyler (Köksal, 2007: 263).

Seyyit, Zülkarneyn’i ziyarete gittiğinde levhada: "Ey civan! Ne zaman ki buraya gelirsin, peygamber nesli olursun. Ben İskender Şahım. Tüm yedi iklimi tuttum ve devleri bile kendime bağladım. Bu benim sade görüntümdür. İçeri gel ve benim hâlimi gör" diye yazılıdır. Seyyit, içeri girer. Kızıl altından yapılmış bir tabut görür. Bir kolu tabutun dışında baş kısmında ve elinde bir yeşil levha vardır. Dikkatle bakar; "Benam-ı Hûda (Allah’ın adı)" alt yanında Muhammed Mustafa ve ondan sonra da: "Ey Battal" Ne zaman ki buraya gelesin, benden ibret alasin.... Bu dünyanın daimiliği yoktur. Eğer olsaydı benim olurdu. Tüm dünyayı üç kez gezdim. Yecüc’e ve Mecüc’e uğradım. Onlara seddi ben çektim, İskenderiye denizini ben çektim. Ömrümün sonu geldi, çare bulamadım. Yiğitliğine güvenme. Her ne yaparsan Allah rızası için yap. Dünyaya gönül verme, aldanırsın. Yaptıklarınla peygambere ulaşabilirsin. O zaman benim selâmımı söyleyesin. Yarın

kiyamet gününde beni şefaatten mahrum etmesin." der ve "Başucumda bir cevher var. Onu senin için koydum. Al ve pazubent et, beni duadan eksik etme" diyerek bir hayli öğütler verir.

Seyyit, biraz ağlar, sonra dua eder. O cevheri alıp koluna pazubent yapar (Köksal, 2007: 277).

4.2.2. Bireyleşim Sürecinde Olgunlaşma: Balinanın Karnı

Kendi iç dünyasının keşfine çıkan kahraman ilk eşiği aşarak farkındalığını göstermiş olur. O artık yeni bir doğum için hazırdır. Onu bu doğuma hazırlayacak olan ise içinde ölümsüzlüğe -ki birçok sınavı geçmeyi gerektirir- ulaşacağı alanlardır. “Büyülü eşikten geçişin bir yeniden doğum alanına geçme olduğu fikri, dünyanın her yerinde rahim imgesi olan balina karnıyla simgelenmiştir.” (Campbell, 2010: 107). “Balinanın karnı ruhsal doğuşun ve aşamanın yeri olarak düşlenen tapınak içi, sihirli belde, orman, mağara gibi yerlerle eş anlamlıdır. Kahramanın buralara girmesi yaşamın kaynağına, başlangıcına (ana rahmine) dönüşünü simgeler ki bu da yeniden doğmak için ölmek anlamına gelir. (...) bu yerler yüce ana arketipinin simgesel ifadesidir.” (Gökeri, 1979: 105). Destanda balinanın karnı Battal Gazi’nin yaşadığı yere, Malatya’ya benzeyen ama içinde farklı dinlere sahip insanların olduğu beldeler şeklinde görüldüğü gibi devlerin, cadıların, canavar görünümü varlıkların hüküm sürdüğü mekânlar olarak da görünür.

Battal Gazi ilk seferini babasının kanını almak üzere Mamuriye’ye (Ankara) (2007: 26) yapar. İkinci bölümde Cuy-ı Kevakıb (2007: 37) denen yerde cadılar kurulu, hendek kazılır ve düşman askeriyle orada karşılaşılır. Üçüncü bölümde Seyyit eşi Zeynep’i bulmaya Harcen’e (Amasya) (2007: 56) gider. Dördüncü bölümde Battal Abdüsselam’ı kurtarmak için İstanbul’dadır. Ayasofya ona ev sahipliği yapar (2007: 62). Beşinci bölümde Battal Muhammed bin Felah’ı kurtarmak için önce Mamuriye’ye (2007: 68) sonra Tarsus vilayetini yıkan Sünbat’ı engellemek için Tarsus yakınlarındaki bir kaleye seferler yapar. (2007: 71). Altıncı bölümde Battal yaşlı pirin esir düşen çocuklarını kurtarmak için Muşturan Kalesi’ne (2007: 74) gider. Yedinci bölümde Müslümanların başlarının kesilip ağaçlara asıldığını duyan Battal deniz kenarında bir köşktedir (2007: 78). Sekizinci bölümde iki yiğidin hakkını almak için yola çıkan Battal için İskenderiye yakınlarındaki Feliycan Kalesi (2007: 82) balinanın karnı olur. Dokuzuncu bölümde esir Müslümanları kurtarmak isteyen Battal mağrippe Şamiliye’ye (2007: 84) gider. Battal bu bölümde ölüyü diriltme duasına ulaşmak için denizin içinde bir adada bulunan Hz. İlyas’ın makamını da (2007: 94) ziyaret eder. Yine Seyyit bu bölümde dönüş yolu üzerindeki, Müslümanlara hiç acımayan Bahtiyar’ın padişahlığını yaptığı, Hattipulunan Kalesine de (2007: 96) sefer düzenler. Onuncu bölümde Kayser’in yolları kesip Müslümanlara eziyet ettiğini duyan Seyyit önce Kalun Kalesi’ne oradan da Muşturan Kalesi’ne (2007: 104) atını sürer. On birinci bölümde Cude oğlu Musa’yı kurtarmaya giden Battal için Harcın (Amasya) (2007: 117) balinanın karnı olur.

Destanın ilk on bir bölümünde Battal Gazi Müslümanlara yardım etmek amacıyla gittiği yerlerde kimi zaman kaleye girmek için çabalarken, kimi zaman kalenin içinde görünür. Karşısına çıkan düşman güçlerle mücadele eder. Bu güçler sayısı gittikçe artan Kayser’in ordularıdır. Seyyit bu güçlerle mücadele ederken pehlivanlığının yanında türlü kurnazlıklara da başvurur. Kahraman düşmanların hazırladıkları tuzaklara düşmeden onların oyunlarını başarıyla oynamak zorundadır artık (Gökeri, 1979: 106). Gittiği yeri diliyle, diniyle ve kültürüyle çok iyi tanıyan Battal Gazi’yi kilisede ruhban, sakilik yapan saf çocuk, çoban, hekim, yaşlı bir kadının oğlu, zenci bir saka olarak görmek mümkündür. Zor anlarda kendisine ulaşan yardımlarla kozmik ananın koruyuculuğuna girdiği görülen Battal Gazi iman gücüyle girdiği her düşman beldesinden başarıyla çıkar.

On ikinci bölümde düşman unsuru çok daha farklı bir şekilde belirir. Battal devletin içine sinmiş gizli düşmanla mücadele etmek zorundadır. Fakat yine de doğruları ortaya çıkarmak için İstanbul’da denizin içinde Hümayun’u saklamak için yaptırılan köşke ulaşmalıdır. Battal türlü kurnazlıklarla köşke ulaşır ve Hümayun’u kaçırmak başarıyla Malatya’ya döner ve gerçekleri su yüzüne çıkarır.

On üçüncü bölümde Seyyit çok daha farklı bir mekândadır: Hindistan. Hızır'ın yardımıyla denizi aşır Hindistan'a giden Battal Gazi orada da çok gazalar kılar. Devın başını keserek insanları sıkıntıdan kurtarır. Onun yiğitliği ve yardımları sonucu gittiği şehirlerin başları ve halkları Müslüman olur.

On dördüncü bölümde eşi Fatma'yı öldüren Velid'in ardından Rum'a giden Battal Gazi'nin yolu Ketayun'un bulunduğu Kevakib Kalesi'ne düşer. Kayser'in ordularıyla yaptığı cenklere rağmen yakalanarak kuyuya atılan Battal Gazi oradan kurtulunca Ketayun'la birlikte Malatya'ya döner.

On beşinci bölümde Velid, Battal'ı kandırarak onu denizin ortasında bir adaya bırakır. Seyyit, yaşlı kadın ve Hızır'ın yardımıyla geri döner. Yanında cazılarla savaşırken kullanacağı ok da vardır. Okuyla cadıların da üstesinden gelen Battal Gazi birçok ganimetle geri döner.

On altıncı bölümde oğullarını bulmak isteyen Battal Gazi İstanbul'a gelir. Deniz kenarında Guzende Cazı'yla karşılaşır. Onun ve dağda makamı olan oğlunun elinden, kaçırılan çocukları kurtarır. Kendi çocuklarını ve Kayser'in oğlunu bulmak için ise Kaf Dağı'na doğru yola koyulur. Tehlikeli denizlerden geçer. Yol üzerinde yine türlü gazalar eder. Yardım ettiği şehirlerin başları ve halkları Müslüman olur. Oğullarını bulur. Oğlunu gören Kayser Müslüman olur.

On yedinci bölümde Seyyit yalancı peygamber Babek'i ortadan kaldırmak için Bağdat'tadır. Babek, Seyyit karşısında yenilgiye uğrar ve kaçarak kaleye sığınır. Yakalanan Babek tekrar kaçarak başka bir kaleye sığınsa da Battal'ın elinden kurtulamaz.

On sekizinci bölümde Seyyit, Halifenin kaçırılan kızını bulmak için Ayn-el Katar'a doğru yola çıkar. Deniz kenarına gelir. Oranın beyi Teganuş'un da kızı kaçırılmıştır. Teganuş ona gemi verir. Zorlu deniz yolculuğundan sonra Sindibad'a ulaşırlar. Oranın beyi Kameronşah'ın da kızı kaçırılmıştır. Seyyid Rad Cazı'yı bulur ve öldürür. Kaçırılan kızları teslim eder. Beyler ve halkları Müslüman olur. Dönüşte Bağdat'ı Hakem ve Anter adlı haramzadelerden kurtarır ve halifenin kızıyla evlenir.

On dokuzuncu bölümde Battal, Medine'ye yerleşir. Kayser'in, İslam ordularına saldırdığı haberi üzerine tekrar Malatya'ya döner, Kayser'in ordularını mağlup eder. Kayser'i takip etmek üzere Kala-yı Mesihiye'ye giden Battal orada şehit olur.

Mekânların değişmesi, kendi bilinçaltına inen kahramanın derinlerde farklı yönlerini keşfetmesinin işaretidir. Rum diyarındaki farklı şehir ve kalelerin dışında balinanın karnını ifade eden alanlar denizin içinde yaptırılmış bir köşk, Hindistan, kuyu, yine denizin içinde bir ada, Kaf Dağı, Bağdat, Ayn-el Katar olarak görünür. Mekânların değişimi sınavların da farklılaşacağına bir ifadesidir. Nitekim kahraman buralarda farklı düşmanlarla yüzleşmektedir. Tapınaklara giden yolların heybetli heykellerle donatılmış olmasını, içerideki daha derin sessizlikleri göğüsleyemeyecek olanları uzakta tutmak ve kendini adanmış kişinin de tapınaktan girdiği takdirde bir dönüşümden geçeceğini bildirmek şeklinde yorumlayan Campbell, şöyle devam eder: “Bir tanrıyı anlamaktan aciz kişi onu şeytan olarak görür ve böylece ona yaklaşmaktan sakınır. Öyleyse, alegorik olarak bir tapınağa giriş ve balinanın ağzından kahramanın dalışı, her ikisi de resim dilinde yaşamı merkeze alma, yaşamı yenileme eylemini belirten aynı maceralardır.” (Campbell, 2010: 109). Bu bağlamda düşünüldüğünde, destanda, Battal'ın kâfir zulmünü kaldırmayı düşündüğü Rum diyarı ve o dönemde İslam birliklerinin bağlı bulunduğu Bağdat dışındaki yerlerin farklı maceralar eşliğinde işlenmesinin nedeni anlaşılacaktır. “Destanda sürekli karşılaşılan, bir şekilde aşılın bu türden zorlukların ve olağanüstülüklerin illaki bir sebep-i hikmeti, bir varoluş nedeni vardır. Destanın muhatabı olan insanlara, imkânsızın imkânsız olmadığı fikri bu yolla aşılınmaya çalışılır; hiç kimsenin denemeden gücünün neye yetip yetmeyeceğini bilemeyeceği bu yolla hatırlatılmak istenir; sabr u sebat öğretilmek istenir; özgüven kazandırmak hedeflenir. İnsanlarda teşebbüs ruhu açığa çıkarılır. Bu bölümler ve örnekler, insanı, cesaretle donanması ve az zamanda çok ve büyük işler yapabileceği konularında ikna etmeyi önceler. Zira insanda ‘uyuyan güçler’ vardır. Olağan koşullarda uyuyan bu güçler, olağanüstü koşullarda uyanarak devreye girer ve insanların olağanüstü, sıra dışı işler yapmalarını sağlarlar.” (Kavruk-Durukoğlu, 2012: 48). Yaşamın yenilenmesi uyuyan güçlerin uyanışıyla başlar.

Kahraman balının karnında uzun ve güç sınavları deneyimleyerek olgunlaşır. Bu karanlık alandan çıkış ise egodan tamamen özgürleşmekle, bir başka deyişle maddi olanı bırakıp tinsel alanda varolmayla mümkündür. Bu bir nevi kabuk değiştirmedir ki kahramanın gölgeleriyle yüzleşip zaaflarından sıyrılışıyla anlam bulur. Güzel olan bir şey vardır: Kahraman bu kutlu yolda her zaman iyi kalpli bir yardımcıyı yanında bulur.

4.2.3. Benliğin Kara Devi: Gölge Arketipi

Yola çıkan kahraman artık ölümsüzlüğün adayıdır. Ancak bu hiç de kolay olmayacaktır. Onu bekleyen karanlık güçler vardır. Yapıtlarda düşman ya da rakip olarak beliren (Gökeri, 1979: 145) bu güçler, kahramanın karanlık yanını temsil eden gölge arketipinin temsilcileridir. Bütün insanlarda var olduğu için gölge, kolektif bir olgudur. Gölgenin kolektif yönü şeytan, cadı (Fordham, 2011: 65), ayrıca dev, ejderha, canavar, yılan, cin, kötü ruh, hayalet gibi formlarda belirir (Şimşek-Özdemir, 2021: 66). Hem bireysel hem de kolektif bilinçdışına ait bu öğeler anlaşılıp içerlendikleri takdirde bireyleşim sürecine katkıda bulunurlar.

Battal Gazi savaşı kişiliği ön plana çıkmış bir kahramandır. Bu nedenle onun mücadelelerinin bilinç düzeyinde bu eksende oluşması beklenen bir durumdur. Destan boyunca o ya Kayser'in askerleriyle, Abdüsselam'la, Akabeyle, yalancı peygamber Babek'le ya da devlerle, cazılarla ejderhalarla savaşır. Tüm bu figürler, onun savaşma sanatındaki ustalığını sınamaktan çok daha öte, ölümsüzlüğüne açılan kapılardır. Eser boyunca, kutsanmış silahları kendisinden önce gönderilen bir kahramanın, bu silahların hakkını nasıl verdiğini, zamanı geldiğinde de tüm silahlarını bırakarak (ölerek) asıl güç ile nasıl birleştiğini (ölümsüzleştiğini) izleriz.

Onun en büyük amacı Rum'u kâfir baskısından kurtarmaktır. Kendisinden yardım isteyenleri zor durumdan kurtarmak için yola çıkan Battal Gazi, karşısında çoğunlukla Kayser'in ordularını bulur. Kayser'in orduları Müslüman askerlerinin sayısına göre oldukça fazladır. Cafer, babasının katili Mihriyail'i öldürünce Kayser 40 bin kişilik ordusunu Müslümanların üzerine gönderir. Müslümanların sayısı ise 5 bindir. Savaş kazanılır. Hırsını alamayan Kayser bu sefer 200 bin askerini Malatya'ya gönderir. Müslümanların sayısı ise ancak 12 bindir. Müslüman askeri yine kazanır. Üçüncü seferinde Kayser, 500 bin askerini Müslümanların üzerine gönderir. Müslümanların sayısı ise ancak 20 bin olmasına rağmen yine kazanırlar. Müslüman askerlerinin bu savaşları kazanmalarında Battal'ın pehlivanlığının ve savaşlardaki hileciliğinin payı büyüktür. Battal'ın yandığını zanneden Kayser, yine sefer düzenlemek ister. Kâbe'nin kapısına kadar yakıp yıkmak, Muhammedileri ortadan kaldırmak için mektuplar gönderip asker toplar. Yer gök götürmez asker olur. Askerin sayısını hesap ederler: 100 bin kere 100 bindir. Şöyle ki kırk günlük yola asker dizilmiştir. Ve illerde ne kadar kâfir beyleri varsa onlar da toplanmıştır. Halife ise ancak 900 bin asker toplayabilmiştir (Köksal, 2007: 126-127). Savaş yine Battal'ın yetenekleri ile kazanılır.

O pehlivanlığı ve geliştirdiği stratejiler ile her zaman düşman ordusuna galip gelir. Kahramanın yiğitliğinin ve zekâsının ön plana çıktığı bu bölümler onun psişesi hakkında bilgi verir. Analitik psikolojiye göre mit, masal yahut destan gibi olağanüstülük taşıyan anlatılarda kahramanlar ve onların başından geçen olaylar, insan psişesini anlamak açısından son derece önemlidir (Koçak-Tekgöl, 2020: 965). Battal Gazi bilinç alanında büyük ustalıklar sergilemenin yanında ruhsal bütünlüğün bir sonucu olarak da eminlik, güven, inanç ve cesaret gibi hasletler sergileyerek güçlü bir psişeye sahip olduğunu gösterir.

Düşman askerlerinin sayısının her seferinde kat be kat artması ise onun psişesini ancak daha da güçlü kılar. Kolektif bilinçdışına ait sembollerin güçlü bir taşıyıcısı olan gölgenin zorlu doğasıyla baş edebilmek için sağlam bir ruh ve mutlak adanmışlık gerekir. Bu niteliklere sahip olan kahraman bilinçaltının karanlığı ile mücadeleye girer ve sonunda insan hayalinin sınırlarını zorlayan ruhsal bir olgunluğa erişir (Şimşek-Özdemir, 2021: 66). Battal sağlam bir ruh ve mutlak adanmışlık haliyle karşısında büyüyen düşmanla doğru orantılı olarak kendi ruhsal bütünlüğünün zirvelerine ulaşır. Çorak ülkenin umutsuzluklarından içerideki ebedi krallığın barışına ulaşabilmiş bir kahraman olarak Battal Gazi, bu bütünlüğün bilincindedir.

Battal, Kayser'in 250 bin eriyle tek başına vuruşup onları yendikten sonra Ketayun'a, "Ey Sevgili! Gördün mü bir kişi tek başına neler yapabiliyor? Tümünün ciğeri kanla doldu. Bu, Hakkın yardımı, Muhammed'in mucizesidir. Gel bu dinden uzaklaşma onu kabul et." (Köksal, 2007: 209-210) der. Yine Battal, kızını cazının elinden kurtardığı esir Kayser'e "Ey Kayser! Sen seni ne zannediyorsun? Gel şimdi Müslüman ol, yoksa sonunu sen bilirsin. Kızının anlattıklarını duydun. Bu yaptığım işlerin hepsi, Muhammed Mustafa'nın himayesi ve bereketindendir. Sen de Müslüman ol, kendi makamına seni göndereyim." (Köksal 2007: 261) diyerek, bir bakıma, bilinçdışı gittikçe büyüyen düşman olarak yansıyan gölgesinin saçtığı enerjiden, gurura hiç pay bırakmaksızın, en güzel şekilde istifade ettiğini ifade etmiş olur. Zaten onun bilinçdışı alanındaki bu keşfe duyduğu iştiağı, zorlu düşmana karşı giderken onu engellemeye çalışan Tevabil'e söylediği şu cümlelerde açıkça görebiliriz: "Allah deyip gidiyorum. Alnıma ne yazılmış ise görmeliyim." (Köksal, 2007: 42).

Battal'ı düşmanının karşısında güçlü kılan en önemli husus kendi hikâyesidir. O tüm Rum'u Müslüman etmek için gönderilmiştir. Zindana atılmışken, kendi dinine girmeyi teklif eden Kaytur'a "Fazla konuşma! Hak Teâlâ, bütün Rum'u Müslüman etmem için bana emir verdi. Sen imana gel, Müslüman ol, canını cehennem ateşinden kurtar." der (Köksal, 2007: 83). Yine Battal Cude oğlu Musa'yı kurtarmak isterken yakalanır ve zindana atılır. Zindandaki arkadaşlarına zaman zaman peygamberi düştü gördüğünü, kendisine "Gerekir ki Rum vilayeti senin elinden dalaletten kurtulacak... Kiliseleri yıkıp yerine mescitler yapacaksın." dediğini söyler (Köksal, 2007: 119). İncancı bilinciyle bütünleyen Battal Gazi mücadeleleri boyunca doğüstü güçleri de yanında bulur. Kimi zaman Hızır ve İlyas Peygamberler, kimi zaman yaşlı bir kadın, kimi zaman hayvanlar veya aniden çıkan bir rüzgâr onun kutlu mücadelesini desteklemek üzere bu bütünlüğün içinde yerlerini alırlar.

Battal karşılaşacağı zorlukların bilincindedir. Hiçbir zaman düşmanını hafife almaz. Ruhsal bütünlüğün bireyleşim sürecini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi için gölgenin bilinç tarafından tanınip anlaşılması gerekir. Benlik 'kötü' ya da 'aşağılık olarak nitelendirdiği bu karanlık gücün kendi ruhsal bütünlüğünün bir parçası olduğunu kabul ederse onun 'ilkel' gücünden güç kazanır ve gölge niteliklerini tanıyarak bu güce olumlu bir yön verebilir. Aksi halde itilen ve umursanmayan arketip gittikçe karanlığa gömülür, gömüldükçe kara gücü artar ve benliğin aleyhine büyüyerek onu baskısı altına alıp ruhsal gelişimini önler (Gökeri, 1979: 19). Bu nedenle o yola çıkmadan önce annesinin, yarenlerinin ve Şemmas'ın himmetini almakla işe başlar. Zor zamanlarda bütün zorluklar kendisi için kolay olan Allah'a (Köksal, 2007: 37) dua eder. Dua kendi özüne inme eylemidir ve Tanrı ile bağ kurmak üzere yükseltici içsel enerjinin harekete geçmesidir. Bu yönüyle dua eden kahraman Campbell'in dediği gibi dünyanın göbeği, sonsuzluğun enerjilerinin zamana karıştığı doğum noktasıdır. Bu yüzden dünya göbeği sürekli yaratımın bir simgesidir: bütün her şeyin içinde barınan şu sürekli canlanma mucizesi sayesinde dünyanın süregitmesinin dayanıklılığının sırrıdır (Campbell, 2010: 53). Gölgenin karanlık gücü karşısında Battal Gazi'yi güçlü kılan; bilinci, incancı ve sonsuzluğun enerjisi, yaratımın simgesi olan dualarıdır.

Battal Gazi savaş sanatında oldukça ustalaşmıştır. Düşmanları artık onu ordularla yenemeyeceklerinin farkındadırlar. Bunun üzerine Esatur sohbet ederken "Bu cazıya karşı koyacak bir cazı bulsak ve onunla karşı karşıya getirsek." der. Battal Gazi artık psişisesinin derinlikleri ile yüzleşmek üzeredir. Cazı öbür beldeye ait bir figür olarak kahramanın karanlık yönünü temsil eder. Battal Gazi'ye cazı ile mücadelesinde Hızır yardıma koşar. Battal'a çıkarıp üç ok verir. Guzende Cazı koynundan bir taş çıkarır. Yanan ateş gibidir. Bir efsun okur ve Seyyit'in üstüne atar. Seyyit ateş içinde görünmez olup ejderhalar belirir. Cazı hamle kıldığı sırada Seyyit peygamber duasını okur. Guzende'nin cazılığı batıl olur. Seyyit aciz kaldığı anda gelip yardım eden ihtiyar kadın yine belirir. Kadın Hızır'ın verdiği okun birini o meluna atmasını söyler. Ok Guzende'nin sağ gözünden girip kafasını delip çıkar. Diğer oku atar. Ok sol gözünden çıkar. Seyyit Dahhak kılıcı ile cazıyı iki parçaya ayırır.

Seyyit'in karşılaştığı diğer bir cazı da oğullarını kaçıran Hilal Cazı'dır. Seyyit, Hilal Cazı'nın tahtı hava üzerine çıkınca Nebi duasını okuyarak eline okunu ve yayını alır. Ok tahta dokunup tahttan geçer bir kulağına değip yarıp geçer. Hilal Cazı kaçır. Seyyit, onun gittiği kaleye yol bulamaz ve yalvarmaya başlar. O anda Hızır Nebi gelip onu atıyla uçurup Hilal Cazı'nın

olduğu şehre götürür. Seyyit Hilal Cazı'nın yanına gelip Hızır duasını okur Dahhak kılıcı ile vurup onu iki parçaya ayırır.

Seyyit halifenin kızını kurtarmak üzere Rad Cazı'nın olduğu Ayn el Katar'a gider. Bir gün avlanmaya çıkar. Bir geyik görür onu takip eder, geyiği yakalayamaz. Bir pınar görür içine girer. Çıktığında elbiseleri ve atı yoktur. Dua eder, Hızır gelir. Hızır onu Ayn el Katar'a götürür. Seyyit İsm-i Azam Duasını okuyarak okunu çeker, Rad Cazı'nın anlığını deler. Rad Cazı yere düşer. Seyyit başını kılıcı ile keser.

Görüldüğü üzere Battal Gazi cazılarla mücadelesini Hızır'ın verdiği ok ve dahhak kılıcıyla yapar. Jung okun libodoyu sembolize ettiğini söyler (Jung, 2016b: 28). Kılıç ise Çoruhlu'ya göre büyümlü güçleri, tanrıları, hükümdarlığı, hâkimiyeti, çeşitli unsurların birbirinden ayrılmasını, güç, yiğitlik, cesaret, adalet gibi kavramları ifade eder (Çoruhlu, 1997: 66). Battal Gazi kutsanmış silahları ile yiğitliği, gücü ve cesareti sembolize etmektedir.

Battal Gazi'nin kuyuya atıldığında karşısına çıkan yılan ve ejderha figürleri de birer gölgedir. Kuyuya düştüğünde hiç durmadan Kur'an okur ve "Ey Bari-i Hüda şu anda burada ne yapabilirim?" diye niyaz eder. Karşısında yılanlar belirir. Yılanların her biri bir tekire benzer. Ayetel Kürsi'yi okur üfler ve parmağı ile bir daire çizerek içine girer.

Bir ejderhanın çıkıp geldiğini görür. Sirtında küçük bir alaca yılan vardır. Başı yeşil bir zümrüte benzemektedir. Sağında ve solunda yılanlar onu ortaya alarak Seyyit'e doğru gelirler. Onların arasında o küçük yılan süzülerek selam verir. Yılan adının Yemliha olduğunu söyleyerek Battal'a bir taş verir. Battal taşı ağzına koyduğunda sanki çok değişik yiyecekler yemiş gibidir. Yemliha o taşı geri alır ve "Çıkma saatin yaklaştı" der. Seyyit biraz uyur gibi olur. Uyandığında yanında ne Yemliha ve de bir yılan vardır. Karşıda iki ışık belirir. Seyyit kendi kendine "Yine Hak Teâlâ bana yardım gönderdi." der. Yaklaştığında görür ki gözleri yanan bir ejderhadır. Seyyit yine Kur'an okur ve daire çizerek içine girer. Seyyit üç bin kere İhlâs suresini okuduğunu söyler. Ejderha yukarı doğru çıkıp gitmiştir. Bir zaman sonra yine gelir. Tam yedi kere iner ve çıkar. Sekizincide Battal "Ben ancak bunun sebebi ile buradan kurtulabilirim." diye düşünerek kuyruğundan sıkıca tutar. Ejderha kuyruğunu beline sararak onu dışarı atar.

Battal Gazi kuyuda ejderha ile mücadelesinde bir eşikten geçmektedir. Bu durum, kendini yok ederek yeniden doğmak üzere içe doğru yolculuğunu ifade eder. O duaları ile adeta dünyevî karakterinden sıyrılır ve dünya göbeğine yeryüzündeki cennete döner. Battal Gazi okuduğu Kur'an ve dualar ile Allah'tan yardım dilemiş ve ona yol göstermesini istemiştir. Campbell, "Egoya bağlılığı çoktan yok olmuş kahraman, sarayının bir odasından diğerine rahatça geçen bir kral gibi dünyanın ufuklarından ileri geri geçer, ejderhanın içine girer çıkar. İşte burada onun kurtarma gücü yatar; çünkü geçişi ve dönüşü, görüngüselliğin bütün çelişkileri boyunca yaratılmamış yok edilemez olan kalır. Ve korkacak bir şey yoktur." der (Campbell, 2010: 110). Böylece öbür beldenin üyeleri ona dost olmuştur. Yılan taş vererek Battal'ın karnını doyurmuş, ejderha kuyruğunu beline dolayarak Battal'ı kuyudan dışarı atmıştır.

Bu motifte bütünlük simgesi olan daire ile karşılaşırız. "Kişilikteki birliğin, bütünlüğün ve "ben" arketipinin sembolü olarak algılanan mandalanın dairevi şeklinin etrafında döndüğü merkez, kişiliğin bütünü olan "ben"e karşılık gelmektedir. Merkez metaforu kişiliğin bilinç ve bilinçaltı arasındaki kesişme noktası olan benle özdeşleşmektedir. Kişiliğimizin merkezini oluşturan benimizin doğru bir değerlendirmesini ve yorumunu yapmak için mandala şekilleriyle "ben" arketipi arasında özdeşlik kurulmaktadır." (Sambur 2005: 105). Battal Gazi'nin çizdiği bu daire onun kendi kişiliğinin merkezine doğru aldığı yolun hikâyesidir, sonsuzluğa doğru bir geri çekiliştir. Battal burada önce üç yüz kere sonra bin kere İhlâs suresini okur. İhlâs süresi Allah'ın varlığı ve birliğini bildirerek, Ondan başkasına ibadet edilemeyeceğinin ifade eder. İhlâs süresi İslam'ın esası olan Tevhid (Allah'ın birliği) ilkesini özlü bir şekilde anlatan bir süredir. Bu bağlamda Battal Gazi Allah'ın birliğine sığınarak bütün görüngüsellikten uzaklaşır. Dış dünyadan sıyrılarak sonsuzlukta yok olur.

Destanda yer alan karakterlerden Abdusselam ise Battal Gazi'nin kişisel gölgesini temsil eder. O, Battal Gazi'nin başarıları karşısında kıskançlık duygusuna kapılır. Seraskerliği onun elinden aldığı için Battal Gazi'yi hiç sevmez. Hatta bundan dolayı kendi yiğitliğini ispatlama

gayreti içerisine girerek Rum'a gider ama yakalanır. Abdusselam'ın bu tavırlarına rağmen Battal onun yakalandığını duyunca ağlar ve hemen yola çıkar. Onu düşman elinden kurtarır ve sevdiği kızı ona alır. Böylece Abdusselam mutlu olur, içindeki tüm düşmanlıktan kurtulur. Kişiler, bilinçdışının karanlığına hapsediği korkarlık, cimrilik, iki yüzlülük, kötülük gibi duygularını ancak kontrol altına almayı öğrendikleri zaman bireyleşme yolculuklarında önemli bir mesafe kat edebilirler (Şimşek-Şenocak, 2009: 115). Battal Gazi bir kahramana yakışır şekilde sınıandığı gölgesini kontrol altında tutmanın çok daha ötesinde Abdusselam'ın gönlünü alarak kendi yolculuğunda egodan tamamen sıyrıldığını ve gölgesini kendiliği ile bütünleştirerek insanlık adına bir başka boyutta olduğunu da kanıtlar.

Destanda casus rolü ile yer alan Akabe, Velid (Akabe'nin oğlu) ve Setiha (Akabe'nin kardeşi) ise toplumsal gölge figürünün temsilcileridir. Aslında Hristiyan olan Akabe kendisini Müslüman göstererek halifenin yanında kadılık görevini yürütür. İslamî bilgisi çok iyi olduğu için sözünü dinlettirir. Kayser'in esir askerlerini düzenek hazırlayarak kurtarır. Battal'ı, Tevabil'i ve Abdurrahmanı zehirleyerek Tevabil ve Abdurrahman'ın ölümüne neden olur. Kayser'e Battal'ı zehirlediğine dair haber ulaştırarak Kayser'in askerlerini Malatya'ya yönlendirir. Bir kadıncağzın getirdiği ilaç ile sağlığına kavuşan Battal'ın Kayser'in ordularını yenilgiye uğrattığını duyunca kanı kurur ve ardından Halifeyi zehirleyerek ölümüne neden olur. Yerine geçen yeni halifenin de güvenini kazanır. Görüldüğü üzere Müslümanlara çok büyük zararlar veren Akabe toplumun huzurunu, emniyetini, iç barışını tehlikeye atması yönüyle toplumun görünür kılınması gereken bir gölgesidir. Battal Gazi'nin Abdusselam ile dostluk kurması, istenilen bir durumken Akabe'yi ve diğerlerini toplumun güvenliğini sağlamak amacıyla mutlaka yenmesi gerekmektedir.

Kayser'in yüz binlerce sayıdaki ordularıyla pehlivanlığı ve stratejik yetenekleri ile başa çıkabilirken Battal Gazi, şimdi görünmez bir düşmanla karşı karşıyadır. Bu nedenle öncelikle düşmanın açık edilmesi gerekmektedir. Battal bilincin tekâmülüne ulaşmanın en kolay bir yolu olarak Tanrı'dan yardım diler ve ellerini kaldırıp "Ya Rab! Sen onu rüsvay kıl." (Köksal 2007: 161) diye dua eder. Olayların seyrinde Battal'ı öldüremeyen Akabe'nin, Battal Gazi ve Abdülvahhap ile Halife'nin aralarını açmaya çalıştığını görürüz. Battal'ın Halife'ye hediye ettiği kızı kaçırıp Battal'ın, kızı sevdiği için Abdülvahhap'a kaçırıldığını söyler. Halife Abdülvahhap'ı yakalatır. Seyyit ve Abdülvahhap bunu kendilerinin yapmadığını ne kadar söyleseler de Halife Akabe'nin tahriklerine gelerek onlara inanmaz. Hatta Abdülvahhap'ı cellatlara öldürtmek üzeredir ki Seyyit, kızı bulup getirmek için kırk gün izin ister. Abdülvahhap'ı da zindana atarlar. Halife'nin, hiç düşünmeden Akabe'nin tahrikleriyle hareket etmesi onun gölgesinin tutsağı olduğunu gösterir. Gölgesi tarafından ele geçirilen bir insan daima kendi ışığını keser ve kendi tuzağına düşer (Jung, 2005: 56). Her insanın basiretinin bağlandığı, çok aşına olduğu konularda bile sağlıklı düşünemediği yahut bilincini bilinçdışından sızan arzu ve dürtülere teslim ettiği anlar vardır (Keskin, 2023: 1039). Halife bilinçdışının dürtüleriyle hareket ederek kendi bilincinin ışığını kesmiş olur.

Rum'a doğru yola koyulan Seyyit, güçlü gözlemcilik yeteneğiyle casusları tanır ve onlardan Akabe'nin Kayser'e, Kayser'in de Akabe'ye gönderdiği mektupları alır. Kırk gün sonra Battal Gazi kızla ve Akabe'nin mektuplarıyla döner. Halife mektubun Akabe'nin yazısı ile yazıldığını görür. Kızı dinlemek ister. Kız önce kendisini Battal'ın İstanbul'a götürdüğünü söylese de düşmanını iyi tanıyan Battal, kızı İncil'den beş ayet okuyup "Yalan söylüyorsun bu ayetler seni tutsun mu?" deyince kendisini Akabe'nin kaçırıldığını söyler. Akabe yine de kurnazlıkla tüm bunları Battal'ın uydurduğunu söyleyerek sıyrılmaya çalışır. Battal yine aklını kullanarak Akabe'nin evini aramak ister. Halife müsaade eder. Battal, Akabe'nin evinde kâfirlik belirtisi bir nesne bulamayınca aciz kalır ve yine "Ey âlemleri yaratan! Bu kişinin kâfir olduğu sana malum. Beni bu halk içinde zor durumda bırakma. Evliyalar ve peygamberler hakkı için bana yardım et." diye dua eder. Allah Teâlâ yardım eder. Seyyit kilitli kapı ardındaki iki ruhbanla dönünce Akabe'nin suratı kapkara kesilir. Halife Seyyit'ten ve Abdülvahhap'tan özür diler. Battal Gazi, Hristiyanlık için akıllıca ve cesurca davranışlar sergileyen Akabe Kadının bilincini, kendi bilincinin ışığı yanında Tanrı'nın yardımına ulaştıran duaları ile yener. Seyyit, halifenin eksik kalan yanını bilinç ve bilinçdışının mükemmel uyumuyla tamamlamış olur.

Gölge, bilinç düzeyinde artık tam olarak görünür hale gelmiştir. Battal topluma büyük zararlar veren bu insanın peşini bırakmaz. Zira onun karanlık gücünü kontrol altında tutması yahut ortadan kaldırması gerekmektedir. Akabe'nin burnunu ve kulağını keser. Onu üryan edip saçını, sakalını yolar. Yüzüne kara sürüp şehirde gezdirir. Sonra Akabe'yi çok mal karşılığı Kayser'e satar. Yolda Akabe'yi tekrar yakalar ve tekrar satar. Akabe Kayser'in yanında kadılık görevine devam eder ama orada da fesatlık etmeye başlar. Bu fesatlıklarından biri insanlara mandaya öküz, öküz keçi, keçiye tavuk, tavuğa yumurta dedirtmesidir. Onun bu uygulaması âlemde tepki alarak yayılır. Bunu duyan Battal, onu kurnazlıklarla kendi oyununa getirerek yakalar. Malatya'ya getirir. Fitnelerinden dolayı artık Kayser'in de istemediği Akabe'nin derisini diriyken başından çıkartıp canını cehenneme yollar. Seyyit'in şöhreti yetmiş iki millete ulaşır. Âlem münevver olur (Köksal, 2007: 175-182). Savaşçı kişiliğinin güçlü bir tezahürünü gördüğümüz bu bölümde Battal Gazi kararlı tutumuyla karşımıza çıkar. Onu bu kadar kararlı kılan ise toplumsal gölgenin güçlü yıkıcılığının farkındalığıdır. Battal Gazi tarafından derisi yüzülerek öldürülür. Jung'a göre, kalbi yendiği ya da kafa derisi yüzüldüğü takdirde düşmanın cesareti ve gücü ele geçirilir (Jung, 2019: 242). Battal toplumda yer bulan adaletsizlik hastalığını Akabe'nin derisini yüzüp içini samanla doldurarak tedavi etmiş olur. Toplum böylelikle adaletsizlikten adalete evrilmiştir. Seyyit'in bu başarısı sayesinde şöhreti, bu yıkıcılıktan etkilenen Rum halkında da yankı bularak yayılır.

Akabe'nin türevleri destanda oğlu Velid ve kardeşi Setiha'dır. Velid de önce Müslüman gibi görünerek Battal'a yaklaşır. Battal Gazi'nin karısı Fatma'ya göz koyar ve onun ölümüne sebep olur. Battal onu yakalamaya giderken birçok maceralara girer. Çok soğukta dışarıda kalır, Kayser'in askerleri ile karşılaşır, onlar tarafından cehennem kuyusuna atılır. Velid sonra Kayser'in yanında görünür. Müslümanlar, Esatur'un askerleriyle karşılaştıklarında Velid, kılık değiştirerek onu deniz aşırı bir adada yalnız bırakarak geri döner. Setiha ise Kaf Dağına oğullarını aramaya giden Battal Gazi'nin gemicisi olur ve bir dağ kenarında karşılaştıkları Zencilere onu öldürtmek ister ama başaramaz. Akabe de Velid de Setiha da Battal Gazi'ye karşı intikam duygusuyla hareket ederler. Gökeri, "Prensiplerimize aykırı olduğu için, ahlaksal, estetik ya da başka nedenlerle kabul etmek istemediğimiz ve farkında olmadan bastırdığımız nitelikler oluşturur. Ruhsal bütünlüğün karanlık yanı, karanlık kardeşidir." der gölge için (Gökeri, 1979: 18-19). Gölgenin karanlık yüzü bastırılan bu duyguyla beslenirken Akabe'nin adaletsiz uygulamaları, Velid'in başkasının karısına göz dikmesi gibi toplum tarafından dışlanan davranış biçimleriyle de somut hale gelir. Onların aslında yüce değerlere sahip olmadıklarının bir diğer göstergesi de destanın ilerleyen bölümlerinde Velid ve Setiha'nın egonun temsilcisi Babek'in yanında yer almalarıdır.

Kaosun temsilcileri olan bu gölge figürlerin aynı kanı taşımaları toplumda bu yapıdaki kişilerin sürekliliğine bir göndermedir. Kahraman tekrar ve tekrar bu unsurlarla sınanır. Kayser'in askerlerinin sayısının artışının Battal'ın psişesini güçlendirdiği gibi bu gölge unsurlarının sebep olduğu ve giderek artan ve zorluklar da kahramanın potansiyelini ortaya çıkaran, onu harekete geçirerek durağanlıktan yani ölümden kurtaran vasıtalarlardır. Battal burada da deneyimleri sonucu açığa çıkardığı güçlü psişesiyle doğüstü güçlerin de yardımını alarak toplumsal gölge şeklinde ifade bulan kaosu kozmosa dönüştürür.

Destanda yer alan diğer bir gölge unsuru olan Babek, yalancı peygamber kimliği ile karşımıza çıkar. Babek aslında şeytanın temsilcisidir. Antik çağlardan günümüze kadar bireyin iradesi üzerinde etkinlik alanı oluşturan, kötücül eylemlerinden mesul tutulan doğüstü bir varlık olarak Şeytan insanlığın kolektif miti; insanın insan olma yolunda verdiği mücadelenin kadim düşmanı olarak ortaya çıkar (Özaslan-Karataş, 2020: 3). Battal Gazi, bilinç dairesindeki güçlü düşmanları Velid ve Setiha yanında artık hem bilinç hem de bilinçdışı alanın güçlerine sahip düşmanı Babekle savaşırken aslında kötülüğün tam kendisi, insanlığın kolektif gölgesi şeytanla mücadele eder.

Şeytan, destanda asaleti olmayan, bulunduğu yerde fesat çıkaran, hırsı yüzünden adam öldüren, aynı zamanda kendi gibi devletsizleri etrafında toplayabilecek kadar da yetenekleri olan bir tip olarak karşımıza çıkan Babek ile sosyal düzlemde görünür hale gelir. Düalist dinler içinde Şeytan'ın doğrudan Tanrıya karşı kötücül duygular geliştiren bir aktör olarak tanımlandığı görülür. Düalist karşıtlık içinde kötülük ve kötücül eylemlerin özünde yer alan bu kötücül duygular, dünyevi alanda insanlar tarafından devralınır. (...) Kültürlerarası alanda Şeytan, Tanrı'nın veya

tanrıların hasmı, rakibi, kötü ilkenin canlı örneği, cehennem prensi ve kötülüklerin efendisi olarak ortaya çıkmaktadır (Özaslan-Karataş, 2020: 4). Şeytanın doğaüstü güçlerini alan Babek'e ok batmaz, onu kılıç kesmez ve ateş yakmaz. Domuz etine helal der, tüm insanların adını bilir. Yerden bir şeyi bitirir, her ne derse o olur. Ona göre, kızı babasına, kardeş kardeşe helaldir. İki defa Şam'ı ateşe vermiş, Tebriz vilayetini harap etmiş, Acem vilayetini tutmuştur (Köksal, 2007: 280). İslam esaslarına muhalif tavizleriyle kişisel ve toplumsal değerleri yok eden Babek, destanda, düalizmin iyilik ve güzelliği temsil eden Tanrısallık boyutundan uzaklaşarak, kötülüğü temsil eden şeytanilik boyutuna hayat verir.

Seyit, Babekle öncelikle bilinç dairesinde akıl ile mücadele eder. “Kılıcın beni kesmezse bana inanacak mısın?” diyen Babek'e, “Ey melun! Yüz binlerce şeytanî hünerler göstersen de sana itikadım yoktur. Sen hırsız haramzadesin. Sana bunun gibi görevler layık değildir.” diyerek bir kahramanda olması gereken güzel hasletler olmadığı müddetçe şeytanî hünerlerin kişiyi yüceltici vasıflar olamayacağına dikkat çeker. Yine Battal, “Eğer bana uyarsan, Muhammed katında nasıl yüce idiyisen öyle olursun. Ona ahir zaman peygamberi derler buna da peygamber-i hürrem kişi derler.” diyen Babek'e “Ey mel'un! Bizim peygamberimize gökten Kur'an indi, eğer sen de peygamber isen hani kitabın?” der. Babek, bilincin yansıması bu cevaplar karşısında aciz kalır. Mücadele pehlivanlıkla devam eder. Karşılıklı vuruşup yenilemeyince Babek bu sefer, “Ey Battal! Sen hak söze uymuyorsun. Senin de dinin eğer hak ise, seni ok, süngü ile vurayım; eğer tesir etmezse o zaman dininin hak olduğunu kabul edeyim ve sözün doğrudur, diyeyim.” der. Seyyit tir tir titrer. Campbell'e göre sınavlar yolundaki kahraman; gururunu, erdemini, güzelliğini ve yaşamını bir kenara bırakıp kesinlikle katlanılmaz olana boyun eğmekte ya da itaat etmektedir. Bunun sonucunda da kendinin ve karşıtının öteki yanının ayrı türden olmadığını, bilakis aynı olduğunu farkına varmaktadır (Campbell, 2010: 124-125). Battal'ın gönlüne yine ilham gelir. “Hak Teâlâ'nın birliğine sığınırım. Ne olursa olsun.” der. Lain kılıç ile saldırır. Allah'ın inayetiyle Seyyit'in kılına zarar gelmez. Nezir Peygamber'in pek çok kulu onun pazısında pazubentti. Lain bu defa eline gürz alıp, “Başını aç.” deyip gürz vurur. Yine kılına zarar gelmez. Lain bu defa eline süngüyü alıp Seyyit'e hamle yapar. Seyyit Hızır Peygamber duasını okur, göğsünü karşı tutar. Hak Teâlâ saklar. Seyyit'in bir kılına bile zarar gelmez. Böylece bir lütuf olarak Seyyit kalbine gelen ilhamla ölüm korkusundan özgürleşerek iki dünyanın ustası olduğunu kanıtlar.

Babek'in doğaüstü güçlere sahip olması onu, Akabe, Velid ve Setiha'ya göre daha güçlü bir rakip kılar. Şeytan kurnaz, zeki, oyuncu bir aktör olarak Tanrı'nın tam karşısında konumlandırılır. Böylece insanın Şeytan karşısında inanç ve irade dışında savunma alanının kısıtlı olduğu da hatırlatılır (Özaslan-Karataş, 2020: 11). Battal Gazi, düşmanın bu durumu karşısında dağa gider. Dağ, yolculuğun ve tırmanışın hedefini temsil eder, bu nedenle psikolojide genellikle Kendilik anlamına gelir (Jung, 2005: 89). Bir çeşmede abdest alıp namaz kılar. Tüm enbiya ve evliyadan şefaath diler, Allah'a “Bunun durumunu bu çaresiz kuluna açıkla.” diyerek dua eder.

Abdest bir arınmadır. “Berrak suyun, arınma düşüne biraz daha yakından bakmamızı gerektiren özelliklerinden biri de serin bir suyun doğurduğu yenileşme düşüdüdür.” (Bachelard 2006: 163). Namaz ise varoluşun kaynağı, dünyanın göbeği, Tanrı ile bütünleşme anıdır. Böylece çaresizliği onun en büyük gücü olur ve rüyasında Resulallah (a.s.)'ın yol göstericiliğiyle Babek'in gücünü ortadan kaldıracı bir tılsıma ulaşır: La havle vela kuvvete illa billahil aliyyil azim. Şeytan bu İsm-i Azam duasına yaklaşamaz ve doğaüstü gücünü kaybeden Babek, Battal Gazi karşısında aciz kalır. Hem monoteist hem de politeist dinler dâhilinde Şeytan, Tanrı'ya muhalif radikal bir varlık olarak yer alsada, ipleri yine Tanrı'nın elindedir. Bu çerçevede aslında Tanrı özü itibarıyla iyilik ve kötülüğün tamamını kuşatan, bütün bu alanlarda söz sahibi tek varlıktır (Özaslan-Karataş 2020: 3). Gölgesinin gücünü yadsımadan kabul eden Battal Gazi sağlam bir inanç ve iradeyle tüm alanlarda tek söz sahibi Tanrı'ya sığınarak Babek'le mücadelesinde başarılı olur.

Birkaç kere kaçmayı başaran Babek, en sonunda Battal tarafından yakalanır ve yakılarak öldürülür. Yakılma, arınma ve temizlenme anlamını taşıması dolayısıyla toplumun da feraha kavuşmasının simgesidir.

4.2.4. Benliğin Eril ve Dişil Gücü: Animus ve Anima, Yüce Ana Arketipleri

Anne arketipi de yüce birey arketipi gibi destanın her bölümünde varlığını etkin bir şekilde gösterir. Bu, anne arketipinin benlik ile sürekli iletişim içinde bulunan ve kişiliğin gelişiminde çok etkin rolü olan bir arketip olmasından kaynaklanır. Benliğin onunla ilintisi gelişim evrelerine göre değişir (Gökeri, 1979: 26). “Anne arketipi ilk olarak kişisel anneyle vardır. Zaman ilerledikçe ben duygusu oluşur ve bilinçle bilinçdışı zıtlasmaya, kişisel annenin özellikleri netleşmeye başlar. Kişisel annenin kendi özellikleri netleşmeye başlarken mistik özellikler daha gerideki anneye, yani büyük anneye taşınır.” (Koçak-Gürçay, 2017: 272-273). Büyük ana/yüce ana bu yönüyle bilinçdışına ait çözümlenmesi gereken bir imgedir.

Anne arketipinin simgesel görünüşleri çeşitlilik gösterir. Jung, bu arketipin bazı tipik biçimlerini “Kişisel anne ve büyükanne; üvey anne ve kayınvalide, ilişki içinde olunan herhangi bir kadın, örneğin sütanne ya da dadı, ata ve bilge kadın, daha üst anlamda tanrıça, özellikle de Tanrı’nın anası, Bakire Meryem (gençleşmiş anne olarak örneğin Demeter ve Kore), Sophia (anne-sevgili olarak, ayrıca Kybele-Attis tiplmesi, ya da kız- [gençleşmiş anne-] sevgili); kurtuluş arzusunun hedefi (cennet, Tanrı krallığı, göksel Kudüs), geniş anlamda kilise, üniversite, ülke, gök, toprak, orman, deniz ve akarsu; madde, yeraltı dünyası ve ay, dar anlamda doğum ve döllenme yeri olarak tarla, bahçe, kaya, mağara, ağaç, kaynak, derin kuyu, vaftiz kabı, kap biçiminde çiçek (gül ve lotus); büyümlü daire olarak (Padma olarak Mandala) ya da Cornucopiatypus (Bereket Boynuzu); daha dar anlamda rahim, her tür oyuk biçim (örneğin vida yuvası); yani fırın, tencere; inek, tavşan, her tür yararlı hayvan” (Jung, 2005: 21-22) olarak anar. “Korkunç yanı cadı nitelikleri taşıyan ‘Korkunç Ana’da (Terrible Mother) yansırken, şefkatli yanı ‘İyi Ana’ (The Good Mother) arketipinde yansıyor.” (Gökeri, 1979: 27). Anne arketipinin bu denli kuşatıcı olmasının ve bilinçdışında oldukça kapsayıcı bir görünüm arz etmesinin sebebi ise onun yaradılışın başında yer alan ilk imge olmasıdır.

Destanın birinci bölümünde Cafer’in annesi Saide Hatun, zengin olduğu ve Emir Ömer’le aynı kabileden olduğu için Cafer’in, babasının mansıbını Abdüsselam’dan almaya gitmesini istemez. Araya bir düşmanlık gireceğini düşünerek korkar. Cafer annesine rağmen mansıbını istemeye gider. Abdüsselam, “Eğer atan mansıbını almak istiyorsan önce onun kanlısı Mihriyayıl’i öldür.” der. Cafer olayı annesine anlatır. Annesi çok üzülür. Onlar konuşurken Cafer’in lalası Tevabil çıkagelir. Tevabil de iyi etmediğini, Abdüsselam’ın kabilesinin çok geniş olduğunu söyler. Cafer, Tevabil’e karşılık vermeden Mihriyayıl’i sorar. Gece yarısı olunca atasının kara atını çıkarır, kılıcını kuşanır, Rumi kıyafetlere bürünür. Annesi çok ağlar, vazgeçmesini ister ama o, “Himmetini, duanı benden eksik etme.” diyerek atını mahmuzlar. Cafer zaferle geri dönünce Abdulvahap Resul Hazretlerinin kendisine vermiş olduğu mektubu açıp okur ve ağzında sakladığı Allah Resulü’nün mübarek ağzının barını Cafer’in ağzına verir. Cafer bunu yutunca yetmiş iki dili konuşur, on iki ilmi bilir olur. Müminlerin Cafer’e bağlılıkları daha çok artar. (Köksal, 2007: 22-36).

Destanın ikinci bölümünde Cafer’in lalası Tevabil, Rum kıyafetlerine bürünüp atına binerek kâfir askerine doğru yürüyen Cafer’i, kendisinden himmet istemeye geldiğinde, “Gitme, yakalanırsın.” diyerek engellemek ister. Cafer, “Allah deyip gidiyorum. Alnıma ne yazılmışsa görmeliyim.” diyerek yürür. Düşman çadırında Caferle karşılaşan Ahmer, Müslüman olur. Ahmer’in de desteğini alan Cafer düşmanı bozguna uğratar (Köksal, 2007: 36-47).

İlk iki bölümde Cafer’in annesi Saide Hatun ve lalası Tevabil koruyup kollayan, şefkatli anne arketipinin temsilcileridir. Tevabil bu özelliğiyle yer yer destanın diğer bölümlerinde de görünür. Cafer onları dinlemeyerek, her zaman gözetken, yanında olan koruyucu annenin, kişinin gelecekteki içgüdüsel hayatında en önemli rehberlik görevini üstlenmeye uygun olmadığını kabul eder. Böylece fazla iyi anne ölür. Cafer, ölmesi gerekenin ölmesine izin vererek tek başına olma görevini üstlenir. Tehlike, entrika, politika konusunda kendi bilincini geliştirerek kendisi için uyanık olma yolunu seçer. Erginlenme süreci sevilen ve iyi anne ölürken başlar. (...) Küçükken bizim için çok uygun olan yanımdan ayrılmayan içsel anneyi başka tür bir anneye, psişik vahşi toprakların daha da derinlerinde yaşayan, hem eşlikçi hem de öğretmen olan anneye değiştirmemizin amacı, daha ileri düzeyde bir gelişimi yakalamaktır. O sevecen ama aynı zamanda

sert ve talepkar bir annedir (Estes, 2023: 96-98). Dikkatimizi çeken bir şey vardır: İyi anne ilk başta görüldüğü kadar değildir. Cafer onların himmetiyle yola çıkar. Bu büyük yardımı yanına alan Cafer, destan boyunca onun getireceği kolaylıklarla buluşur.

Bu bölümde anne arketipiyle karşımıza çıkan bir figür daha vardır: Abdulvahap. Destanın diğer bölümlerinde yüce birey arketipinin temsilcisiyken burada anne arketipinin olumlu yanını yansıtır. “Anne arketip özellikleri anneye ilgilidir: Dışının sihirli otoritesi; aklın çok ötesinde bir bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, büyüme, bereket ve besin sağlayan; sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri...(Fedakar, 2014: 9). Abdulvahap, ağzında mübarek tükürüğü iki yüz yıl taşıyarak bir taşıyıcılık görevi yapar. Tükürüğü ondan alan Cafer ise bir dönüşüm yaşar. Bu, anne karnında taşınan bebeğin dönüşerek fizikî ve ruhsal gelişimini tamamlamasına benzetilebilir. Cafer bütün bilgiyi adeta göbek bağına benzeyen bu tükürükle içermiştir. Abdulvahap emaneti teslim etmiştir.

Bireyleşme aşamasında iyi anne yerini başka bir kadına bırakır: Yüce Ana. “Yüce Ana’nın karakterini oluşturan iki temel özelliği vardır. Birincisi kapsayan, tutan, kahramanın bilinçlenmesini önleyen, onu hep kendi bilinçdışı cennetinde tutmak isteyen yanıdır. Buna Neumann Ana arketipinin ‘elementary’ (ilk/ilkel) yanı der. İkincisi de kahramanın kendinden bir anlamda kopup bilinçlenmesini, kişilik kazanmasını isteyen, ona bu yolda olanak sağlayıp yardım eden yanıdır. Buna da Neumann ‘transformative’ (değiştirici) özelliği der. Yüce Ana’nın aşamaya iten yanı anima arketipi olarak biçimlenir. Böylece anima, Yüce Ana’dan doğan ve onun en önemli özelliğini simgeleyen bir arketiptir: Kahramanı aşamaya çeker ve değişimin gerçekleşmesi için Yüce Ana ve bilinç arasında durarak kahramana yardımcı olur. Öyle ki sırasında Yüce Ana’ya karşı kahramanı korur, onun için yüce ana ile mücadele eder.” (Gökeri, 1979: 27-28). Destanın bundan sonraki bölümlerindeki aşamalarda anima arketipinin oldukça önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir.

Anima ve animus arketipleri olgunlaşma aşamasında yüzleşilmeyi bekleyen öğelerdir. Animus kadınlarda içteki erkeğin bilinçdışındaki temsilcisi iken, anima erkeklerde içteki kadının bilinçdışındaki temsilcisidir. “Kişiler, her ne kadar gündelik yaşamlarında kendi cinsiyetlerine ait özellikleri korumaya çalışsalar da; bilinçdışında bulunan ve karşıt cinsiyete özgü olan özellikler onların duygu, düşünce ve davranışları üzerinde gizil bir etki yaratmaktadır.” (Akçakaya, 2022: 71). Bireyin kendi anima veya animusu ile uyumu onun yaşam dengesini belirler.

Destanın üçüncü bölümünde Battal Gazi gezerken çok büyük bir bağ görür. Gezmek için kapısını ararken ansızın kasrın bir penceresi açılır. Seyyit ayın on dördü gibi bir kız görür. Onun boynu ve kulağı açık, üzeri mücevherlerle doludur. Binlerce Mısırlı Züleyha’nın Yusuf’u onun yanında şaşkına dönerdi. Hemen ilk bakışta yüz bin kere can-ı gönülden âşık olur. O da Seyyit’i görüp deliye döner. Battal onun, amcası Hasan’ın kızı Zeynep olduğunu öğrenir. İkisnin de aşkları büyür. Aradan kırk gün geçer. Emir Ömer rüyasında Hz. Resul’ü görür. Resul (a.s.), Zeynep’i Battal’a verdiğini söyler. Emir Ömer durumu Hasan’a bildirir. Hasan nikah edip kızını Battal’a verir (Köksal, 2007: 48-49).

Battal’ın ve Zeynep’in görür görmez birbirlerine âşık olmaları onların içgüdü ve doğalarının birbirleriyle uyumlu olması sonucudur. Anima ve animus arketipinin dışa yansımaları kadın erkek ilişkilerini de geniş ölçüde etkiler. Örneğin tanımadan nedenini bilmeden birine ilk görüşte âşık oluvermek tamamıyla bu iz düşürmenin bir sonucudur (Gökeri, 1979: 21-23). Campbell, tanrıça ile karşılaşma aşamasında kahramanın, tanrıçanın koşulsuz sevgisiyle sarmalanmak üzere olduğunu ifade etmektedir. Bu evreye, ‘Hieros Gamos’ ya da ‘Kutsal Evlilik’ de denilmektedir (Campbell, 2010: 125). “Kutsal evlilik, insanın eril ve dişil yönlerinin mükemmel uyumu anlamına gelmektedir.” (Akçakaya, 2022: 92). Nitekim Fromm’a (1985: 41) göre de erkek ve kadın, kendi içinde bütünlüğe ancak içindeki dişi ve erkek kutupları birleştirerek varabilmektedir. Doğru insanla evlenerek, Tanrı’nın ete kemiğe bürünmüş imgesini yeniden inşa ederiz ve evlilik de budur (Campbell-Moyers, 2013: 25). “Bu bağlamda tanrıça, kahramanla bütünleşmek amacıyla karşısına çıkmaktadır. Ancak bu bütünleşme gerçekleşmeden önce kahraman, tanrıçanın her yönüyle uyumlanmak zorundadır.” (Akçakaya, 2022: 92). Kırk gün bekleme süresi bir tamamlanmayı ifade

ederken, bu evliliğin rüya vasıtasıyla görülen yüce birey Hz. Resul (a.s.) aracılığıyla yapılması kahramanın tanrıça ile uyumunu simgeler.

Yine destanın üçüncü bölümünde anima olgusu şu şekilde belirir: Kayserin ordusu Malatya'ya doğru yola çıkar. İki ordu savaşı. Battal Kayser'in oğlu Şemmas'ı esir alır. Şemmas fırsat bulup bağlarını çözer, Seyyit'in çadırına gelir. Zeynep Hanım'ın yattığını görür. Zeynep'in ağzını tıkar, ellerini bağlar ve Zeynep'i alıp gider. Sabah olunca durum anlaşılır. Seyyit, Rum elbiselerini giyerek Şemmas'ın ardından gider. Harcen'e (Amasya) varır. Kayser'in sarayına girer. Bir pencerede güzel bir kızın oturduğunu görür, Zeynep Hatun da onun yanındadır. Mahpiruz, Zeynep'e Seyyit'in arkadaşlarının yazılı olduğu bir kağıt gösterir. Zeynep "Sen bunları nerede gördün ki kimliklerini yazdın?" der. Mahpiruz, "Kırk gündür Resul Hazretlerini düşümde gördüm. Bu kırk müslümanı O'nun huzurunda gördüm. Resul Hazretleri dedi ki, "Bu kırk kişiyi cennete gönderdik." Ben de dedim ki: "Ya Resulullah! Beni bunların birine ver." O da dedi ki: "Kırk günden sonra yukarıdan aşağı kim inerse, ben seni ona verdim." Ben de saydım, bu gece kırkıncı gecedir. O yüce insan yalan söylemez. Eğer hak peygamber ise, sözü gerçekse; yukarıda kim varsa gelsin, aşağıya insin. Bunları yukarıdan dinleyen Seyyit aşağı iner. Mahpiruz'un aşkı, Seyyit'in güzelliği ve boyu posu karşısında daha da artar. Mahpiruz, pahada yüksek olan ne varsa alır ve hep beraber yola düşerler. Seyyit, Mahpiruz ve Zeynep silah kuşanırlar. Mahpiruz'un yazılı kağıdı göstermesiyle kardeşi Ramini de Müslüman olur. Dördü birden kılıçlarını çekip gelen askerlere karşı hamle yaparlar. Düşman askeri bozguna uğrar, Seyyit, bin at ve bin silahlı kişi alıp Malatya'ya yönelir (Köksal, 2007: 49-59).

Zeynep, bu bölümde Battal Gazi'yi aşamaya çeken anima arketipinin temsilcisidir. Kahramanın güvenli alanından çıkıp gittiği öbür belde ise yüce ananındır. "Buralar öykülerde aşama yerleridir. Buralara giren kahraman değişim geçirerek çıkar." (Gökeri, 1979: 27). Battal Gazi Harcen'e girerek bir nevi ölümle yüzleşir. Ancak aşamanın gerçekleşebilmesi için ölecek olmak gerekmektedir. Battal Zeynep'i bulmuştur. Bununla birlikte gittiği belde de kutlu bir birleşme daha gerçekleşmiştir. Nitekim tamamlanma ifadesi kırk sayısı ve bütünlüğün yansıması yüce birey, kutsamanın sembolü olarak burada da görünürler.

Destanlar içlerinde birçok mesaj barındırırlar. Köksal, Battal Gazi destanını masal öğeleri hâkim olmakla birlikte Gazavatnamelere ve Fetihnamelere benzetir ve "Bu destanların ortaya çıkış gayesi -ki Türk ve Müslüman askerlerini Anadolu'nun fethine hazırlamaktır- düşünülürse birtakım harika olayların anlatılmalarda yer alması olağan karşılanmalıdır." (1999: 208-210) der. Arketipsel sembolizm yönüyle incelendiğinde destandaki diğer mesajlar kadar evlilik motifinin de aydınlığa kavuştuğu görülür.

Anima ve animus'un ikisi de, bilinç ve bilinçdışı akıl arasında arabulucu görevi görmektedir. Rüyalarda, fantezilerde ya da hayallerde ortaya çıktıklarında, o zamana kadar bilinçdışı olarak kalmış bir şeyin anlaşılması için fırsat yaratabilmektedirler (Akçakaya, 2022: 73). Bu bağlamda destanın hemen her bölümünde farklı topraklarda yapılan bu evliliklerin çok daha derin anlamlar ifade ettiğini söyleyebiliriz. Toprak ve kadın arasındaki ilişki bu anlamı çözümleme de yardımcı olabilir. "Toprak ana düşüncesi pek çok ilkel toplumda görülen ortak düşüncedir. İnsanın yaratılışıyla ilgili mitolojik metinlerde toprağın, kadına benzer bir şekilde insanı doğurduğu görülür." (Kaya, 2002: 50). Jung'a göre toprak, beden ve onun karanlığıdır (Jung, 1998: 77). "Toprak ve beden ilişkisi, doğa ana ve anneyle de ilgilidir." (Fedakar, 2014: 11). Eliade, insan cinsinden annenin, toprak ananın temsilcisinden ibaret olduğunu söyler (1991: 119-120). Kadın ve toprağın bu güçlü bağından hareketle, tüm Rum'u Müslüman etmek üzere gönderilmiş Battal Gazi'nin bu topraklardaki kadınlarla yaptığı kutsanmış evliliklerinin, o toprakların da fethini işaret ettiği söylenebilir. "Kadının kutsallığı toprağın kutsallığına bağlıdır... Kadının büyüsel-dinsel prestiji ve buna bağlı olarak, toplumsal üstünlüğü kozmik bir modele sahiptir: Toprak ana." (Eliade, 1991: 121-123). Hz. Resulallah (a.s.)'ın gönlünün yıllar önce Rum'a meyletmesi sonucu artık o yerler ulaşılması gereken kutlu topraklardır. Mahpiruz'un düşünde Hz. Resul (a.s.)'ı görerek Müslüman olması ise toprak ananın yeni akıncılara uyumlanarak onlara kucak açmasını yansıtırken, Mahpiruz'un Seyyit'in güzelliği ve boyu, posu karşısında aşkının artması da bu uyumlanmanın başka bir yansımasıdır.

Duyguyu temsil eden anima Battal'ın bilinçdışı ile iletişiminde aracı görevindedir. Onun eşleri bu bağlamda harekete geçirici önemli etkenlerdir. “Tanrıçayla (her kadında yeniden bedenlenir) karşılaşma, kahramanın, sonsuzluğun örtüsü olarak kutlanan yaşamın kendisi olan aşk ödülünü (sevgi: amor fati) kazanmak için vereceği son sınavdır.” (Campbell, 2010: 136). Bununla birlikte animalarda görülen ortak özellikler vardır: Kahraman her zaman soyluların kızlarıyla evlenir. Seyyit'in evliliklerden biri Malatya'nın zenginlerinden amcası Hasan'ın kızı diğeri Kayser'in kızı iledir. Her iki anima da güzellikleriyle dikkat çekerler. Dönüş yolunda Zeynep'in de Mahpiruz'un da silah kuşanıp Battal'la birlikte düşman askerlerine karşı cenk etmeleri her iki animanın da yeri geldiğinde savaşçı kimliğe bürünebileceklerini gösterir. Bu durum aynı zamanda kahramanın bu mücadele sonunda animanın desteğini aldığıın ispatıdır.

Dördüncü bölümde Seyyit Abdüsselim'ı kurtardıktan sonra onunla birlikte bir ormanlık yere gelirler. Abdüsselim'in gözleri yaşla dolar. Battal Gazi'ye bu yolun kale yolu olduğunu, bu kalenin Serabil adlı bir beyi olduğunu, onun da Nevruz Banu adında bir kızı olduğunu, onu bir kez gördüğünü ve hayalinin gözünden gitmediğini söyler. Seyyit ruhban kıyafetine bürünür, kaleye girer. Vezir Teganoş ve yanındaki kırk ruhban Seyyit'in güzel sesiyle İncil'den okuduğu iki ayet karşısında ona hayran kalırlar ve Seyyit'i alıp kuleye götürürler. Ardından Seyyit saraya girer, kızıl altından yapılmış bir taht üzerinde ayın on dördüne benzer bir kızın yattığını görür. Kızın ağzını bağlar, burçtan aşağı inerler. Ertesi güne Abdüsselim'a yetişirler. Abdüsselim kızı görür, mutlu olur. Tüm düşmanlık içinden gider, Seyyit'in kulu olur. Sonraki gün yola koyulurlar. Bir ara kale yolundan toz belirir. Kızı kurtarmak için on iki bin kâfir gelmektedir. Seyyit kızı ağaca bağlar, ikisi askere karşı yürürler. Düşman askeri bozguna uğrar. Abdüsselim Seyyit'in önünde saygıyla eğilir. Kızla kâfirlerin atlarını ve giysilerini alarak yola revan olurlar. Malatya'ya gelirler. Nevruz Banu Müslüman olur, düğün dernek kurulur, Abdüsselim ile dünya evine girer (Köksal, 2007: 65-67).

Destan boyunca bazı bölümlerde kutlu evliliği grup üyelerinin yaptığı görülür. Toprak ana yüce gaye için bir araya gelen gerçek grubun üyelerine de kapılarını açar. “Gerçek bir grup oluşabilmesi için üyelerinin arasında duygusal bağların olması gerekli. Neumann'ın ‘participation mystique’ dediği bu duygusal ortaklık ancak ortak koşulları paylaşmak ve aynı cins deneyimlerden geçmekle oluşabilmekte. Duygusal ortaklığın yarattığı güç ise grup ve bireyin duygusal gelişiminde çok önemli bir rol oynamaktadır. Neumann'a göre ortak atılımlar ve deneyimler grubun ruhsal yapısının duygusal temelini harekete geçirerek grubu oluşturan ikinci temel özelliği doğurur: ‘bilinçdışı yansıtma süreci.’ Bunun ifade ettiği şey ise grubun ortak bilinçdışını, yani arketipleri ortaklaşa algılayıp dışa yansıtarak simgeleştirmesi işlevidir.” (Gökeri, 1979: 75). Bu bölümde grup üyesi olarak Abdüsselim, anima ile buluşan kişidir. Animanın en belirgin özelliği güzel olmasıdır. Seyyit yüce ananın mekânı olarak adlandıracağımız öbür beldeye, saraya, girerek Serabil adlı beyin kızını kaçıır. Dolayısıyla kız, harekete geçirici bir unsurdur. Nevruz Banu'nun Müslüman olması ise uyumlanmanın gerçekleştiğinin ve zafere ulaşıldığının işaretidir.

Abdüsselim bu bölümde baba arketipinin bir temsilcisi olarak görünür. “Baba figürü psikanalitik kuramın yanı sıra birçok masal ve mitte, otoriteyi temsil etmektedir. Dolayısıyla baba-oğul ilişkisi, kahramanın erginlenme aşamasında oldukça önemli bir olgudur. Kahramanın, yolculuğuna devam edebilmesi için kendisini babasının otoritesine kabul ettirmesi ve onunla bir uzlaşmaya varması gerekmektedir.” (Akçakaya, 2022: 93). “Toplumdaki konumu ne olursa olsun baba, genç varlığın büyük dünyaya geçmesini sağlayan erginleştirici rahiptir. Ve daha önce iyi ve kötüyü anne temsil ederken bunu artık o yapar ama tek farkla. Sahnede yeni bir mücadele ögesi vardır: Oğul evrenin egemenliği için babasına karşı, kız ise egemen olunan dünya olmak için annesine karşı mücadele eder.” (Campbell, 2010: 154). Battal Gazi babasının yerine geçen Abdüsselim'a otoritesini kabul ettirmiş ve egemenliği eline almıştır. Anima ise onun Abdüsselim ile yaşadığı krizin çözülmesinde yardımcı bir unsur olarak yer almıştır.

Beşinci bölümde, Tarsus şehrinin ileri gelenlerinden Muhammed bin Felah Seyyit'in aşkına Seyyit'in atasının kanını almak üzere Mihran'ı öldürmek için Mamuriye'ye doğru yola çıkar. Muhammed bir manastıra yaklaşır. Bir su kenarına varır. Abdest alır ve namazını kılar. Birden manastırın damından ayın on dördüne benzeyen güzel bir yüz görünür. Muhammed'i görür ve seslenir: “Adın Muhammed midir?” der. Muhammed: “Ne bildin?” der. Kız: “Bu gece Resul hazretlerini düşümde gördüm, Müslüman oldum.” der. Mihriyail'in kızı olduğunu, babasını

Battal'ın öldürdüğünü söyler. Muhammed'e, "Senin bildiğin nedir, bana bildir." der. Muhammed Mihran'ı öldürmeye geldiğini söyler ve onun yerini sorar. Kız, Mihran'ın dağın öte yanında kırk kuluyla av avlamakta olduğunu söyler. Diğer yandan haberi alan Seyyit yola koyulur. Mihran ile çarpışmakta olan Muhammed'in yardımına yetişir. Mihran'ın başını gövdesinden ayırır. Manastır'a dönerler. Kız bunları karşılar, kırk kız daha gelip Seyyit'in önünde Müslüman olur. Manastırdaki tutsak kırk yiğit kurtarılır ve kızlar o kırk yiğide verilir. Mihran'ın İlyun adlı oğlu da Müslüman olur, Manastırdan çok mal toplanır, hepsi bunlara paylaştırılır. Seyyit bir tane bile almaz. Tarsus'a gelirler. Kızı Muhammed'e verirler (Köksal, 2007: 68-71).

Bu bölümde de grup üyelerinden Muhammed bin Felah'ın kutlu evliliğine şahit oluruz. Kız ayın on dördü gibi güzeldir. Mihriyayıl'ın kızıdır. Battal babasını öldürmesine rağmen o Battal'ın dinini seçmiştir. Anne doğanın, baba da tinin (mananın) simgesidir (Saydam, 2022: 74). Doğa ile daha dar anlamda toprak ana ile simgeleşen kız, eril ilke olarak eskiye üstün gelen ve Battal Gazi ile simgeleşen yeni bilinci tercih etmiştir. Bu durumda babanın ölümü eskinin artık geçersiz olduğu anlamına gelir. Kırk sayısı aynı zamanda çokluk ifade eder. Müslüman olan kırk kızın da kurtarılan esirlere verilmesi bu yeni anlayışın rağbet gördüğünü anlatması bakımından önemlidir. Dişil ve eril ilkenin zaman içinde gerçekleşen kutsal birlikteliği ise rüyada Resul Hazretlerini görme yoluyla simgeleştirilmiştir. Biz bilincine ulaşan anima, artık kahramanların, Seyyit ve Muhammed bin Felah'ın, yardımcısıdır.

Beşinci bölümün devamında Battal ve Muhammed Tarsus'a geri dönerler. Birlikte otururken aniden bir gürültü duyulur ve uzaktan toz belirir. Bu durumu soran Seyyit'e yakındaki kalenin beyi Sünbat'ın bazen gelip vilayetlerini yakıp yıktığını, kimsenin ona karşı koyamadığını söylerler. Seyyit Hüseyin, Ali ve Malatya'dan gelen yüz kişi ile birlikte Sünbat'a doğru giderler. Sünbat yaralanır, kaçıp kaleye sığınır. Kapıları kapattırır. Seyyit, bir su yolundan kalenin içine girer. Sünbat'ı öldürür, kapının kilidini kırıp dışarı çıkar. Sünbat'ın kızını Tarsus beyi Ali oğlu Hüseyin'e verirler. Askerlerin mallarını ve kaledeki malları gazilere dağıtırlar. Battal gazi Malatya'ya, Tarsus beyleri Tarsus'a gider (Köksal, 2007: 71-73).

Seyyit bu bölümde kaleye bir su yolundan girer. Kale yüce ana arketipinin simgesel bir görünümüdür. Saydam'ın ifade ettiği üzere su da yaratıcı potansiyelin, doğurganlığın, ana rahminin sembolüdür. Bilinçdışının yaratıcı potansiyeli göz önünde tutulduğunda, suyun doğrudan bilinçdışının da sembolü olduğunu çıkarsayabiliriz. Bilinç/insan sudan çıkar, 'doğar'. Hint mitolojisinin kaynaklarından Veda metinlerinde suya verilen ad matritamah, yani 'annelerin en yücesi', 'annelerin annesi'dir (Saydam, 2022: 159). Su eşik atlamada da önemlidir. Suyu atılmış çocuklar, kurtulduktan sonra mucizevî varlıklara dönüşür. Suları geçerek ölümü geçmiş olurlar. Kentler kurabilir, halkları kurtarabilir, dünyayı yeniden yaratabilirler (Bachelard, 2006: 88). Kahramanın yüce ananın beldesindeki başarıları ve zaferle dönüşü ise onun yeniden doğuşunun bir sembolüdür.

Görüldüğü üzere bölümün devamında Seyyit, anima arketipinin temsilcisi Sünbat'ın kızını da yine grup üyelerinden Ali oğlu Hüseyin'e verir.

Altıncı bölümde Seyyit Yaşlı Pir'in Muşturan kalesinde tutsak oğullarını Şemun oğlu Gazban'ın elinden kurtarır. Oğullarının öldürüldüğünü duyan Kayser feryat figan eyler. Kırk gün tahtına oturmaz. Onun Akratis isimli veziri, Kayser'e, cadılık bilen kızı Beyza'yı kullanarak Battal'ın başını kesebileceğini söyler. Şehirdeki Yemliha adlı bir Yahudi'yi tacir kıyafetine bürüyerek hediyelerle birlikte kızın yanında Malatya'ya gönderirler. Yemliha, kızı armağan diyerek Seyyit'e verir. Diğer beylere de ayrı ayrı armağanlar verir. Seyyit kızı görünce onu sever. Daima huzuruna çağırıp eğlenir. Bir gece yataarken kız hançerini çekip Seyyit'in üzerine gider. Seyyit kalkıp kızı yumruk vurup onu yere ykar. Seyyit onu öldürmek ister, kız Seyyit'in ayağına kapanıp Müslüman olur ve durumu Seyyit'e anlatır. Yemliha olanları duyar. Kırk yük altın ve gümüşü bırakıp kaçır. Seyyit hepsini gazilere dağıtır.

Diğer tüm arketiplerde olduğu gibi anima ve animus arketiplerinin de, aydınlık ve karanlık yanları bulunmaktadır. "Jung'a göre anima; bir yandan saf, iyi, soylu ve tanrıçalara benzer niteliği; öte yandan fahişe, baştan çıkarıcı ve cadı niteliği olmak üzere kadınların aydınlık ve karanlık yönlerini temsil etmektedir." (Akçakaya, 2022: 72). Bu bölümde anima baştan çıkarıcı özelliği ile

görünür. Onun ölüm getiren yanı Battal Gazi tarafından engellenir. Kız Müslüman olur. Böylece Kayser vezirin kızı Beyza'yı kırk yük altın ve gümüşü hediye etmiş olur.

Yedinci bölümde İlyun'un köşkün çevresindeki ağaçlara Müslümanların başlarını asması üzerine kıyafetlerini değiştirip yola çıkan Seyyit, köşkün yanına geldiğinde Felah oğlu Muhammed'in de aynı amaçla oraya geldiğini görür. Beraber İlyun'a karşı gelirler. Ansızın Tarsus beyleri de yardıma yetişir. Çarpışır, kâfir askerini kırıp perişan ederler. Ağaçlardaki asılı başları indirirler, başların namazlarını kılıp defnederler. Hapsedilmiş Müslümanları kurtarırlar. Tarsus beyleri Tarsus'a döner. Felah oğlu Muhammed Seyyit ile birlikte Malatya'ya hareket eder. Mihriyayil'in kızını aldıkları yere vardıklarında Muhammed ağlar ve "Ya Pehlivan! Buraya her geldiğimde bir kıza âşık oluyorum." der. Seyyit "Niçin?" diye sorduğunda "Mihriyayil'in kızı öldü, siz sağ olun... Bir gün bu tarafa ava çıkmıştım. Bu yolda dört atlı gördüm ve birine âşık oldum, meğer kızmış, aklım başımdan gitti. Bilmiyorum ki kimin nesidir... O zamandan beri gözüme uyku girmez oldu." der. Bunlar bu konuşmadayken dört atlı çıkıp gelir. Gelenler Afşini oğlu Yahya ve kadın hizmetçileridir. Seyyit olayı Yahya'ya anlatır. Yahya "Efendim, bunların haber verdiği benim kızımdır." der. Seyyit'i misafir eder. Kızı getirir, Seyyit nikah kıyıp onu Muhammed'e verir. Seyyit yedi gün orada kalır, sekizinci gün Muhammed'i orada bırakır. Kendi sürüp Malatya'ya döner. Birkaç gün sonra Yahya Seyyit'e gelir. Müminler ona izzet ve ikramda bulunur. Seyyit Yahya'ya kaftanlar giydirir, mektup yazıp halifeye gönderir. Halife onu kabul edip çok hediyeler verip gönderir. (Köksal, 2007: 78-81)

Bu bölümdeki anima arketipinin güzellik ve bir beyin kızı olması itibarıyla diğer animalarla benzeştiği görülür. Ancak bir farklılık vardır: Farklı bir belde de kâfirlerle savaşmalarına rağmen Muhammed'in âşık olduğu kız bir Müslüman beyinin kızıdır. Animayla bütünleşmenin önemi ise Müslümanların kızın babasına izzet ve ikramda bulunarak kaftan giydirmelerinde ve halifenin onu kabul edip hediyeler vermesinde açıkça görülür. Evlilikle daha güçlü bir birlik beraberlik sağlanmış, daha büyük bir yapının temeli atılmıştır. Tüm bunlar animanın toplumsal düzende, grup bilincinin kökleşmesindeki yadsınamaz yerini anlatmaktadır.

Çok eşliliğin görüldüğü destanda Muhammed bin Felah'ın yeni bir eş almak için eski eşinin öldüğünü söylemesi ise dikkat çekici bir durumdur. Benzer durum Seyyit'in Emir Ömer'in kızını istediği, Halifenin kızını Seyyit'e verdiği bölümlerde de görünür. Bu durum, destan her ne kadar Arap kültürünün etkisiyle oluşsa da anlatıcının ve dinleyicinin Türk olmasının tezahürüdür.

Sekizinci bölümde, Seyyit'e amcalarının adaletsizliğini şikâyet eden Kasım ve Mensur adlı iki kelam ehli genç iftiraya uğrayarak hapse atılır. Gençler hapisten kaçarlarsa fakat geldikleri Feliycan adlı kâfir şehrinin padişahı Kaytur Sasani, Muhammedi oldukları için bu gençleri yine zindana attırır. Bir gün Kaytur'un kızı zindana gelir, gezinmeye başlar. Kasım bu kızı görünce âşık olur. Kızı dinine davet eder. Kız, bir takım sözler söyleyip cilveler yaparak Kasım'ı saptırıp dininden çıkarır. Kasım'ın kardeşi Mensur da kâfir olur. Bu durumu Kaytur'a bildirirler. Kaytur kızını Kasım'a verir, kardeşini de hoş tutar. Kasım ve Mensur Kaytur'a Battal'ı öldürmeyi vaad ederler. Seyyit'i kandırırlar ve Kaytur'un askerlerine yakalatırlar. Seyyit'i zindana koyarlar. Kaytur rüyasında Hz. Resul'u görür. Mensur da peygamberi düşünde görür, yeniden iman tazeler. Mensur Seyyit'i Kaytur'un yanına götürür. Kaytur "Ya Seyyit Gazi! Gel beni küfür karanlığından kurtar." der. Kaytur, beyleri ve şehrin hepsi Müslüman olur. Seyyit Kaytur'u ve beyleri alıp bir hayli mal ile Malatya'ya getirir. Toylar düzenlenir. Halife değerli ve pahalı kaftanları Seyyit'e ve Kaytur'a verir. Kaytur Fırat Nehri'nin kenarında bir şehir kurar. Şehrin adını Kayturabat koyar, kendi kavmini getirip buraya yerleştirir (Köksal, 2007: 81-84).

Anima bu bölümde ilk başta baştan çıkarıcı, engelleyen, yok eden yönüyle karşımıza çıkmaktadır. Diğer bölümlerin tersine, Kaytur'un kızının Kasım'ı dinden çıkarmasıyla hâkimiyet Kaytur'un olur. Yüce ananın beldesinde kahramanın yardımına yine rüya vasıtasıyla görünen Hz. Resul (a.s.) gelir. Kaytur Müslüman olunca ona iltifatlar edilir ve onun adına bir şehir kurulur. Görüldüğü üzere bu bölümde de aracılık yapması bakımından animaya önemli bir görev yüklenmiştir.

Dokuzuncu bölümde Seyyit'in yanına gelen ihtiyar; Yahudi olduğunu, yetmiş yıldır ticaretle uğraştığını, gezmediği hiçbir şehir ve kale kalmadığını, batıda Firdevs adında bir padişahı olan Şamiliye adında bir şehir olduğunu, tüm halkının Yahudi olduğunu, eline geçirdiği her Müslüman'a gündüz taş taşıtıp gece zincir vurup zindana attığını söyler. Ayrıca oraya çok kumaş götürdüğünü, bir kıymetli taşı olduğunu, padişahın kızının bu taşı görmeye geldiğini, o kızı görür görmez âşık olduğunu, üç yıldır orada olmasına rağmen kızın ancak bir gün dervişlere sadaka dağıtmak amacıyla dışarı çıktığını söyler ve bir kere onu görmeye niyet ettiği için hapsedilmişlerin yanına vardığını, bir ihtiyarı görerek ona halini anlattığını, onun da kendisine çare olarak, "Şimdi buradan hemen Şam'a var. Oradan da Malatya diye adlandırılan bir şehir vardır. Orada bir yiğit vardır, adı Seyyit Battal Gazi'dir. Vereceğim mektubu ona ilet. Senin ve bizim durumumuzu etraflıca anlat. Bilirim o hemen gelir. Hem burada peygamber soyundan biri tutsaktır. Yetmiş yıldır bir kuyu içindedir. Yüzüne güneş değmez. Ayrıca iki kişi daha hapistir, bunlardan biri Ebubekir Sıddık oğullarından, diğeri de Ömer oğullarındandır." dediğini söyler. "Ayrıca kırk yük altınım var, Allah yoluna feda olsun. O kızı bana vermeniz şartıyla hem de Müslüman olmayı kabul ediyorum." der. Seyyit, esirleri kurtarır. Oranın ahalisinden iki yüz elli bin kâfir Müslüman olur. Yahudi tüccar da Müslüman olur. Seyyit Firdevs'in kızını ona nikahlar. Tüccar kırk yük malı getirip Seyyit'in önüne koyar. Seyyit bu malı Gazilere dağıtır. Ebubekir oğullarından Abdülmümin'i oraya padişah ederler ve onu silahla donatırlar. Firdevs'in ve ulu beylerin mallarını toplayıp gemilere yükleterek yola koyulurlar. (Köksal, 2007: 84-96)

Anima bu bölümde farklı bir kurguyla başlı başına harekete geçirici unsur olarak karşımıza çıkar. Yahudi tüccar, animayla buluşma isteği üzerine Battal Gazi'den haberdar olmuş ve olanları Battal Gazi'ye bildirmiştir. Kahraman, oranın ahalisinin Müslüman olması, esirlerin kurtarılması ve birçok malın ele geçirilmesi yanında Padişahın kızını Müslüman olan tüccara nikahlayarak hakimiyetini ilan eder.

Onuncu bölümde Kayser'in Rum'un bütün dar geçitlerini tuttuğunu duyan Battal, Rum'a doğru yola koyulur, Kalun Kalesi'ne varır. Orada Kilab'ın askerlerinden kaçmak için bir mağaraya sığınır. Daha sonra yakalansa da Kilab'ın rüyada Hz. Resul'ü görüp Müslüman olmasıyla onunla birlik olup Kayser'in ordusunu bozguna uğratırlar.

Yüce ana arketipi bu bölümde mağara sembolü ile görünür. Destanda mağara birçok yerde geçer. Battal'ın kutsal emanetleri mağarada saklanmıştır. Yine Battal bir sefere gittiğinde atını, silahlarını, elbiselerini mağarada saklar. Dilferuz'u kırk ifrit zencinin elinden mağarada kurtarır. Kaf Dağı'nın eteğinde Hürremabad makamındaki üç pir mağarada saklanmışlardır.

Mağara karanlık bir oyuk olması yönüyle ana rahmini temsil eder. Bu nedenle Battal'a verilen emanetler aslında kendiliğin simgesel görünümleridir. Bunlara sahip olan kişi de kendiliğe ulaşma yetisine sahip bir kahraman olabilir. Battal Gazi'nin sıklıkla mağara ile olan irtibatı onun bu dönüşüme ihtiyakını gösterir. Jung'a göre mağara yeniden doğuşun gerçekleştiği yer, insanın kuluçkaya yatıp yenilenmek üzere kapatıldığı gizli bir oyuktur (Jung, 2005: 66). Gittiği yabancı beldelerde silahlarını, kıyafetlerini, atını mağaranın (yüce ananın) koruyuculuğuna bırakan Battal Gazi aslında içsel enerjisiyle bütünleşerek yeni bir doğuma hazırlanır.

On birinci bölümde Cude oğlu Musa'yı kurtarmak için elbiselerini değiştirip Harcın (Amasya) yolunun tutan Seyyit Taryun'un askerleri tarafından yakalanır, zindana koyulur. Seyyit zindanda Kuran okurken Taryun'un Gülendâh ismindeki güzel kızı Seyyit'in sesini duyar ve bu sese hayran kalır, Seyyit'i görmek ister. Acele yiyecekler hazırlayıp dadısıyla birlikte zindana gelirler. Şimdiye kadar görmediği kadar güzel bir yüzle karşılaşan Gülendâh, tarifsiz bir şevkle ona âşık olur. Seyyit'e selam verip yiyecekleri önüne koyar. Seyyit sevinip yiyeceklerden yer. Gülendâh Seyyit'e "Gel benim dinime gir, seni bu zindandan kurtarayım." diyerek elini Seyyit'in boynuna dolar. Seyyit ona Müslüman olup ondan sonra elini boynuna dolmasını söyleyince kız dininin hak olduğunu ispat etmesini ister. Seyyit yüzünü Yaradan'a dönerek yalvarır. Hakk'ın kudretinden zindanın duvarı yarılıp bir sini gelir. Kız yiyeceklerin lezzetine hayran olup bırakıp gider. Seyyit bir külünk ile bir delik kazar. O külünk ile ayağının deliğini koparır. Zindanın duvarını kazar, dışarı çıkar. Gördüğü bir ipi alarak sarayın damına çıkar. Bir pencereden kızın taht üzerinde yattığını görür. Kepengi kaldırıp aşağı inerek kızın bulunduğu yere gelir. Kız da düşünde

Peygamber'in ona "Gülendam, ben seni Battal'a verdim. Senden bir oğlu olacak ve adını Beşir koyacaksınız. Tez şimdi imana gel, Battal başının ucundadır." dediğini görür. Uyandığında Battal'ı başı ucunda görerek iman getirir. Zindancı da Peygamber'i düşünde görüp Müslüman olmuştur. Hep beraber zindana girip yarenleri çıkarırlar. Ancak zindanda bir kâfir vardır. Seyyit onu imana davet eder, o kabul etmez. Seyyit kâfirin kıyafetlerini giyerek onun suretine bürünür, külahını başına takar. Kendi ayağındaki demiri onun ayağına bağlar. Kızın babası o kâfirin Battal olduğunu düşünerek onu yakar. Haber Malatya'ya yayılır. Zeynep Hatun'un ödü kopup ölür. Seyyit bir yıl Gülendam'ın yanında kalır. Bir gün otururken ağlar. Gülendam "Niçin ağlıyorsun?" diye sorduğunda: "Nasıl ağlamayayım? Her yıl Allah rızası için gazalar ederdim. Bir yıldır evden çıkmadım, oğullarımın yüzünü görmedim." der. Gülendam : "Üzülme, Kayser'den atama mektup geldi. O gidiyor, ben de seni göndereyim. Ancak beni unutmaman şartıyla. Hem de doğumum yakındır, sakın beni unutmayasın." der. Seyyit, dört mücevherle dizilmiş bir pazubendi vererek "Eğer oğlan olursa pazubendi koluna bağla, adını Beşir koy. Eğer kız olursa boynuna asıp adını ne gerekirse koy." der. Gülendam da Seyyit'in atını, elbiselerini, silahını hazırlayarak Seyyit ile vedalaşır. Seyyit Malatya'ya dönerken kıyafetlerini değiştirerek Kayser'in ordularıyla türlü mücadeleler eder, en sonunda onları Malatya'da İslam ordularıyla birlikte mağlup eder. Müslüman askerleri Battal'ın yaşadığını görünce şad olurlar. Ganimet malı gazilere paylaştırılır, halife için pencik çıkarılır. Savaş sırasında esir düşen Kayser'in oğlu Konstantin, Taryun, Kasura, Kalun ve Kabus dinden dönmeyip siyasetlerini sürdürürler. Gizli kâfir Akabe lain bu esirleri haraca bağlayıp gönderme konusunda hile ile Seyyit'i ikna eder. Esirlerin hepsi serbest bırakılır. Rumların elinde ne kadar esir Müslüman varsa onlar da serbest bırakılır. Bir gün Akabe lain Seyyit'e, Tevabil'e ve Abdurrahman'a lokma verir. Tevabil ve Abdurrahman lokmadaki zehirden dolayı ölürler. Seyyit Estifa Zahid'in kızı Rabia'nın getirdiği ilaç sayesinde kurtulur, ancak bu arada Akabe de Seyyit'in durumunu Kayser'e iletmiştir.

Seyyit uyandığında Kayser'in ordusunun yine Malatya'da olduğunu görür. Kayser'in ordusu Battal'ın dirildiğini duyunca birbirine karışır. Seyyit, yeni Müslüman olan Ebubekir'in elli bin kişilik ordusuyla birlikte Kayser'in ordusunu hezimete uğratır. Yüz deve yükü ganimet malından Kâbe'de oturanlara gönderirler, geri kalanını gazilere dağıtırlar. Kendisine bir at bir de kılıç kalır. Ardından Seyyit Taryun'a mektup yazar ve "Hemen Gülendam'ı çeyiziyle bana gönder, yoksa âlemi başına dar ederim." der. Mektubu alan Taryun durumu hanımına bildirir. Hanımı "Gülendam'a söyleyelim bakalım ne diyor?" der. Gülendam'a "Seni Seyyit Battal istiyor. Eğer vermezsek zalim kişidir, kin tutar, gelip hepimizi harap eder." derler. Gülendam "Siz bilirsiniz. Hem benim öcümden dolayı size bir kötülük gelir. Farz edin ki ben öldüm. Battal beni ateşe atsa bile razı olurum, yeter ki size bir ziyan olmasın." der. Taryun kızının sözünü işitir, silahlarını dizip kullar, cariyeler ve birkaç kâfir beyleriyle Gülendam'ı gönderir. Düğün yapıp Seyyit'e verirler. Seyyit'in bir oğlu olur. Seyyit oğlu olduğu için sevinip ulu beylere kaftanlar, dervişlere mal ve yiyecekler verir ve misafirperverlik gösterir. (Köksal, 2007: 119-161)

Gülendam Seyyit'in Kur'an okurken sesine hayran kalır. "Bu sesler metafiziksel anlamda maddeyi harekete geçirmekle görevlidirler." (Şenocak-Doğan, 2017:124). Gülendam'ın Seyyit ile uyumlanması Seyyit'in Kur'anın derinliklerini nağmenin gücüyle Gülendam'a bir şekilde duyurmasıyla başlar. Seyyit'in güzelliğini görünce de tarifsiz bir şevkle ona âşık olur. "Battal Gazi destanında kadınlar, özellikle de düşmanın kadınları Battal'a âşık olurlar, hatta Battal'ın ordusunun kuşattığı kalenin kapısını bile açarlar. Müslüman veya Hristiyan kadınlar, Battal'ın büyüklüğünün, yüceliğinin, yakışıklılığının gösterilmesinde bir araç olarak kullanılırlar." (Bars, 2014b: 130). Ardından gelen rüya motifiyle birlikte Gülendam Müslüman olur ve kahramanın zindandan kurtuluşuna yardım eder. Kutsal evlilik gerçekleşir. Kahramanın bir yerde uzun süre kalması onun ölümü demektir. Seyyit'in yolculuğunu tamamlaması gerekmektedir. Battal'ın, Kayser'in ordularını hezimete uğratarak ganimet mallarına el koyduktan sonra Gülendam'ı yanına istemesi ve Kayser'in de kızını çeyiziyle göndermesi onun hükümlerini ilan etmesi anlamına gelir. "Dünyanın kraliçe tanrıçasıyla mistik evlilik kahramanın tam bir yaşam ustalığını temsil eder; çünkü kadın yaşamdır, kahraman onun bilen ve efendisidir. Kahramanın nihai deneyimini ve edimini önceleyen sınamalar, bilincini geliştiren ve onu kaçınılmaz gelininin, yani anne-yok edenin sahiplenmesine katlanabilecek hale getiren araçların gerçeğe dönüşme krizlerinin simgesiydi. Böylece kendisinin ve babasının bir olduğunu bilir: babasının yerine geçmiştir." (Campbel, 2010: 138).

Böylece animasıyla türlü mücadeleler sonucu birleşen kahraman sonsuzluğun örtüsüyle buluşmuş olur.

Bu bölümde karşımıza çıkan Estifa Zahid'in kızı Rabia ise zor zamanda çıkıp Battal'a yardım etmesiyle yüce ana arketipinin şefkatli, koruyan, besleyip büyüten, yaşam gücü veren yanını temsil eder. Görülen odur ki doğa ananın kendisi Battal Gazi'nin zor görevini desteklemektedir.

On ikinci bölümde Seyyit, Fırat Nehri yanında bir yer yaptıran Abdulvahhab'a bir hediye vermek için ava çıkar. Avda Seyyit, Fagfur Şah'ın oğlunun dört bin er ile gelip Arakil Kayser'in kızı, Konstantin Kayser'in kız kardeşi Hümayun Banu'yu alıp bir hayli malla gitmekte olduğunu görür. Seyyit nara atıp hamle yaparak Fagfur Şah'ın oğlu Hüsrev Çini'yi yere yıkar. Asker kaçır. Seyyit Hüsrev'i bağlar, kızın yanına gelir. Kız: "Ya Seyyit! Hani bizimle anlaşman vardı? Artık bizi incitmeyecektin? Niçin bırakmazsın ki yoluma gideyim?" der. Seyyit: "Biz kurdüz, siz koyunsunuz. Kurt koyundan istediğini kesmez, kişi kendi nimetini kimseye yedirmez." der. Kızı ve malları alıp gider. Seyyit malların hepsini Abdulvahhab'a verir. Kızı da halifeye armağan göndereceğini söyler. Kız halifenin hoşuna gider. Akabe lain fırsatını bulup el altından kızı çalar, İstanbul'a gönderir. Seyyit türlü yollarla Akabe'nin kızı gönderdiğini öğrenir. Kızı tekrar alıp gelir ve Akabe'nin hilelerini ortaya döker. Akabe Seyyit'in elinden kurtulamaz (Köksal, 2007: 161-174).

Anne arketipi, kişiliğin oluşmasında oldukça etkin olan bir arketiptir. 'Yüce ana' arketipi ya da 'tanrıça', bazı masal ve mitlerde kahramanı destekleyen, ona rehberlik eden kişi olarak ortaya çıkarken; bazılarında kahramanı engellemekte hatta yok etmektedir (Dökmen, 1983: 388). Halife bu bölümde animanın engelleyen yanına yenik düşmüş, onun bu durumu düzene dahi zarar verecek hale gelmiştir. Ancak anima kötü yönüyle görünse bile kahramanın harekete geçmesini sağlamış, toplum içinde gizlenen bir hain ve onun tuzakları ortadan kaldırmıştır.

Bölümde halife, gücün ve otoritenin temsilcisi olması yönüyle baba arketipini simgelemektedir. O bir yöneticidir. Battal ganimetin beşte birini ona gönderir ve onun övgüsünü alınca mutlu olur. Kahramanın babayla yaşadığı bu serüven Campbell'in kuramında babanın gönlünü alma aşaması olarak geçer. Amaç, bilincin aşamalı olarak gelişim sürecinde egodan tamamıyla özgürleşmektir. "Kefaret (at-one-ment) kendini yaratan ikili canavarın -Tanrı sanılan ejder (süperego) ve Günah sanılan ejder (bastırılmış id) - terk edilmesinden başka bir şey değildir. Fakat bu da egonun kendisine olan bağlılığın terk edilmesini gerektirir ve güç olan da budur. Kişi babanın merhametli olduğuna ve o merhamete olan güvene dair bir inanç duymalıdır. Böylece, inancın merkezi, Tanrı'nın sorun çıkarmaya başlayan ve kabuk kabuk soyulan sıkı halkasından dışarı aktarılır ve can sıkıcı devler yok olur." (Campbell, 2010: 148-149). Battal Gazi iftiraya uğramak gibi çok zor şartlarda bile babanın merhametine olan inancını korumuş ve kararlılıkla mücadele etmiştir. Nihayetinde can sıkıcı devleri anımsatan sorunlar yok olmuştur.

On üçüncü bölümde Ali hocasına götürmek için hediye ister. Ancak Seyyit'in verecek bir nesnesi olmadığı için cübbesini verir. Gülendamlar "Senin gibi eşi âlemde bulunmayan birinin oğullarına hediye verecek bir şeyinin olmaması, cübbeni ve kaftanını vermen reva mıdır? Dünya hali bu, sağlık da olur hastalık da. Gerek olur diye hiç mi bir şey toplamadın?" der. Seyyit "Ey sevgili! Benim ceddimin Resul Hazretleri olduğunu, kâfiristandan aldıkları bu kadar altının, malın tümünü dervişlere dağıttığımı, sırtımda giydiğim libastan başka bir pulumun olmadığını işitmedin mi? Ali ve Hamza da böyle idiler. Bunların hiç biri dünyaya meyil etmedi. Her şeyi Allah rızası için yaparlardı. Ben de onların aslındanım. Asil olan hata yapmaz. Dünyalık toplamak benim elimden gelmez." der. Gülendamlar: "Peki Ömer nasıl yapıyor? Bu kadar hazineleri topladı, günde bir iki türlü giysi giyiniyor. O da senin aslındandır." der. Seyyit: "Sen üzülme, ben onun kızını isteyeyim, tüm malını birlikte verir. O zaman malımız çok olur." der. Gülendamlar: "Dünyada mal konusunda bir şeyin yok. Onun kızını almak için mal gerekmez mi?" der. Seyyit: "Sen hiç kederlenme! Ben onun kızını isteyeceğim." der. Gülendamlar: "Var iste, verirse ne ala." der. Seyyit Emir Ömer'in huzuruna gelip: "Ya Emir Ömer! Duydum ki senin malın çokmuş. Allah'a gönül vermişler dünyada mal biriktirmeyi sevmezler." der. Emir Ömer: "Malım çok, ama bir kızım var, yarın malımla birlikte veririm. Eğer iyi bir damat bulursan haber ver." der. Seyyit: "İyi damat benim." der. Emir Ömer: "Senin eşin Taryun'un kızı Gülendamlar var ya!" deyince Seyyit

“Resulümüzün dokuz hatunu vardı, benim iki olsa garip olur mu?” der. Emir Ömer eşine konuyu açar. Eşi: “O, kızı ne ile alacak? Bir pulu bile yok. Her nereye varıyorsa evleniyor.” der. Kız da oradadır: “Onun gibi dilâvere ne kadar avrat gerekirse olsun.” deyince anası kızına bir yumruk vurur, kızın ağzı burnu kanar. Emir Ömer ve hanımı kızlarının da gönlü olduğunu görünce hanımı; Battal’dan çok şey istemesini, zaten verecek nesnesi olmadığı için böylelikle kendiliğinden vazgeçeceğini söyleyerek ondan kurtuluş yolu bulur. Bunun üzerine Hindistan’daki ak fili, onun üstündeki altından Çadır-ı Hümayun’u, ayağındaki altın halhalı, yüz kıvrıcık deve, dört yüz Arabî at ve her birinin üzerinde güzel olan elli kızı almasını ve bunları getirmesini isterler. Seyyit kabul edip bir yıl vade ister. Seyyit yola koyulur, deniz kenarına geldiğinde yüzünü göğe kaldırıp dua eder. Hızır aleyhisselam Seyyit’i denizin öbür tarafına geçirir. “Ya Battal işte burası Hindistan’dır. Allah’a tevekkül et, burada çok işler yapacaksın.” der. Seyyit akşam vaktinde bir şehre varır. Şehrin beyinin adı Mihrasep’tir. Seyyit putperest olan Mihrasep’in askerleriyle çarpışır ve yaralanır. Akşam olunca oradan ayrılıp bir viraneye girer ve duvar dibinde yatar. Şehrin veziri Behnam düşünce Peygamberi görerek Müslüman olur. Mihrasep’in askerleriyle çarpışan Battal Gazi’yi şehre getirip tedavi ederler. Vezir Seyyit’i, kötü yoldan kurtulur umuduyla padişahın huzuruna varması noktasında ikna eder. Seyyit, Allah’ın adını okuyunca Mihrasep’in putu batıl olur. Mihrasep kızını devlerin kaçırdığını, eğer kurtarıp getirirse bütün yurduyla Müslüman olacağını ve Seyyit’e kul olacağını söyler. Seyyit Behnam ile yola çıkar. Ancaf ve Azraf adlı iki devle karşılaşılır. Devler Müslüman olup Seyyit’e kul olurlar. Birlikte bir kaleye gelirler. Kalede dolunaya benzer bir kız görürler. Kız, rüyasında Resulullah’ın haber verdiği Seyyit’i görünce onları karşılar. Karvan Padişahı’nın kızı olduğunu söyler. Devin elinde yedi yıldır esir olan kız Battal’a Kara dev’in makamını gösterir. Bir sarayın içine girerler ve kız devin her geldiğinde bu taht altındaki kuyuya girdiğini söyler. Seyyit kuyuya inince uçsuz bucaksız bir derya ile karşılaşır. Allah’a yalvarır. O sırada bir balık gelerek onu öte yakaya geçirir. Seyyit adada bir köşk görür. Sarayda on sekiz kız oturmaktadır.

O sırada Kara dev gelir. Devi öldüren Seyyit, Mihrasep’in kızıyla beraber diğer kızları da alır ve deniz kenarına gelir. Hakkın kudretiyle yine o balık gelir. Seyyit, kızlarla birlikte balığın sırtına binerek karşı tarafa geçerler. Behnam devin başını görünce çok sevinir. Seyyit “Bize at lazım.” der. Seyyit’in gözü bir kapıya ilişir. Kapıyı açtığında dört yüz Arap ve Rum atı çayır çimenler üzerinde yürümektedir. Bunların arasında Aşkar da vardır. Kızları atlara bindirirler ve yola koyulurlar. Dönüşte Seyyit Keşmir Şah’ının kızını Azraf’a verir. Kız da meyillidir. Kırvan Şah’ının kızını da Ancaf’a verir. Mihrasep’in yanına gelirler. Devin başını ve derisini burca asarlar. Kızları esir olan padişahlara haber verirler. On sekiz şehrin beyi Seyyit’in önünde Müslüman olur. Vezir Behnam da “Oğlum Maas, Mihrasep’in kızıyla sevişiyorlar. Ne olur Mihrasep rıza göstereyin, bu iki genç evlensinler.” der. Seyyit bu haberi Mihrasep’e iletir. Kız ile Maas’ın nikahını kıyarlar. Seyyit, Mihrasep’e, bu iklime Ak fil’den ötürü geldiğini söyler. Mihrasep filin Heylan Sultanı katında olduğunu, onun putperest olduğunu söyler. Seyyit Heylan’ın olduğu yöne gider. Heylan ve Kayser’in askerleri savaşmaktadır. Kayser’in askerlerinden biri Seyyit’e, Hazreti Ali’nin kırk dokuz gün o filin üstünde cenk ettiğini, Kayser’in babasının o Allah’ın aslanı’nın önünde Müslüman olduğunu daha sonra Hz. Ali’nin bu fili Kayser’in babası Ankar’a bağışladığını ve Heylan’ın babasının Ankar’ı öldürüp bu fili aldığını söyler. Seyyit yönünü filden yana çevirerek: “Ey fil! Senin üzerinde kırk dokuz yıl gaza yapan kişinin oğluyum. Eğer gerçek âşıkıysan bana yar ol!” der. Fil, Heylan’ı yere vurur, hortumuyla tutup havaya atar. Heylan’ın oğlu Müslüman olur. Kayser kızını ona verir. Seyyit’e fazlasıyla mal verir. Gemileri hazırlatır. Seyyit ile vedalaşırlar. Antakya’ya çıkan Seyyit Malatya yolunu tutar. Öte yandan Seyyit’in gittiğini duyan Kayser şehirde taş üstünde taş bırakmamıştır. Seyyit bu duruma hayret eder. Seyyit’in geldiği haberini alan Emir Ömer gelip Seyyit ile konuşur, kızını esir ettiklerini söyler. Seyyit getirdiği mallarla şehri imar etmelerini söyler ve elbiselerini değiştirerek Rum’a yönelir. Seyyit kızı kurtarır. Altından gümüşten ne varsa alıp yola revan olurlar. Yedi gün düğün yapıp kızı Seyyit’e verirler. Seyyit fili bir hayli malla halifeye gönderir. Malatya Seyyit’in gelişiyi eskisinden daha güzel olur. (Köksal, 2007: 182-200)

Bu bölümde anima arketipi oldukça yoğun yer almıştır. Gülendam, Seyyit’in, lazım olur diye biriktirdiği bir malının olmamasından şikâyet eder. Maddeyi (doğayı) simgeleyen animanın bunu dile getirmesi oldukça doğaldır. “Bilincin oluşumu/gelişimi ‘dişil’ kökenden ‘eril’ amaca doğru bir

babacıl eylemlilik şeması içinde yaratıcı sıçramaların bireysel ve ortak bilinci oluşturucu/zenginleştirici ivmelerine koşut bir süreçtir.” (Saydam, 2022: 83). Battal Gazi bu süreçte ilk çözüm yolu olarak Emir Ömer’in kızını isteyecektir. Çünkü kız mal ile birlikte gelir. Kız “Onun gibi dilâvere ne kadar avrat gerekirse olsun.” dese de anne arketipinin farklı bir yansıması olan Emir Ömer’in hanımı da Battal’a kızını yine aynı nedenle vermek istemez. Doğanın kucağında esirgenmişlik ve doyurulmuşlukla yaşanan esenlik/ekstatik haz hali (cennet yaşantısı) yine doğanın boğucu ve parçalayıcı öğütücülüğünde çıldırtıcı, kıyıcı dehşet ve cehennem yaşantısına döner (Saydam, 2022: 81). Battal Hindistan’dadır. “Bilincin (...) (anacıl/babacıl) tercihlerin belirleyiciliğinde ve mutlaklıktan uzak, görelî seçimlerle şekillenmesi yaratıcılık filizinin hep yeşil kalmasının koşuludur: İnsan ve insanlığı geliştiren tam da budur.” (Saydam, 2022: 83). Anima kahramanı sınavlar beldesine tam da bunun için göndermiştir. Battal Hızır’ın da dediği gibi burada çok işler yapar. Ortak bilincin şemsiyesi altında tek başına ve bilinmezlikten kurtulup artık maddeyi de biliyor olma haliyle gücünü ele geçiren (Saydam, 2022: 81) Battal bilincini kullanarak gittiği yerlerde bütün devleri ve beyleri kendine bağlar. Görüldüğü üzere anima unsuruyla da her bir dev ve beyle kurduğu bu bağı adeta toprağa kök salarcasına daha güçlü kılar ve zaferle geri döner. Öyle ki bu zaferin ona getirdiği zenginlik Malatya’yı bile onarıp eskisinden daha mamur hale getirecek kadardır.

Otoritenin temsilcisi olan Emir Ömer baba arketipini simgeler. Battal’ın onun kızını alması yönüyle o, aynı zamanda bir kayınbabadır. Baba burada erginleyici roledir. Campbell’e göre (2010: 149) kahraman, babanın ego yıkıcı erginleyişinin ürkütücü deneyimlerinin hepsinden yardımcı dişi figüründen umut ve güvence elde ederek korunur. Çünkü eğer korkutucu baba yüzüne güvenmek olanaksızsa kişinin inancı başka bir yere (kutsanmış anne) bağlanır ve bu desteğe olan güvenle kişi krizi atlattır. Sonunda anne ile babanın birbirini yansıttığını ve özde aynı olduklarını fark edecektir. Battal, aldığı doğaüstü yardımlarla bu mücadelede başarılı olur ve tümüyle sınanmış olarak baba tarafından eve kabul edilir.

On dördüncü bölümde Velid, Seyyit’in eşi Fatma’yı saçını tararken görür, ona âşık olur. Bir gün Battal’ı bağa davet eden Velid, bağa geldiklerinde anahtarı unuttuğunu söyler. Battal “Çabuk var, getir.” der. Velid, Fatma’nın evine gelir, Battal’ın onu çağırdığını söyler. Fatma atlanır. Tenha bir yere geldiklerinde “Seni seviyorum, inşallah isteğim olur.” der. Fatma atıyla kaçarken dereye düşüp ölür. Olayları öğrenen Battal, Velid’in ardına düşer (Köksal, 2007: 200-201).

Fatma güzelliğinin yanında soylu bir aileden Emir Ömer’in de kızıdır. Anima arketipinde görülen bu iki ortak özellik dışında burada Fatma’nın sadakati ön planda tutulmuştur. Aynı zamanda Fatma’nın binicilik yönünü de görmekteyiz.

On dördüncü bölümün devamında Velid’in ardına düşen Battal, onu yakalar ve ağaca bağlar. Namaza durur, iki aslan gelip Battal’ın atını korkuturlar ve at kaçar. Ansızın bir süvari gelerek aslanı bir kedi gibi tutar ve Seyyit’e hışımla bakarak gider. Seyyit, Velid’i koyup atının arkasından gider. O sırada gelen bir kervandaki kişiler; Velid’in, haramilerin malını alıp kendisini bağladıklarını söylemesi üzerine Velid’i çözüverirler. Seyyit geri döndüğünde Velid kaçmıştır. Bin kişi kadar bir asker grubu görür. Onlardan birine “Bu kavim nereye gidiyor?” diye sorar. O kişi de “Bederun Şah adlı bir bey olduğunu, ayrıca Hamiran adlı bir beyin Aden Banu adında bir kızı bulunduğunu, o kızın “Her kim beni mağlup ederse benim helalim odur.” dediğini söyler. Bederun Şah’ın bunu duyup onunla karşılaşmaya gittiğini fakat o gece düşünde Battal’ın gelip kendisini Müslüman ederek amcasının kızını ona aldığını gördüğünü söyler. Battal hayrette kalır. Seyyit o günkü herifin, eline bir aslan alıp tekrar çıkageldiğini görür. Kişi, Seyyit’in üzerine yürür, Seyyit onun atının altına bir yumruk vurarak onu yere yıkar. Kuvvetle kaldırıp yere vurduğunda o kişinin başı açılır ve Seyyit onun çok güzel bir kız olduğunu görür ve Hamiran’ın kızı olduğunu tahmin eder. Kız, “Efendim, beni kabul et!” deyince Seyyit, “Bederun beni düşünde görmüş, ben seni ona verdim.” der. Ertesi gün Aden Banu meydana Bederun ile çarpışır, Tam Bederun’u öldürecekken Seyyit meydana girer. Kıza bir tekme vurur, kız yedi adım öteye yere çakılır. Bederun Seyyit’in huzuruna gelip ayaklarına kapanır, kim olduğunu sorar. Seyyit, “Ben senin düşünde gördüğün kişiym, dinime gir, seni isteğine kavuşturayım” der. Kız da Bederun ile evlenmeyi kabul eder (Köksal, 2007: 203-206).

Bederun rüyada yüce birey yoluyla Müslüman olarak sonradan halkaya katılır. Aden Banu da Seyyit'in yiğitliği karşısında onun önünde boyun eğerek ve Müslüman olarak Battal'ın söylediği kişiyle evlenmeyi kabul eder. Böylece farklı bir kurguyla da olsa animanın grup üyesiyle evlendirilmesi motifine burada da yer verildiği görülür. Zeynep ve Mahpiruz da yeri geldiğinde kılıç kuşanıp ata binerek düşmanla mücadele etseler de savaşçı alp kadın tipi, Aden Banu ile daha bariz ortaya çıkmaktadır. Onu yenen erkek sadece Battal Gazi'dir. O Müslüman olduktan sonra da düşmanla meydanda savaşır. Bu özelliği ile destandaki diğer animalardan farklıdır. Savaşçı kişiliği onun aşk yaşamasına engel değildir. Bederun'la aşkları dillere destandır. Öyle ki ölümleri bile beraber olur.

Seyyit, gerdek gecesi kapıda durup bunların başbaşa kalmalarını sağlar. Bir ara Seyyit'in ağladığını duyarlar. İkisi de dışarı çıkıp sorduklarında Seyyit Kayser'in kızını, Emir Ömer'in kızını ve Gülendâm'ı hatırladığını, onun için ağladığını söyler. Aden Banu ona kederlenmemesini Kayser'in kızı Mahpiruz'un Ketayun adlı bir kız kardeşi olduğunu, cihanda benzeri olmadığını, Kayser'in, kızını onun korkusundan Kevakib Kalesine gönderip başına dört bin adam bekçi diktğini söyler. Seyyit "Beni oraya ulaştır." der. Üçü atlara binip deniz kenarına gelirler, bir sandala binip kaleye varırlar. Aden Banu hile ile Seyyit'i içeri sokar. Ketayun sanki bir ay parçasıdır. Ketayun Battal'ı çok sevse de onun Battal olduğunu anlayınca bağırarak ister. Seyyit ağzına mendil tıkayarak iki hizmetçi ve üç cariyeyi öldürür. Dört sandık dolusu cevherle tekrar deniz kenarına gelirler. Sandal'a binip yola koyulurlar. Seyyit ve yanındakiler sandaldan inince Seyyit, Ketayun'u dinine davet eder. Ketayun, "Ben kendi dinimden dönmem, eğer beni bu halimle kabul edersen et." der. Seyyit, Ketayun'a: "Sen şu anda mürdarsın, ben seni bu halimle kabul edemem. Gel Müslüman ol, temizlen, seni kabul edeyim." der. Kız kabul etmez. Diğer taraftan Akabenin ve Ketayun'un başından geçenleri öğrenen Hamiran, kızı Aden Banu'yu Bederun'a verdiği pişman olur. Yanına İlyun ve Ham adında iki kumandan ve toplam iki yüz elli bin asker alarak Seyyit'in peşine düşer. Seyyit askerlerin haberini alınca Ketayun'a: "Şimdi seyrete, bak o kâfirlere din gücüyle neler yapacağım." der ve kâfir askerlerinin tümünün hakkından gelir.

Tekrar kaleye döner ve Ketayun'a: "Ey Sevgili! Gördün mü bir kişi tek başına neler yapabiliyor? Tümünün ciğeri kanla doldu. Bu Hakk'ın yardımı Muhammed'in mucizesidir. Gel, bu dinden uzaklaşma, onu kabul et." der. Ketayun kabul etmez. Ertesi gün Seyyit tekrar meydana girer, kâfir askerlerine yine korku düşer. Asker kaçmaya başlar. Akşam olur, Seyyit Ketayun'un yanına gelir. Ketayun'a bir hayli öğüt verir ve Müslüman olmasını söyler. Ketayun ise söylenenleri kabul etmez. Ertesi gün yine davullar çalınır. İki yüz bin kâfir askerle Kırvan Şah çıkagelmıştır. Seyyit onların karşısına çıkar. O gün çok şiddetli geçer ve Seyyit yaralı halde dönüp kaleye gelir. Bederun ve Aden Banu yaralarını bağlarlar. Seyyit Ketayun'a: "Ey Sevgili! Hakkı görüp de uzaklaşmak reva mıdır? Din için bu kadar askerle cenk ettim. Gel küfrü terk et ve Müslüman ol" der. Ketayun yalandan şehadet getirir. Ketayun sandıktan içi boş bir turunc (bayıltıcı) çıkarır. "Acıktığın veya susadığın vakit bunu burnuna tut." diyerek onu Seyyit'e verir. Seyyit, turuncu burnuna tutar ve kendinden geçer. Ketayun kapıya gelir. Aden Banu'ya: "Seyyit önce guslet, ondan sonra yanıma gel, dedi." der. Aden Banu onu yalnız bırakır. Aden Banu ve Bederun kaçtığını fark ettiklerinde Ketayun çoktan karşı dağın eteğine varmıştır. Ketayun Hamiran'ın yanına gider, Battal'a ilaç verdiğini, aklının başından gittiğini, yedi güne kadar uyanamayacağını, çabuk gidip onu yakalamalarını söyler. Hamiran, Aden Banu'ya haberci gönderir. "Ketayun Battal'a zehir verdi, o artık kendine gelemmez. Siz kimin için uğraşıyorsunuz? Şimdi seni ben Bederun'dan ayırmayacağım, ancak Battal'ı bana vermelisiniz." der. Aden Banu habercinin kulaklarını ve burnunu keser ve ona: "Yürü var, söyle ki Battal böyle binlerce durumla karşılaştı. Hak Teâlâ'nın yardım edeceğinden eminiz. Hayatta kaldığım sürece Battal'ın bir kılını bile vermem." der. Üç gün vuruşlar, çok yara alırlar. Seyyit'in huzuruna gelip: "Seni Allah'a ısmarladık" diyerek ağlaşırlar. Gelip cenk ede ede askeri ikiye yarıp çemberin dışına çıkarlar. Malatya yolunu tutarlar. Bu sırada kâfir askerleri Seyyit'i bir tahtaya bağlayıp götürürler. Seyyit gözlerini açtığında: "Ne yazık kâfir elinde esir olmuşum. Ey iki cihanın şahı! Senden başka ümidim yoktur, senden gelen her şey bana hoştur." der. Ketayun Seyyit'in yanına gelir: "Ey Battal! Gördün mü zeyrek kuş iki ayağından nasıl tutulur. Sen ilmi çok okumuşsun ama başkalarına yaptığın şey senin başına geldi. Benim kardeşimi alıp sonra beni almaya çalıştın. Artık hükmünüz kalmadı. Şimdi kardeşim Kayser geliyor. Seni gördüğü zaman aman vermeyip öldürür. Gel, benim

dinime gir ve kurtul, yoksa bin canın olsa biri kurtulmaz.” der. Seyyit hiç cevap vermez. Feridun Acemi gelip çok acı sözler söyler. Seyyit “Ya Allah” deyip silkinir ve bütün bağları koparır. Elli altmış kâfir öldürür ama silahsızdır. Askerler topluca saldırıp Seyyit’i yaralarlar ve tekrar bağlarlar. Bir köye gelirler. Seyyit’i bir ağaca bağlarlar. Ketayun taht üzerinde kendini bezer, Seyyit’e karşı oturur: “Ya Battal! Gel benim dinime gir, kurtul, yoksa Kayser gelir seni sağ bırakmaz.” der. Seyyit hiç tınmaz. Devamlı Hak dergâhına dönüp yalvarır ve yardım ister. Bu sırada ağacın tepesinden ejderha gibi bir yılan iner ve kâfir askerlerinin yemeğine kusar. Askerler uyanıp da bu yemeklerden yiyince yetmiş adı belli kişi ölür. Bu kişiler arasında Ketayun’un meylettiği Behram da vardır. Ketayun bunu öğrenince Battal’ın yanına gelir ve kılıcını savurur. Allah’ın kudretiyle kılıç Battal’ın ellerinin bağına dokunur ve Seyyit’in elleri çözülür. Seyyit oradakilere saldırır. Seyyit’i birkaç yerinden yaralarlar ve tekrar bağlayıp Cah-ı Cehennem kuyusuna atarlar (Köksal, 2007: 211 -217).

Görüldüğü üzere Battal Gazi Ketayun’u Müslüman olmaya ikna edebilmek için çok uğraşır. Tam üç kere Kayser’in gittikçe artan yüz binlerce kişilik ordusuyla tek başına savaşır ve Ketayun’a tek başına yapabildiklerinin tümünün ancak Hakk’ın yardımı ve Muhammed’in mucizesi ile olduğunu söyleyerek onu Müslüman olmaya davet eder. Tüm Rum’u Müslüman etmek için gönderilen kahramanın bu uğraşı elbetteki daha derin anlamlar içerir: Kadın, vatandır. “Yeryüzü, toprak ve özellikle de vatan toprağı anacıl bir simgecilikle birleşmiş olmasından dolayı koruyucu, besleyici özelliklere de sahiptir.” (İnan, 1976: 27). “Ötüken ile sadece yer ve su ruhlarından değil, vatan kabul edilen toprağın kutsallığından bahsedildiği anlaşılmaktadır ve bugün de kullanılan ‘ana vatan’ kavramı ile ilişkisi söz konusudur.” (Fedakar, 2014: 12). “Toprak, çeşitli mitolojilerde başlangıcın ve üremenin simgesi olmasının yanı sıra saflığın ve temizliğin simgesi olmuştur. Bu anlamda toprağın kirlenmesi önemli tabulardan biri halini almıştır. Saflığın ve temizliğin simgesi olan Toprak Ana’nın maddi veya manevi anlamda kirlenmesi kutsala karşı yapılan bir saygısızlık olarak değerlendirilmiştir.” (Aça, 2018: 32). Toprak anayı, vatani temsil eden Ketayun’un Müslüman olması onun maddi ve manevi kirlerden arınmasını simgelemektedir. Mitlerde hiçbir unsurun boş yere kullanılmayacağı düşünüldüğünde İslamın gereklerinden ‘gusletmek’ fiilinin de bu temizliğin bir gereği olarak kullanıldığı düşünülebilir.

Ketayun da güzelliği ve soyluluğunun yanında zamanı geldiğinde kılıç kullanmasıyla diğer animalarla ortak özellikler taşır. Onu diğerlerinden ayıran özelliği kurnazlığıdır. Jung’a göre (2016: 31), anima ile animus arasındaki temel fark; animanın ‘ruh hali’, animusun ‘düşünce’ üretmesidir. Ketayun’un kurnazlığı onun animusuna yansıyan özelliğidir. O bu yönünü kullanarak Battal’ın elinden kaçır ve onu yakalatır. Anima ve animusun davranışların üzerindeki etkisi böylece görünür kılınır. “Birçok dinsel gelenekte bu arketipsel imgenin; zihnin arınması, dengelenmesi ve görünür dünyanın doğasına katılımı için bilinçli biçimde denetlenen eğitsel bir kullanımı bulunmaktadır. Bu bağlamda tanrıça, kahramanı macerasının zirvesine götüren rehber olarak karşısına çıkmaktadır.” (Akçakaya, 2022: 92). Battal’ı Cehennem kuyusuna gönderen Ketayun’dur. Ancak Campbell’a (2010: 133-134) göre tanrıça, hiçbir zaman kahramanın kendisinden büyük olamaz ama onun kavrayabileceğinden daha çoğunu vaat edebilir ve kahramanı cezbederek onun zincirlerini kırmasını sağlar. Nitekim içine atıldığı Cehennem kuyusu Battal’ı zirveye taşır.

Bu olaylardan sonra Fağfur Şah, birleşip İslamların üzerine yürümek için Kayser’e haber gönderir. Kayser bu habere çok sevinir. Buluşurlar. Kırvan Mağribi yaşı üç yüzün üzerinde, çirkin yüzlü biridir. Ketayun’u ona vermesi şartıyla Kayser’in ittifak teklifini kabul eder. Kayser Ketayun’a durumu bildirir. Lainin teklifi karşısında Ketayun’un gönlüne Seyyit’in güzelliği, boyu posu, erliği, cömertliği düşer ve ettiği işten pişman olur. Kırvan Mağribi’ni “Ne zaman İslam askeri yeryüzünden yok olur, o zaman her ne derse kabul ederim.” diyerek geçirir (Köksal, 2007: 216-217).

Ketayun Battal’ın erliği, boyu posu, güzelliği ve cömertliğini (İslam’ın kabul edilebilirliğini) ancak çirkin ve yaşlı biri ona talip olduğunda anlar. “Ve maceracı, bu bağlamda, bir delikanlı değil de bir genç kız olduğunda, nitelikleri, güzelliği ya da özlemleriyle bir ölümsüzün eşi olmaya uygun biridir. O zaman göksel koca ona iner ve istese de istemese de onu yatağına götürür. Eğer ondan uzak durmuşsa, birden gerçeği görür; eğer onu istemişse, arzusu yerine gelir.” (Campbell,

2010:136-137). Ketayun'un gönlüne Battal'ın sevgisinin düşmesi uyumlanmanın, toprağın tohumu kabul edişinin başlangıcıdır.

Bu taraftan kendisine haber ulaşan Emir Ömer de silahlanır. Savaş meydanına gelirler. Ankas Çini meydana girer ve er diler. Aden Banu meydana çıkar ve Ankas'ı öldürür. Ankas'ın oğlu meydana girer ve Aden Banu'yu şehit eder. Bederun meydana girer, Ankas'ın oğlunu öldürür ve Aden Banu'nun üzerine kapanarak o da ruhunu teslim eder. İki âşık beraberce defnedilirler (Köksal, 2007: 218).

Diğer taraftan kuyunun içindeki ejderha Battal'ı kuyruğuyla kavrayıp kuyunun dışına atar. Battal çoban kılığına girerek Ketayun'un yanına gider. Onun taştan sert olan kalbinin yumuşadığını görür. Kendini tanıtır. Ketayun ve hizmetçileri Müslüman olurlar. Seyyit Kayser'in durumunu öğrenir. Yola çıkmak ister ama Ketayun onu yalnız bırakmaz. Her ne kadar lüzumlu nesne varsa hayvanlara yükletirler. Kırk kul, kırk hizmetçi, kırk yardımcıyla birlikte yola koyulurlar. Malatya'ya varırlar. Seyyit'in gelişiyile kâfir askeri kırılır. Çok kâfir esir olur. Askerin malını ve giysilerini alıp Müslümanlara dağıtırlar. Ketayun'u Seyyit'e nikah ederler. (Köksal, 2007: 220-228)

Anima olumsuz davranışlarıyla görünmüş olsa bile kahramanı harekete geçirerek ona iyilik yapmış, sonuçta Battal bütünlüğe ulaşmak için vermesi gereken mücadeleyi çok büyük bir başarıyla vermiştir. Ketayun Müslüman olur. Bütün değerli mallarla ve yardımcılarla birlikte yola koyulurlar. “Kahramanın yolculuğunun devam etmesi, kadın figürünün etkisinden kurtulmasına bağlıdır. Bu aşamada kahraman ve tanrıça, aralarındaki çatışmada birbirlerini sınavarak dengeyi bulmaktadırlar. Böylelikle sevgiye, saygıya ve güç birliğine dayanan bir beraberlik kurulmaktadır.” (Akçakaya, 2022: 93). Bu beraberlik ise tam olarak tamamlanmanın ifadesidir.

On beşinci bölümde Velid Seyyit'i adada bırakıp gider. Seyyit orada kalıp adayı gezer ama hiç kimseyi bulamaz. Çok ağlar, telaş içinde Hakk'a yalvarır. Bir zaman sonra bir kadının geldiğini görür. Seyyit onu tanır ve ayağına kapanır. Zira Seyyit'e birkaç yerde yardıma gelmiştir. Seyyit'e selam verir, Seyyit selamı alır. Kadın Seyyit'in önüne bir tabak koyar. İçinde iki ekmek ve bir parça helva vardır. Seyyit'in karnı açtır ve tabaktakileri yer. Kadın: “Ciğer köşem, niçin böyle gafil olup o lainin sözüne kandın? Evet, bu da alının yazısıdır. Dur şimdi seni Hızır'a götürüyüm.” der ve onu alıp götürür. Seyyit Hızır ile sohbet eder. Hızır Seyyit'e çok nasihat eder, çıkarıp ona üç ok verir. Seyyit kadınla beraber Hızır peygambere veda eder. Kadın Seyyit'e yum gözünü der. Seyyit gözünü yumar, açtığında kendini deniz kenarında bulur ve şükür secdesi eder. Seyyit Guzende Caziyla mücadelesinde aciz kaldığında o ihtiyar kadın yine çıkagelir. “Ya Seyyit, o Hızırın verdiği ok hani?” der. Seyyit “İşte duruyor.” deyince kadın “Birini bu meluna at.” diyerek Battal'a nasihat eder. Battal onu dinleyerek Guzende Cazi'yı helak eder. Cazi'nin askerleri Guzende'nin gövdesini de birlikte alıp giderler. Seyyit nişan olarak bir gön miktarı yer ister. Aldığı bu sığır derisini incecik sıırım gibi keserek dört bin arşın yer belirler. İçindeki dükkan ve sarayları yıkıp yerine güzel mescit ve medreseler yapar. Cuma namazını kırlarlar. Esir Müslümanları getirirler. Kayser'den yedi yıllık haraç alırlar (Köksal, 2007: 233-238).

Zor zamanlarda beliriveren yardımcı kadın bu bölümde de görünmektedir. Seyyit'in karnını doyurması, onu Hızır'a götürmesi ve bir anda Seyyit'i denizin kenarına taşıması, cadıyla mücadelesinde ona yol göstermesi bakımından yüce ananın şefkatli yanını temsil eder.

On altıncı bölümde, Seyyit'in oğullarını bulmak için Rum'a giden Abdulvahap, yakalanır. Kayser, kızı Zemunek'e Abdulvahap'ı yoldan çıkarması için görev verir. Abdulvahap çok uğraşsa da en sonunda “Ölmektense yaşamak daha iyidir.” der ve gönlünü şeriata bağlayarak diliyle kızın dediğini kabul eder. Bir gün kız kaybolur. Herkes “Bunu Battal etti.” der (Köksal, 2007: 239-244).

Zemunek bu bölümde baştan çıkarıcı kadın olarak görünür. Anima arketipinin karanlık yanını teşkil eden 'baştan çıkarıcı kadın' erginlenme aşamasının bir basamağıdır. “Tanrıça; kahramanı macerasının zirvesine götüren bir rehber görevi üstlendiği gibi, negatif yönünü açığa çıkarması nedeniyle kahramanın yolculuğuna ilişkin bir engel niteliği de taşıyabilmektedir.” (Akçakaya, 2022: 93). Destanda yüce birey Hz. Resulallah (a.s.) ile Battal Gazi arasında aracılık görevi yapması dolayısıyla etkin bir rol üstlenen Abdülvahap'ın bu engele takılması animanın gücünü göstermesi bakımından önemlidir. “Tanrıça, dual doğası gereği baştan çıkarıcı ve aldatıcı

bir kimliğe sahiptir. Monomit Kuramı'nda kahramanın karşısına çıkan kadın figürü, cinsel bir işlev de görmektedir. Dolayısıyla tanrıça; kahraman için zafer değil, yenilgi simgesi de olabilmektedir.” (Akçakaya, 2022: 93). Yenilgiler yaşansa da devam eden yolculuk da anlamını bulduğunda zafere dönüşebilir.

Halifenin yanından dönen Battal olayı duyunca Rum'a varır. Kayser'in kızının, oğlu Tekfur Şah'ın ve birçok beyin kızlarının kaybolduğunu ve herkesin bu olayı kendisinden bildiğini öğrenir. Kendisini yakalayan Felekrat lainden hile ile kurtulduktan sonra “Ey İlahi! Senin birliğine ve Muhammed Mustafa'nın Hak elçisi olduğuna iman edenlere sen yardım et. Her şey senin kudretin sayesinde. Ben arada bir aletim, onu işleten sensin ve bir müşkülüm var: İki oğlum ve birçok şehzade bu yerlerde belirsiz oldular. Herkes bunun benden kaynaklandığını zannediyor. Şimdi bunu bana bildirmeni diliyorum.” diyerek dua eder. Musa'yla beraber deniz kenarında bir çeşme başında abdest alıp namaz kılarlar. Bir sürünün ardında bir yiğidin ağladığını görürler. Yanına varırlar. Adının Sadi oğlu İbrahim olduğunu, kırk tacir olarak bu pınar başına geldiklerini, Guzende Cazı'nın karısının yarenlerini öldürüp kendisini de kırk yıldır tutsak ettiğini söyler. “İki oğlu var: Biri burada diğeri Zülkarneyn türbesindedir. Zülkarneyn türbesinde bulunanın adı Hilal'dir. Her nerede bir güzel kız veya oğlan duysa kapıp kaçıtır. Kimini kebab eder kimini de hapseder.” der ve ağlar. Ansızın kadın çıkagelir. Çirkin, şeytan kılıklı, çırılçıplak, memeleri asılmış tuluma benzemektedir. İfrit kadın Seyyit'i görünce efsun yapar, âlem karanlık olur. Seyyit'in üzerine ateş yağar. Seyyit Hızır peygamberin duasını okur, cazılık batıl olur. Lain bunu görünce dağ gibi bir taş Seyyit'in üzerine atar. Seyyit sıçrar. Kadın bir taş daha atar. Seyyit Hızır peygamberin okunu çıkarıp atar, ok kadının gözüne dokunup kafasından çıkar. Cazı yere düşer. Doğrulmaya çalışınca Seyyit “Allah'ın adıyla” deyip bir kılıç vurur, başı kümbet gibi önüne düşer. O anda dağın zirvesinden bir gürültü peyda olur. Bir ses: “Ey Battal! Kattal! Atamı öldürdün, anamı öldürdün... Ben de senin iki oğlunu kebab edip yedim. Şimdi sen benim elimden nereye kaçacaksın?” der. Seyyit dağa doğru yürür. Dağın eteği çok karanlıktır. Bir yol bulup yukarıya tırmanır. Çevre aydınlanır. Bir büyük meydan ortasında bir gül gibi su üzerinde bir taş durmaktadır. Taşın yanından duman çıkmaktadır. Seyyit, “Ne varsa şu taştadır.” diyerek kılıçla o yeri yarar. Su aşağı dereye akar. İleri varıp taş koparır. Karanlık bir kuyu görür. Seyyit kılıcındaki üç cevherin ışığıyla aşağı iner. Kapılardan, sofalardan geçer. Herbir sofanın kırk hücresi vardır. Sarayın ortasında bir mermer direk üzerinde bulunan Zülkarneyn padişahının mektubunu okur. Sonra hücrelere girer. Bir kapı görür. İçinde kırk güzel kız ve oğlan oturmaktadır. Seyyit'i görünce mutlu olurlar. Seyyit, “Beni nasıl tanıdınız?” deyince bu gece çok ağladıklarını ve yalvardıklarını, düşlerinde Fatuma'tüz Zehra'yı gördüklerini, varıp ayağına kapanıp “Bize yardım et ve bu melunun elinden bizi kurtar.” dediklerini, onun da “Hiç üzülmeyiniz, yarın oğlum Seyyit Battal gelir ve sizi kurtarır.” dediğini söylerler. Seyyit devin makamını göstermelerini ister. Kızın biri gösterir. Seyyit sahra ortasında kulesi göğe uzanmış köşke doğru gider. İçeri girdiğinde boyu altmış arşına varan melun ifriti görür. Ateş yakmış, yanında büyükçe bir şiş ve elleri bağlı iki güzel kız duruyor. Dev Seyyit'i görünce bir sütunu eline alır ve Seyyit'e fırlatır. Seyyit sıçrar. İfrit tekrar sütunu eline alınca Seyyit Allah'ın adıyla deyip koltuğunun altına öyle bir kılıç çalar ki lainin bir eli ve başı havaya uçar. Seyyit, kızları ve ne kadar mal varsa hepsini alır. Dört yüz at tedarik eder. Kızlar atlara biner. Malları da atlara yüklerler. Musa ve İbrahim'in olduğu yere gelirler. İstanbul'un yolunu tutarlar (Köksal, 2007: 244-255).

Bu bölümde yüce ana, korkunç yanını simgeleyen cadı arketipi ile görünür. “Ölüm getiren anne arketipinin bakışı ister anne davranışlarının bir metaforu olarak ister gerçek anlamıyla bir bakış olarak alınsın, sonuç değişmeyecektir. Bu anne, çocuğunun içindeki hayat enerjisini sömürerek onu yok eder. Bu bağlamda, cadı figürü çok daha anlamlı bir zemine oturmaktadır.” (Özen-Ötenkuş, 2022: 769). Cadının çocukların kanını içerek ciğerlerini yemesi çocuklarının içindeki yaşamı çekip alan, travmatik anılar bırakan ölümcül anne arketipinin sembolik bir anlatımından başka bir şey değildir. Cadı tecessümündeki anne arketipine karşı mücadele eden çocuk, aslında zamanın akışına ve ölüme karşı koymaya çalışan insanlığın sembolüdür. (Özen-Ötenkuş, 2022: 775) Battal Gazi'nin kendi çocuklarını bulmak için çıktığı yolculukta kâfirlerin oğul ve kızlarını bulup getirmesi aslında onun, zamanın içinde kaybolmaya başlayan ve bir nevi gizli çılgılık atan devrin insanlarını kurtarmasıdır. Nitekim kurtarılan bütün oğlan ve kızlar Müslüman olurlar. Yüce ananın kurtarıcı yönünü simgeleyen Fatuma'tüz Zehra düş yoluyla

Battal'ın geleceğini bildirerek aracılık yapar ve onları önceden İslam'a hazırlar. Battal'ın gelişi bu oğlan ve kızların kurtuluşu olur. Her birinin gönlünü fetheder ki zaten o da bu fetih için gönderilmiştir.

“Cadı figürü ölümün binlerce yüzünden sadece biridir ve yaratılma nedeni ise insanlığın bu korkuyla baş etmek istemesidir. Böylece insan bu imgeyi yaratır, bütün kötü özellikleri ona yükler. Karşısına ise doğal olarak onu yenebilecek unsurlar koyar. Bu unsurlar kılıç, sopa, ok, ışık hatta söz gibi silahlardır.” (Özen-Ötenkuş, 2022: 772). “Kimi zaman söz ışıkla bağdaştırılır. Bu anlamda söz, karanlıkta parıldayan ışıktır” (Aktulum, 2021: 415). “Kısaca söz, zamanın dehşetinden korunmak için büyük önem arz eden bir silahtır.” (Özen-Ötenkuş, 2022: 772). Battal Gazi'nin cazılarla mücadelesinde de Hızır duasının gücü yadsınamaz, öyle ki onların cazılıkları bu dua ile batıl olur. Ayrıca o cazılara karşı Hızır'ın verdiği oku ve dahhak kılıcını kullanır. Jung, okun libodoyu sembolize ettiğini söyler (Jung 2016b: 28). Psikik enerji olarak ele aldığı libido için “Libidoyu fark gözetmeden enerji ile birlikte kullanıyorum.” (Jung, 2016c: 50) ifadesini kullanır. Ok atmak, içsel enerjinin gücüyle yapılan bir özgürlük mücadelesidir (Koçak-Tekgöl, 2020: 973). Kılıç ise Çoruhlu'ya göre büyülu güçleri, tanrıları, hükümdarlığı, hâkimiyeti, çeşitli unsurların birbirinden ayrılmasını, güç, yiğitlik, cesaret, adalet gibi kavramları ifade eder (Çoruhlu, 1997: 66). Battal Gazi kutsanmış silahları ile yiğitliği, gücü ve cesareti sembolize etmektedir.

Cadılar genellikle kadın olarak düşünülse de destanda hem kadın hem erkek cadı görülmektedir. Bunlar demonik varlıklardır. Guzende cadının karısı ‘çirkin, şeytan kılıklı, çırılçıplak, memeleri asılmış tuluma benzeyen bir demon şeklinde tarif edilmiştir. Cadının ürkütücü tasvirleri tehlikeli korkunç anne imgesinin herkesin bilinçdışındaki görünümüdür.

Cadıların yaşadıkları yerler de yine yüce ana arketipinin birer sembolüdürler. “Gölge güçlerin, varlıklarını büyütebilmek için kendisine seçtiği mekânlar, bilinmezliklerle doludur. (Şimşek-Şenocak, 2009: 115) “...cadıların, gaibi bildikleri dağda, denizin dibinde, gölde, şatoda, ormanlarda yahut muayyen yerlerde yaşadıkları görülür.” (Polat, 2020: 65). Guzende Cazi'nın karısı bir deniz kenarında görünür. Deniz, bilinçdışının “macera, gizem ve tehlike”(Tekin, 2018: 110) sembolüdür. Oğlu ise bir dağın başındadır. “Kozmik dağ hem eril hem de dişil olan iki şekilde görülür ve bu nedenle yaşamın, yani yaratılışın olduğu yerdir. Dağ küresel ve konik biçimleriyle embriyonun geliştiği bir Ana karnıdır.” (Yılmaz, 2010: 55). Aşılması gereken tehlikeleri barındırır. Battal'ın Cazi'ya ulaşabilmesi için dağı tırmanması gerekmektedir. Böylece Battal'ın dağa doğru yürümesi bilinçdışının bu karanlık yanıyla yüzleşmek üzere olduğunu gösterir. Dağın eteğinin karanlık olması da bilinçdışının bilinmezliklerinin ifadesidir. Ancak Battal, karardır ve onu başarıya götüren de budur. Nitekim dağa tırmandıkça dağ aydınlanmaya başlar. “Dağların (...) atalar kültürünün ve mirasının sembolü olduğu söylenebilir. Eski Türk geleneğinde ataların mezarlarının dağların yüksek yerlerine yapılması bunun göstergesidir. Kara dağlar heybetli ve katmanlanmış, toplum tarafından iyice benimsenmiş bir törede ifadesini bulur (Öksüz, 2010: 7). Battal'ın dağın zirvesinde Zülkarneyn Türbesine varması bu yönüyle oldukça anlamlıdır. Zülkarneyn'in öğütleriyle kendiliğe bir adım daha yaklaşır.

Battal bu yolculuğunda ölümcül anne ile yüzleşmiş, onun bu yiğitliği âleme de huzur getirmiştir.

Bölümün devamında Seyyit Abdulvahap ile karşılaşır. Abdulvahap iman tazeler. Kulları da iman ederler. Abdulvahap arkadan erişen kızlar arasında Kayser'in kızını görür, çok mutlu olur. Kız hikâyesini anlatır. Abdulvahap Seyyit'e çok dua eder. Kızın altın, gümüş nesi varsa alırlar. “Atama gidiyorum.” diyerek oradan ayrılırlar (Köksal, 2007: 256).

Abdulvahap'ın yenilgisi Seyyit'in gelişyle zafere evrilir. Bir toprak ana daha grubun üyesi ile kutlu evlilik gerçekleştirir.

Kayser'in Malatya'ya gittiğini öğrenen Seyyit o tarafa yönelir. Esatur, Battal'ı görünce şaşırır. Kızının Müslüman olduğunu, ne kadar malı varsa toplayıp geldiğini, Abdulvahap'ın da tekrar Müslümanlığa döndüğünü öğrenince yere düşer, bayılır. Malatya'ya geldiklerinde Kayser'in kızı babasına “Ey ata! Din Muhammed dinidir. Bu kişi her ne yapıyorsa Muhammed'in inayetiyledir. Gel sen de Müslüman ol veya haraç ödemeyi kabul et ve bu kişiyle barış. Yok dersin kendine yazık edersin. Aklını başına topla.” diye mektup yazar. Kayser mektubu yırtıp atar. İki

ordu çarpışır. Müslümanlar kâfir askerini kırıp mallarını yağmalarlar, askerlerin kimini de esir ederler. Esatur da esir olur. Esatur, oğlu Tekfur'u getirirse Müslüman olacağını söyler (Köksal, 2007: 256-261).

Anımanın kahramanın yardımcısı olduğu bu bölümde de görülmektedir.

Battal, oğullarını ve Tekfur'u bulmak için Kaf Dağı'na doğru yola çıkar. Esatur'un Kantar adlı gemicisiyle altı ay gördükleri her adaya uğrayarak gezerler. Bir gün bir ulu dağ görüp oraya yanaşırlar. Seyyit bir çeşme görür, abdest alıp namaz kılar. Gece çökünce bir alev ışığı görür. Yaklaşınca ışığın mağaradan geldiğini, kırk ifrit zencinin içeride oturmakta olduklarını görür. Domuz eti pişirip içki içmektedirler. İçlerinden biri “Şu dağın arkasında bir şehir var. Adına Silaf derler. Bir padişahı var, adına Asced derler. Onun Hümayun Dilferuz adında bir kızı var. Uzun süredir ona aşığı. Siz oturun ben geliyorum.” der ve yürüyüverir. Bir müddet sonra kızı koltuğunun altına almış vaziyette döner. Kıza içki verir. Almayınca elinin tersiyle vurup ağzını burnunu kan içinde bırakır. Kızın elini bağlayıp yanına bırakır. Onlar iyice mest olurlar. Seyyit girip kızın ellerinin bağlarını çözer. Kırk zencinin başlarını keser. Seyyit kızı saraya getirir. Kız babasına Seyyit'in yaptıklarını anlattıktan sonra Seyyit de bu vilayete niçin geldiğini anlatır. Asced kızı Seyyit'e verir (Köksal, 2007: 261-265).

Dilferuz, güzelliği ve soyluluğuyla diğer animalarla benzerlik gösteren bir animadır. Battal ise, kadının, yanında olmaktan mutluluk duyacağı bir kahramandır. “Kadın duyuşal maceranın yüce zirvesine götüren rehberdir. Beceriksiz gözler tarafından aşağı konumlara düşürülür; aldırışsızlığın kötü gözleriyle sıradanlık ve çirkinliğe gömülür. Fakat anlayışın gözleriyle kurtarılmaktadır. Onu olduğu gibi, gereksiz velveleyle değil de gereksindiği kibarlık ve kendine güvenle görebilen kahraman, gizil olarak kral, onun yarattığı dünyanın ölümsüz tanrısıdır.” (Campbell, 2010: 134). Dilferuz'un kahramanı olan Batal, onun babasının ve Silaf şehrinin de kahramanı olur.

Asced on bin kişi ve on gemiyi silahlandırarak Seyyit'e verir. Seyyit yine denize açılır. Şiddetli bir rüzgâr çıkar. Seyyit bir pırle kayığa binip bir dağın eteğine çıkar. Rüyasında gördüğü Hz. Ali'nin yardımıyla dağdaki üç zenciden kurtulur. Bu arada denizin dalgaları bir sandığı kenara iter. Seyyit içinden çıkan yiğidin hikâyesini dinler. Müslüman olan Mübin adlı bu yiğitle tekrar denize açılarak onun iline gelirler. Seyyit, Mübin'in tahtını Yahudi amcasından geri alır. O vilayet cümle Müslüman olur. Seyyit yine silahlanır ve ona yardıma gelen Asced'le birlikte tekrar denize açılırlar. Giderken bir ak dağ karşılarına dikilir. Seyyit dağa çıkmak için yol ararken uykusu gelir, uyur. Rüyasında yine Hz. Ali ona su yüzünden bir elma geleceğini, onu alıp yiyince tüm dilleri konuşabileceğini söyler. Seyyit uyandığında su yüzünden bir elma geldiğini görür. Elmayı yer, tüm dilleri konuşmaya başlar. Seyyit; o dağda yaşayan canavar görünümüne Sansarların, Kılbarakların ve Kelim Kuşların beyleriyle onların dilleriyle konuşur. Her birine ayrı ayrı Asced'in, iki oğlunu kurtarmaları karşısında kızını ona vereceğini söyler. Seyyit, kız haberini işitince şad olan beyleri Asced'in yanına getirip onların derilerini yüzer. Her bir taife ile beylerinin derisini giyip kendi dilleriyle konuşan Seyyit böylece yetmiş iki taifeyi kendine bağlar. Kaf Dağı'nın eteğine geldiğinde Seyyit'in emri altında büyük bir asker grubu saf bağlayıp beklemektedir. Seyyit Kaf Dağı'nın eteğindeki pırların de yardımıyla Hilal Cazı ile karşılaşır. Devlerle cazılar birbirine girer. Seyyit, Hızır duası, oku ve dāhhak kılıcı ile Hilal Cazı'yı öldürür. Tekfur Şah'ı onun elinden kurtarır. Oradaki on bin kişiyi getirtir. O tarife sığmaz malı alıp mutlu olurlar. Hızır Peygamber çıkagelir ve “Gazan mübarek olsun! Bu vilayeti o zalimin elinden kurtardın.” diyerek Seyyit'e Zülkarneyn makamının kapısını Seyyit'e açar. Dışarı çıktığında kapı tekrar kapanır. Oğullarını bulamayan Seyyit çok üzgündür. Bir pınar başına gelir, abdest alıp namaz kılar, dua edip Resulullah'tan şefa'at diler. O anda Sizeyuş kadın çıkagelir. Çok değerli ve süslü giysiler giyinmiştir. Seyyit'e oğullarının Tamus Peri katında olduğunu, Tamus Peri'nin oğullarını damat edindiğini, kendisinin kızların halası olduğunu, Seyyit'in gösterdiği kahramanlık karşısında Tamus'u ona getireceğini söyler. Tamus, “Ya pehlivan! Bir hayli zahmetlerden sonra Allah'a şükürler olsun, bu iklimi o lainin elinden kurtardın. Ben çok mücadele verdim, baş edemedim. Hak Teâlâ bu fethi sana nasip etmiş.” der. Kızlarını oğullarına verdiğini, ola ki alıp götürebilir diye oğullarını getirmediğini söyler. Battal, “Sen perisin, biz âdemoğluyuz. Nasıl olur? Oğullarını hemen getir, fazla konuşma.” der. Hızır bunları barıştırır. Oğulları yüz bin peri ile çıkıp gelirler.

Seyyit oğullarını bağrına basar. Tamus Peri ve iki oğlu Seyyit'i İstanbul'a getirirler. Esatur'a haber salınır. Seyyit'i karşılarlar. Tekfur Şah atasının ayağına kapanır. Kayser parmak kaldırıp Müslüman olur. Seyyit kendi eliyle cenazeyi yıkayıp namazını kılıp Müslüman mezarlığına defneder. Oğlu Beşir'i Tekfur Şah'ın yanında bırakır. Hümayun Dilferuz ile birlikte Malatya'ya revan olurlar (Köksal, 2007: 265- 280).

Görüldüğü üzere Seyyit dağda yaşayan canavar görünümlü varlıkları anima unsurunu kullanarak kendine bağlar. Böylece çok büyük bir güç elde eder, öyle ki yetmiş iki taifeye hükmü geçer. Bu güçle birlikte Hilal Cazi'ya üstün gelir.

Bölümdeki diğer bir kadın figürü de yüce ana arketipinin simgesi olan Sizeyuş Kadın'dır. Battal'ın zor anında görünür ve ona yardım eder. Seyyit gösterdiği kahramanlık karşısında onun desteğini alır.

Oldukça yer aldığı görülen deniz ise anne arketipinin yansıdığı bir diğer ögedir. “Deniz aynı zamanda sonsuzluğun ve aşkınlığın simgesidir. Bu bakımdan denizin delinip geçilmesi, bireyin varoluş serüveninde kendini gerçekleştirmesi ve sonsuz idrake ulaşmasını ifade eder. (Keskin, 2023: 1043). Battal Gazi'nin batan geminin ardından denizden kurtulabilmesi onun yüceliğinin, her işin üstesinden gelebileceğinin ifadesidir.

Dişil ögenin görüldüğü bir nesne de sandıktır. “Sandık, karanlık ile ilişkili bir nesnedir.” (Şimşek-Özdemir, 2021: 68). Köktürk, hapis mekânlarını sayarken sandıktan bahseder ve “Mitolojik-arkaik karakteri ağır basan destanlarda daha çok kuyu, sandık ve kule, cezanın çekildiği yer olarak karşımıza çıkar.” der (2006: 394). Sandığın açılması bir doğumun gerçekleşmesidir. Nitekim Battal sandıktan çıkan Mübin'in gücünü yanına alır.

Suyun yani yüce ananın Battal'a sunduğu bir hediye vardır: Elma. Şimşek, ölümsüzlük ilacı olarak elmayı anlatırken “Gerçekten de çeşitli masalları incelediğimizde, elmanın birçok özelliği yanında; ölüyü diriltme, gençleştirme, ölümden kurtarma, vs. gibi fonksiyonlarının da olduğunu görürüz.” der (2008: 242). Bu bölümde Battal, rüyada denizden geleceği Hz. Ali tarafından önceden haber verilen elmayı yiyerek ölümden kurtulur. Çünkü Battal, elmayı yediğinde adada bulunan garip yaratıkların dilini öğrenir ve böylelikle onların arasında yaşama imkânı bulur. Hayatın kaynağı olan su adeta bir hayat ağacı gibi ölümsüzlük iksirini sunar.

On yedinci bölümde yalancı peygamber Babek'i takip eden Battal son anda yetişerek Çin'e giden bir gemiye biner. Gemide Setiha lain de vardır. Battal'a ilaçlı peksimet verir. Seyyit'in akli başından gider. Çok kılıç vururlar, yaralayamazlar. Boynuna zincir bağlayıp denize bırakırlar. Seyyit denizin dibine doğru iner. Akli başına geldiğinde birinin gelip onu tuttuğunu, ellerini çözüp zinciri boynundan çıkardığını, onu öyle ki deniz havada gökyüzü gibi kalacak şekilde denizin dibine indirdiğini söyler. Bir şehre gelirler. Şehir halkı Seyyit'i ziyaret eder. Seyyit'i bir saraya götürürler. Başında tacı olan yaşlı bir pir Seyyit'e iltifat eder ve “Efendim! Müminlerin Emiri Hz. Ali önünde Müslüman oldum. Bu makama Tahtü's Sera derler. Nasıl ki bir hafta yedi gündür, bu makam da yedi bölümdür. Birincide adamlar bulunuyor, ikincide periler bulunur. Üçüncüde kimse olmaz. Dördüncüde canavarlar olur. Beşincide devler olur, altıncısı karanlık olup, yedincisi denizdir.” der. Sonra bunlar “Ya Seyyit! Yum gözünü” derler. Seyyit yumar. Açığında deniz kenarındadır (Köksal, 2007: 294-296).

Bu bölümde Seyyit'in deniz altında yaşadığı macera oldukça ilginçtir. Deniz adeta Seyyit'i sahiplenmiştir. Yüce ananın şefkatli yüzü onda yansır. “Bilinçsiz'i/Bilinçdışı'nı da kapsayacak şekilde suyun dişil özelliği ve annenin temel sıfatlarını taşıması, birincil süreç düşüncesinin çok bilinen bir anlatım şeklidir. (...) Su aynı zamanda ruhsal enerjiyi de temsil eder; bu enerjinin kontrol altında aktığı, yani sakın akan sular, tasarlanana uygun, 'yatağında seyreden', olumsuz sürprizlere yer vermeden süregiden yaşamın sembolüdür. Taşkın/coşkun 'deli' sular her zaman tehlikeleri, kara sakınlarını tehdit eden sel ve su baskınlarını akla getirir. Suya dalma –eğer yeniden dışarı çıkılabilirse- bilinci/bireyi üretken kılar, yaşam gücünü artırır; zira suyla temas yaşamın kaynağıyla ilişkiye geçmektir.” (Saydam, 2022: 160). “Her biçim, sulardan koptuğu, hayali olmaktan çıktığı andan itibaren Zaman'ın ve Hayat'ın yasasına tabi hale gelir; sınırları olur, evrensel oluşuma katılır, tarihe maruz kalır, yozlaşır ve sonunda özü boşalır; ama sulara devrevi olarak dalarak ve 'kozmogonik' karşılığıyla birlikte 'tufan'ı tekrarlayarak kendini yenileyebilir.”

(Eliade, 1992:183). Battal'ın derin sulara dalması onun çok zorlu bir dönem geçirdiğini göstermekle birlikte bu dalıştan yardımlarla ve çok değişik âlemleri tanıyarak çıkması onun ruhsal boyutta yenilenişini, değişimini, gelişimini anlatmaktadır.

On sekizinci bölümde Seyyit Rad Cazı'nın kaçırdığı halifenin kızı Safiye Banu'yu ve yüz kırk kızı bulmak için Ayn el Katar derler bir yere gitmek üzere yola koyulur. Deniz kenarına gelir. Oranın putperest beyi Teganuş'un kızını da Rad Cazı kaçırmıştır. Seyyit'e kızını getirirse putperestlikten döneceğini söyler. Seyyit'e bir gemi verir ve yanına kırk kişi katar. Gemi rüzgârda bir taşla çarparak parça parça olur. Ansızın büyük bir gemi çıkagelir. Seyyit'i ve Aşkar'ı o gemiye alırlar. Bir dağa varırlar. Bir an Rad Cazı çıkıp gelir. Bir sihir okur. Beş yüz kişinin dört yüzü yanıp kül olur. Seyyit "Ya Allah" deyip ok atar. Ok sağ gözünden girer, kafasından çıkar. Rad Cazı belirsiz olur. Kalan yüz kişi Seyyit'i tanıyıp Müslüman olur. Bir ay sonra Sindibad'a gelirler. Kemerşah Seyyit'i karşılar. Onun da kızı Banu'yu Rad Cazı kaçırmıştır. Kızını getirmesi şartıyla Müslüman olacağını söyler. Kemerşah Seyyit'i kızını kaçırdıkları yere getirir. O sırada türlü nakışlarla süslenmiş bir geyik çıkıp gelir. Seyyit geyiği kovalar ama yetişemez. Dinlenmek için pınara girer. Çıktığında giysilerini bulamaz. Ne kadar duası varsa onlar da heybesiyle beraber gitmiştir. Sadece pazubent yaptığı peygamberin saçı kalmıştır. Yüzünü toprağa sürerek evliyalardan şefaât diler. O an Hızır Peygamber gelir. Seyyit'e "Ciğer köşem! Dünya zahmetlerinden dolayı ne durumdasın? Niçin böyle yerde gafil yatıyorsun? O geyik Rad Cazı'nın kızıdır. Geyik suretinde seni aldattı. Sana yaşmaya Resul'ün mübarek saçlarından dolayı fırsat bulamadı. Atını giysilerini alıp gitti." der. Seyyit'i alıp Âdem Peygamber'in türbesine götürür. "Sana Tamus'u göndereyim." der ve kaybolur. Seyyit türbeyi ziyaret eder. Üç gün sonra Tamus Peri gelir. Seyyit "Beni Rad Cazı'nın makamına ilet." der. Rad Cazı yolun sarp olduğunu, yedi deniz geçmek gerektiğini, yolda çok zahmetler olduğunu söylese de Seyyit ısrar eder. Seyyit'i alır, havaya akarlar. Çok acayıplıklar görürler. Çok güzel bir sahraya inerler. Seyyit çeşme başında abdest alıp namaz kılar. Rad Cazı gelir. Seyyit İsm-i Azam duasını okuyarak okunu atar. Ok Rad Cazı'nın alınına değip çıkar. Seyyit "Allah'ın adıyla" deyip bir kılıç vurur. Lainin başı gövdesinden ayrılır. Seyyit şehre gelir. Tahtın üzerinde bir kız oturmuş, ağlamaktadır. Seyyit'i görünce düşünde Aişe-i Siddık'ı gördüğünü "Ağlama, ertesi gün oğlum Battal Gazi gelecek. Rad Cazı'yı öldürüp sizi kurtaracak." dediğini söyler. Seyyit orada kalan malı toplattırır. Birazını kendi alır, gerisini Tamus'a verir. Seyyit malı ve kızları alıp geri döner. Kemerşah'ın kızını Kemerşah'a verir. O bölge cümleten Müslüman olur. Teganuş'un kızını da Teganuş'a verir. Sonra Mekke'yi ziyaret ederler. Mekke'de beş yüz yük mal paylaşırlar. Ondan sonra Medine'ye gelip Resul Hazretlerini ziyaret ederler. Seyyit orada çok ağlar, yardım diler. Uykusu gelir, uyur. Rüyasında Resul Hazretleri ona, "Ciğer köşem! Bu işleri ki sen yaptın, kıyamete kadar adın iyi olarak anılacak. Ben senden hoşnutum. Şimdi acele et, oyalanma. Halife'nin üzerine zorbarlar hücum etti." der. Seyyit Tamus Peri'ye haber verir. Bağdat yolunu tutarlar. Elli bin zorbadan kimse kalmaz. Hakem ve Anter'in diri iken derisini yüzerler. Malatya'dan Emir Ömer'in ve Hümayun Dilferuz'un vefat ettiğine dair haber gelir. Seyyit yedi gün yas tutar. Halife kızını Seyyit'e verir (Köksal, 2007: 305-313).

Destanın bu bölümünde de anima arketipinin oldukça etkin ve kapsayıcı olarak yer aldığı görülür. Burada da harekete geçirici unsur bir anima olmuş, Seyyit başka ülkelere açılmak üzere deniz kenarına gelmiştir. Oranın putperest beyinin kızı da ikinci bir anima (hareket unsuru) olarak karşımıza çıkar. Babası Teganuş kızı gelirse Müslüman olacaktır. Tehlikeleri haber veren ve aynı zamanda onu sinesinde olgunlaştıran deniz (yüce ana) mücadelesinden sonra kahramanı, Sindbat'ta hareket unsuru olarak üçüncü bir anima beklemektedir. Onun babası Kemerşah da kızı gelirse Müslüman olacaktır. Seyyit, korkunç anne Hilal Cazı'nın elinden, kendisinin geleceğini yüce ana Aişe-i Siddık'tan öğrenen kızları kurtarır. Kızların hepsini babalarına verir. Babaları ve ülkeleri Müslüman olur. Battal'ın eline çok mal geçer. Battal da kurtarmak için yola çıktığı halifenin kızıyla evlenir. Görüldüğü üzere İnsan, deniz, cadı, kutlu kişi şekillerinde yer alan anima arketipi hareketin sebebi olduğu gibi tüm kurguyu da etkisi altına almıştır.

On dokuzuncu bölümde, halifenin kızı vefat eder. Seyyit Medine'ye yerleşir. Yedi yıl orada kalır. Medine Resulullah'ın zamanındaki gibi mamur olur. Bir gün Osman adlı bir yiğit gelip Seyyit'e Kayser'in Ankara'yı harap hale soktuğunu, şimdi Malatya'da olduğunu söyler. Seyyit

Resul Hazretlerini düşünde görür: ‘Ya Seyyit! Hemen Rum’a var, zira Müslümanlar çok dardadır. Müslümanlara yetiş.’ der. Seyyit abdest alır, namaz kılar. Yüzünü yere kor: ‘‘İlahi! Kerim ve rahimsin. Ben toprağımın burada olmasını umuyordum. Her ne ki senden geldi, hoş geldi.’’ diye niyaz eder. O anda peygamberin kabrinden bir ses gelir. ‘Ey Battal Gazi! Her nereye gidersen, ben senden ayrı değilim. Ben senden hoşnutum. Din yolunda güzel gazalar ettin ve çok sevap kazandın. Bu sefer de gaza eyle ki benden yana gelesin. Ben seni bekliyorum.’ der. Seyyit bunu işitir, yüzünü yere kor, şükür secdesi kılar. Yolda hızla giderken ‘‘İlahi! İhtiyarım, zayıf ve çaresizim. Sen bütün çaresizlerin elinden tutarsın. Ben sana sığındım. Senden başka sığınacağım kimse yoktur.’’ diye dua etmektedir. Ali ve Nezir Seyyit’in narasını duyunca sevinirler. Tamus Peri de yardıma gelir. Kâfir askeri kırılır. Malları toplarlar. Malatya’yı yeniden inşa ederler. Seyyit ayrılırken büyük ve küçükle helalleşir. Oğlanları halifeye teslim eder. Tamus Peri ile de helalleştikten sonra oğullarına öğütler verir. Seyyit Kayser’i de bir yana etmek üzere Kala-yı Mesihiye’ye gider. Üç gün kaleyi kuşatır. Bir gün bir büyük delikli taş bulur. İshak Peygamberin zincirini beraberinde çözer, o taşa bağlar. Getirip atar. Kalenin içindeki evlere değer, yıkar; adama dokunur, öldürür; bir burca takar, yıkar. Yorulur, başının altına bir taş koyup uyur. Kayser’in kızı gezerken Seyyit’i görür. Gönlü ondadır. Sercail’in onu öldürmesinden korkarak eline bir taş alır. Üzerine ‘‘Ey pehlivan! Çok uyuma. Kalk ki üstüne düşman geliyor. Sana yazık olur. Kalk ve kalenin işini tamamla. Ondan sonra beni iste ki senin aşığıyım. Ben Kayser’in kızımı. Hem sana hem dinine aşığım.’’ diye yazar ve taşı atar. Taş Seyyit’in kulağının tozuna dokunur. Seyyit bir kere hareket eder ve canını Allah’a teslim eder: ‘‘ İnnâ lillâhi ve inna ileyhi raciun’’ (Biz Allah’tan geldik ve dönüşümüz onadır.) Kız atasına ‘‘Baba bana izin ver dışarı çıkayım. Battal uyuyor, başını kesip sana getireyim.’’ deyince Kayser ‘‘Battal, hileci kişidir. Sana bir zararı dokunmasın. Göreyim.’’ der. Kız Seyyit’in huzuruna gelir. Şirin canını Hakk’a teslim ettiğini görür. Ah edip, ‘‘Bu dünyada nasipsiz olduysam ahrette bari mutlu olayım. Bunsuz bana dünya gerekmez.’’ diyerek çıkardığı hançerin üzerine düşerek canını Hakk’a teslim eder.

Seyyit birçok gazalar etmiş, yola çıktığı her gazasında ya bir güzeli almış ya da gittiği yerlerdeki o güzelleri kimi zaman yarenleriyle kimi zaman sevdikleriyle buluşturmuştur. Artık yaşlanmış ve toprağının en sevdiğinin yanında olmasını umut etmektedir. Sevdiği de onu beklemektedir ama bilmektedir ki yüce ruhlar dünyanın göbek deliğinde hep bir aradadırlar. Aşığını en güzel haliyle yanına almak için onu kendi mayasının saklı olduğu yere, toprağa, anaya gönderir. Battal artık o kadar incelmıştır ki bir delikli taşın deliğinden geçebilecektir. Kahraman yıllar öncesinden kendisine verilen görevi en güzel şekilde yerine getirmiş, tamlağa ermiştir. Ve toprak ana kutsanmış kadın haliyle onu sarar. Battal, son fethini de gerçekleştirmiştir. Artık rüzgâr da sel de ona dokunamaz.

Bilinç ve bilinçdışının bütünlüğüne ulaşmış insan yüce bireydir ve maddenin sıkıştırıcılığından kurtulmuştur. Delikli taş bunu anlatan güzel bir metaforudur. ‘‘Ahlat’ta anlatılan Delikli Dilek Taşı efsanesinde, halk arasında kalbi temiz olan insanların daire şeklindeki delikli taştan geçebileceğine inanılmaktadır. Daireden geçen insanların günahsız oldukları ve dileklerinin kabul olacağı halk arasında anlatılmaktadır.’’ (Şenocak-Doğan, 2020: 878). Bilinçte olduğu kadar bilinçdışında da yapılandırıcı yönü büyük olan animanın etkisi düşünüldüğünde delikli taştan geçmek için animayla uyumun önemi açıkça görülür ki destan bunu incelikleriyle en güzel şekilde anlatır.

Destanda aşktan birkaç cümle ile bahsedilse de anima unsurunun kapsayıcılığı oldukça dikkat çekicidir. Eserin örgüsü adeta anima unsuru ile kurulmuştur. ‘‘Battalname’de üstünden birkaç cümle ile geçilse de aşk ihmal edilmez, yok sayılmaz. Gönlü aşk oduna yanmayan, yaptığı her işi aşk ile yapmayan, büyük ve bütün işler yapamaz, yarına kalıp ölümsüz olamaz. O halde Battal Gazi aşk ile yaşayanlardandır, gönül erlerindendir. Destanda Battal Gazi, silah arkadaşları ve kadın kahramanlar üzerinden açığa çıkarılan aşk duygusu; tarih ve coğrafya değişse bile değişmeyen insani öz ve kadim insan doğası ile özgün bağlantılar içerir, destanı daha insansı, daha gerçekçi, daha dokunaklı ve daha sıcak bir anlatıya dönüştürür, olayları yönlendiren temel gerçeklerden olur.’’ (Kavruk-Durukoğlu, 2012: 46). İfade edildiği üzere vazgeçilmezliğine rağmen aşk, gerçekten de destanda birkaç cümle ile geçmiştir. Buna rağmen eserin hemen tümünün animayla yapılanması anima/animus uyumunun hem bireysel hem toplumsal varoluş ve tamlağa

eriş noktasındaki önemini vurgular. Tüm Rum’u Müslüman eyleme gayretinde olan bir kahraman için bu uyum daha da önemli bir hal alır. Çünkü anima sembolik dilde aynı zamanda toprak anadır. Kadının gönlünün fethedilmesi, bir başka deyişle onun İslamı benimsemesi, aynı zamanda toprağın, o beldenin en önemli gücünün fethedilmesidir. “Kan Turalı daha canavarlarla karşılaşmadan beldenin en önemli gücünü kendi yanına çeker; Selcen Hatun’da ona karşı uyanan sevgi biliriz ki yiğidin her ne olursa olsun kurtuluşunu sağlayacak.” (Gökeri, 1979: 141). Dolayısıyla kadın destanda bir aşk unsuru olarak değilde tamamlayıcı bir unsur olarak görünür. Bu nedenle içinde aşkı da (güzelliğine hayran olma, görür görmez can-ı gönülden sevme gibi uyumlanmayı gösteren duygular) barındıran verüyalarla güç alan kutsal evlilik motifi, yalın bir aşk serüvenin önüne geçmiştir. Bu doğrultuda amacına uygun olarak hemen bütün bölümlerde işlenmiştir.

Toprak anayı temsil eden kadının (animanın) özellikleri de bu bağlamda şekillenir: O güzeldir, arzulanandır, soyludur, kocasının destekçisidir. Destanda Aden Banu dışındaki kadınlar, alp tipi kadın özelliği ile ön plana çıkmasalarda yeri geldiğinde ata binip kılıç kullanabilirler. Onun en önemli özelliği ise Müslüman olmasıdır. Bütün destanın oluşumunda varlığını hissettiren kadın hayatın kaynağıdır. “Mitolojinin resim dilinde, kadın bilinebilenin bütünü temsil eder. Kahraman bilmeye gelen kişidir.” (Campbell, 2010: 133-134). Dolayısıyla destanda kahramanın kadını, kadının kahramanı var ettiği görülür. Tüm bunlar kahramanla özdeşleşmiş bir animayı işaret eder. Kahraman animasıyla tamlığa ermiştir.

Özetle, Battal Gazi, nihai hedefi kendiliğe ulaşma noktasında psişesinin gölge, anima, animus yönleriyle yüzleşerek bilinç ve bilinçdışı arasındaki dengeyi üstün bir başarıyla sağlayabilmiş bir kahramandır.

4.3. Dönüş

Ölümlle yüzleşen kahraman yolculuğunun sonunda birçok lütufla ödüllendirilir. “Kahramanın öbür ortamdaki başarısının çoğu kez somut eşyalar ve kişilerle simgelendiğini görüyoruz. Kazanılıp geri getirilen sihirli tüy, ilaç, altın, hayat otu gibi şeyler, tehlikeli işler sonucu kurtarılan ya da kazanılan gelin/kız hem kahramanın o diyarda geçirdiği aşamayı, hem de güçlenişini yansıtır.” (Gökeri, 1979: 65). Tüm bunlar onun ruhsal gelişiminin tamamlandığı anlamına gelir.

Battal Gazi bilinçdışını bilince yaklaştıran bir kahraman olarak doğsa da yaşadığı dünyada duyuları ile var oluşun gerçekliğini deneyimler, bu deneyimi gerçekleştirerek bir dönüşüm yaşar ve her seferinde ödülleriyle birlikte doğduğı yere, Malatya’ya geri döner.

Onun en büyük ödülü kutsal birleşmedir. Yüce Yaraticının desteğini alarak öze ulaşmış bir kahraman olan Battal Gazi, ömrünün sonunda Hz. Peygamber’den de şu sözleri duyar: “Ey Battal Gazi! Her nereye gidersen ben senden ayrı değilim. Ben senden hoşnutum. Din yolunda güzel gazalar ettin ve çok sevap kazandın. Bu sefer de gaza eyle ki benden yana gelesin. Ben seni bekliyorum” (Köksal, 2007: 315). Bu sözler Battal Gazi için dairevi yolculuğunu başarıyla tamamladığının müjdesidir. O artık maddi ve manevi olarak çok güçlü bağ kurduğu Yüce Resul’e kavuşur ve o da bir başka âlemden maddi âleme mesajlar gönderen kutlu bir şahsiyet olur: Şehit olduğunu oğullarına rüyalarında bildirir. Sultan Alaaddin’in annesi Sultan Hatun yine Battal Gazi’nin kerametleriyle onun yattığı yeri bulur ve oraya türbe yaptırır. Uğruna gazalar yaptığı değerler onu dönüştürmüş ve sonunda artık o da zaman ve mekân sınırlarını aşan bir yüce birey olmuştur.

Battal Gazi değişirken toplum da değişir. “Öyleyse, kahramanlar sadece gelişip değişen ve bu yolculuğı yapan insanlar değildir; onlar aynı zamanda değişimin vasıtalarıdır. Kahramanın görevi daima, hasta bir topluma yeni yaşam getirmek olmuştur.” (Pearson, 2003: 28). En büyük amacı Rum’u kâfir baskısından kurtarmak olan Battal Gazi, mücadeleleri sonucu amacına ulaşır. Esir olan Müslümanları kurtarır. Casuslarla mücadele eder. Adaletsizliğin önüne geçer. Kaçırılan çocukları bulur. Seferlerinde onun kahramanlığını, ruhanî kişiliğini ve cesaretini gören birçok kâfir, müslüman olur. Kazanılan savaş sonucunda toplanan malların beşte biri pencik çıkarılarak halifeye gönderilir. Geri kalan mallar gaziler arasında paylaştırılır. Grup bilincinin güzel bir yansımasıdır

bu. Battal Gazi yaptıklarını bir vazife olarak gördüğü için kendine düşen mallardan hiçbir şey almaz. Toplum onunla selamete kavuşur. Toplumun yenilenmesinin kahramanın erdemli yolculuğuyla gerçekleşmesi bir nevi bu yolculuğun, kahramanı ölümsüzleştirmesi anlamına gelir. “Kendimizi kendimizden daha büyük bir şeye adarsak, varoluşumuzun daha anlamlı olacağını keşfederiz.” (Pearson, 2003: 46). Kahramanın kendinden daha büyük değerlere adanmışlığı ona başka ölümsüzlükler de kazandırır: Hızır ve İlyas Peygamberlerin dostluğu ve İlyas Peygamber’in ona öğrettiği ölüleri diriltme duası gibi.

Battal Gazi’nin en büyük ödülllerinden biri de sonsuzluğun örtüsü eşleriyle buluşmasıdır. Hemen bütün bölümler diğer kazanımların yanında gerek Battal Gazi’nin gerekse yarenlerinin kutsal evlilikleriyle sonuçlanır. Kurtarılmış gelin toprak anayla bütünleştğinde aynı zamanda kutsanmış gelindir ve Battal Gazi’nin yüce ruhuna sahip yeni bir topluma gebedir. Diyebiliriz ki kadın, kahraman için bilinmek istenen bir dünya olduğu gibi; Battal Gazi ve onun erdemleriyle bütünleşen yarenleri de kadınlar için kabul gören bir dünya olmuştur.

Battal Gazi yaptığı mücadelelerle aslında kendi içindeki sonsuz güç ile birleşme gayretindedir. Onun bu gizil gücünü açığa çıkaran ise kahramanın tüm yönleriyle tanıdığı ve oyunlarını oranın kurallarına göre büyük bir ustalıklarla oynadığı, diğer belde. Her ne kadar bunun için oradaki düşmanlarla, cadılarla mücadele etmesi gerekse de diğer beldenin de onun yiğitliğine ihtiyacı vardır. Battal Gazi kaçırılan çocukları bularak unutulmuş değerleri canlandırır, Akabe’yi öldürerek orada da adaleti sağlar, devleri öldürerek toplumu huzura kavuşturur. Onun bu yiğitliğini gören Kayser ve çocukları Müslüman olduğu gibi Hindistan ve Kaf Dağı’ndaki Beyler ve onların şehirleri de Müslüman olur. Görünen o ki Battal Gazi Rum diyarını istediği kadar, Rum diyarı da Battal Gazi’yi istemektedir.

Sanki bir mesaj daha verilir: Böylesi bir kahramanın yolu bir şekilde ona hasret farklı diyarlara da düşecektir, Hindistan ve hatta Kaf Dağı gibi.

5. BATTAL GAZİ'NİN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASTAKİ YERİ

5.1. Battal Gazi ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Günümüzde somut olmayan kültürel miras kavramı, kültüre ait sınıflandırmalardan biridir. Bir toplumun sahip olduğu binalar, araç-gereçler, giysiler vb. somut varlıklar maddi kültür başlığı altında ele alınırken; toplumun inançları, gelenekleri, normları, düşünce biçimleri gibi kavramlar manevi kültür unsurları başlığı altında ele alınmaktadır. Bu bağlamda kimi kaynaklarda maddi kültür yerine “somut”, manevi kültür yerine ise “soyut” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. (Türker ve Çelik, 2012: 80). Somut; elle tutulan, gözle görülen, açık seçik özellikleri algılanabilen olarak tanımlanırken, soyut ise; somut kelimesinin karşılığı ve zıt anlamı olarak, elle tutulmayan, gözle görülmeyen, ancak düşünce dünyamızda var olan nesne dünyası dışındaki ve daha çok algılamaya ve kavramaya yönelik söylem ve olguları ifade etmektedir (Ekici, 2004). Kavramları anlamaya yönelik örnek verilecek olursa kıyafet, yemek, yapılar gibi eserler somut kültür unsurlarını oluştururken inanç, gelenekler, tarihî değerler, toplumsal değerler, el işçiliği, maniler, şarkılar gibi unsurlar soyut kültür unsurlarını oluşturmaktadır (Türker ve Çelik, 2012: 80).

Somit olmayan kültürel miras kavramının tam olarak literatüre girmesi ise UNESCO tarafından 2003 yılında Paris’te düzenlenen 32. genel konferansında imzalanan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” ile mümkün olmuştur (Türker ve Çelik, 2012: 80). UNESCO sözleşmede (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, 2003: madde 2) kuşaktan kuşağa aktarılan somut olmayan kültürel mirasın toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılmakta olduğu ve onlara kimlik ve devamlılık duygusu verdiği söylenmektedir. Bu bağlamda çalışmada ele alınan Battal Gazi ve Battal Gazi Destanı’nın da somut olmayan kültürel mirasa girdiği söylenebilir. Nitekim Battal Gazi’ye atfedilen kahramanlık kimliği destan aracılığıyla sözlü kültürden yazılı kültüre geçerek günümüze kadar ulaşmıştır.

5.1.1. Görsel Unsurlarda Yaşatılan Battal Gazi

Battal Gazi Destanı’nın yazıldığı dönemde günümüzdeki gibi bir resim anlayışı bulunmamaktaydı. En eski taş basması olan bazı Battalnamelerdeki süslemeler dışında destanda görsel unsurlar mevcut değildir (Kavruk ve Durukoğlu, 2012: 30).

Öte yandan Battal Gazi Destanı günümüze yaklaştıkça yeniden bir kültürel etkileşim ortamına girmiştir. Genç kuşaklara aktarımda kolaylık sağlaması ve tür olarak da öne çıkması hasebiyle Battal Gazi destanının çizgi roman olarak basıldığından bahsetmeden geçmek olmaz. Orhan Dündar’ın Türk Dünyası Vakfı Yayınlarından çıkan *Seyyit Battal Gazi Destanı / Çizgi Roman 2* adlı çizgi romanı, Murat Sevinç’in Borda Resim isimli yayınevinden çıkan *Battal Gazi* isimli çizgi romanı, Murat Sertoğlu’nun Elips Kitap’tan çıkan *Battal Gazi’nin Oğlu*, *Battal Gazi’nin Oğlu’nun İntikamı* ve *Battal Gazi’nin Torunu* adlı eserleri çizgi roman türünde basılan çalışmalardır.

İslam sanatında önemli yer tutan soyut bir sanat dalı olarak bilinen minyatür ile de Battal Gazi Destanı’nın sergilendiği görülmektedir. 2013 yılında Vildan Günsoy tarafından “*Menkıbeleriyle Battal Gazi Minyatür*” sergisi, Odunpazarı Kurşunlu Külliyesi’nde ziyarete açılmıştır. Battal Gazi destanından etkilenecek oluşturulan bu sergi de çok sayıda minyatür örneğine rastlamak mümkündür. Bu bağlamda günümüzde de Battal Gazi destanlarının farklı disiplinlerle bir etkileşim kurduğunu söylemek mümkündür.

5.1.2. Sinema Kültüründe Battal Gazi

Önce sözlü kültürde ortaya çıkıp daha sonra yazılı kültüre aktarılan ve günümüze kadar gelen Battal Gazi Destanı, Battal Gazi’nin hayatını ve savaşlarını konu alan eserdir. Eser, hacimli olmakla beraber içerik yönüyle de zengindir. Bu sebeple olacak ki film yapımcılarının da dikkatini çekmiştir. Öyle ki Türk sineması en çok Cüneyt Arkın’ın başrollerini oynadığı Battal Gazi’yi

bilmektedir. 1970’li yıllarda beyaz perdeye aktarılan Cüneyt Arkın’lı Battal Gazi sinema serileri, o yıllarda bir hayli izlenmiş ve izleyenleri etkisi almayı başarmıştır.

Battal Gazi’nin beyaz perdede seyirciyle ilk karşılaşması, 1955 yılında “Battal Gazi Geliyor” adlı film ile olmuşken Cüneyt Arkın’ın oynadığı bu serinin ikinci filmi 1971’de “Battal Gazi Destanı” adıyla gösterime girmiştir. Onu takip eden yıllarda 1972’de “Battal Gazi’nin İntikamı”, 1973’te “Battal Gazi Geliyor”, 1974’te “Battal Gazi’nin Oğlu” adlı sinema filmleri Cüneyt Arkın’ın seriyi Battal Gazi olarak oynadığı filmler olarak sinema tarihine geçmiştir.

1971 yılı yapımı olan “Battal Gazi Destanı” aslında Özdemir Arıtan’ın aynı isimli romanından uyarlanmış bir filmidir ve bu film aynı zamanda Atıf Yılmaz’ın yapımcılığındaki tek Battal Gazi filmidir. Uyarlama bir film olduğu için bu metnin yazımında Ayşe Şasa’nında katkısı vardır. 1971 yapımı olan bu Battal Gazi filminde öne çıkan konu Battal Gazi’nin babası Hüseyin Gazi’nin intikamını alması olmuştur. Filmde babası Hüseyin Gazi’nin katillerinin izini süren Battal Gazi, birçok kahramanlık göstereceği olaylarla karşılaşırken aşkı da unutmaz.

1971 yılı yapımı olan “Battal Gazi’nin İntikamı” filmini ise Nejat Saydam yönetmiş, senaryosunu da Duygu Sağıroğlu ile beraber yazmışlardır. Bu filmin de başrol oyuncusu Cüneyt Arkın’dır. Onunla beraber Meral Zeren (Angela), Nevin Muray (Maria), Sertan Acar (Ali) ve Bilal İnci (Şövalye Andrea) rolleriyle oynamışlardır. Serinin ikincisi olan bu filmde de karısı ve çocukları kaçırılan Battal Gazi’nin onları kurtarmak için Bizanslılara ait Amoryon Kalesi’ne gitmesi konu edinilir. Öyle ki Battal Gazi bu kalede yakalanır ve karısının gözleri önünde canlı canlı çarmıha gerilerek yakılır. Kaçırılan oğul babası Battal Gazi’ye karşı düşman yetiştirilmektedir. Sekiz yıl Bizanslıların tutsak tuttuğu Battal Gazi, oğlunu onların elinden kurtarmak için yaşamak ve savaşmak zorunda kalır.

1973’te “Battal Gazi Geliyor” filmi ‘Savulun Battal Gazi Geliyor’ adıyla da bilinmektedir. Bu filmde de Battal Gazi’nin oğlunun, Battal Gazi’yi Bizanslıların elinden kurtarması konu alınmıştır. Serinin üçüncüsü olan bu film Natuk Bayhan tarafından yönetilmiştir ve senaryoda Senem Altınsel tarafından oynanan Seyyit Battal’ın kız kardeşi bile vardır.

Cüneyt Arkın’ın başrolü olduğu Battal Gazi filmleri serisinin sonu olan 1974 yapımı “Battal Gazi’nin Oğlu” filminde Battal Gazi artık yaşlanmış ve Bilal İnci’nin oynadığı Bizans komutanı Antuan tarafından öldürülmüştür. Bu duruma halk çok üzülmüştür, Bizanslılar ise tam tersi çok mutlu olmuş ve rahatlamışlardır. Fakat bu vaziyet fazla uzun sürmez çünkü Battal Gazi’nin oğlu büyümüştür, babasının intikamını alacaktır. Zerrin Arbaş (İren), Yavuz Selekman (Kara Güllü), Hikmet Taşdemir (Kumandan Vasilios), Nazar Adalı (Elif/Anna), Nevin Nuray (Maria) ve Mine Sun (Ayşe Hatun) rolleriyle izleyicinin karşısına çıkmaktadır.

Battal Gazi Destanıdaki olay örgüsü ve kişileri aynısıyla filme aktarmak mümkün olmasa da senaryo bağlamında bakıldığında destandaki kadın karakterlerden daha farklı olması dikkat çekicidir. Filmdeki Bizanslı kadınların ismi destandakine benzer şekilde olmadığı gibi destandaki olay örgüsünde Battal’ın oğlu sahneye hiç kahramanlıklarıyla çıkmamaktadır. Fakat serinin son iki filminde Cüneyt Arkın, Battal Gazi’nin oğlu olarak da oynamaktadır. Ayrıca filmlerde Türk kadınları, Bizanslı kadınlar kadar da gösterilmemektedir. Destandaki olay örgüsünden bağımsız olarak işlenen kadın karakterlerin anlatımı, günümüz filmlerinde kadın yaklaşımına uyarlanarak aktarılmıştır. Bu bağlamda destandaki detaylı çerçeve, filmde tam olarak verilmemişse de Cüneyt Arkın’ın da oyunculuğu sayesinde Battal Gazi’nin efsanevi kahramanlıkları seyirciyi içine çekecek şekilde aktarılmıştır. Bu durumda görselliğin ve aksiyon sahnelerinin de büyük etkisi olduğu düşünülürse, sözlü anlatımda anlatıcının sözleriyle ve ses tonuyla aksettirmeye çalıştığı bu durum, görsellikle sağlanmış denebilir.

Günümüzde yukarıda bahsi geçen sinema filmleri yeni kuşaklara hitap etmekten uzaktır. Bununla birlikte bazı girişimlerin olduğunu söylemek de mümkündür. Yapımcılığını ve yönetmenliğini Muhammed Rıza Taşdemir, Veysel Karakaş ve Nevzat Karakaş’ın yaptığı, Malatya Battalgazi Belediyesi’nin de destekleriyle 2017 tarihinde 7. Malatya Uluslararası Film Festivali’nde gösterime giren “La Yemut Bir Battalgazi Hikâyesi” adlı belgesel çalışması bu konuda gösterilen bir gayretin ürünüdür. Malatya Battalgazi İlçesi’nin turist rehberi olan Zeynep’in bu seferki misafirleri Malatya serdarı Seyyid Battal Gazi’nin öldüğü topraklar olan Eskişehir’den

gelen tarih öğrencileridir. Zeynep her zamankinden farklı olarak tarihin derinliklerine açılan kapılardan geçerken Seyyid Battal Gazi'nin biyografisi üzerinden geçmişle gelecek arasında gidip gelen bir yolcudur.

Sinema gibi seyrin önemli olduğu tiyatrolarda da özellikle Postmodernizmin etkisiyle Battalnamelerin bu türe uyarlamaları yapılmaya başlanmışsa da tiyatrodaki sahnelenen aşamaya kadar gelememiştir. Necip Fazıl'ın 1947'de yazdığı Battal Gazi piyesi ise tamamlanamamıştır. Her nedense Cumhuriyet dönemi yazarlarından Orhan Asena, Turan Oflazoğlu gibi isimler tarafından da Battalname ve Seyyit Battal Gazi layıkıyla tiyatroya aktarılamamıştır. (Kavruk ve Durukoğlu 2012: 30). İstenilen odur ki hem somut olmayan kültürel mirasımızın yaşatılması hem de kültürel ifade çeşitliliğinin korunması adına, millî ve evrensel niteliklere sahip bir kahraman olan Battal Gazi, gönüllerdeki yerini yansıtacak şekilde başta sinema ve tiyatro olmak üzere görsel sanatlara ve medyaya da aktarılmalı.

5.1.3. Şiir Dünyasında Yaşatılan Battal Gazi

Battalnameler aynı zamanda manzum eserlerdir. 1951 yılında Haluk Nihat Pepeyi “Erenler-Gaziler” adıyla hazırladığı çalışmada Battal Gazi'nin Ahmet Turan'la olan mücadelesine kadar olan kısmı şiirleştirmiştir. Behçet Kemal Çağlar'ın 1968'de hazırladığı Battal Gazi Destanı adlı eserinde ise destanda geçen bütün olaylar nazma alınmıştır. 2000 yılında M.Sabri Keleşoğlu tarafından hazırlanan “Battal Gazi Destanı” adlı eser ise son dönemde destanın oldukça kapsamlı bir şekilde nazma çekilmiş halidir. Destan halk şairlerine de ilham kaynağı olmuştur. Özellikle onu pir kabul eden Alevi-Bektaşî şairlerince ağırlıklı olarak işlenmiştir.

Battal Gazi Destanı yazıya geçirildiği dönemden itibaren hemen hemen her şair tarafından saygıyla anılmış ve büyük bir alperen olarak görülerek hikâyesi, şiirlerde işlenmiştir. Alevi-Bektaşî edebiyatında Abdal Musa, Karacaoğlu, Kul Hüseyin sonraki zamanlarda Dursun Durdağı (Burhani), M. Şükrü Efendi, Ercişli Âşık Ahmet Poyrazoğlu, Karşı Rüstem Alyansoğlu, Âşık Sefili, Feyzi Halıcı, İ. Ali Sarar, Muharrem Kubat, Musa Tektaş gibi isimler de bu konuda şiirler yazmışlardır (Özçelik 2009: 119). Battal Gazi'yi şiirlerinde ele alan şairlerin listesi elbetteki uzayacaktır. Bu şiirlerden birkaç örnek verilmiştir:

Seyyid Battal Gazi'nin soyundan geldiği ve yetmiş altıncı göbekten torunu olduğu iddia edilen ve Hacı Bektaş Veli kütüphanesindeki el yazmalarında ve M. Tevfik Oytan ile Saadet Nüzher Ergun'un kitaplarında nefeslerine yer verilen Pir Mehmet Dede, şu dörtlüklerde, Battal Gazi'nin Peygamber soyuyla bağlantısını ortaya koyarken kendi soy geçmişini de aktarmaktadır (Küçükcan 2009: 73):

“Sabahın seherinde kalktım yürüdüm
Seyyid Battal Gazi efendim medet
Gelip eşiğine yüzümü sürdüm
Seyyid Battal Gazi efendim medet

Seyyid Battal Gazi, Pirim Ali'dir
Oniki imam nesli velidir
Onsekiz bin âlem ismi doludur
Seyyid Battal Gazi efendim medet

İzin ver efendim dilim söylesin
Âşk od'una ciğerim dağlasın
Bülbül olup gül dalında ağlasın
Seyyid Battal Gazi efendim medet

Sabahın seherinde gelir okuruz
Bülbül olup gül dalında şakırız
Günahkâr kulunuz, bizde fakiriz
Seyyid Battal Gazi efendim medet

Pir Mehmed'im eder tek mil canında
Gözlerim mürşidim hub cemalinde
Sabra takat yoktur sensiz canımda
Seyyid Battal Gazi efendim medet." (Küçükcan 2009: 73).

Pir Mehmet Dede, bu nefeste sabah erkenden Seyyid Battal Gazi'yi ziyarete gidişini, onun gönlündeki yerini ve ona özlemini dile getirirken bülbül, gül, aşk odu motiflerini kullanarak onda kemale erişini anlattığı mürşidinden medet dilemektedir.

17. yüzyılda Alevi ozanı olarak bilinen Kul Hüseyin, nefesinde Battal Gazi'nin hayatını ve maceralarını şöyle dile getirir:

"Kalktı Malatya'dan huruç eyledi
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyyit Battal
Ben atamın kanın alırım, dedi.
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyyit Battal

Şemmas seyrde gördü idi düşünü
Dua kıldı, Hak onarsın işini
İndi kesdi Mihribal'ın başını
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyyit Battal

Battal da haykırdı, meydana girdi
Nağranın sesi asumana erdi
Babek'in gözünü oydu çıkardı
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyyit Battal

Otuz altı arşın kaddi, kameti
Gören kâfirler de alur heybeti
Tavabil lalası Aşkar'dır atı
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyyit Battal

Hak nazar kılmıştır Seyyit Gazi'ye
Kaf Dağı'nda koparur tak pazuya
Gör, ne işledi Akbe cazuya
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyyit Battal

Hüseyim'im eydur, dileğim budur
Öğmüş de yaratmış ol Gani kadir
Urum'u İslam'a getiren budur
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyyit Battal." (Küçükcan 2009: 78).

Kul Hüseyin şiirinde destanî kimliğiyle Battal Gazi'nin Hüseyin Gazi'nin oğlu oluşunu, Tavabil'in himmetini alarak Mihribal (destandaki adıyla Mihriyayıl)'i öldürüşünü, Babek'in, Kaf Dağı'ndaki cazıların ve Akabe'nin üstesinden gelerek Rum'u İslam'a getirişini dizelere dökerken onu heybetiyle, atıyla da över.

Hacı Bektaş Veli ve Seyyit Battal Gazi'nin birlikte anıldığı ve Abdal Musa tarafından yazılan "Garipler Semahında" adlı şiirde de şöyle bir dörtlük vardır:

"Battal Gazi, Hacı Bektaş geldiler
Sarı Saltık Urumel'e saldılar,
Çok şükür dertlere derman buldular
Tavafın kabuldür Abdal dediler." (Küçükcan 2009: 79).

Hacı Bektaşî Veli Peygamber soyundan gelen ve bir alperen olan Battal Gazi'nin türbesini ziyaret etmiştir. Sarı Saltuk ise Hacı Bektaşî Veli'nin müridlerindendir Rum diyarına gönderilen alperenlerdendir. Şiirde bu alperenlerin Rum diyarındaki fetihlerine telmih yapılmıştır.

Karşlı halk ozanı Dursun Durdağ (Burhanî), dizelerinde Battal Gazi'yi çok yönlü kişiliği ile ele alır:

“Yiğitlerin mert yiğidi,
Merdan-ı Battal Gazi'dir.
Gaziler almış öğüdü,
İrfanı Battal Gazi'dir.

Zamanın kahramanı
Sarstı İstanbul Kostanı
Bilirdi birkaç lisanı
İmran-ı Battal Gazi'dir.

Aslı Türk'tür, cismi Türk'tür,
Sanmayın ki ismi Türk'tür.
Her haliyle resmi Türk'tür.
Bildan'ı Battal Gazi'dir.

İskender Zaloğlu gibi
Cengi Hazret Ali gibi
Bazı gezdi Vel" gibi
Sultanı Battal Gazi'dir.

Vardı İstanbul'a girdi.
Bizans'a çok korku verdi.
Dursun Burhan layık gördü.
Destanı Battal Gazi'dir.” (Küçükcan 2009: 79).

Battal Gazi, Dursun Durdağ (Burhanî)'nin dizelerinde, yiğitlerin mert yiğidi, gazilerin rehberi, İstanbul'u sarsan kahraman, birkaç dil bilen, aslı Türk değil ama hali Türk olan, cengi Hz. Ali, İskender ve Zaloğlu'na benzeyen, bazen veli olan, Bizans'a korku salan bir destan kahramanı olarak tasvir edilmiştir.

Behçet Kemal Çağlar'ın “Battal Gazi Destanı” adını taşıyan bu eserinden ise “Battal Gazi'nin Atı” adlı şiiri alınmıştır:

“Vazgeçip şehirde sıra gütmeden,
Yola çıkar bir tek baca tütmeden,
Dört köyü dörtnala aşar da gider,
Aşkar'ı kışnetir horoz ötmeden.

Yâr kâkülü gibi elde yelesi,
Bu at dertleşmeden derdi bileşi,
Ya başında babasının beş on baş,
Ya bu yolda göz kırpmadan ölesi.

Gecede kimisi nifak götürür,
Kimi vuslat kimi firak götürür,
Beyaz atlı ak alınlı süvari,
Tepeden tepeyi şafak götürür.

Nal izinden çiçek açar çoraklar,
Gide gide yakın olur ıraklar,
Bir kaya ucunda mihlanmış gibi,
Dörtnala giden at birden duraklar.

Aşağıda bir ova halıya benzer,
İçinde bir şehir yeşilde yüzer,
Karınca misali halk ortalıkta,
Giyinmiş kuşanmış seyranda gezer.

Battal derken “Neye Geldik Buraya?”,
Anlatır bir yolcu girip araya,
Der ki “Mamuriye” bu şehrin adı,
Uç beyi girecek yeni saraya.” (Özçelik 2009: 128).

Şiirde, Battal Gazi’nin atı Aşkar anlatılmaktadır. Battal Gazi, babasının kanını almak için Mamuriye’ye gitmek üzere karanlıkta yola koyulurken kendisine yoldaş olan beyaz atı hem kendisine uzakları yakın eder hem rehber olur.

SONUÇ

Battal Gazi Destanı, 8. yy.da Bizans'a karşı girilen seferlerde üstün başarılar gösteren bir komutanın kahramanlıklarının İstanbul'un fethine kadar halkın muhayyilesinde yoğunlaşarak anlatılagelmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Anadolu'da Oğuz Türkçesiyle yazılan ilk eserler arasında yer alan, Dede Korkut Hikâyeleri gibi destandan Türk hikâyeciliğine geçiş sürecinde oluşturulan, İslamiyet sonrası teşekkül etmiş Danişmendname ve Saltukname ile devam eden destan geleneğinin önünü açan Battal Gazi Destanı, Türk dünyasında önemli bir yere sahip olduğu gibi içinde barındırdığı evrensel değer ve simgelerden dolayı da tüm dünyada ilgi uyandıran bir eser olmuştur.

Çalışmada ilk olarak Seyit Battal Gazi ile ilgili menkıbe efsane ve inanç anıları şeklinde günümüze kadar gelen anlatılar, Battalgazi ve Seyitgazi İlçeleri başta olmak üzere Malatya, Elazığ, Eskişehir ve Ankara'da derlenerek Battal Gazi'nin Türk halk kültüründeki çok yönlü kişiliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın diğer bölümünde destanın olay örgüsü verilmiştir. Bir sonraki bölümde ise destanın arketipsel tahlili yapılmıştır. Son olarak Battal Gazi'nin somut olmayan kültürel mirastaki yeri belirlenmiştir.

Çalışmalar doğrultusunda görülmüştür ki Battal Gazi'yi bir tek kelime ile anlatmak mümkündür: "Alperen." Türk halkı onun dış dünyaya dönük bütün kahramanlıklarını "alp" kelimesine, iç dünyaya dönük bütün inceliklerini de "eren" kelimesine sığdırmıştır. O, bu birleşmenin ortaya çıkardığı büyük bir enerji kaynağına dönüşerek ölümün yenilebileceğini gösteren bir kahraman olmuştur. Battal Gazi'nin kazandığı bu ödül Campbell'ın dediği gibi onun tanrısal alanda bulunduğu işaret ve ispatı niteliğinde olup herkese bir örnek teşkil etmiştir.

Arketipsel anlamda bir kahramanın birinci görevi dünya sahnesinin görüngüleri karşısında kendi ruhunun derinliklerine çekilerek zorlukları orada aşmak, engelleri ortadan orada kaldırmak böylelikle yaradılışın özünde saklı olan güce ulaşmaktır. Bu öz, ihtiyaç duyulan bütün hazinayı bünyesinde bulunduran yüce birey imgesi ile görünür hale gelir ki o, Battal Gazi de Hz. Resul (a.s.)'dir. Her şey onunla bütünleşme ile anlam bulur. Bu bütünleşme ile öze ulaşmanın gücünü ele geçiren kahraman teslimiyet içinde modern insan olarak ölür ve evrensel insan olarak yeniden doğar. İçte beslendiği bu tükenmez kaynağın bilinciyle hareket eden Battal Gazi, yaşadığı yerlerdeki dilleri bilir, dinî ve askerî sahalarda ilmin ve yeteneğin doruklarına ulaşır. Onun ikinci görevi ise yaşamdan aldığı dersi öğretmektir.

Battal Gazi, 1071'den iki yüz yıl önce, Anadolu'nun Müslümanlaştırılması sırasında, o zamanlar Bizans'ın dört büyük şehrinden biri olan Malatya'ya gelmiş ve bu kutlu kent, bu yüce hareketin halelenerek yayıldığı bir merkez olmuştur. Artık Malatya arketipsel anlamda dünyanın göbek deliğidir. Hayata sınıksız sarılmak için her seferinde gecenin bir yarısı karanlıkta yalnızlığını yudumlayarak atı Aşkar'la Malatya'dan çıkıp doğacak güneşin getireceği mücadeleye, Anadolu'ya, doğru yol alırken, Mehmet Ali Cengiz'in ifadeleriyle ona yoldaş olan Tohma Çayı'dır. Anadolu ise, yeniden doğmak üzere Battal Gazi'nin kendisiyle yüzleştiği, balinanın karnıdır. Bazen derin bir kuyu, bazen karanlık bir zindan, bazen karşısında duran güçlü ordular, bazen aşılması gereken azgın su olarak çıkar onun karşısına Anadolu. Egoya bağlılığını tamamen ortadan kaldırıp "Yazılmışta bozulmuş yok." düsturuyla harekete geçen kahraman için artık korkacak bir şey yoktur. O bir odadan diğerine geçercesine kâh Amasya'da kâh Ankara'da kâh İstanbul'da kaosun, düzensizliğin, adaletsizliğin içinde mücadele etmektedir. Onun mücadeleleri sadece Müslüman halkın değil, Hristiyan halkın da takdirini kazanmıştır. Bizans artık bu yığda âşıktır. Elonora hâlâ Seyitgazi'de Battal Gazi'nin başucunda yatmaktadır.

Battal Gazi'nin bir arketip olarak doğuşu kılıcını çekmesiyle başlar. O yüce bireyin rehberliğinde ulaştığı bütünlüğe öylesine inanmıştır ki karşıdan gelen orduların sayısının artmasının anlamı, onun için, arkasını dayadığı tükenmez hazinenin büyüklüğünü keşfetmek olmuştur. Yüce güç onu her zaman ansızın yardımına yetişen yardımcıları ve yarenleriyle desteklemiştir. Bu desteğin varlığıyla kara dağın üstündeki, nasıl bir varlık olduğu bilinmeyen cadıyla (ya da cadılaştırdıklarımızla) karşılaşmaya giderken dağın eteklerindeki dumanlar bile onu yolundan alıkoyamaz. Allah, Kadir-i Mutlak'tır. Dumanlar dağılacaktır. Yeter ki o tırmanmaya başlasın. Ve

artık kendisinin dahi farkında olmadığı güce ulaşır. O işini başarmış bir kahraman olarak varlık bulur. Arketipsel anlamda bir birey, tasavvufi anlamda insan-ı kâmil olur. Halkın gözünde ise bunun adı 'kahraman'dır. Kılıcını çekişiyle yani doğumuyla başlayan ve teslimiyetin getirdiği asla son olmayan ölümle diploma törenine dönüşür bu kendileşme becerisi.

Battal Gazi tarihte yaşayan bir kahramandır. Arkasından anlatılan efsaneler, derin maceralar bunun ispatıdır. Başta Anadolu'nun ve İstanbul'un fethi dönemlerinde olmak üzere tüm savaş zamanlarında o bu maceralarıyla ordunun içinde yaşayan bir ruh olmuştur. Öncelikle Battalgazi ve Seyitgazi İlçeleri olmak üzere Battal Gazi'nin uğradığı bütün mekânlarda bulunan tarihî kalıntılar, türbeler ve kutsal mekânlarda adeta onun büyüleyici yolculukları ve yaşamı resmedilmiş; bu yerler bir yandan yaşayan ruhların bilinmezlerle dolu gece yolculuklarının, diğer yandan insanın kaderinin kendisine sunduğu yaşamlarda beliriveren hallerinin simgesi olarak yorumlanmıştır. Şimdi sıkıntısı olan Anadolu halkı kendini onun ve yarenlerinin yanında bulur. Bilinmeyen içinde kaybolur ve ölmüş gibi görünür Campbell'in deyiimiyle. Onu ziyarete gidenler kendi teslimiyetlerinin kahramanı olurlar. Battal Gazi ile birlikte teslimiyetle gelen ölümü hisseden her ruh, orada ümitle yeniden tazelenen bir yaşama, varoluşa ulaşır. Yılanın deri değiştirmesi gerekmektedir. Çocuğunun olmasını isteyen kadın türbenin etrafında yedi defa döner bu değişimi gerçekleştirmek için. Böylece sonunda dünyaya yeni Battal'lar, Ali Naki'ler, Ali Haydar'lar, Ali Nezir'ler, Abdolvahap'lar, Abdullah'lar, Cafer'ler doğar. Hastalar şifaya kavuşur, sıkıntılar yol bulur gider, dilekler elle tutulur olur. Yaşam yenilenir.

Battal Gazi Necdet Akboğa'nın dilinde bir Horasan erenine, Hacı Bayram Gülmez'de cengâver pehlivana, Ali Sürücü'de kahramana, Hüseyin Bey'de Hızır'a, Alaaddin Erdoğan'da pîre, Şazi Dede'de iman gücüne dönüşür. Mehmet Ali Cengiz, kırdaki kayısı yetiştirmek dâhil başarılan her bir imkânsız işte onu görür. Selahattin Gürkan'da o, işini adaletle yapan devlet yöneticisi, Abdulkadir Çolak'ta eğitimciler için bir rol modelidir. Battal Gazi bir destan yazmıştır. Bu destan Türk halkının destanıdır. Devleriyle, cadılarıyla, cenkleriyle, cengâverleriyle, tüm yaşantısıyla onun içinde yatmaktadır. Şairlerin sözlerinde âşıkların sazlarındadır. Bu türden altın tohumlar kaybolmaz. Bize düşen kahramanın yolunun ipini izlemektir.

Çalışma sonunda görülmüştür ki Battal Gazi destanı 19 bölümden oluşmaktadır ve bu bölümlerin her biri kendi içinde Campbell'in Monomit Kuramı'na uygun olarak Ayrılma-Erginlenme-Dönüş aşamalarını ihtiva etmektedir. Türk destan geleneğinde önemli bir yere sahip olan Battal Gazi Destanı'nın her bir bölümünün ayrı ayrı ele alınarak arketipsel tahlilinin yapılması çok daha farklı bakış açıları önünü açacaktır.

Tapu senedi diyebileceğimiz destan kahramanlarına ait tarihî kalıntıların, türbe ve kutsal mekânların korunma altına alınması bu topraklar için mücadele etmiş kişilere şükran duygularının gereği olduğu gibi mili şuurun canlı kalması adına yapılacak önemli bir hizmet olacaktır.

Araştırmalar ve değerlendirmeler doğrultusunda yapılacak sinema ve çizgi film, çizgi roman gibi çalışmaların da bu bağlamda çok büyük bir ihtiyacı karşılayacağı ortadadır. Dileğimiz bu değerlerimizin güzel bir geleceğe hizmet edecek şekilde yorumlanarak aktarılması ve gönüllerde yerini bulmasıdır.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2018). Dünya mitolojilerinde toprak simgeçiliği, *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1/23-25.
- Akçakaya, Ü. (2022). *Kahraman (yolculuk) arketipi açısından kendini gerçekleştirme: Türk halk ozanı Neşet Ertaş örneği* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Aktulum, K. (2022). *Folklor Söylemi*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Alangu, T. (1943). *Masal araştırmaları sahasına toplu bir bakış ve Türk halk masallarının iç yapısı ve kahramanları üzerine bir deneme* (Yayımlanmamış Bitirme Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Arak, H. (2006). Alman halk kahramanı kral Rother ile türk halk kahramanı seyyid battal gazi'nin tarihsel gerçekliği. *Milli Folklor*, 18 (72), 47-50.
- Aslan F. (2012). Halk bilimsel bir terim olarak 'efsane' üzerine bazı dikkatler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, 23.
- Baba, M.Ş. E. (1918). *Dîvân-ı şeyh-i ilhâmî ve seyyîd battal gâzî*. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.
- Bachelard, G. (2006). *Su ve Düşler (Maddenin İmgelemi Üzerine Deneme)*, (Çev. Olcay Kunal), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bars, M. E. (2015a). Türk kültüründe rüya ve Battal Gazi destanı'nda işlevleri. *International Journal of Language Academy*. 3 (1), 73-93.
- Bars, M. E. (2015b). Battal Gazi destanı'nda düşman kahraman tipi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (12), 264-277.
- Bars, M. E. (2015c). Türk destan kahramanı tipi bağlamında Battal Gazi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (36), 7-20.
- Bars, M. E. (2015d). Battal Gazi destanı'nda biçimsel ve anlamsal dönüşümler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (34), 285-297.
- Bars, M. E. (2014a). Vladimir Propp'un yapısal çözümleme yöntemi çerçevesinde "battal gazi destanı" filminin incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 7(XVIII), 79-97.
- Bars, M. E. (2014b). Türk kahramanlık destanlarında kadın tipleri. *International Journal of Languages ' Education and Teaching*, 3/122-140.
- Bayatlı, N. Y. (2012). *Irak Türkmen Folklorunda Halk İnançları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Bekir, B. (2005). *Firdevs-i Rûmî ve tarihçiliği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Berkay, F. (1986). Anadolu'nun türkleşmesi sürecinde Malatya ve yöresi. *I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğleri*. İnönü Üniversitesi, İstanbul.
- Boratav, P. N. (1999). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1979). *İslam ansiklopedisi*, "Battal" (2. Cilt). (ss. 344-351). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın sonsuz yolculuğu*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Campbell, J. (2020) *Tanrıçalar ve tanrıça'nın dönüşümü*. (Çev. Küçük, N.). İstanbul: İthaki Yayınları
- Campbell, J. ve Moyers, B. (2013), *Mitolojinin Gücü Kutsal Kitaplardan Hollywood Filmlerine Mitoloji ve Hikâyeler*, İstanbul: Mediat Yayınılık.
- Cicioğlu, M. N. (2013). Kırgız Türkçesiyle yazılmış olan seyyid battal gazi destanı üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 8 (4), 427-440.
- Cunbur, M. (1988). Anadolu gâzileri ve edebiyatımız. *Erdem-Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, 3 (9), 777-807.
- Çelebi, E. (1982). *Seyahatname* (İ. Parmaksızoğlu, Haz.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çelepi, M. S. (2010). Dânişmend-nâme'de rüyaların işlevleri. *Turkish Studies-International Periodical*
- Çolak, A. (2006). *Türâbî'nin manzum battalnâmesi inceleme / metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Çolak, A. (2017). Battal gazi'nin tarihî kişiliği, *Şehir Kültür Sanat*, 3(), 13-15.
- Çoruhlu Y. (1997). "Orta Asya'dan Anadolu'ya Çatma Lahit veya Taş Sandukalarda Görülen Hançer Bıçak Tasvirlerinin Sembolizmi", *1. Eyüp Sultan Sempozyumu-Tebliğler*, İstanbul, 60-70
- Dal, S. (2019). Malatya'da Sürdürülen Bir Anlatı Geleneği: Battal Gazi Destanı. *Folklor Akademik Dergisi*, 2(2), 311-322.
- Debbağoglu, A. (1977). Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi "Battal Gazi". (1. Cilt). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Demir, N. ve Erdem, M. D. (2006). *Battal Gazi Destanı*. Ankara: Hece Yayınları.
- Demir, N. ve Erdem, M. D. (2006). Türk kültüründe destan ve Battalgazi destanı, *Turkish Studies*, 4 (1), 106-159.
- Dinç, A. (2016, 01 Şubat). Boşnakları soy kırımından kurtaran Battalgazi. <https://www.bosnakmedya.com/bosnaklari-soykirimdan-kurtaran-battalgazi/> Erişim Tarihi: 13.07.2019.
- Doğan, D. M. (1989). *Tarih ve toplum*. Ankara: Rehber Yayınları.
- Dökmen, Ü. (1983). Pinokyo'nun Arketipler ve Anne-Baba-Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(2), 381-395
- Duruel, S. A. (2002). *Sinema tarih ilişkileri ve Türk sinemasında tarihe bakış* (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Düzgün, Ü. K. (2012). Türk destanlarında merkezi kahraman tipinin tipolojisi. *Folklor/Edebiyat*, 18 (69), 9-46.
- Ekici, M. (2004). Bir Sempozyumun Ardından: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi, *Milli Folklor Dergisi*, 16 (61).
- Ekici, M. İ. (1998). Geleneksel kahraman. *Milli Folklor*, 5 (10), 126-138.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve din dışı*. (Çev. M. A. Kılıçbay) Ankara: Gece Yayınları.
- Eliade, M. (1992). *İmgeler, simgeler*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay) Ankara: Gece Yayınları.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin özellikleri*. (Çev. Rıfat, S.). İstanbul: Om Yayınevi.
- Erdoğan, A. (2015). *Mamak tarih ve kültür atlası (1. cilt)*. Ankara: Mamak Belediyesi Yayınları.
- Erdoğan, A. (2017). *Eskişehir belgeleri*. Ankara: Semih Ofset Baskı.
- Erdoğan, O. (2014). Dinî şahsiyetler etrafında oluşan anlatı türlerinin tasnif ve derlenmesi üzerine düşünceler: Aziz Mahmud Hüdayî örneği. *Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi*, 49(49), 95-118.
- Ergin, M. (2009). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergün, M. (2008). İnsan şahsiyetinin oluşmasında örnek tiplerin önemi ve Battal Gazi tipi, *Milli Kültür* 58/54-59
- Eskişehir'de 'Menkıbeleriyle Battalgazi Minyatür Sergisi' izlenime sunuldu. 15 Eylül 2013, (Erişim Tarihi: 06.05.2024), https://www.haberler.com/menkibeleriyle-battalgazi-minyatur-sergisi-acildi-5062792-haberi/#google_vignette
- Estes, Clarissa P. (2023). *Kurtlarla koşan kadınlar*. (Çev. Hakan Atalay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fedakar, P. (2014). Besleyen mi öldüren mi: Türk mitik tasavvurunda anne arketipinin antropomorfik görünüşleri, *Milli Folklor*, 26/103.
- Fordham, F. (2011). *Jung psikolojisinin ana hatları*. (Çev. Aslan Yalçiner). İstanbul: Say Yayınları.
- Fromm, E. (1985). *Sevme sanatı*. (Çev. Işitan Gündüz). İstanbul: Say Yayınları.
- Fromm, E. (1990). *Rüyalar masallar mitoslar (sembol dilinin çözümlemesi)* (Çev. A. Arıtan ve K. H. Ökten). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Gökçeri, A. İ. (1979). *Arketiplere dayanan yeni bir inceleme yönteminin tanıtılarak İngiliz ve Türk edebiyatında bazı romans ve epik niteliğinde yapıtlara uygulanması* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Gümüştepe, P. N. ve Ayaz, B. (2018). İslami dönem Türk destanlarında “kötülüğün” masal unsurları ile temsili: battalnâme örneği. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 11 (22), 77-97.
- Günay, U. (1992). Türk destanları. http://www.dilbilimi.net/Turk_Destolari_Umay_Gunay.pdf. Erişim Tarihi 23.05.2024.
- Gürses, İ. (2007). Jung’cu arketip teorisi bağlamında tasavvufi öykülerin değerlendirilmesi: simurg örneği, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 77-96.
- Gürtunca, M. F. S. (1976). *Battal Gazi*. İstanbul: Ülkü Basımevi.
- Güzel, A. (2012). *Battal Gâzî (tarihî-edebî-menkıbevî kişiliği)*. Konya: Kitap Dünyası Yayınları.
- Güzel, C. (2017). Bilinmeyen bir yatır ve battal gazi destanı bağlamında aziz mamas’tan cambaz pir’e kutsal’ın sürekliliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6 (4), 2565-2578.
- Halıcı, F. (1977). Seyyid Battal Gazi. *Eskişehir I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Seminer Bildirileri*. Eskişehir.
- Haslucks, F. W. (1928). *Bektaşilik tetkikleri* (R. Hulusi, Çev.). Ankara: Milli eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İnan, A. (1976). *Eski türk dini tarihi*. İstanbul: MEB.
- Jung, C. G. (1998). *Psikoloji ve din*. İstanbul: Okyanus
- Jung, C. G. (1999). *Anthony Stevens*. (Çev. Çayır, A). İstanbul
- Jung, C. G. (2001). *Anılar, düşler, düşünceler*. (Çev. Kantemir, İ.). İstanbul: Can Yayınları
- Jung, C. G. (2005). *Dört arketip*. (Çev. Yılmaz, Z. A.). İstanbul: Metis Yayınları
- Jung, C. G. (2016a). *Feminen dişillığın farklı yüzleri*. (Çev. Soylu, T. V.). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Jung, C. G. (2016b). *Maskülen erilliğin farklı yüzleri*. (Çev. Erdinç, D.G.). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Jung, C. G. (2016c). *Analilik psikoloji sözlüğü*. (Çev. Nur Nirven.). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Jung, C. G. (2018). *Seçme yazılar*. (Çev. Levent Özşar). İstanbul: Alfa.
- Jung, C. G. (2019). *Dönüşüm Sembolleri*. (Çev. Firuzan Gürbüz Gerhold). İstanbul: Alfa
- Kaplan, M. (1985). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar, 3-tip tahlilleri*. İstanbul: Dergah Yayınları
- Kavruk, H. ve Durukoğlu, S. (2012). *Battalname*. İstanbul: Malatya Kitaplığı.
- Kaya, M. (2002). Türk halk anlatılarında kadın. *Toplum Bilim*. 15/49-54
- Kayabaşı, R. G.,& Aydoğan, T. (2018). Aksaray Efsanelerinin Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(23), 159-173. <https://doi.org/10.12981/motif.479>
- Kelemeroğlu, M. S. (2000). *Battal Gazi Destanı*. Malatya: Malatya Belediyesi Kültür Yayınları
- Kemal Deniz, Seyyid Battalgazi ve Evi Efsanesi, 12.12.2023, Malatya Söz Gazetesi, <https://www.malatyasoz.com/makale/18344445/kemal-deniz/seyyid-battalgazi-ve-eviefsanesi>. (Erişim Tarihi: 20.04.2024)
- Keskin, F. (2023). Kazılık Koca Oğlu Yegenek Boyu üzerine hermeneutik bir tahlil denemesi. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 16/43: 1036-1050
- Koca, S. (2008). Diyar-ı Rum’un (Roma ülkesi=Anadolu) ‘Türkiye’ hâline gelmesinde Türk kültürünün rolü. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 23(), 1-53.
- Koçak, A. ve Gürçay, S. (2017). Anne arketipi ekseninde Uygur destanları. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 265-278
- Koçak, A. ve Tekgül, I. K. (2020). Bilgeliliğin tacını takan Alp Salur Kazan. *Motif Akademi Halk Bilim Dergisi*, 13/31: 960-976
- Köksal, H. (1984). *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Köksal, H. (1999). Anadolu’da İslami dönemde teşekkül eden türk destanlarındaki kadın tipler. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 3: 207-214
- Köksal, H. (2007). *Battal Gazi Destanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Köksal, H. (2010, Eylül). Battal Gazi hakkında. *Eski Yeni*, 56-58.
- Köprülü, M. F. (2004). *Türk edebiyatı tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1976). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Küçükcan, İ. (1986). *Nacolea'dan Seyitgazi'ye Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Vakfı*, Eskişehir.
- M. Baudier, *Histoire générale de la religion des Turcs*, Paris 1625, s. 186-187, 208.
- Nasraddinoglu, İ. Ü. (1988). Evliya Çelebi seyahatnamesi'nde Battal gazi, *III. Battalgazi ve Malatya çevresi halk kültürü sempozyumu*. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Ocak, A. Y. "Battal Gazi", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/battal-gazi> (19.04.2024).
- Ocak, A. Y. (1992). *İslam ansiklopedisi "Battal gazi"* (5. Cilt). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Olrik, A. (1994). Halk anlatılarının epik kuralları (1. Cilt). *Milli Folklor*, 23 (), 1-8.
- Öksüz, E. (2010). Dede Korkut destanlarından Begil oğlu Emren destanı üzerine simgesel bir yorum denemesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*(5). <https://doi.org/10.17498/kdeniz.81750>
- Ölçer Özünel, E. (2008). Hoca Nasrettin, kahraman mı anti-kahraman mı, hilebaz mı, bilge mi?. *Milli Folklor*, 78 / 22-27.
- Önal, M. N. (2010). "Halk Anlatılarında Kahramanın Kimliğini Gizlemesi", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/1, 1271-1285
- Önder A. R. (1987). Battal Gazi Kayseri'de, *I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul.
- Önder, M. (1972). *Şehirden şehire "efsaneler, destanlar, hikâyeler"*. İstanbul: Yapı Kredi Bankası Kültür Yayınları.
- Öz, G. (2015, 23 Ocak). Seyyid Hüseyin gazi türbesi. Ankara/Mamak/Hüseyin Gazi Dağı, <http://sosyodenemeler.blogspot.com/2015/01/seyyid-huseyin-gazi-turbesi-ankara.html>. Erişim Tarihi: 09.07.2019.
- Özarslan, M. ve Karataş, H. (2020). Altay Türk destanlarında şeytan. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 9/23: 1-14
- Özcan T. (2003). "Oğuz Kağan Destanının Kahramanlık Mitosu Bakımından Çözümlemesi", *Milli Folklor*, 57, 76-81.
- Özçelik, M. (2009). *Seyyid Battal Gazi*. Eskişehir: T.C. Eskişehir Valiliği.
- Özçelik, M. (2010). Seyyid Battal gazi, *Eski Yeni*, 44-40.
- Özen, K. (1986). Sivas Yöresinde Battal Gazi ve Onun Silah Arkadaşları ile İlgili İnanışlar. *I. Battalgazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler*, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, Ö. (2016). *Dünya mitolojisi*. Ankara: Nika Yayınları.
- Öztürk, Ö. (2017, 5 Kasım). Digenes Akritas destanı, <http://ozhanoturk.com/2017/11/05/digenes-akritas-destani/>. Erişim Tarihi: 11.07.2019.
- Öztürk, Z. (2007). Osmanlı döneminde kıraat meclislerinde okunan halk kitapları, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5 (9), 401-446.
- Pearson, C. S. (2003). *İçimizdeki kahraman*. (Çev. Ayanbaşı, S.). İstanbul: Akaş Yayınları
- Pehlivan, G. (2009). Dinî Şahıslar Etrafında Oluşan Anlatılar, *Milli Folklor*, 21/83
- Polat, İ. (2017). Maaday-kara destanı ve battal gazi destanı üzerine mukayeseli bir okuma, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 59, 367-388.
- Polat, İ. (2020). *Türk Masal ve Efsanelerinde Olağanüstü Güçler ve Varlıklar-Türkiye Sahasının Demonoloji ve Diabolojisi*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1979). Bakaî'nin battalnâme adlı eserinin nüshaları, *Eski Şehiri Anma Günleri Dergisi*, 2 (5), 12-15.
- Sakaoğlu, S. (1995). Battal-nâme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 40 (1992), 67-74.

- Sambur, B. (2005). *Bireyleşme yolu: Jung'un psikoloji teorisi*. İstanbul: Elis Yayınları.
- Sami, Ş. (1901). *Kamus-ı Türkî I-II*. İstanbul: İkdâm Gazetesi Matbaası.
- Say, Y. (2003). Eskişehir-Seyitgazi'de iki kült kimlik: seyyid Battal gazi ve Şucaaddin veli. *Kebikeç*, 15, 85-102.
- Say, Y. (2009). *Seyyid battal gazi ve battalname*. Eskişehir: Sistem Ofset Matbaacılık.
- Say, Y. (2009). *Türk İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*. Eskişehir: Eskişehir Valiliği Kültür Yayınları.
- Say, Y. Anadolu İnanç ve Kültür Tarihinde Seyyid Battal Gazi Kült Kimliği. www.aleviakademisi.org. Erişim tarihi: 01.07.2019
- Saydam, M. B. (2022). *Deli Dumrul'un bilinçli "Türk -İslam ruhu" üzerine bir kültür psikolojisi denemesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Stevens, A. (1999). *Jung*. İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Süme, G. Ç. (2011). *Köroğlu merkezli hikayelerin sembolik açılımı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Elazığ.
- Şahin, K. (12 Ocak, 2015). Yedi sayısı üzerine. <https://kizilbasalevilik.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 16.07.2019.
- Şenocak, E. ve Doğan, O. (2017). Almış Kağan Destanı'nın arketipsel tahlili. *Milli Folklor*, 29/116: 112-128.
- Şenocak, E. ve Doğan, O. (2020). Bitlis efsanelerinin "self (ben/kendilik)" ve "gölge" arketipi açısından tahlili. 875/887.
- Şerif, M. A. (2010). Türk destanları. *Kirkuk University Journal- Humanity Studies, Irak*, 5 (2), 73-11.
- Şimşek, E. (2008). Ölümsüzlük ilacı olarak elma. *Electronic Turkish Studies*, 3/5: 237-245.
- Şimşek, E. ve Özdemir S. D. (2021). Boston Destanı'nın arketipsel tahlili. *Milli Folklor*, 17/129: 66.
- Şimşek, E. ve Şenocak, E. (2009). İbn Sinâ hikâyelerinin arketipsel tahlili. *Milli Folklor*, 21 (82), 110-121.
- Tekin, B.(2018). Hayatının anlamını semboller üzerinden okumak: dünyanın boğulmuş en güzel adamı, *Folklor/Edebiyet*, 24(95),105-115
- Timurtaş, F. K. (1965). Türk destanları. *Türk Kültürü*, 3 (33), 577-582.
- Tolasa, H. (1979). Battal gazi destanı geleneğinin Türk halkı arasında doğuşu ve bu gelenekle ilgili bibliyografik bir döküm. *I. Seyyit Battal Gazi Semineri Bildirileri*, Eskişehir.
- Topraklı, R. (2014). Battal gazi'nin türbesi nerede?. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 1 / 83-92.
- Tüfekçioğlu, S. (2006). *Türk destanları ve müzik unsurları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Türker, A. ve Çelik, İ. (2012). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler. *Yeni Fikir Dergisi*, 4(9), 86-98.
- UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, <https://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Witteck, P. (1935). Bizanslılardan Türklere geçen yer adları. (Çev. M. Eren). *Selçuklu Araştırmaları Dergisi I* içinde (s. 191-242). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yıldız, H. D. (1994). *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi Cilt: 2*. İstanbul: Çağ Yayınları.
- Yıldız, H. D. (1994). *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi "Ebû Müslîm Horosânî" (10. Cilt)*.Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, M. (2011a). Battal-nâme, Sasonlu Tavit ve Digenis Akritas destanlarındaki kahramanların lord raglan'ın geleneksel kahraman kalıbına göre değerlendirilmesi. *Folklor/Edebiyat*, 17 (67), 89-104.
- Yılmaz, M. (2011b). Battal-nâme-Sasonlu Tavit ve Digenes Akrites Destanlarında rüyaların işlevleri. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, 6/1, 1881-1893.
- Yves, B. (2000). *Antik dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü (2. Cilt)*. (Çev. Levent Yılmaz). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Sözlü Kaynaklar

Sıralama ‘Ad Soyad, Doğum Yılı, Mesleği, Derlemenin Yapıldığı Yer, Görüşme Tarihi’ şeklinde verilmiştir.

K.K.1: Abdulkadir Çolak, (?), Eğitimci, Malatya Battalgazi, 21.04.2011

K.K.2: Adem Kara, 1948, Emekli Nüfus Müdürü, Eskişehir Seyitgazi, 21.07.2011

K.K.3: Alaattin Erdoğan, 1949, Tır Şoförü, Eskişehir Seyitgazi, 22.07.2011

K.K.4: Ali (?), 1993, Lise Öğrencisi, Elazığ Baskil, 23.04.2011

K.K.5: Ali Sürücü, 1939, Emekli Posta Memuru, Eskişehir Seyitgazi, 22.07.2011

K.K.6: Ali Timurtaş Özmen, (?), Avukat-Hüseyin Gazi Vakfı Başkanı, Ankara, 22.08.2023

K.K.7: Cahit Çayır, 1959, Esnaf, Eskişehir Seyitgazi, 21.07.2011

K.K.8: Celal Değirmenci, (?), (?), Eskişehir Seyitgazi, 22.07.2011

K.K.9: Celal Yalvaç, 1936, Araştırmacı-Yazar, Malatya, 22.04.2011

K.K.10: Erol (?), 1970, Esnaf, Eskişehir Seyitgazi, 22.07.2011

K.K.11: Gülağ Öz, 1952, Yazar, Ankara, 22.08.2023

K.K.12: Hacı Bayram Gülmez, 1939, Emekli, Malatya Battalgazi, 21.04.2011

K.K.13: Halil Kadioğlu, 1928, Çiftçi, Malatya Battalgazi, 22.04.2011

K.K.14: Hüseyin (?), 1949, Çiftçi, Eskişehir Seyitgazi, 22.07.2011

K.K.15: Hüseyin Dürüst, (?), Emekli Müze Memuru, Eskişehir Seyitgazi, 21.01.2011

K.K.16: İlyas Küçükcan, 1933, Emekli Öğretmen, Eskişehir, 21.07.2011

K.K.17: Lütfiye Değirmenci, 1938, Ev Hanımı, Eskişehir Seyitgazi, 22.07.2011

K.K.18: Mehmet Ali Cengiz, 1916, Eğitimci-Araştırmacı-Yazar, Malatya, 24.04.2011

K.K.19: Mehmet Zeki Şimşek, 65-70 yaş civarında, Çiftçi, Elazığ Baskil, 23.04.2011

K.K.20: Necdet Akboğa, (1966), Gazeteci-Yazar, Malatya, 24.04.2011

K.K.21: Satı Kaplan, 1959, Ev Hanımı, Eskişehir Seyitgazi, 22.07.2011

K.K.22: Selahattin Gürkan, 1958, Battalgazi Belediye Başkanı, Malatya Battalgazi, 21.04.2011

K.K.23: Şazi (?), (1923), Çiftçi, Malatya Battalgazi, 22.04.2011

K.K.24: Veysel Tomo, 1921, Çiftçi, Malatya Battalgazi, 22.04.2011

K.K.25: (?), 93 yaşında, Ev Hanımı, Malatya, 22.04.2011

